

(2)

BARNABÆ
BRISSONII
IC. ET CONSILIARII

Regi

COMMENTARIUS IN L. DO-
minico, De spectaculis, in C. Theod. C,
l. Omnes dies, Cod. De feriis.

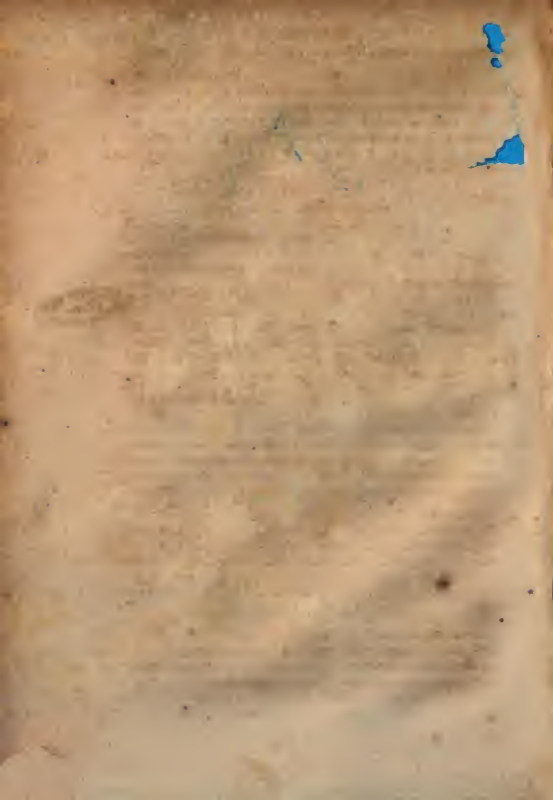
BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud BARTHOLOMÆVM MACÆVM, in
monte D. Hilarij, sub scuto Britannix.

M. DCV.

Cum Privilegio Regis.

VIRO CLARISS.

CHRISTOPHO-

RO THVANO PARISIEN-

SIS CVRIÆ PRIMICE-

rio præfidi, sacrique auditorii & consi-
storii consiliario S.

ERA gratulatio, VIR CLARISSIME
æquiori longe animo atque serâ consola-
tio excipi solet. Nam hæc quidem nisi in
tempore, & in ipso molestiarum puncto
articulôque adhibeatur, doloribus mede-
ri non potest; qui cum longitudine tem-
poris consenuerint, ad eos leniendos cõ-

paratam orationem qui tardius adferunt, aut curatoriam
vulneri remedia ferentes, ridiculos, aut vlcus commemo-
ratione refricando, molestos se præbent. Argumen-
to est scitum Augusti responsum, quo intempestiuam Iliciu-
sium consolationem elusit: vice quoque mutua dolere se te-
statur, quod egregium ciuem Hectorem amisissent. Gratu-
lationis verò quantumuis tardæ, aliâ causa est: quæ si dele-
ctationis minus, offensionis certè nunquam quicquam habet.
Quorsum hæc, inquires? Nimirum vt serius hæc ad te perla-
ta gratulatio tarditatis suæ vitiū probabili aliqua excusatio-
nis specie deprecetur. Annus enim iam agitur, ex quo eius,
quæ tum recens tibi accesserat, dignitatis nomine gratulan-
di, nec voce modo, sed & scripto aliquo letitiæ meæ decla-
randæ, ingens me cupido incessit. Atque illud quidem mihi
cum vniuerso populo, iure lætandum esse videbam, quod
ea in te ornamenta collata essent, quæ virtus tua & industria,
ingeniisq; præstantia suo quasi iure postulabant. Ipsaque adeo

fori nostri subsellia idem mecum gestire videbantur: quæ eî
 duces nacta essent, qui Herulis labores in forensi nostra
 actogata militia adæquet. Nam quos ille in Augiæ stabulo
 perpurgando & Hydræ subinde renascentibus capitibus ab-
 scindendis exantlasset labores fertur, eosdem haud absimili
 in genere abs te in litibus ex omni malitiarum colluuiione
 natis secandis, ac iusto iudicio dirimendis, perpetua & infra-
 cta animi contentione capi cottidie cernimus. Nec mino-
 ra quam quæ illum exercuerunt monstra, tibi de-
 pugnanda populare nostræ Galliæ cacoethes obiicit. Erat
 ergo communis huius gaudii tibi testificandi non medio-
 cris inflammatus ardor. Pungebant & me priuati mei
 gaudii sensus, quod ad id honoris fastigium prouectus
 is esset, cuius eximium & singulare erga me studium offi-
 cii plurimis perspexissem. Itaque cum primum positis ar-
 mis, publicè quies, & priuatim mihi forensibus occupa-
 tionibus festorum dierum beneficio otii vel tantillum con-
 tigit, cessandum non ultra ratus, quicquid & integri, &
 solidi & intercessi ac subsequi temporis contrahi potuit, id
 totum ad hoc opusculum contexendum, id est, ad officii
 debiti significationem aliquam dandam contuli. Argumē-
 tum porro & materiam scribendi ex ipsa dierum, in qui-
 bus otium mihi dabatur, ratione sumpsi: nihil veritus ne
 me facta prophanis miscere maleuoli calumniarentur. Nam
 si diuinarum sibi atque humanarum rerum cognitionem
 Iurisprudencia vel ipsa teste definitione vendicat, non video
 cur in alienas possessiones Iurisconsultus irruere, cum de
 rebus sacris verba facit, dicatur. Possem ex vetustate me-
 moria Labeonis Antistii, Attæ Capitonis, aliorumque cō-
 sultorum exempla proferre, qui in diuino iure explican-
 do operam æque, atque in humano posuere: ut quod illis in
 ficticia sua & ementita religione licuit, idem nobis in ve-
 ra nostra, propter coniunctam vtriusque iuris scientiam,
 citra iniuriam denegari posse non videatur. Quod nec te
 improbatum confido: eoque commentationem hanc
 nostram gratiorem tibi futuram spero, quod diebus ipsis
 quibus elaborata est, accommodata, & e re nata suscepta
 institutaque fuerit. Plane si neque vtilitate, nec venustate aut

elegantia, at certe auctoris studio, ac propensa in laudes tuas voluntate, deditissimoque tibi animo libellus hic se tibi noster satis commendabit. Vale. Parisiis, Calend. Ianuar. MDLXIII.

PERSTRINGVNTVR constitutione hac præcipui Christiani ritus festi dies, summa semper, quantum ab vltima antiquitate repetere licet, obseruantia ac veneratione culti, & anniuersaria solemnitate ab vniuersis, quacumq; se Ecclesia diffudit, celebrati: quemadmodum Origenes lib. viii. contra Celsum, & B. Augustinus Epist. cxvii. ad Ianuarium testantur. In his primus, *Dominicus dies* occurrit, qui eiusmodi nomine à primis nostræ religionis auctoribus donatus est, antiquata & abrogata ea appellatione qua gentiles hūc diem signauerant. Cōstat quippe *Solis diem* à paganis vocitatum. Id quod Tribonianus ad Valentiniani, Theodosij & Arcadij constitutionem quandam addidisse videtur, quæ in l. *omnes dies, C. de feriis*, refertur. vt ex eius legis cum l. 2. *eod. tit. in Cod. Theodosiano*, collatione deprehenderetur. Et hac prophana appellatione hunc diem nuncupant Imp. in l. *Omnes iudices, C. de feriis, l. 1. eod. tit. in Cod. Theod. l. 2. de spectaculis, in eodem Cod.* Habemus etiam huiusmodi appellationis testem non contemnendum Gregorium Turonensem lib. 3. hist. Francorum, cap. xiiii. apud quem ita est: *Ecce dies Solis adest. Sic enim barbaries diem Dominicum vocitare consuevit.* Maximus quoque Episcopus in sermone de Pentecoste, qui Ambrosij orationibus interferitur, *Dominicum diem ab hominibus seculi Solis diem appellari* scribit. Sed eius nominis piam magis & religiosam, quam veram atque rationi consentaneam originem reddit. Solis enim diem inde dictam tradit, quod eam sol iustitiæ Christus illuminet. Certissimum quippe est diebus nomina à septem errantibus stellis (quas Græci *planetas* vocant) antiquitus indita fuisse. Quod, & si à Politiano iam ante me adnotatum est, non erit tamen inutile neq; à proposito alienum, omissis ex lib. 3. 7. & aliquot paucis ab illo congestis testimoniis, alio minus appertè id ipsum testificantes veterum auctorum locos proferre. Quorum recensendorum initium ab Aufonio

faciam, cuius hi sunt in Eidylliis versus:

Nomina quæ septem vertentibus apta diebus

Annus habet, totidem errantes fecere planeta:

Quos indefessa voluens vertigine mundus

Signorum reliquâ iubet in statione vagari.

Primum supremum 7; diem radiatus habet sol,

Proxima fraterna succedit luna coronæ.

Tertius assequitur Titania lumina Maors:

Mercurius quarti sibi vindicat astra dici.

Inlustrant quintam Iouis aurea sidera Zonam:

Sexta salutiferum sequitur Venus alma parentem,

Cuncta supergrediens Saturni septima lux est:

O Fauum instaurat reuolubilis orbita Solem.

Eusebius Emiffenus homil. xi. de Pascha: *Mortifera*, ait, *Idolatriæ consuetudo in tantum homines occæcauerat, ut Solis, Lunæ, Martis, atque Mercurij, Iouis, Veneris, Saturni, & diuersis elementorum ac demonum appellationibus dies vocarent, & luci tenebrarum nomen imponerent.* Beda quoque in lib. de ratione temp. cap. iiii. *Hebdomada septem diebus constat, Oclauus autem dies idē primus est, ad quem reditur, eoque rursus hebdomada orditur.* His nomina à planetis gentilitas indidit, habere se credentes à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte sanguinem, à Mercurio ingenium & linguam, à Ioue temperantiam, à Venere voluptatem, à Saturno tarditatem. Idem in hymnis.

Ordo planetarum variat seriem feriarum:

Quippe dies à diis placuit vocitare poetis.

Tertia Martis erat, Scilphoniis quarta manebat.

Inde Ioui quintam tribuendo vocant Iouianam.

Sexta fuit Veneris, postrema Deum genitoris:

Ita diis addebant, seque his constare putabant.

Iuuit imperiem Iupiter Cyllenius artem,

Pneumate Sol, una Mars sanguine, corpore Luna.

Vel dedit humorem, Venus ipsa libidinis ignem.

Necnon Isidorus Hispalensis lib. 5. Etymologiarum cap. xxx. Dies, ait, dicti à diis, quorum nomina Romani quibusdam sideribus sacrauerunt. Primum enim diem à Sole appellauerunt, qui princeps est omnium siderum, sicut & idem dies caput est cunctorum dierum. Secundum à Luna, qua Soli & splendore & magnitudine proxima

proxima est, & ex eo mutuatur lumen. Tertium à stella Martis, que *vesper* vocatur: Quartum à stella Mercurij, quam quidam candidum circulum dicunt: Quintum à stella Iouis, quam *Phaetontem* aiunt. Sextum à Veneris stella, quam *Luciferum* adferunt, que inter omnia sidera plus lucis habet. Septimum à stella Saturni, que sexto celo locata triginta annis fertur explere cursum suum. Cuius gentilium instituti eandem ille cum Beda rationem reddit. Plane Solis & Saturni dierum Iustinus Martyr secunda pro Christianis dicta apologia meminit; Καὶ τῆς, inquit, τῆς ἡλίου λεγομένης ἡμέρας πάντες κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς ἰδιότῳν ὅτι τὸ αὐτὸ σωίλεισθαι γίνεται: id est, die qui Solis dicitur, omnium qui & in oppidis, & qui ruri habitant in unum conueniens fit. Et paulo post: τὴν δὲ τῆς ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν σωίλεισιν ποιῶμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα ἐν ἧ ὁ Θεὸς τὸ σκότος ἐκ τῆς ἕλλης τρέψας κόσμῳ ἐποίησε. Καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκ νεκρῶν ἀείπει. τῆ γὰρ ἑσπέρῃ τῆς κροικῆς ἐσταύρωται αὐτὸν. ἐκ τῆς μετὰ τὴν κροικῆν ἢ πῆς ἐστὶν ἡλίου ἡμέρας, φανεῖς τοῖς Ἀποστόλοις ὡτὲ καὶ μαθηταῖς ἐδίδαξε ταῦτα. id est, Solis autem die communes cætus, & concursus facimus: quandoquidem primus hic est dies, quo Deus caligine diffusa orbem condidit. Et Iesus Christus seruator noster eodem die a mortuis excitatus est. Nam eo die qui Saturni diem antecedit, in crucem eum susculerunt: Et eo die qui Saturni diem sequitur, qui quidem Solis est dies, Apostolos suos & discipulos, quibus conspicuum se præbuit, hæc docuit. Vtriusque pariter dici Tertullianus Apologetici, cap. xvi. meminit. Æque, inquiens, si diem Solis lætitiæ indulgemus alia longè ratione, quam religione Solis, secundo loco ab eis sumus qui diem Saturni orio & viciui decernunt, ex-orbitantes & ipsi à Iudaico more, quem ignorant. Sed & Clemens Alexandrinus lib. viii. Stromat. dierum Mercurij & Veneris mentionem facit, his verbis: Οἶδεν αὐτοὺς καὶ τῆς νηστείας τὰ ἀνίγματα τῶν ἡμερῶν τοῦτων τῆς πενταήμερης λέγουσιν. ὅτι φησὶ γὰρ ἢ μὲν Ἑρμῆς, ἢ δὲ Ἀφροδίτης. id est: Nonit ipse quarta & quinta ferie ieiunij aliter uos intelletus. Appellatur autem illa quidem, dies Mercurij, hæc vero dies Veneris. Et lunæ hebdomadas, pro septimo quoque die lunæ, sunt qui interpretentur apud Gellium lib. xv. Noct. Attic. c. xi. Sabbatum planè Iudaicum Saturni

diem appellat Dio, non modo libro tricesimo septimo, sed & lib. XLIX. quo Hierosolyma à Caio Sossio, Syriæ & Ciliciæ præfide, capta & expugnata, eo ipso religiosissimo eorum dñe narrat. Quem eundem casum postea Vespasiano expugnatore passura eam ciuitatem Xiphilinus, qui Dionem in epitomen contraxit, ita scribit: Οὕτω μὲν ἔτι Ἱεροσόλυμα ἐν αὐτῇ τῇ τῷ Κρόνῳ ἡμέρᾳ, ἢ μάλιστα ἔτι καὶ νῦν Ἰουδαῖοι σέβουσιν ἐξώλετο. id est: Hierosolymorum urbem expugnauit ipso Saturni, quem hodieque Iudæi religiose colunt, die. Quamquam Latinos auctores interdum Sabbati nomen, in eo die designando vsurpasse repperio. Seneca lib. xv. epist. Accendere aliquem lucernas Sabbatis prohibeamus. Suetonius in Tiberio, cap. xxxii, Diogenes Grammaticus disputare Sabbatis solitus. Idem in Augusto: Nec Iudæus quidem, mi Tiberi, eam diligenter Sabbatis ieiunium seruauit quàm ego seruauit hodie. Ouid. lib. i. De remedio amoris:

Nec pluuies opta, nec te peregrina moerentur

Sabbata. Idem τῷ Ἑρατορίῳ cum diem sic expressit lib. i. de Arte amandi:

Quaque die redeunt rebus minus apta gerendis,

Culta Palaestino septima festa uiro.

Iuuenalis Satyra vi.

Observant ubi festa mero pede Sabbata reges.

Meminit & Sabbati Iustinus lib. xxxvi. Epitomes histor. Trogi Pompei. Cuius dici etymon (vt hoc obiter & per transcurram admoneam) Lactantium, summum alioquin virum, ignorasse mirari fatis non possum, Is enim lib. vii. Instit. Diuinarū, cap. xiiii. linguæ Hebræorū hūc diem à numero septenario nomine accepisse scribit: cū tamen vel mediocriter eruditus notū sit, à requie ita appellatū: quod post mundū sex dierum spatio consummatum, septimo die Dominus ab operibus suis requieuetit. Nasta vt Gregorius Nazianzenus in Oratione de Pentecoste scriptum reliquit ἢ τῷ σαββάτῳ τῷ ἑβραϊκῷ, καὶ ταύταισιν Ἑβραϊκῶς σημεῖναι. Cuius originis locupletiosem Iosepho testem citare non possem, qui lib. i. Antiqu. Iudaicarum, cap. xi. ita scribit: Καὶ τὸν κόσμον ἐν ἑξῆς τῶν πάσης ἡμερῶν Μαιῶσιν, ἢ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ φασὶ γενέσθαι. τῇ δὲ ἑβραϊκῇ

ἀναπαύσατο, καὶ λαβεῖν ἀπὸ τῆς ἔργων ἐκεχειρίας. ὅθεν καὶ ἡμεῖς σχολῶν ἀπὸ τῆς πόνων καὶ ταύτῃ ἀγορεύοντες ἡμέραν παρασκαρβύ-
 οντες αὐτῶν σάββατα, δηλοῖ δ' ἀνάπαυσις καὶ τῶν Ἑβραίων ἀφ' ἑλ-
 ποτὸ ὄνομα. Quod & ante cum a Philone proditum erat in
 lib. περὶ τῆς Χερουζιμ, his verbis; Καὶ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ σάββατος,
 ἐρμητεύεται δ' ἀνάπαυσις Θεῶ φησὶν εἶναι Μαϊῶς. Licet aliàs
 passim planioris intelligentiæ causa Sabbatum ἱερὰ ἐβδόμενον
 vocat. Idque nec inferioris classis auctores latuit. Est
 enim à Zonara vera nominis huius origo tradita, Tomo
 primo Annalium, vt & à Suida in verbo, σάββατον, &
 Isidoro lib. Etymologiarum 6. cap. xvij. quorum verba
 referre nihil attinet. Sed vt Lactantij ignorantia excu-
 satione nulla defendi potest, ita Plutarcho qui propter eum,
 quem sibi rerum Iudaicarum ignorance finxerat erro-
 rem, ridiculam aliam & absurdam Sabbati notationem
 commentus est, facilius venia ab æquis iudicibus tribue-
 tur. Quis enim nisi planè iniquus, à gentili & pagano
 homine exactam sacræ historiæ cognitionem desideret:
 Sic autem de Sabbati etymo, ille lib. 4. Symposiacor. cap.
 vlt. ratiocinatur, quasi ad Bacchi cultum, huius festivi-
 tatis ratio reuocanda sit. Ait enim: Οἱ μὲν δὲ καὶ τὴν τῆς σαβ-
 βάτων ἑορτὴν μὴ παύσασθαι ἀποφασίζουσιν εἶναι. σαββάτες γὰρ
 νῦν ὅτι πολλοὶ τῶν Βάκχους χελεύσι καὶ ταύτην ἀφίαισι τὴν φωνὴν
 ὅταν ἑορτάζουσι τῷ Θεῷ. At Censorinus Iudaicam huius diei
 obseruationem mysticæ septenarij numeri obseruationi
 tribuisse videtur lib. De die natali, cap. xii. cum ita scri-
 bit: *Alter autem ille partus qui minor est, minore numero conti-
 netur: septenario scilicet, quo rota humana finitur, & ut Solon
 scribit, & Iudæi in dierum omnium numeris sequuntur: & Hetrus-
 corum rituales libri videntur indicare.* Prophani porrò scri-
 ptores fabulosa multa & à veritate aliena de Iudaici po-
 puli origine, vita, moribus, religionēque excogitarunt.
 Quale est, quod ab Ida monte extenso Barbarorum mo-
 re vocabulo Iudæos dictos Cornelius Tacitus lib. xvi.
 historiæ Augustæ scribit; quem tamen librum (vt hoc stri-
 ctim attingam) pro quinto eius auctoris libro citat Ter-
 tullianus cap. xvi. Apologet. Vnde colligi potest aliter
 apud antiquos eius auctoris libros dispositos ac dige-

stos fuisse, quàm vt nunc leguntur, aut certe *μετμετοικῶ ἀμαρτήματα*, quo nonnunquam peritissimi quique lapsi sunt, Tertullianum in numero librorum falsum. Extitisse etiam quosdam qui *Hierosolymorum* urbem *ἀπὸ τῆ ἱερῶ σελῆν*, nomen inuenisse crederent. Iosephus lib. 1. de Antiq. Iudae. aduersus Appionem auctor est, vbi & multa à fide historiarum abhorrentia de Iudæis esse Græcorum commentis prodita docet: quorum totam historiam valde Romanis incognitam fuisse, facillè intelliget qui cum Mosis libris Iustini librum xxxvi. Strabonis xvi. & Dion. xxxvii. contulerit. De Iudæis planè & eorum sabbato operæpretium fuerit Rutilij Claudij versus ex Itinerarij lib. 1. subiungere, ex quibus quid ille de eorum religione senserit, liquido patet:

Namque loci curam querulus Iudæus agebat,

Humanis animal dissociale cibis.

Vexatos frutices, pulsatas imputat algas,

Damnâque libata grandis clamit aqua.

Reddimus obscenæ conuicia debita genti,

Quæ genitale caput propudiosa metit.

Radix stultitiæ, cui frigida sabbata cordi:

Sed cor frigidius religione sua est.

Septima quæque dies turpis damnata deterno

Tanquam lassati mollis imago dei.

Cetera mendacis deliramenta caræste,

Nec pueros omnes credere posse reor.

Atque vicinam nunquam Iudæa subacta fuisse

Pompeij bellis, imperioque Tiri.

Latius excisa pestis contagia serpunt,

Victoresque suos natio victa premit.

Verum ille auctor non Iudaicâ modo religioni, sed & cultui nostro infestus fuisse videtur. In manachorum enim secessum, & paupertatis spontaneum studium ita ludit eodem libro:

Processu pelagi iam se Caprari tollit

Squales lucifugis insula plena diris.

Ipsi se monachos Graio cognomine dicunt,

Quod soli nullo vivere seste volunt.

Munera fortunæ metuant dum damna, verentur:

Quisquam sponte miser, ne miser esse queat:

Quenam peruersa rabies tam stulta cerebri

Dum mala formides, nec bona posse patit

Sine suis repetunt ex fato ergo stula sœnis,

Tristia seu nigro viscera felle tument.

Sic nimia bilis morbum assignauit Homerus

Bellerophonœis sollicitudinibus.

Nam iuueni offenso sæui pristela doloris,

Dicitur humanum displicuisse genus.

Sed ad propositum tandem aliquando redeamus. Dierum supra relatas gentiliumque communi sermone vsurpatas appellationes Christianæ fidei adsertores abolere earumque loco alias religioni nostræ magis conuenientes substituere conati sunt. Solis certe diem *dominicum* vocarunt: Cuius appellationis origo si à capite arcessenda sit, quos potius quam Apostolos ipsos auctores laudare debeam, non video. Etenim Apocalyp. cap. 1. hæc verba leguntur? ἡμέραν τὴν πρώτην τῆν ἡμέραν τῆν πρώτην. Reliquos verò dies feriarum nomine nuncuparunt, discretis ac distinctis pro numero ordine earum appellationibus. Vnde Beda in hyminis:

Nostro more dies feriarum sunt nomen habentes.

Et post;

Sed primam, quartam feriam sextamque vocantes,

Sabbati ab antiqua mutua lege vocamen:

Mercurii Venerisque dies hos prisca vocabat

Ætas: falsorum venerans portenta deorum.

Saturnique, partem quem credidit esse Deorum.

Harum vero appellationum Siluestrum Pontificem auctorem Beda ciet. Quod vt in dubium vocare omnino non ausifim, ita compertum habeo, τῆν τετάρτην πέντην ἢ ἑκτην καὶ παρασκευῆς nominibus, in hebdomada diebus exprimendis vsos eos qui Siluestrum longo interuallo antecesserunt. Sic Ignatius Antiochenæ Ecclesiæ tertius post Petrum Episcopus, in Epistola ad Philipp. quartam feriam τετάρτην, sextam autem παρασκευῆς nominat. Auctos etiam lib. Responsonum ad orthodoxos: ἐν τῆν ἑξήκοντα ἡμέραις, inquit, τῶν μὴ τετάρτην ἀλλὰ τῆν πέντην παρασκευῆς τῶν Χριστιανῶν. Et Clemens Alexan-

drinus, quæ constat Seueri & Antonini filii eius temporibus floruisse, quem vulgo diem Mercurii *πεπεδά*, quem Veneris *ἡμέραν παρασκευῆς* lib. 7. Stromat. vocat. *Parascenes* quoque vocabulo in die Veneris significanda vsus est Tertul. lib. 4. aduersus Marcionem. Permanisse verò & ad posteros eorum eandem appellationes manasse nunc ostendam. Socrates namque lib. hist. Ecclesiast. vii. cap. xxi. de Theodosio iuniore: *καρτερὸς δὲ ἔπαις ἦν ὅς τ' ἰκρύος τ' ἡρώμα γενόμενος ὑπομένην τηρεῖν τι πολλά τ' μάλιστάς; πεπεδάς, τ' τὰς παρασκευῆς ἡμέρας.* Quam postremam clausulam Cassiodorus lib. xi. hist. Tripartitæ, cap. xvii. ita reddidit: *Plerumque ieiunabat, & maxime quarta feria & sexta, studio Christianitatis.* Idem Socrates lib. v. cap. xxii. *Αὐτὸς δὲ ἐπ' Ἀλεξάνδρειαν τῇ πεπεδά. καὶ τῇ λεγομένην ὡθρασκυῖν γραφαὶ τὴν ἀγαπῶσινται τ' οἱ διδάσκαλοι ταῦτα ἱερμηνεύσι.* Et qui vulg. *dies Iouis, ἡμέραν πέμπτη* ab eodem appellatur lib. vii. cap. xi. *παρασκευῆς*, quoque, & *μῆας τῶν σαββάτων* vocabula vsurpauit Sozomenus, lib. vii. histor. Eccles. cap. xix. Beatus verò Augustinus, Iouis diem, *quintam sabbati* appellat Epistola cxviii. ad Ianuarium. quo modo & B. Hieronymus *diem* vulgò *Martis* dictam, *tertiam Sabbati* nominat, in Epitaphio Paulæ matris ad finem. Eademque loquendi figura Eusebius lib. viii. histor. Ecclesiasticæ secundum quorundam editionem *ἡμέραν τεπεδά τῶν σαββάτων* dicit, *Sabbati* planè nomen ex Iudeorum lingua retentum est, Saturnoque desit dies hic adscribi, & ita cum Ambrosio lib. i. ii. de sacramentis, cap. vlt. reliquos omnes loqui inuenias. Verum vt ad Dominicum diem redeamus, qui nobis totius diuerticuli ansam præbuit, non dubium est quin is peculiari hac *Dominici diei* nota inde signatus sit, quòd in eo Dominus noster Iesus Christus à mortuis excitatus sit. Quapropter Ignatius ad huius diei cultum Magneianos excitans, eo illum ornat elogio, vt subiiciendum id mihi videatur; sed Latinis potius ex vulgari translatione, in qua quid reprehendam non habeo, sumptis, quàm Græcis verbis, quo lectoribus peræque omnibus consulatur. *Dominicum*, ait, *diem omnis Christi amens festum celebret, diem resurrectionis, Regalem, omnium dierum super eum, quem ex patre propheta, dicebat: In finem pro octava in*

quo & *ἡ ἀποστρα exorta est, & mortis in Christo victoris facta.*
 Eum quoque diem *ἅγιος ἡμέρας* vocat Dionysius, Co-
 rinthi Episcopus, apud Euseb. lib. III. hutorix Ec-
 clesiasticæ cap. xxvii. Plane Iustinus Martyr cultus,
 qui huic diei impenditur, duplicem rationem reddit,
 ad finem Apologiæ pro Christianis sæcundæ: quod ni-
 mirum eo die tenebris discussis, lux in orbem recens cõ-
 ditum diffusa sit: Et quod eodem Christus resurrexerit.
 Ebionæos etiam, licet Iudaicæ legi in plerisque adhæ-
 rentes, Christianis tamen consensisse in Dominicorum
 dierum obseruantia, Eusebius lib. III. hîstorix Ecclēsia-
 sticæ, cap. xxvii. scribit, *εὐς μὴ μὴν* (vt ille loquitur) *τῆς σαββάτου*
ἀναστάσεως. Beatus quoque Augustinus in Epist. cxix. ad Ia-
 nuariū, & in lib. II. de peccato originali, contra Pelagiū, *diem*
in hebdomadarum recursibus octauum resurrectionis Domini de-
claratum esse, & ex illo cœpisse habere festiuitatem suam tra-
dit. Necnon Maximus episcopus sermone de Pentecoste,
 qui inter Ambrosianos Sermones est sexagesimus pri-
 mus: *Dominica*, ait, *nobis ideo venerabilis & sollemnis est,*
quia in ea Saluator velut sol oriens discussis infernorum tenebris,
luce resurrectionis emicuit. Eadem Isidorus lib. VI. ety-
 molog. cap. xviii. & lib. I. de eccles. offic. cap. xxiiii.
 Augustini ex epist. ad Ianuarium à me iam prolatis
 verbis tradit. In fidem verò & indicium resurrectionis
 Dominicæ stantes, atque erecto ad cælum vultu, non
 pronos & in genua procidentes, eo die maiores nostros
 orasse mihi compertum est. Docet hoc, eaque quam di-
 xit, ratione institutum tradit Iustinus Martyr. in libro:
 Responſionum ad Orthodoxos, cap. cxv. atque adeo ne-
 fas habitum *eo die de gericulis adorare*, Tertullianus in lib. De
 corona militis prodidit. Idem suis temporibus obserua-
 tum B. Hieronimus aduersus luciferianos, & B. Augusti-
 nus, Epist. centesima decima nona ad Ianuarium, &
 Isidor. lib. I. de Ecclesiasticis Officiis. nona capite tri-
 gesimo tertio. contestantur. Maximus quoque Taurinen-
 sis (ni fallor) Episcopus in eo sermone de Pentecoste,
 ex quo iam ante testimonium protuli; *Dominicis diebus*

non ad exorandum Deum genibus succidisse Christianos, sed erectos & feriatos resurrectionem Domini celebrasse, disertè scribit. Nec non Rabanus Maurus, qui abhinc octingentis annis vixit, lib. 2. De instit. cleric. cap. 42. Vnde etiam, ait, in Dominico die stantes oramus, quod est signum futuræ Resurrectionis. In urbem sanè eo die ex agris frequentem populum Iustini temporibus precum causa conuenisse, & ab omni opere quieuisse, ex eius Apologeticis orationibus patet. Ac eo quoque die ieiuniū vel ab ipsis nascentis Ecclesiæ exordiis inhibiitum, vt. pote tristitiam omnem Latini eius diei festiuitate respiciente, quemadmodum Tertullianus in lib. De corona militis tradit. Quare & sexagesimo quarto capite Canonum, qui Apostolici vocantur, clericis sub depositionis pœna Dominico die ieiunare interdicitur. Itaque cum instituta ab Ecclesia ieiunia Eustathius Sebastensis episcopus reprobaret, nouaque induceret, Gangrensi Consilio dogma in hanc sententiam proditum est: Si quis tanquam hoc continentia conuenire indicans, aut in eius diei contemptum, die Dominico ieiunauerit, anathema est. Quod decretū ex eius Concilii capite xviii. Gratianus transcripsit in Can. Si quis ita quæ, dist. nct. x. Manichæos etiam ob istius diei ieiunia iure damnatos pronūciat Ambrosius Epist. lib. x. Epist. lxxxiii. Iam vt ad politicas sanctiones descendamus, existant de cultu huic diei impendendo duæ constitutiones: Ambæ Constantini ad Helpidium, eodem quidem anno, nimirum Crispo II. & Gonstantino Coss. propositæ. Ceterum diuersis mensibus. Prior Nonis Martii, posterior v. Non Iulii. Illa quidem relata est in l. Omnes, C. de feriis. in hæc verba: Omnes Iudices, urbanaeque plebes, & cunctarum artium officia, venerabili d' e Solis quiescant. Ruritanen positi agrorum cultura liberè licentèrque inseruiant; quoniam frequenter euenit, vt non aptius alio die frumenta sulcis, aut vinea scrobibus mandentur: ne occasione momenti pereat commoditas caelesti prouisione concessa. Posterior vero eius Imperatoris constitutio habetur in l. i. de feriis, in Cod. Theod. his verbis: Sicut indiguissimum videbatur diem Solis uenerationis suæ celebrem, altercantibus iurgis & noxiis partiū contentionibus occupari; ita prorsum & iocundum est eo die que sunt maximè uirtua compleri. Atque ideo em. incipandi & manumittendi die festo cunctis licentiam habeant, & super his rebus acta non prohibean-

beantur. Quibus coniungenda sunt quæ de eo Imperatore Eusebius lib. De vita ipsius quarto scribit: cuius verba uti sunt à Musculo Latinè reddita, paucis dumtaxat mutatis, in quibus auctoris mentem non satis expressit, subiiciam: *Omnes, ait, Imperio populi Romani subditos diebus feruati o' i nuncupatis, feriari præcipiebat. Similiter ut & eas quæ sunt Sabbati, venerarentur, propter memoriam (ut mihi videtur) eorum quæ in illis à communi Seruatore gesta memorantur. Salutare quidem diem, quam lucis & Solis agnominem esse contigit, à militaribus viris studiosè coli docens illis quidem, qui diuina fuerant fidei facti participes, Ecclesiam Dei liberè ac sedulo frequentandi, ut & precies absque ullo impedimento facerent, orium ac copiam dedit. Aliis uero, qui nondum diuinam fuerant consecuti doctrinam, secundaria lege mandauit, ut Dominicis diebus in suburbiis in nudum ac purum campum meditatam precem ex uno simbolo cuncti simul Deo destinarent.* Sed & Præsidibus prouinciarum legem de eius dici obseruatione ab eo dictatam esse, postea scribit. Ceterum Constantini ductus exemplo Theodosius, emancipandi quoque ac manumittendi diebus Dominicis licentiam, ceteris causis vel litib. quiescentibus tribuit: ut ex l. 2. Cod. de feriis apparet. Sed hanc dici uenerationem negligi aut intermitteri (ut credibile est) Leo Imperator cernens, predecessorum suorum uestigiiis insistens, hunc quoque diem feriatum esse & ab omni legis actione liberum constitutione sua sanxit. Sic enim in libello qui Collectanea quædam ex Ecclesiastica Theodori hist. continet, scriptum est: *Δέος εὐνομητότος τῆν χυρακῆν τῆν παῖν ἀργυῖαν, ἀσπρακῆν τε εἰναυ χυὶ σβασηια.* Quod ab eo imperatore constitutum esse Nicephorus quoque lib. xv. hist. Ecclesiasticæ. cap. xx. refert. Eaque est (nisi me animus fallit) Leonis constitutio, quæ in l. 2. li. Cod. de feriis, memoratur his uerbis: *Dominicum diem ita semper honorabilem decernimus, & uenerandum, ut cunctis excusetur, nulla quemquam urgeat admonitio, nulla fidei uisionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio delitescat. Sic ille dies à cognitione alienus; præconis horrida uox silescat, respirent à controuersus litigantes, & habeant fœderis interuallum. Ad sese simul ueniant aduersarii, & quæ sequuntur. Nec uerò minorem huic diei reuerentiam exhibendam Clotharius &*

Theodoricus reges censuere, qui eo in totum ab operibus rusticis subditos suos abstinere voluerunt. Alemannorum namque legibus, ut ex earum tit. xxxix. patet, Clotharius in hunc modum cauit: *Die Dominico nemo opera seruilis presumat facere, quia hoc lex prohibuit & sacra scriptura in omnibus contradicit. Si quis seruus in hoc vitio inuentus fuerit, vapulet fustibus: liber autem corripatur vsque ad tertiam vicem. Si autem post tertiam correptionem in hoc vitio inuentus fuerit, & Deo vacare die Dominico neglexerit, & opera seruilis fecerit, tunc tertiam partem de hereditate perdat. Si autem super hac inuentus fuerit, ut diei Dominico honorem non impendat, & opera seruilis fecerit, tunc coactus, & conuictus coram Comite, ubi tunc Dux ordinauerit, in seruitium tradatur, & qui noluit Deo vacare, in sempiternum seruus permaneat.* Baiouariis verò Theodoricus ita edixit: *Si quis die Dominico operam seruillem fecerit, liber homo, id est, si bouem iunxerit, & cum curru ambulauerit, de xerum bouem perdat. Si autem siccauerit foenum, vel collegerit, aut messem siccauerit, aut collegerit vel aliquod opus seruile fecerit die Dominico, corripatur semel vel bis, & si non emendauerit, rumpatur dorsum eius l. percussionibus. & cætera.* In vetusta etiam quadam manuscripta Canonum Ecclesiasticorum à maioribus nostris proditorum Rapsodia, caput de hac re offendi, quod ita habet: *Inter cætera admonitionis nostræ officia satis illud nobis necessarium visum est, ut populis fidelibus terribiliter denunciatur, ut diem Dominicum, in quo auctor, vitæ resurrexit à mortuis, honorabiliter colant. Nim si pagani ob memoriam & reuerentiam Deorum suorum dies colere, & Indæ more carnali Sabbathum carnaliter obseruare satagunt; quanto magis Christianæ religionis deuotio ob memoriam Dominicæ resurrectionis eundem diem venerabiliter atque honorabiliter colere debet? Sed & Matisconensis Synodi secundæ, cap. i. de hoc die obseruando, ita patres cauerunt: *Custodite diem Dominicam, quæ nos de nouo peperit & à peccatis omnibus liberauit. Nullus vestrum licium somitibus vacet, nullus actiones exerceat, nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ iugum ceruicibus inmentorum imponere cogat. Estote omnes in hymnis & laudibus Dei a-**

nimo corporeque intenti. Si quis vestrum proximam habeat Ecclesiam, properet ad eandem & ibi Dominica die seipsum precibus lacrymisque afficiat. Sint oculi manusque vestra toto illo die ad Deum expansa: Ipse est enim dies requietionis perpeccus, ipse nobis per septima diei umbram insinuatus noscitur in lege & prophetis. Iustum igitur est, ut hanc diem unanimiter celebremus, per quam facti sumus quod non fuimus: Fuimus enim ante serui peccati, sed per hanc facti sumus filii iustitiae. Exhibemus Domino liberam seruitutem, cuius nos nosimus pietate de ergastulis liberatos erroris: non quia Dominus noster à nobis expetit, ut corporali abstinentia diem Dominicam celebremus, sed quare obediuntiam, per quam nos calcatis terrenis actibus, ad caelum usque misericorditer prouehat. Si quis itaque vestrum hanc salubrem exhortationem parvipenderit, aut contemptui tradiderit, sciat se pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deinceps sacerdotali quoque ira implacabiliter subiacere.

Si causidicus fuerit, irreparabiliter causam mittet; si rusticus aut seruus, grauioribus fustibus ictibus verberabitur; si clericus aut monachus, mensibus sex à consortio suspendetur fratrum.

Hæc namque omnia, & placabilem erga nos Dei animum reddunt, & plagas marborum & sterilitatem amouent; atque repellunt. Gregorius Turonensis libro x. historia. capite 29. Sanctus, ait, hæc dies qui in principio lucem conditam primus vidit, ac Dominica resurrectionis testis factus emicuit. Ideoque omni fide obseruari debet, ne fiat in eo omne opus publicum.

Quibus consentanea Beda, in libello De ordinatione feriarum Paschaliū per Theophilum Episcopum Cæsariensem ac reliquorum Episcoporum synodum facta, tradit, his verbis: Quem credimus factum fuisse in mundo primum, nisi Dominicam diem? Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis, responderunt Episcopi: Secundum scripturam auctoritatem factum est vespere & mane dies primus; deinde secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, in quo septimo requieuit Deus ab omnibus operibus suis, quem diem sabbatum appellauit. Ergo cum nouissimum diem signet sabbatum, quis potest esse primus nisi Dominicus dies? Ibidemque hunc diem multis benedictionibus à Deo sanctificatum Episcopi probant. Nam & in ipso tenebras remo-

tas lucemque apparuisse, & eo die de terra *Aegypti*, velut de tenebris peccatorum quasi per fontem baptismi per mare rubrum *Israeliticum* populum liberatum, eodem die caelestem cibum manna hominibus datum: Primum quoque hunc diem cum nouissimo die obseruari *Mosen* ad populum mandasse, ac postremo eo die resurgere à mortuis *Dominum* dignatum esse, ideoque huc tot ac tanti benedictionibus sanctificatum diem priscos nostros patres impensiori cultu profecutos esse mirum nemini videri debet, qui nobis & lucis & vitæ æternæ primordiis inchoauerit. Quæ etiam compendiose *Istodor.* lib. de Ecclesiasticis officiis l. c. 24. & ab eo mutuatus *Rabanus Maurus* lib. de institution. clericorum II. cap. 42. ita perstringit: Apparet autem hunc diem etiam in scripturis sanctis esse solemnem. Ipse enim est dies primus seculi: in ipso formata sunt Elementa mundi: in ipso creati sunt Angeli, in ipso quoque à mortuis resurrexit Christus: in ipso Spiritus sanctus super Apostolos descendit: Manna in eo die in eremo primum de celo datum est.

Sed ad Imperatores nostros reuertamur. Aiunt illi: A T Q V E NATALI.]

Hunc diem in religiosissimis numeratunt & meliore lapillo notarunt prisca nostræ religionis antistites. *B. Chrysostomus* in Oratio. de *B. Philogonio*: Appetit enim festum omnium festorum maxime venerandum adorandumque: quod si quis appellet omnium festorum metropolim, haudquaquam aberret. quod autem hoc est? Christi iuxta carnem natiuitas. Ab hoc enim illustratio Dei, festum videlicet Epiphaniarum ac sacrum Pascha, Ascensio & Pentecoste originem ac fundamentum ducunt: nisi enim secundum carnem natus esset Christus, nequaquam baptisatus esset. nam id est festum Theophaniorum: nequaquam fuisse crucifixus; nam hoc est festum Paschæ: Nequaquam misisset Spiritum sanctum, quod est festum Pentecostes. Itaque ab hoc censore quopiam hi diuersi amnes orti. Nota sunt nobis hæc festa, verum non ob hoc tantum par est hunc diem cæteris anteponi, sed etiam ob id quod id, quod in hoc natum est cæteris omnibus est venerabilius. *B. Ambrosius* Serm. 16. Bene quodam modo sanctam hanc diem natalis Domini Solem nouum vulgus appellat, & rãta sui auctoritate id confirmat, ut Iudei etiam atque gentiles in hac voce consentiant. Quod libenter nobis complectendum est, quia oriente saluatore non solum humani generis sa-

lus, *selektionem Solis ipsius claritas innotuitur*. Possent & alia præclara huius diei encomia ex veterum Theologorum scriptis proferri, sed superiora duo sufficere mihi visa sunt. Itaque mirum non est hunc diem inter feriatos & à iudiciaria contentione strepitumque forèsi vacuos ab Imp. statui in l. 2. & l. Omnes dies, Cod. de feriis.

Sequitur, ATQVE EPIPHANIORVM CHRISTI.]

Est hic quoque dies ex eorum numero, quos publica religio iam olim consecrauit. Ammia. Marcell. lib. 21. *Et ut hæc, ait, interim celsentur feriarum die, quem celebrantes mense Ianuario, Epiphaniam dieclitans, progressus in eorum Ecclesiam solenniter numine adorato discessit*. Ob Christi autem numen manifestatum celebritatem hanc institutam, ipsa nominis origo satis declarat. Verum qua in re aut primum aut potissimum se Christi potentia patefecit, quæque eius apparitio huic celebritati locum dederit, non satis video inter antiquos conuenire. Ambrosius enim de die sancto Epiphaniæ Sermo. 21. Plerosque, ait, *in Epiphania die hæc tenus à Domino memorabilis facta esse commemorare scribit, ut rogatus ad nuptias aquæ substantiam in vini speciem commutaret, ac liquorem fontium in meliorem usum sui benedictione translulerit: quo mirabili signo diuinitatis sue primum ille virtutem delectauerit. Nonnullos verò in eadem die, à Ioanne eum baptisatum in Iordane testari: eiusque baptisimi memoriam hac Epiphania celebritate consignatam*. Idem Sermo. 22. utranq; opinionem refert, & conciliate nittitur, quasi aliud de alio signum contineatur. Nam & cum baptisatus est Dominus, inquit, & mysterium lauacri instituit, & humanum genus velut vilem aquam in æternam substantiam diuinitatis sapore conuertit. Similiter & cum hydrias plenas liquare fontium vertit in vinum: utrumque operatus est: & speciem magis necessariam nuptiis præstitit, & demonstrauit corpora hominum per lauacrum sancti Spiritus esse replenda substantia. Idem Sermo. 18. ordine factum docet, ut post natalem Domini confestim festiuitas hæc sequeretur. Idque ita rationem exegisse, ut post eius diei quo natus est commemorationem alterius diei quo renatus est, quoque eum pater colendum gentibus manifestauit, commemoratio consequenter subiungeretur. Clarius verò & crassiori (quod aiunt) Minerua hoc exponit Maximus Episcop. in sermone quodam Ambrosianis sermonibus

interferto. Epiphania, ait, hodie procuramus gaudia. Querat aliquis quid interpretesur hoc verbum, scilicet quia *Ἐπιφάνεια* Græcè Latine dicitur apparere: Ergo quia tunc primum apparuit Saluator in mundo, ipsa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata est. Quomodo autem apparuerit, requiramus, non quod in mundo ante non fuerit, cum mundus per ipsum factus sit; sed quod tunc primum signis atque miraculis credentium cordibus Deus Christus illuxerit, & in tenebras conscientias hominum fidei splendor aduenerit. Signum autem quod operatus fuit, ut diuinitatem suam hominibus declararet, & humanis mentibus tanquam nouus & inopinatus apparet, fuisse aquæ in vinum mutationem traxit. At Greg. Nazianz. ad baptismi Christi recordationem festiuitatem hanc referendam censebat, vt ex eius oratione quæ ἐστὶ τῆ ἀγία φῶλα τῆς Ἐπιφανίῳν, inscribitur, perspicuè colligimus. Vnde Leo Epist. 62. ad Episcopos per Siciliam constitutos, quosdam existimasse scribit Epiphania festiuitatem idcirco priuilegium habere baptismatis debuisse, quod in eadem die Dominus ad baptismum Ioannis accessisset. Quam tamen sententiam improbat, illius baptismi aliam fuisse gratiam dicens, nec ad eandem pertinuisse virtutem. Isidorus verò lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 26. tribus ex causis solemnitatem hanc Epiphaniarum nomen inuenisse scribit: siue, quia tunc in baptismo suo Christus populis ostensus fuerit; siue quod eo die sideris ortu Magis sit proditus; siue quod primo signo per aquam vino factò, multis sit manifestatus. Quam triplicem huius festiuitatis rationem Pontius Paulinus his versibus conclusit, lib. de natali Felicis 9.

*Vt veneranda dies cunctis, qua virgine natus
Pro cunctu hominem sumpsit Deus, utque deinde
Qua puerum stella duce mystica dona ferentes
Dupliciter videre Magis; seu qua magis illum
Iordanis trepidans laui tingente Ioanne,
Sacrament cunctas recreandis gentibus undas,
Sic die eadem magis illo sit sacra signo
Quo primum Deus egit opus, cum flumine verso
Permutauit aquas prædulcis neclare rivi.*

Isidorus porro ibidem, ex Cassiano adiicit, apud Græcos

natiuitatem Domini & Epiphaniarum solennitatem non bifariè, vt in occiduis prouinciis, sed vnus dici festiuitate celebratam. Quibus addenda sunt quæ idem auctor lib. vi. Etymolog. cap. xviii. scribit. Epiphaniarum vtique diem sine strepitu iudiciali forensique contentione obseruari Imp. Theod. præcipit in l. 2. Cod. de feriis. Rursusque eum diem feriatum esse habendum Imp. Valentin. Theod. & Arcad. constitutio edicit, quæ in l. Omnes dies. Cod. eodem tit. refertur.

Sequitur, P A S C H Æ E T I A M.]

Omnium Christianæ religionis celeberrimum augustissimumque habitum ab antiquis Paschalem diem obseruauit: quem illi præcipua quadam veneratone in memoriam Dominicæ resurrectionis semper sunt profecuti. Beatus quidem certe Chrysostomus homilia vii. De resurrectione Domini: *Licet, ait, omnes solennitates que in Ecclesijs pro Dei honore celebrantur, sanctæ sint atque venerabiles, tamen hodierna Dominicæ resurrectionis dies præcipuam quamdam ac peculiarem festiuitatem habet.* Greg. Nazianzenus in sermone de hac festiuitate: *Αὕτη, inquit, ἐστὶν ἡμῖν ἐορτὴ ἡ παύσις πάντων τῶν ἀνθρωπίνων μόνον, καὶ χαμαὶ ἐρχομένης, ἀλλ' ἦδη καὶ τὰς αὐτῆς χειρὶ καὶ ἐπ' αὐτῆς πλανήτης, ἀστῆρος ἡλίου.* Inter cætera verò festiuitatis huius solennia, noctem eius peruigilio transmitti consueuisse, sciendum est. Tertullianus in lib. 2. ad uxorem: *Quis, ait, (de gentili marito loquitur) nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit à latere suo eximi libenter feret? Quis de ipse solennibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit?* Quod & Eusebius liist. Ecclesiast. lib. vi. cap. xx. aperte indicat, de Narcisso agens: *καὶ πρὸ μεγάλης, inquit, περὶ τῷ πάσχα δεινότητος, τούτοις φασὶ τῶν ἀστρονομῶν ἀπολυτῶν.* vt Rufinus vertit. *Accidit aliquando in die solenni vigiliarum Paschæ oleum deesse luminaribus.* Idem eiusdem libro 34. de Philip. Imp. *τῶν κατὰ χεὶ λόγος χριστιανῶν ὄντων, ἐν ἡμέρᾳ τῇ, ὑστῆτος τῷ πάσχα πωμανχίδος, τῷ ὅτι τῆς Ἐκκλησίας εὐχαι τὸ πλῆθος, μεταχῆν ἐβλήσασα,* Quæ verba ita Rufinus vertit. *De hoc ti aditum notis est quod Christi inus fuerit, & in die Paschæ, id est, in ipsis vigiliis, cum intero, se nolisset & communicare*

interfetto. Epiphania, ait, hodie procuramus gaudia. Querat aliquis quid interpretetur hoc verbum, scilicet quia *Ἐπιφάνεια* Græcè Latine dicitur apparere: Ergo quia tunc primum apparuit Saluator in mundo, ipsa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata est. Quomodo autem apparuerit, requiramus, non quod in mundo ante non fuerit, cum mundus per ipsum factus sit; sed quod tunc primum signis atque miraculis credentium cordibus Deus Christus illuxerit, & in tenebras conscientiarum hominum fidei splendor aduenerit. Signum autem quod operatus fuit, ut diuinitatem suam hominibus declararet, & humanis mentibus tanquam nouus & inopinatus apparet, fuisse aquæ in vinum mutationem tradit. At Greg. Nazianz. ad baptismi Christi recordationem festiuitatem hanc referendam censebat, ut ex eius oratione quæ ἐστὶ τῆς ἁγίας φωνῆς τῆς Ἐπιφανίαν, inscribitur; perspicue colligimus. Vnde Leo Epist. 62. ad Episcopos per Siciliam constitutos, quosdam existimasse scribit Epiphania festiuitatem idcirco priuilegium habere baptismatis debuisse, quod in eadem die Dominus ad baptismum Ioannis accessisset. Quam tamen sententiam improbat, illius baptismi aliam fuisse gratiam dicens, nec ad eandem pertinuisse virtutem. Isidorus verò lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 26. tribus ex causis solemnitatem hanc Epiphaniarum nomen inuenisse scribit: siue, quia tunc in baptismo suo Christus populis ostensus fuerit; siue quod eo die sideris ortu Magis sit proditus; siue quod primo signo per aquam vino facto, multis sit manifestatus. Quam triplicem huius festiuitatis rationem Pontius Paulinus his versibus conclusit, lib. de natali Felicis 9.

*Vt veneranda dies cunctis, qua virgine natus
Pro cunctu hominem sumpsit Deus, utque deinde
Qua puerum stella ducit mystica dona ferentes
Dupliciter videre Magis; seu qua magis illum
Iordanis trepidans laus it tingente Ioanne,
Sacramentem cunctas recreandis gentibus undas.
Siue dies eadem magis illo sit sacra signo
Quo primum Deus egit opus, cum flumine verso
Permutauit aquas prædulcis neclare rini.*

Isidorus porro ibidem, ex Cassiano adiicit, apud Græcos

natiuitatem Domini & Epiphaniarum solennitatem non bifariè, vt in occiduis prouinciis, sed vnus dici festiuitate celebratam. Quibus addenda sunt quæ idem auctor lib. vi. Etymolog. cap. xvi. i. scribit. Epiphaniarum utique diem sine strepitu iudiciali forensique contentione obseruari Imp. Theod. præcipit in l. 2. Cod. de feriis. Rursusque eum diem feriatum esse habendum Imp. Valentin. Theod. & Arcad. constitutio edicit, quæ in l. Omnes dies. Cod. eodem tit. refertur.

Sequitur, P A S C H Æ E T I A M.]

Omnium Christianæ religionis celeberrimum augustissimumque habitum ab antiquis Paschalem diem obseruauit: quem illi præcipua quadam veneratione in memoriam Dominicæ resurrectionis semper sunt profecuti. Beatus quidem certe Chrysostomus homilia vi. i. De resurrectione Domini: *Licet, ait, omnes solennitates que in Ecclesijs pro Dei honore celebrantur, sanctæ sint atque venerabiles, tamen hodierna Dominicæ resurrectionis dies præcipuam quamdam ac peculiarem festiuitatem habet.* Greg. Nazianzenus in sermone de hac festiuitate: *Αὕτη, inquit, ἐστὶν ἡμῖν ἐορτὴ ἡ παιήμεις πατηρίων, τοσούτων ὑπερώρῃσα πάσας ἢ τὰς ἀβραηωνίαις μόνον, καὶ χαμαὶ ἐρχομένης, ἀλλ' ἡδὺ καὶ τὰς αὐτῶν χεῖρας καὶ ἐπ' αὐτῶν πλάγῃσιν, ἀστῆρος ἡλίου.* Inter cætera verò festiuitatis huius solennia, noctem eius peruigilio transmitti consueuisse, sciendum est. Tertullianus in lib. 2. ad uxorem: *Quis, ait, (de gentili marito loquitur) nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit à latere suo exiit libenter feret?* *Quis de ipse solennibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit?* Quod & Eusebius hist. Ecclesiast. lib. vi. cap. xx. aperte indicat, de Natcillo agens: *καὶ τὸ μέγαλον, inquit, περὶ τῶν πάσχα διασκευῶν, τούτοις εἰσὶ τῶν ἀσκητικῶν ἀπολυτικῶν.* vt Rufinus vertit. *Accidit aliquando in die solenni uigiliarum Paschæ oleum deesse luminaribus.* Idem eiusdem libro 34. de Philip. Imp. *τῶν τε χατέχει λόγος χριστιανῶν ὄντων, ἐν ἡμέρᾳ τῇ, ὑστέρῃ τῶν πάσχα πικρῆς χιθῶνος, τῶν ὄντων τῇ; Εὐκαλοίας ἐν τῶν τῶν πλῆθος μεταχῆν ἐβλήσασιν,* Quæ verba ita Rufinus vertit. *De hoc traditum nobis est quod Christianus fuerit, & in die Paschæ, id est, in ipsis uigijs, cum interese nolisset & communicare*

mysteriū (sic enim legendum est) ab episcopo loci non prius esse per-
 missum, nisi confiteretur peccata sua, & interpenitentes staret. De
 hoc etiam pervigilio accipienda sunt hæc eiusdem Eusebij
 verba: *καὶ τὰς τῆς μεγάλης ἑορτῆς πανυχίδα*, quæ lib. 3. hist. legun-
 tur lib. 7. Instit. diuinarum, cap. 19. *Et hæc est nox quæ à nobis propter
 aduentum Regis ac Dei nostri pervigilio celebratur. Cuius noctis du-
 plex ratio est, & quòd in ea vitam cum recepit, cum passus est: & po-
 stea orbis terræ regnum recepturus est.* quæ verba ex eo nonnullis
 additis Isidor. lib. 6. Etymolog. cap. 17. transcriptis videtur.
 Huc pertinet quod de nocte dicim festum Paschæ præcedente
 lumine & flammis coruscante, Greg. Nazianzenus in
 sermo. de Pascha ita scribit: *Καλή μὲν ἔν ἡμέρῃς ἡμῶν λαμπροφω-
 εία καὶ φωταγωγία, ἢ ἰδίᾳ τὸ ἕ δημοσία συνετίσταμεθα. πᾶν γένος
 ἀνθρώπων μικρῶν ἢ ἀξία πάντα διαμύλι τῶ πνεύματι τῆς ἰκλας καὶ φωτὸς ἰ-
 πτες, καὶ τῆ μεγάλης φωτὸς ἀπίτυπος.* Idem in oratione funebri in
 patrem, noctem quoque eam Paschalem vigiliis transfactam,
 & luminum splendore illustratam, ostendit his verbis: *Ὁ καί-
 ρος ἦν τὸ ἀρχὸν πάσα καὶ ἀειβόητος, ἡ βασιλεία τῶν ἡμερῶν ἡμέρα,
 καὶ ἡ λάμπερα νύξ λήσσει τὸ σκοτὸς τῆς ἀμαρτίας καὶ ἡ ἡμῶν ἑσπέρ-
 πλυσίω φωτὶ τῆ σωτηρίαν ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἑορτῆς ὀρθου.* Gregorius
 quoque Nyssenus in oratione de festo Paschæ hoc idem per-
 spicue comprobatur, cuius verba, si Latinè quàm Græcè lo-
 queutem audire quis malit, sunt eiusmodi: *Quo oculis cernitur
 lumen, nocte nobis per lampadas in nube ignis præferebatur. Sermo au-
 tem per totam noctem aures nostras circumsonans in Psalmis, hymnis,
 cationibusque spiritualibus, tanquam flumen quoddam gaudij per aures
 in omnium influens, nos optima se repleuit. Quoniam hæc igitur lucida
 nox commixta lampadum luminibus cum matutinis radiis Solis, unum
 continuum nullarum interpositione tenebrarum diremptum diem effe-
 cit, &c.* De hac etiam Paschali nocte versus Ausonii proferam,
 quibus Christum sic affatur:

Ad temeræ properans vigilare conuenientes.

Nox lucem reuehet funalibus anteferendam:

Nox lumen pariens credentibus indubitatum:

Nox flammis operum meditatatrix sideriorum.

Socrates quoque hist. Ecclesiast. lib. 7. cap. 5. cum de Sab-
 bato tractat, magnam ad eum confluisse in festo Paschæ
 multitudinem τῆς ἐξ Ἰβερίας πανυχίδα περιέντων, narrat. De hac au-

rem nocte Matisconensis secundi Concilij canón primus accipiendus est, in quo ita est: *Noctem quoque ipsam quam nos superna & luci inaccessibili reddidit, spiritualibus exigant excutis, nec dormiamus in ea quemadmodum dormitant, qui nomine duntaxat Christiani esse noscuntur: sed oremus & vigilemus operibus sacris ut digni habeamur in regno coheredes fieri Saluatoris.* Hinc facilius intelligetur, quod B. Hieronymus Vigilantium scribit ideo vigiliis & pernoctationes in basilicis martyrum existimasse respiciendas, ne Pascha crebrius celebrari videretur. Planè Procopius lib. 2. de bello Persico, Christianos festum Paschæ diem magna festiuitate celebrauisse, & primo eius die ieiunos toto die, immo & in multam noctem perstitisse commemorat. Vnde Aufon. in Carmine de Dominica resurrectione:

Sancta, salutiferi redeunt solennia Christi:

Et deuota p̄ celebrant ieiunia myste.

At die ipso Paschæ ieiunia dirempta, idem alio versu Eidyllii secundi docet:

Tu mensis dirimis ieiunia religiosa. Ideoque Pontius Paulinus Epist. ad Amandum, sollempnitatem Paschalem reuocasse, dies Prandiorum dicit. Nimirum quia olim non ad meridiem vsque (vt fit hodie) sed ad vesperam vsque ieiunia obseruabatur. Quod ille auctor non vno loco indicat, veluti Epistola eadem, cum ait: *Nam cum in diebus Quadragesime aduenisset, & eum ut clericum fraterno excepti, emus affectus quotidiana ieiunia non refugit, & p̄ superem mensulam, vespertinis conuiuia, ò horruit.* Idem lib. 3. Epist. vltim. ad Scuerum: *Fraternitatemque monacham, vespertinis post ieiunia cibis auidam duplici ministerio fermentatu vinibus aut soluto ventre distentas.* Idem alia ad eundem Scuerum Epistola: *Videant ergo nos non mane ebrui, sed vesperè ieiuni.* Idem lib. 7. Natalis Felicis:

Nostis eum morem, ut ieiunare solemus

Ance diem, & sero libatis vespere sacris,

Quisque suas remeare domos: tunc ergo solutis

Cœtibus à templo Domino, postquam data fessis

Corporibus requies, sumpta dape cœpimus hymnos

Exultare Deo, & Psalmus producere noctem.

Hûc etiã pertinet quod Aurelianensis 4. Synodj, cap. 2. quadragesimali toto tempore monachis non nisi Domi-

nico die prandere permittitur: Item quod Turonicæ Syno-
di 2. cap. 18. à Pascha ad quinquagesimam, quod quidem,
tempus à ieiuniis vacuum est, prandium monachis, solis
Rogationum diebus exceptis, parari præcipitur. Iam verò
Paschales ferias quo honore Christiani principes coluerint
præter eam in cuius interpretationem versamur constitutio-
nem, etiam ex aliquot aliis eorum Constitutionibus intelli-
gimus, quas opetæpretium duxi secundum ordinis & tem-
poris, quo emissæ, propositæ datæque sunt rationem, sub-
iicere. Ac primum Imp. Valentiniani, Valentis & Gratiani
constitutio. 3. Non. Maii Lupicino & Iouiano (sic enim
non in codicis modo Theodos. exemplari, sed & apud So-
cratem lib. 4. histor. Eccles. cap. 10. posterioris Consulis no-
men effertur, licet à Marcellino, Cassiodoro, & Mariano
Scoto *Iouinus* nuncupetur qui perperam *Iouinianus* lib. 7.
hist. tripart. cap. 22. dicitur) Coss. id est, anno à Christo nato
366. data in Cod. Theodos. refertur sub tit. de indulgentiis
crimin. in hæc verba: *Ob diem Paschæ quem intimo corde celebra-*
mus omnib. quos reatus adstringit, carcer inclusit, claustra dissoluimus.
At tamen sacrilegus in maiestate reus, in mortuos veneficus, siue ma-
leficus adulter, raptor, homicida, communionem istius muneris separen-
tur. Idemq; principes anno sequenti, secundo priorum duo-
rum Consulatu, aliam constitutionem ediderunt, quæ in co-
dem Codicis Theodos. titulo legitur. Ea sic habet: *Paschæ ce-*
lebritas postulat, ut quoscunque nunc ævæ expectatio questionis pane-
que formido sollicitat, absoluamus. Decretis tamen veterum mos ge-
rendus est: nec temere homicidii crimen, adulterii sceleratem, maiestatis
iniuriam, maleficorum scelus, insidias venenorum, raptusque vio-
lentiam sinamus euadere. Propter quas ea constitutione com-
prehensas exceptiones Imper. Gratianus, Valentinianus, &
Theodos. in l. Paschalis, eod. tit. aiunt, *Paschalis lætitiæ diem*
ne illa quidem temere sinere ingenis quæ flagitia fecerunt. Aliam
deinde Imp. Gratian. Valentin. & Theodosius, Richo-
mere & Clearcho Consulibus qui anno salutis reparatæ
383. Consulatum gessere, constitutionem ad Martianum
vicarium emiserunt, quæ in eodem tit. de indulgent.
crimin. extat his verbis: *Religio anniuersariæ obseruationis*
horetur, ut omnes omnino periculo carceris, metuque pœnarum

eximi iubeamus, qui leuiore crimine rei sunt postualti. Vnde apparet eos excipi quos atrox cupiditas in scelera compulsi fauora, in quibus est primum crimen & maximum maiestatis, deinde homicidii, veneficiiue ac maleficiorum, stupri atque adulterii, parique immanitate sacrilegij, sepulchrique violati, raptus, monetaque adulterata figuratio. At anno post, id est Arcadio & Bautone (vel vt Cassiodorus, Baudone, vt Socrat. lib. 5. hist. Ececl. cap. 12. cum Mariano Scoto, Baudone. Coss. deinceps non ex peccanda indulgentiæ suæ rescripta ad laxandas vindictis ob Paschalem festiuitatem carcerum fores, constituerunt. Sed vbi primum Paschalis dies extitisset, omnium confestim vincula solui; nullumque carcere teneri inclusum: quemadmodum ex l. Nemo, de Episcop. audient. in Cod. Iustinian. & l. Nemo, de indulgent. crim. in Cod. Theod. apparet. Non tamen id beneficii omnibus generaliter & indistinctè reis indulgent. Ab iis enim secernunt eos, quibus dimissis lætitia communis contaminaretur. *Quis enim (inquiunt) sacrilego diebus sanctis indulgeat? quis adultero vel incesti reo tempore castitatis ignoscat? Quis non raptorem in summa quiete & gaudijs communi persequatur instantius? Nullam accipiat requiem vinculorum, qui quiescere sepultos quadam sceleris immanitate non sinit: patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulteratorque (sic enim melius in codice Theodosiano quam in Iustiniano legitur, moneta) homicida quod fecit semper expectet reus etiam maiestatis de Domino, aduersum quem talis molitus est, veniam sperare non debet.* Postmodum Timasio & Promoto Coss. id est, anno salutis instauratæ 389. edita ab Imper. Valentiniano, Theodosio & Arcadio constitutio est, qua sanctos Paschæ dies, qui septeno numero vel præcedunt vel sequuntur, feriatos manere constituerunt. Et eò amplius, in quindecim Paschalibus diebus compulsionem & annonariæ functionis, omniumque publicorum ac priuatorum debitorum differri exactionem: vt plenius in l. omnes dies. Cod. de feriis continetur. Secuta est tribus post annis Arcadio A. II. & Ruffino Coss. alia constitutio quæ in l. actus, Cod. de feriis refertur, qua actus omnes siue publicos, siue priuatos diebus quindecim Paschalibus conquiescere iidem Imperatores sanxe-

runt: Ita tamen vt mancipandi & manumittendi libera
 cuique eo tempore esset potestas. His verò constitutionibus
 aptè Gregorii Nysseni verba adiungentur, ex oratione tertia
 de resurrectione Christi, quæ hoc Latine sonât: *Nullus à Deo*
ægritudine presus & obnoxius est, quin per huius festi (de Pascha
loquitur) misericordiam, mali sui remissionem, sentiat atque
leuamen. Hoc die nexi solvuntur, debitor dimittitur, seruus bono &
humano præconi atque electo ecclesie manumittitur. Porro supe-
 riora decreta, quæ iudiciarias quæstiones omnes à Paschali-
 bus diebus submouerunt, Honorio & Theodosio visum est
 vna exceptione temperare atque moderari. Prouinciarum
 namque præfides in quæstionibus latronum, & maximè Isau-
 rorum, nullum remittere tempus, ne Paschali quidem die ex-
 cepto, voluerunt: l. prouinciarum præfides, C. de feriis.
 Quod nemini mirum videbitur, qui quanto odio quantaq;
 inuidia publica infamis, quo vicinas sibi prouincias infesta-
 bat, latrocinij ergò Isauri laborarint, reputabit. Latrocinijis e-
 nim infamata iam inde à priscais tēporibus ea gens fuit. Dion.
 lib. 55. Ἰσαυροὶ τὴν αἰτ, ἐκλήθησαν ἀξέμενοι καὶ πόλιμα δυνάμει
 ἀεὶ ἄχθουσα. Namque vt Ammianus Marcellinus lib. 14. scri-
 bit, *usitatus erat sæpe pirari sæpeque inopinis excursum cuncta mi-*
scere. Cūque ex latrocinijis occultis parua impunitas adolescē-
tem in peius audaciam aleret, ad bella grauiā multoties pro-
rupetunt: Strabo, lib. 12. geograph. Ἰσαυρία, αἰτ, κάμας
δύο ἔχουσα ὁμωνύμους, πλὴν μὲν παλαιὰ καλουμένην Ἐυερκῆ.
ὑπὸ τοῖς δὲ ἦσαν ταύταις καὶ ἄλλαι κάμας συχρῶς λεγόμεναι δὲ ἅπασαι
κατοικίαι, παρέχον δὲ καὶ Ῥωμαίοις πρᾶγμα τὰ καὶ τῶ Ἰσαυ-
ρικῶ ἀεὶ παραουθέντι Πυβλίῳ Σερβηλίῳ, ὃν ἡμεῖς εὐδοκῶν, ὃς καὶ
ταῦτα ὑπέλαξε Ῥωμαῖους, καὶ τὰ πολλὰ τῆς περὶ τῆς ἰρῶμαται,
ἐξέλετο τὰ ἄπαιδα τῆς. Id est: Isauria duos pagos habet eiusdem
nominis: veterem quidem ex his vocatum Euercem. His &
aliis frequentes pagi subiacebant latronum planè sedes & domi-
cilia. Exhibuerunt autem negotia Romanis & Publio Seruilio qui in-
de cognomen Isauricæ reportauit, quem nos vidimus, qui ea loca Ro-
manis subdidit, & multa piratarum propugnacula ad mare sita expu-
gnata euerit. Eutropius lib. 6. Ad Ciliciam & Phamphy-
liam missus est Publ. Seruilius ex consule, vir strenuus. Is
Ciliciam subegit, Lyciæ urbes clarissimas expugnauit & cepit. Et

*mox Isauros quoque aggressus, in deditionem coegit, atque intra triennium bellò finem dedit. Primis omnium Romani in Isauriam iter fecit. Reuertens triumphum accepit & nomen Isaurici meruit. Hoc & Florus testatur in Epitoma lib. 14. Liuii. Sed & Marcell. lib. 13. Isauriam anteam enim potentem, olim subuersam & rebellatricem intercinam egrè vestigia pristina claritudinis monstrare admodum pauca, ait. Eam verò bello Piratico cateruis mixtam prædonum à Serulio Proconsule missam subiugum. Narrat & Trebellius Pollio sub Gallieno Trebellianum quersdam factum in Isauria principem, ipsis Isauris sibi ducem quarentibus: què cum alii archipiratam vocassent, ipse se Imperatorem appellauit, Monetam etiam cudi iussit, palatium in arce Isauria constituit, qui cum se in intima Isaurorum loca munitus difficultatibus locorum & montibus contulisset, aliquandiu apud Cilicas imperauit. Hic tandem à Gallieni duce nomine Causi soleo vidus, & occisus est. Nec tamen postea Isauri metu ne in eos sæuiret Gallienus ad æqualitatem perduciquauis humanitate potuerunt. Denique post Trebellianum pro Barbaris habitusunt, & cum in medio Romani nominis solo regio eorum esset, nouo tamen genere custodiarum quasi limes inclusa est, locis defensa, non hominibus. Non enim erant statura decori, non virtute graues, non instructi armis, non consiliis prudentes, sed hoc solo securi, quod in edicis positi, adiri nequirent. Eos quidam Claudianus Imperator ad hoc perduxerat, vt à suis semotos locis in Cilicia collocaret, daturus vni ex amicissimis omnem Isaurorum possessionem, ne quid ex ea postea rebellionis oriretur. At Probus Imperator (vt ex Flauio Vopisco didici) cum Orientem petiisset, in itinere potentissimo quodam latrone Palsurio capto & interfecto, omnem Isauriam liberauit, populisque ac vrbibus Romanis legibus destitutis, Barbarorum qui apud Isauros erant, vel per terrorem, vel per voluntatem, loca ingressus est; quæ cum peragisset, hoc dixit; *facilius esse ab illis locis latrones arcere, quam colere: veteranisque omnia illa quæ angustè ad euntur loca priuata donauit: addens, vt eorum filii ab anno octauo decimo, mares dumtaxat, ad militiam mitterentur, vt ne latrocinari, quàm militare discerent. At Gallo imperante perduelles spiritus ir-**

quietis motibus erigentes è latebris suis profluere, & oram maritimam populati in Lycaoniam se contulerunt:quam historiam Marcellin. libro 14. exequitur. Et aliàs quoque sæpe vt ex Zonara & Suida in voce *βρύχιος*, & aliis intelligimus, publicam pacem latrociniiis suis turbarunt. Merito igitur in eos etiam diebus festis insurgere Præsides prouinciarum iubentur; vt pote qui nulla pœnarum vacatione frui debeant. Cuius rei alia commodior ratio proferri non posset, quàm quæ à Marco Tullio redditur, cur accusatio Cælii ipsis festis diebus ludisque publicis, quibus lites & iudicia interquiescebant, exerceretur. Verba illius hæc sunt: *Si quis, iudices, forè nunc adsit ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostræ; miretur profecto quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ quod diebus festis ludisque publicis omnibus forensibus intermissis, vnum hoc iudicium exerceatur, nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, vt eo neglecto ciuis stare non possit. Idem cum audiat legem quæ de seditiosis sceleratisque ciuibus, qui armati senatum obsederunt, magistratibusque vim intulerunt, Rempublicam quoque oppugnarunt, quotidie quæri iubeat, legem non imploret, crimen quod versatur in iudicio requirat.* A quo non abhorret quod Prosper in Epigrammatis ita canit:

*Nulla dies actus hominum non damnat iniquos,
Conueniunt omni tempora iustitiæ.*

Sed vt hostium publicæ tranquillitatis supplicia ac pœnas differri vetantes Imperatorum constitutiones laudandæ sũt, ita nunquam satis damnabitur Leuigildi Arriani Gothorũ regis quauis barbara feritate superior immanitas, qui Hermigildum filium suum ob fidei catholicæ inexpugnabilem confessionem ipso Paschæ die securi percuti iussit. quemadmodum à Freculpho lib. vltim. Chronicorum cap. 25. & Beda in lib. de Temp. ratio.refertur. Cæterum de constituendo Paschalis festiuitatis die summa olim Episcoporum disensione certatũ est. Verũ (vt Beda in lib. de sex ætatibus tradit) Pio Romæ Episcopatum tenente, Hadriano imperante, Hermes librum scripsit, in quo *Pascha die dominico celebrandum* docuit. Victor deinde duodecimus Vrbs Romæ Episcopus, latè datis libellis constituit, *Pascha similiter die Dominico celebrari.* Eleutherus verò à decima quarta luna primi

mensis vsque in vicissimam primam: cuius decretis fauens Theophilus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus scripsit aduersus eos qui decima quarta luna cum Iudæis Pascha celebrabant cum cæteris Palæstinæ Episcopis synodicam epistolam. Idem Beda Hippolytum Episcopum decemnalem paschæ circulum reperisse scribit, Eusebioque qui super eodem die decemnouennalem circulum composuit, occasionem dedisse: Dionysium denique temporibus Iustiniani *paschales circulos* scripsisse: aliosque quam plurimos, quos ibidem recenset, quoad ea res vulgo innotuit, scriptis suis hanc quæstionem illustrasse commemorat. Quæ si quis plenius copiosiusque scire, & Episcoporum de hac re contentiones accuratius intelligere volet, ei legendi sunt Eusebius lib. 3. histori. Ecclesiast. & lib. 3. de vita Cōstantini, Ambros. Epist. 83. lib. 10. Socrates lib. 5. hist. Eccles. cap. 22. Beda in Chronicis, Isidorus lib. 6. Etymologiar. cap. 17. Planè propter diei huius incertum, ne qua vel ignorantia vel præsumptione diuersitas in eius celebritate incurreret, futurus Paschalis dies Episcopis denunciari ac significari solebat, vt ex Leouis Epistola 96. ad Episcopos Galliarum & Hispaniarum missa & ex epistola Vigili Papæ ad eleutherum liquet. Atque adeò Synodi Aurelianensis 4. cap. 1. cautum fuit, *vt Paschæ festiuitas singulis annis ab Episcopo Epiphaniarum die in Ecclesiis denunciaretur*: Carthaginensis verò concilii 3. cap. 41. & Carthaginensis 5. cap. 7. formatarum subscriptione eam omnibus intimari placuit: quod à Gratiano relatū est in Cano. *Placuit de consecratione, distinct. 3.* Formatas autē (nā vox ea interpretationē desiderat) mos Latinus *Canonicas Epistolas* appellauit, quarum certā à Patribus Nicææ cōgregatis præscriptam, & ab omnibus obseruari iustam conceptionem ac formulam idem Gratianus exponit, ex epistolisque planam facit, *dist. 73.* Vnde illucescit, quod Optatus Mileuitan^o episcop^o lib. 2. *formatarum cōmercio in una cōmunionis catholice societate, totum orbem Christianum concordasse* scribit: & quod cōcilio Laodicensi constitutum fuit; *Ne quis etiam laicus ad peregrinandum sine formatis proficisceretur*, vt habetur in Cano. *Non oportet, de consecratione, distinct. 5.* Huiusmodi verò epistolæ à cōmendatitiis & pacificis separantur in Cano. *Ecclesiis, 68. distinct.* Porrò cur anniuersarius dies celebrandæ Do-

minicæ resurrectionis non ad eundem redeat anni diem, sicut dies qua traditur natus, propter Dominici diei & Lunæ obseruationem fieri. B. Augustinus Epist. 119. ad Ianuar. & ab eo doctus Isidorus lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 31. declarant. Præterea cur solo verno tempore festiuitas ea celebretur B. Ambrosius Exaëmer. lib. 1. cap. 4. explicat. Sed & de varietate rituum, quibus festiuitas ista in ecclesiis & Orientalibus & Occidentibus celebrabatur, fusè Socrates agit lib. 5. histor. Eccles. 22. Et Sozomenus lib. 7. cap. 19. Extremum illud erit, quod tamè prius esse debuerat, *Pascha* vocabulum non à passione Domini & verbo Græco πάσχει (quod quibusdam videtur) descendere, sed ab Hebræo idiomate, quo transitus significatur originem ducere: quod Gregorius Nazianzenus ita exponit: Τὸ πάσχα, αἰτ, ἔτο τὸ μέγα ἡ σιβάσμιον φάσκα τοῖς Ἑβραίοις ἀποκαλεῖται, ἡ τὴν ἐκείνων φωνὴν ἀποδοῦναι τὴν ἀφ' ἧς τὸ πάσχα, ἰσραηλῶν μὲν ἀφ' οὗ ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναανῶν φυγὴν καὶ μετανάστασιν, πνευματικῶς δὲ ἀφ' οὗ ἐκ τῆς ἁγίας πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς ἐπαγγελίας ἀποδοῦναι καὶ ἀνάστασιν. Et mox: Τὸ δὲ σωματικὸν πάσχος ὄνομα τὸ τοῦ εὐαγγελιστῆρος εἶσα ἡλληνοφωνοῦν τὴν φωνὴν, ἡ τὴν τὸ φ, πρὸς τὸ π, καὶ τὸ κ, πρὸς τὸ χ: μεταποιῶσιν πάσχα τὴν ἡμερῶν ἀποκαταστάσιν. Quod & Isidorus admonuit lib. 6. Etymologiar. cap. 17. & lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 32. Vnde B. Ambrosius lib. 1. de Cain & Abel; *Pascha Domini*, αἰτ, transitus est, à passione: idus ad exercitia virtutis. Et ideo *pascha* Domini dicitur; quoniam & tunc in typō illo agni veritas dominicæ passionis annuntiabatur, & nunc eius celebratur gratia. Et tamen idem ipse in libello de mysterio *Paschæ*, (si modo fœtus ille Ambrosianus est) *Pascha sacrum nomen à Domini passione descendere scribit.*

Sed reliqua constitutionis nostræ verba persequamur.

ET QVINQUAGESIMÆ.] Sic appellant Pentecostes diem, qui Latine loquentibus *quingagesimam* sonat. Erat vero vel Isidoro lib. 6. Etymologiar. cap. 18. teste, apud Hebræos quoque celebris hic dies, & post quinque decadas *Paschæ* celebrabatur. Vnde & nomen sumpsit: in quo die secundum legem panes propositionis de nouis frugibus offerebant. Maximus episcopus sermone de festo Pentecostes, hunc diem non minore lætitia quam sanctum *Paschæ* diem

diem celebrari & vtrouique ieiunari sabbato vigilias celebrari, orationibus pernoctāter insisti tradit. Beat^o quoq; Augustinus Epist. 119. ad Ianuar. Pentecosten & aduentū de cælo Spiritus sãcti anniuersaria solemnitate in toto orbe Christiano à fidelib^o vniuersis celebrari scribit. Sane per totū quinquaginta dierum, qui à Pascha ad Pētecosten intercedunt, spatium, nec genua in orando flecti, nec ieiunia agitari solebant. Cuius obseruationis vt ab Apostolis per manus traditæ auctor lib. Responsio. ad Orthodoxos, cap. 109. meminit, his verbis: *Εἰ τὸ κλίνει τὸ γόνυ ἐν ταῖς προσευχαῖς ἢ τὸς ἐσώτας, ἢ ἡμέρας μᾶλλον ἢ τὸς ἐν ταῖς ἐντολαῖς παραλείπει, καὶ πλείονι φιλίᾳ τὴν θύειν συμπάθειαι, διὰ τι ἐν ταῖς κυριακαῖς ἡμέραις καὶ λατρεῖν τῆ Πάσχα εἰς τῆς Πεντηκοστῆς γόνυ ἢ κλίνει (οἱ ἐσόμενοι; Id est, Si genu flexo orantes, Deum sibi potius conciliant misericordieque proprium reddunt, quam qui stantes precantur; quid causa est quod dominicis diebus, & per eos dies qui inter Pascha & Pentecosten interpositi sunt, genua in orationibus minime flectuntur? Quam obseruationem in ecclesiam duabus de causis inuectā scribit, quod videlicet duaru. interum nos perpetuò meminisse oporteat; Nostri nimirum in peccatum lapsus, & gratiæ Christi, per quam iacētes subleuati & erecti sumus. Itaque genu flexionem, quæ in sex hebdomadæ diebus vsitata est lapsus nostri signum & indicium esse scribit. Quod vero Dominica stantes oramus Symbolum esse resurrectionis, per quam Dei gratia à peccatis & in ipsis contrita perēptāque morte liberati sumus. Ab Apostolicis autem temporibus morem istum initium duxisse adserit: testemque producit Irenæū Lugdunensis ecclesiæ episcopum, quem in oratione de Pascha (cuius nec ab Eusebio, nec à B. Hieronymo in libris Irenæi recensendis mentionē fieri miror, nisi quis id scriptum esse, quod ab Euseb. lib. 5. ca. 26. refertur, malit) etiam Pētecosten meminisse scribit, in qua nec genua ab orantibus curuarentur: quod eandem cū Dominica die vim, potestatem, ac rationem haberet. Atque hic vel vnus locus (quæquā sunt & alia multò certiora apertioraque eius rei argumenta) satis abundēque sufficeret ad eorū refellendam conuincendamque opinionem, qui Iustino Martyri, quem Irenæo paulò antiquiorem fuisse constat, illius Responsionum ad Orthodoxos librum tribuunt: qui*

ad alium quemuis potius, quam Iustinum auctorem referendus est. Ex diuerso planè Irenæum quinto aduersus hæreses libro Iustini testimonio vsus, Eusebius lib. 4. histor. ecclesiastic. cap. 18. necnon B. Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum notant. enimaero quando in Irenæi mentionem incidimus (licet παρρηγᾶ nostra τῶ ἱερῶν τελείᾳ futura maleuoli criminentur) tacitus tamen præterire non possum, Græcè ne ille an Latine scripserit, vulgò quaeri & dubitari solere. Erasmus enim nutat, & vt fit dum in dubio est animus, paulo momento hūc illūc impellitur. Nam quæ circumferuntur Irenæi scripta, rudia & impolita esse Græcismisque imò verò & Solæcisus scaterere non negat: & quod maius pondus habet, à B. Hieronymo Ezechielis cap. 36. enarrante, inter scriptores Græcos eum recenseri non ignorat. Leuisus verò coniecturis à vera sententia, quam audacius Rhenanus amplexus est, abducitur. Equidem Græca lingua scriptos fuisse eius libros, eos verò qui nunc extant aduersus hæreses, de Græcis elegantibus Latinos factos rudes adfirmare, omnique adeo adseueratione contendere, & contra sentientes sacramento prouocare non dubitabo. Itaque operæpretium fuerit, quæ eius verba, Græca reperiuntur cum Latinâ interpretatione, quæ pro genuinis auctoris verbis passim recepta est, conferre. eusebius quidem lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 11. ex libro 1. Irenæi aduersus hæreses, verba quæ subieci profert, quæ in Latinis codicibus sub cap. 28. & 29. collocantur: Κέρων δὲ τις διὰ τῶν σέι τοῖ Σίμωνι τὰς ἀφορμὰς λαβὼν, χει ἑπιδημίης ἐν τῇ Ρώμῃ ἐπὶ Ἰγνίᾳ ἑατοὶ κληρὸν τῆς ἑπισκοπῆς. Ἀφ᾽ οὗ γῆ (sic enim legendum, non Irenæi modò versio conuincit, sed & Eusebio familiaris loquendi mos, qui ἑπισκοπῆς vocem semper absolutè vsurpat) διὰ τῆς ἀποστόλων ἔχρησις ἐδίδαξε τοὺς ἄπο τῶ ἡμῶν καὶ Προφητῶν κεκυρηγμένον Θεόν, μη ἕναι πατέρα τῆ κελεύς ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοὺ μὲν γὰρ γινέσθαι, τοὺ δὲ ἀγνῶσα ἕναι: καὶ τοὺ μὲν δέσποτες, τοὺ δὲ ἀγαθοὺ ὑπάκουον. Ἀφ᾽ οὗ δὲ ἀμύμος δὲ αὐτοὶ Μαρκίον ὁ Πορτικὸς ἠύχησε τὸ διδασκάλου ἀπιρροβλασφημίας βλασφημῆς. Ea verò Latine dicam, an barbarie addubito; sic ab interprete donata sunt: *Ceridon autem quidam. ab iis qui sunt erga Si-*

ἐπιπέμει occasionem accipiens, cum venisset Romam sub hoc
Ηρξίνο, qui nonnum locum *Επισκοπatus* per successionem ab *Απο-*
στολῆς habuit, docuit eum qui à lege & *Prophetis* annunciatius
 sit *Deus*, non esse patrem *Domini nostri Iesu*. Hunc enim
 cognosci; illum autem ignorari & alterum quidem iustum, alterum
 autem bonum esse. Succedens autem & *Marcion Ponticus*, ad-
 implevit doctrinam impure blasphematus.

Idem *Eusebius* lib. 4. cap. penul. ex eodem *Ire-*
ναίου lib. 1. hæc verba promit, Ἀπὸ Σατορρίου καὶ Μαρκίου
 οἱ καλέμμοι ἐγκρατεῖς, ἀγαμέαι σκήρυξαι ἀρετουῦτες τῶ ἀρ-
 χαίαι πλάσι τῷ Θεῷ, καὶ ἡρέμα κατηγοῦτες τῷ ἄρει καὶ δι-
 λυ εἰς γίνεσαι ἀνθρώπων πεποικότες, καὶ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς
 ἐμφύλων ἀποχρῶ ἰσρησάτο, ἀχαριστοῦτες τῷ πάσι πεποικί-
 οπι Θεῷ ἀπλήγσοι τε τῆ τῷ σρατοπλάσι σωτηρία, ἐ τοῦτο πῶ
 ἐξήρηται παρ' αὐτοῖς, Ταπαῖς πινὸς σρώτας ταυτῶ ἰσρησά-
 τες τῶ βλασφημίαι, ὅς *Ιουδῆς ἀκρατῆς γηγοῦς ἐφ' ἑσσι μὲν*
σωῆν, σκῆνα ἔδει ἐξήρηται τοῖστοι. μετὰ δὲ τῶ σκῆνα μαρτυ-
 ριαί ἀποχρῶ τῆς *Εκκλησίας*, οἷμα πὶ διδασκάλου ἰπαρτίαι καὶ τυ-
 φώεις ὅς *Διδάξαν* τῶ λογίω, ἴδιοι χαρῆκτῆρα διδασκαλείς
 σιωσῆσάτο. αἰνῆας πινὰς ἀοράτως ὁμοίαι τοῖς ἀπὸ *Ουαλετιῆς*
μυθολογίας. γάμον τὴ φθοράν καὶ ποικίαν ὡς πλῆσιος *Μαρ-*
κίου καὶ *Σατορρίου* ἀναγορεύσας τῆ δὲ τῶ *Αδάμ* σωτηρία παρ' ἑαυτῶ
 τῶ ἀπολογίαι πεπισάμωρος. Ea apud interpretem repertiun-
 tur capite 30. & 29. quæ capita imperite ille sensus con-
 tinentia diuisa disiunxit. Sic autem habent: *A Saturnino*
 & *Marcione*, qui vocantur *Abstinentes*, abstinen-
 tiam à nuptiis annuncianterunt, frustrantes antiquam *plasma-*
cionem *Dei*, & oblique accusantes eum, qui & *masculum*
 & *femineam* ad generationem hominum fecit; & eorum
 quæ dicuntur apud eos animalia, abstinentiam induxerunt, in-
 grati existentes ei qui omnia fecit *Deo*:coniradicunt quoque e-
 ius salutis qui primus *plasmatus* erat, & hoc nunc aduentum
 est apud eos *Tatiano* quodam primo hanc introducentem *blishe-*
miam, qui cum esset *Iustini* auditor, in quantum quidem apud
 eumerat, nihil enarrant tale; post verum eius *marizium* absi-
 stens ab ecclesia, & *presumpcione* *magisteris* eius & *inflatus*,
 quasi præ cæteris esse proprium *characterem* doctrina constituit:
 non quasdam inuisibiles, similiter atque hii qui à *Valentino*

*sunt veluti fabulam enarrant: nuptiarum autem corruptelas, fornicationes similiter ut Marcion & Saturninus dicens, Ad salutem esse contradictionem faciens. Præterea alia quædam Irenæi ex eodem libro hausta (tametsi ille numerum libri non designat) verba Eusebius nobis suppeditat libri 4. cap. 11. quæ ita habent: Οἱ ὡς γὰρ αὐτοῖς συμφῶνα κατασκευάζουσι ἐ μυσταγωγίᾳ ἔπιπλῦσι ματ' ἐπιρρησῶν πινὼν τῆς τελευτῆς, καὶ πνευματικῶν γάμων φάσκουσι εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῖς γινόμενον, καὶ πλὴν ὁμοιότητα τοῖς αἰσθητοῖς οἱ δὲ ἀγνοοῦν τῶν πάντων, εἰς τὸ καταθέσθαι εἰς τὸ Ἰησοῦν, ἄλλοι δὲ εἰς ὕδωρ, καὶ βαπτίζοντες, ἕτεροι ἔπιλέγουσι εἰς ὄνομα. ἀγνοοῦν πατρὸς τοῦ ὄντος εἰς ἀληθείαν μητέρα Ἐβραϊκῶν ὀνόματα ἔπιλέγουσι ὡς τὸ μάλλον καταπλήσασθαι ἕτεροι τελευτῆς. Deprehendi verò cum locum apud interpretem libri primi cap. 18. his verbis conuersum: *Quidam enim ex ipsis phosale cubiculum quoddam adspicientes, & quasi mysticum conficiunt cum quibusdam prophanis dictionibus his qui sacramentur; & spirituales nuptias dicunt esse id, quod ab eis fit, secundum similitudinem supernarum coniugationum. Alii autem adducunt ad aquam; & baptizantes ita dicunt. In nomine ignoti patris omnium in veritate matris omnium, & in nomine descendente Iesu ad unitiorem & redemptionem & communionem virtutum. Alii autem & Hebræica nomina superstantur, ut stupris sit vel perterreant eos qui sacramentur. At ex secundo Irenæi contra hæreses libro, idem Eusebius libr. 5. histor. Eccles. cap. 7. hæc verba refert: Τοσοῦτοι δὲ ὄντες τῶν νεκρῶν ἐγείρει καὶ ὁ Κύριος ἔγειρα, καὶ οἱ ἄποστολοι καὶ ὡς περὶ καὶ ἐπὶ τῆ ἀδελφότητι πολλάκις καὶ τὸ ἀναγεῖναι τῆς καὶ τὸ πνεύματος πάντων ἀποστασῆς μετὰ τῆς ἐκείνης πολλῆς καὶ ἀγνίας, ἐπέσει τὸ πνεῦμα, τὸ τε τελευτηκότος, καὶ ἐχαρισθῆναι ἀπὸ τῶν τῶν ἐκείνης τῶν ἀγίων. Quorum verborum sententia in Latino codice Irenæi lib. 2. capite 9. ita reddita reperitur: *Tantum absunt ab eo ut mortuum excitent, quemadmodum Dominus excitauit & Apostoli per orationem & in fraternitate sepiissime propter aliquid necessarium ea que est in quoquo loco Ecclesia vniuersa postulante per ieiunium & supplicationem multam reuersus est spiritus mortuo, & donatus est homo orationibus sanctorum. Ex eodem libro secundo alius ab Eusebio itidem locus profertur his verbis: *Ἴδὲ καὶ τὸν Κύριον φασίσι αὐτῶν τὰ τοιαῦτα πεποικίμεν φήσιν,****

σι, ὅτι τὰ θεωρητικὰ ἀνάγοντι αὐτὸς, ἐξ αὐτῶν ὅτι δὲ ἕξομην,
 πάσας ἕτας παρ' αὐτῶν ἔχει θεωρητικὰ ἢ γνησίως βεβαίως. καὶ αὐ-
 τὸν μόνον ἕνα τὸν ἦν τῷ Θεῷ διὰ ἃ ἐν τῷ ἑκείνῳ ἰδέσθαι οἱ ἀλι-
 θῶς αὐτῷ μαθηταὶ παρ' αὐτῷ λαβόντες τὴν χάριν ὅτι περὶ αὐτοῦ, ἐπ'
 εὐαγγελία τῆ τῆς λοιπῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰς ἕκαστος αὐτῶν τὴν
 δωρεάν εἴληφε παρ' αὐτῶν. Οἱ μὲν γὰρ δάμνοιας ἐλαύνει βεβαίως
 ἢ ἀληθῶς, ὥστε πολλάκις καὶ πειθεῖν αὐτὸς ἑκείνους καταλείπει
 διὰ τῆς ποικίλης πνεύματων, ἢ ἕνα ἐν τῇ ἑκκλησίᾳ· οἱ δὲ ἢ ἐπ'
 γινώσκον ἔχουσι τῶν μελλόντων, καὶ ὀπίσθιας, ἢ ῥήσις θεωρητικῶν.
 Ἄλλοι δὲ τῶν χειροτά; ἀπὸ τῆς τῆς χειρῶν ὅτι πείσας ἰδόνται καὶ
 ἡγεῖς ἀποκαθίσταν. ἠδὲ δὲ καθὼς ἔραμνο ἢ χειρὶ ἠγέθησαν καὶ
 παρήμενοι ἡμῖν ἰκανοὶ ἔπισι. καὶ πὶ γὰρ; ἢ βεβί ἀρετικῶν ἐπὶ τῶν
 χειροτάτων ὡς ἔσται τῶν κόσμῳ ἢ ἑκκλησίᾳ, ὅτι θεία λά-
 βουσα ἐν τῷ ἰδέσθαι Ἰησοῦ Χριστοῦ σαυρωθέντος ὅτι ποιητῆς Πλάτων
 ἐκάτης ἡμέρας ὑπὲρ εὐαγγελία τῆ τ' ἰδῶν ὅτι περὶ μὴ ἐξαπαθῶσα
 πρὸς μὴ ἐξαγγελίζομαι, ὡς γὰρ δωρεάν εἴληφε ὅτι θεία, δω-
 ρεία ἢ ἀφ' αὐτοῦ. Quæ ita sunt ab interprete Latine exposita
 lib. 2. cap. 58. Si tamen & Dominum per phan. asmat a huiusmodi se-
 cisse dicunt, ad reducentes eos, ex ipsis monstrabitur, omnia sic Deo
 & predicta e se & facta firmis in e, & ipsum s. l. m. e. t. l. m. Deis
 quapropter & in illi is nomine, quis verè illius sunt discepti, ab ipso ac-
 cipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum,
 quemadmodum uniuersique accipit donum ab eo. Alii enim demones
 excludunt firmis in e, & verè, ut etiam sepe in e credat ipsi qui
 emundati sunt nequisimus spiritibus, & sint in ecclesia; alii autem
 & precientiam habent futurorum, & visiones & dictiones prophe-
 ticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impositio-
 nem curant & sanos restitunt. Iam etiam, quemadmodum diuinus
 & mortui resurrexerunt & perseuerauerunt nobiscum annis multis.
 Et quid autem? Non est numerum dicere gratiarum quas per uniuersum
 mundum Ecclesia à Deo accipiens in nomine Christi Iesu crucifixi sub Pontio Pilato per singulos dies in opulationem
 gentium perficit; neque seducens aliquem; nec penitiam ei auferens.
 Quemadmodum enim gratis accessit à Deo gratis ministrat. Ex tertio
 verò libri cap. i. eodem Eusebio lib. 5. cap. 8. locum profertur
 animaduerti, in quo ita fuisse scribit Ὁ μὲν δὲ ματῶν ἐκ τῶν
 ἐβραίων τῶν ἰδῶν ἀφ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸν καὶ κατὰ τὸν εὐαγγελίου
 τῶν Πέτρου ἢ τῶν Παύλου ἐν Ῥώμῃ ἐξαγγελίζομαι, ἢ ἡμερ-

λιοιόται τῶ Ἐκκλησίᾳ. μετὰ δὲ τῶν τούτων ἔξῃδι, Μάρκος ὁ
 μαθητὴς ἢ ἐρμηνευτὴς Πέτρου, ἢ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρύσσου-
 μιν εὐαγγέλιον ἡμῶν ᾠθεύει καὶ Λουκᾶς δὲ ὁ ἀκόλουθος Παύλου,
 τὸ ὑπὸ ἐκείνου κηρύσσουμιν εὐαγγέλιον ἐν Βιβλίῳ κρατήρητο. ἐπειτα
 Ἰάκωβος ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου, ὁ ἔπι τὸ εὐαγγέλιον αὐτὸ ἀναπέτα, καὶ
 αὐτὸς ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας Ἀφραταίβου.
 Quae sic interpretes reddidit: Ita Machæus in Hebraeo ipso-
 rum lingua scripturam edidit Evangelii, cum Petrus & Pau-
 lus Romæ euangelizarent & fundarent ecclesiam. Post verò
 horum excessum, Marcus discipulus & interpretis Petri, & ipse
 quæ à Petro annuntiata erant, præscripta nobis tradidit, Postea
 & Ioannes discipulus Domini, qui & supra pectus eius recun-
 bebatur, & ipse edidit Evangelium Ephesi Asia commorans.
 Hoc amplius ex eodem Irenæi libro locus ab Eusebio
 lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 6. citatur; qui, prout Latinus
 interpretes in capita eos libros digessit, ad caput tertium
 pertinet. In eo ita fuisse scribit: Θεμελιώσατες οὖν καὶ οἰκοδο-
 μήσαντες οἱ μαχάριοι Ἀπόστολοι τῶ Ἐκκλησίᾳ, Λίθῳ τῶν τῆς Ἐπι-
 σκοπῆς λειτουργίας ἐνεχόμενοι, τὴν τῶ Παύλου ἐν ταῖς ᾠθεῖς
 Τιμότειον Ἐπιτολάς μέμνηται. Ἀφραταίβου δ' αὐτὸς Ἀνάκλητος με-
 τα τῶν δὲ τρίτων τῶν Ἀποστόλων Ἐπισκοπῆν κληρέταυ Κλή-
 μη; ὁ καὶ εὐαγγέλιον τῶν μακαρίων Ἀποστόλων, ἢ συμβεβηκότα αὐ-
 τῶν, ἢ ἐπὶ ἑαυτοῦ τὸ κέρυγμα τῶν Ἀποστόλων, ἢ τῶν ᾠθεύειν
 ᾠθεῖς ὀφθαλμῶν ἔχει, ἢ μῶτος ἔπ' γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τὸ πρὸς
 ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων διδιδραγμένοι. ἐπὶ τῆν οὖν τῶ Κλήμεντος
 γράψας ὅσα ὀλίγῃς τοῖς ἐν τῶ Κορινθίῳ γενομένοις ἀδελφοῖς ἐπέ-
 χειλεν ἢ ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίᾳ ἰκαριστά τινι γραφῶν τοῖς Κορινθίοις,
 εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοῖς, καὶ αἰνεύουσα τῶν πῖνι αὐτῶν,
 καὶ ἡννοῶσα τὸν τῶν Ἀποστόλων ᾠθεύειν εὐαγγέλιον. Et aliquot
 paucis interpositis versibus, hæc quæ sequuntur, ibidem
 Irenæum scripsisse subiicit: Τὸν δὲ Κλήμεντα τῶν τῶ Εὐαγγελίου, ἢ
 τὸν Εὐαγγέλιον Ἀλέξανδρος, εἴτ' ἔτις ἐκτὸς τῶν Ἀποστόλων κρατήρηται
 Ζύξος, μετὰ δὲ τῶν τῶ Τελμαρόρος, οἱ καὶ ἐσθότως ἐμαρτή-
 ρησαν, ἐπὶ τῶ Ἰγνίου, εἴτα Πιὸς μετ' ὃν Ἀνικητος. Ἀφραταίβου τὸν
 Ἀνικητοῦ Σατῆρος, τῶ δωδεκάτῳ τύπῳ τὸν τῆς Ἐπισκοπῆς τὸν τῶ
 Ἀποστόλων κρατήρη κληρον Ελευθέρος, τῆ αὐτῆ τάξει καὶ τῆ αὐτῆ
 Ἀφραταίβου ἢ τὸν τῶν Ἀποστόλων ἐν τῶ Ἐκκλησίᾳ ᾠθεύειν καὶ τὸ
 τῆς ἀληθείας κέρυγμα κρατήρηται εἰς ἡμᾶς. Quæ Latine in no-

stro vulgari Irenæo sic habeatur: Fundant's igitur & constructores beati Apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum Epistolis meminit. Succedit autem & Anacletus, post eum tertio loco ab Apostolo Episcopatum sortitur Clemens, qui & vivit ipsos Apostolos, & contulit cum eis cum adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet. Non scilicet enim adhuc multi supererant tunc ab Apostolo docti. Sub hoc igitur Clemente diffusionem non modicam inter eos qui Corinthii erant fratres, facta, scripsit quæ est Romæ Ecclesiæ potentissimæ litera ad Corinthios, ad pacem eos congregans, & reparans eorum fidem, & annuncians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionem. Et mox: Hinc autem Clementi succedit Evaristus, & Evaristo Alexander, ac deinceps Petrus ab Apostolis constitutus est Sixtus, & ab hoc Telephorus, qui etiam gloriosissime martyrium fecit, ac deinceps Hieronimus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleutherus; hac ordinatione & successione, ea quæ est Apostolis in Ecclesia traditio & veritatis prædicatio ad nos pervenit. Reliqua verò eius capituli verba apud eundem Eusebium lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 14. referri observavi; quæ si superioribus annexamus, penè integrum caput sumus habituri. Scripta fuisse in hunc modum ait: Καὶ Πωλύκαρπος δὲ ἔμωρον ὑπὲρ δόξων μαθητεύεις, καὶ συναγεγραφίς πολλοῖς τῶν πρὸ χειρὸς ἐγράψασιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ δόξων καταστάσεις τῶν Ἀσίων, ἐν τῇ ἐν Σμύρῃ ἐκκλησίᾳ ἑπιτακτός, ὃν καὶ τῆς ἐσχάτης κέρει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ ἑπιπολὺ γὰρ παρέλιθος, καὶ ὡκὺν γράμεις ἢ ἰσοδξας καὶ ἑπιφανεία μαρτυρίας, ἐξῆλθε τῷ βίβ. ταῦτα διδάξας αὐτὰ καὶ ὡξεί τῶν δόξων ὡς ἔμαθεν, ἀ καὶ ἡ ἐκκλησία ὡξεί διδασκί, ἀ καὶ μόνα ἐστὶ ἀληθῆ μαρτυροῦσι αὐτὸ τῶν Ἀσίων ἐκκλησίᾳ πάσαι, καὶ οἱ μαχρὶνὸν ἀγαθὸν τὸ τῷ Πολυκαρπὸν θένοι, πολλῶ ἀξιοπτιεῖται ἰσοβασίαν ἀληθείας μαρτυρα ὄντα Πωλύκαρποι, Οὐαλειῖν καὶ Μαρκίανος, ἔ τῶν λοιπῶν κέρει γωμῶσι. Οἱ καὶ ἐπὶ Ἀνακτὸς ἐπιδημίᾳς τῆ Ρώμης, πολλὰς δὲ τῶν πασημῶν αἰρικῶν ἐπύρεταις τῶν ἐκκλησίᾳ τῷ Θεῷ, μίας καὶ μετὲ ταύτῃ ἀληθείας κέρει ὑπὸ τῶν δόξων πειραλιφείαι τῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίᾳ ὡξεί διδομῶν καὶ ἐστὶ οἱ ἀκηκοῦτες αὐτῶ, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ τῷ κέρει μαθητῆς ἐν τῇ ἐπι-

σε περιβύς λήσασθαι ἢ ἰδὼν ἔστω Κληροῖ, ἐξήλατο τῷ Βαλααμί
 μη λήσασθαι, ἀλλ' ἐπέπεισε, φύλαξεν, μὴ καὶ τὸ Βαλααμῶν συμ-
 πτωρ εἶδοι ὄντος Κληροῖ, τῆ τῆς ἀληθείας ἐχθρῶ. Καὶ αὐτὸς δὲ Πο-
 λυκαρπὸς Μαρτύριον τότε εἰς ὄψιν αὐτῶ ἐλάσσει, καὶ φήσκει, Επι-
 γινώσκω ἡμᾶς, ἀπικρήνη, Επιγινώσκω τοὺς σμυρναίους τῷ Σαδασᾶ.
 ποταμῷ οἱ ὁδοῦλοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶ ἔχου ἐλάσσει, πρὸς
 τὸ μηδὲ μέλει λόγῳ κοινοῦντι τῷ ἁγίῳ χαρισθέντι τῷ ἀλη-
 θεῖαι ὡς καὶ Παῦλος ἔφησεν, Ἁρετικοὶ ἀθροῦνται μετὰ μίαν καὶ δευτέ-
 ραν ἰσθίοντα ἁγίῳ, εἰδὼς ὅτι ἐξστρατήγῳ ὁ ταῦτος, καὶ ἀμαρ-
 τικῶν αὐτὸς ἀποκατακρῖτος. Ἐπὶ δὲ καὶ ἐπιτολὴ Πολυκαρπῶ πρὸς Φι-
 λιππιῶντος γαλαθαῖα ἰκασιστατῆ, ἐξῆς καὶ τοῖς χαρακτῆρα τῆς
 πίστεως αὐτῶ, καὶ τὸ γήρυγμα τῆς ἀληθείας, οἱ βουλόμενοι καὶ φρον-
 ήζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, δύνανται μαθεῖν. Qua interpre-
 ita conuertit: Et Polycarpus autem non solum ab Apostolo edoctus
 & conuersatus cum multis ex eis qui Dominum nostrum uiderunt, sed
 etiam ab Apostolo in Asia, in ea que est Smyrna Ecclesia, constitutus
 Episcopus, quem & nos uidimus in prima nostra aetate; multum enim
 perseuerauerat, & ualde senex gloriosissime & nobilissime martyriū
 faciens exiuit de hac uita. Hic docuit semper, que ab Apostolis didice-
 rat, que & Ecclesia tradidit, & sola sunt uera. Et testimonium his
 perhibens, que sunt in Asia Ecclesia omnes, & qui usque adhuc suc-
 cesserunt Polycarpo, qui uir multo maioris auctoritatis, & fideioris
 ueritatis est testis quam Valentinus & Marcion, & reliqui qui sunt per-
 uersa sententia. Is enim est qui sub Aniceto cum uenisset in urbem,
 multos ex his quos pradiuimus, hereticos, conuertit in Ecclesiam Dei,
 unam & solam hanc ueritatem annuncians ab Apostolis percepisse
 se, quam ecclesia tradidit. Et sunt qui audierunt eum dicentem, quoni-
 am Ioannes Domini discipulus in Epheso iens lauare cum uisisset in-
 tus Cerinthum, exiit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne
 balneum concidat cum intus esset Cerinthus inimicus ueritatis. Et ipse
 autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi & dicenti:
 Cognosce nos; respondit, Cognosco te primogenitum Sathanae:
 Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque
 uerbotenus communicarent alicui eorum qui adulterauerant uerita-
 tem, quem admodum & Paulus ait: Hæreticum autem hominem
 post unam correptionem deuita; sciens quoniam peruersus
 est qui est talis, & a seipso damnatus. Est autem Epistola Polycarpi
 ad Philappenses scripta perfectissima, ex qua & characterem fides eius
 predicatio-

predicationem veritatis qui volunt & curam habent suae salutis, pos-
 sunt discere. At ex sequenti eiusdem libri capite idem Eusebius
 lib. 4. cap. 11. verba hæc in medium producit: Οὐαλευπίης μὲν
 γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνῃ ἡκμασι ἐπὶ Πίῳ καὶ παρέμει-
 οῦς Ἀπικῶν. Κέρδιον δὲ ὁ παρὰ Μαρκίανος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνῃ ὡς
 ἦν ἵπατος ἐπισκοπος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔλθων, καὶ ἕξομολογούμενος
 ἕως διέτιλεισέ ποτε μὲν λαθροδιδασκαλῶν, ποτε δὲ παλιν ἕξομολο-
 γούμενος, ποτε δὲ ἐξελεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδαξε κακῶς, καὶ ἀφ' ἑσ-
 μένος τῆς ἀδελφῶν συνόδου. Hæc verò sic Anonymus ille
 interpretes vertit: Valentinus enim venit Romam sub Hygino:
 increuit verò sub Pio, & prorogavit tempus usque ad Anicetum.
 Cerdon autem qui ante Marcionem, & hic sub Hygino, qui fuit octa-
 vianus Episcopus, in ecclesiam veniens, exomologesin faciens sic consum-
 mavit: modo quidem latentè docens, modo verò exomologesin faciens,
 modo verò ab aliquibus traductus in iis quæ docebat male, & assistentis
 est à religionum hominum conuentu. Aliud insuper libri tertij
 fragmentum notavi apud Eusebium lib. 5. cap. 8. in quo ita
 χ' λέγειν ab Irenæo rescriptum refert. Ο' Θεὸς οὐκ ἀσθρατος ἐγένε-
 το, καὶ αὐτὸς κρείος ἔσται ἡμᾶς, δοῦς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον, ἀλλ'
 ἕως ἐπιφασι τῆς νῦν πολέμου μεμερικωμένοι τῶν Ἰδῶν ἢ γε-
 αῖς ἐν γαστρὶ ἔχει, καὶ τίθεται ἕν ὡς Θεοδότην ἡμελεισται ὁ Ἐφέ-
 σιος, καὶ Ἀκύλας ὁ Ποπηκός, ἀμρότεροι Ἰσδάρι παροπλυοί, οἷς κα-
 τακολογήσαντες οἱ Ἐβραῖοι, ἐξ Ἰασφρ αὐτῶν γεγνησθαι φάσκουσι.
 Et mox ab eodem scripturam refert: Πρὸ γὰρ τῶν Ῥωμαίων κρα-
 τῆται τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας τῶν Ἀσίων κρατῆ-
 ται, Πτολεμαῖος ὁ Λάγος φιλοσημέμενος τῶν ὑπ' αὐτῶν κρατασκει-
 υαθῶσαν βιβλιοθήκη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοσμήσας, τοῖς πάντων αἰ-
 γρηπῶν συγγράμματι ὅσα γε ἀπὸ αὐτῶν ὑπῆρχον ἠτήσατο ὧστε τῆς
 Ἱεροσολυμιτῆς εἰς τὴν Ἐλληνικὴν ἀφ' ἑκαστοῦ χεῖν αὐτῶν μεταβε-
 βλημένους τοῖς γραφαῖς, οἱ δὲ ὑπῆκουον γὰρ ἐπὶ τοῖς Μακεδόσι, θῆς
 παρ' αὐτοῖς ἐμπροσθέντος τῆς γραφῆς καὶ ἀμρότεροι τῆς ἀφ' ἑ-
 κταῖ ἐβδόμενον ἀριστοτέλους ἐπιμψα Πτολεμαῖου ποιήσαντες τῶ
 Θεῷ ὅπερ ἐβούλετο. ὁ δὲ ἴδια πᾶσαι αὐτῶν λαβῶν φηλέσας εὐλα-
 βηθεῖς τι μὴ ἔρα σμειόμενος ἀπεκρίθη τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς
 ἀφ' ἑκαστοῦ ἐμμελείας ἀλήθειαι, καὶ γραφῆς αὐτοῦ ἀπ' ἀλλήλων,
 ἐκελευσας τοῖς πάντας τῶν αὐτῶν ἐμμελείας γράφειν. καὶ τῶ-
 τῶ ἐπὶ πάντων τῶν βιβλίων ἐπίστασι, σμειβόμενοι δὲ αὐτῶν
 ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὧστε τῶ Πτολεμαῖου, καὶ σμειβόμενοι ἐκαστου τῶ

quietis motibus erigentes è latebris suis profiliere, & oram maritimam populati in Lycaoniam se contulerunt: quam historiam Marcellin. libro 14. exequitur. Et aliàs quoque sæpe vt ex Zonara & Suida in voce *Βεβήχιος*, & aliis intelligimus, publicam pacem latrociniis suis turbauerunt. Merito igitur in eos etiam diebus festis insurgere Præsides prouinciarum iubentur; vt pote qui nulla pœnarum vacatione frui debeant. Cuius rei alia commodior ratio profertur non posset, quàm quæ à Marco Tullio redditur, cur accusatio Cælii ipsis festis diebus ludisque publicis, quibus lites & iudicia interquiescebant, exerceretur. Verba illius hæc sunt: *Si quis, iudices, fortè nunc adsit ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostræ mireretur profecto quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ quod diebus festis ludisque publicis omnibus forensibus intermissis, vnum hoc iudicium exerceatur, nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, vt eo neglecto ciuitas stare non possit. Idem cum audiat legem quæ de seditiosis sceleratisque ciuibus, qui armati senatum obsederunt, magistratibusque vim intulerunt, Rempublicam quoque oppugnarunt, quotidie queri iubeat, legem non imploret, crimen quod versatur in iudicio requirat.* A quo non abhorret quod Prosper in Epigrammatis ita canit:

Nulla dies actus hominum non damnat iniquos,

Conueniunt omni tempora iustitiæ.

Sed vt hostium publicæ tranquillitatis supplicia ac pœnas differri vetantes Imperatorum constitutiones laudandæ sũt, ita nunquam satis damnabitur Leuigildi Arriani Gothorũ regis quauis barbara feritate superior immanitas, qui Hermigildum filium suum ob fidei catholicæ inexpugnabilem confessionem ipso Paschæ die securi percuti iussit. quemadmodum à Freulpho lib. vltim. Chronicorum cap. 25. & Beda in lib. de Temp. ratio refertur. Cæterum de constituendo Paschalis festiuitatis die summa olim Episcoporum dissensione cerratũ est. Verũ (vt Beda in lib. de sex ætatibus tradit) Pio Romæ Episcopatum tenente, Hadriano imperante, Hermes librum scripsit, in quo *Pascha die dominico celebrandum* docuit. Victor deinde duodecimus Urbis Romæ Episcopus, latè datis libellis constituit, *Pascha similiter die Dominico celebrari*. Eleutherus verò à decima quarta luna primi

mensis vsque in viceſimam primam: cuius decretis fauens Theophilus Cæsareæ Palæstinę Episcopus scripsit aduersus eos qui decima quarta luna cum Iudæis Pascha celebrabant cum cæteris Palæstinę Episcopis synodicam epistolam. Idē Beda Hippolytum Episcopum decemnalem paschæ circulum reperisse scribit, Eusebioque qui super eodem die decemnouennalem circulum composuit, occasionem dedisse: Dionysium denique temporibus Iustiniani *paschales circulos* scripsisse: aliosque quam plurimos, quos ibidem recenset, quoad ea res vulgo inuoruit, scriptis suis hanc quęstionem illustrasse commemorat. Quę si quis plenius copiosiusque scire, & Episcoporum de hac re contentiones accuratius intelligere uolet, ei legendi sunt Eusebius lib. 3. histori. Ecclesiast. & lib. 3. de vita Cōstantini, Ambros. Epist. 83. lib. 10. Socrates lib. 5. hist. Eccles. cap. 22. Beda in Chronicis, Isidorus lib. 6. Etymologiar. cap. 17. Planē propter dici huius incertum, ne qua uel ignorantia uel præsumptione diuersitas in eius celebritate incurreret, futurus Paschalis dies Episcopis denunciari ac significari solebat, ut ex Leonis Epistola 96. ad Episcopos Galliarū & Hispaniarū missa & ex epistola Vigiliū Papæ ad eleutherū liquet. Atque ad eō Synodi Aurelianensis 4. cap. 1. cautum fuit, *ut Paschæ festiuitas singulis annis ab Episcopo Epiphaniōrum die in Ecclesia denunciaretur*: Carthaginensis uerō concilii 3. cap. 41. & Carthaginēsis 5. cap. 7. formatarū subscriptione eā omnibus intimari placuit: quod à Gratiano relatū est in Cano. *Placuit de consecratione, distinct. 3.* Formatas autē (nā uox ea interpretationē desiderat) mos Latinus *Canonicas Epistolas* appellauit, quarum certā à Patribus Nicęæ cōgregatis præscriptam, & ab omnibus obseruari iussam conceptionem ac formulam idem Gratianus exponit, exēplisq; planam facit, *dist. 73.* Vnde illucescit, quod Optatus Mileuitan^o Episcop^o lib. 2. *formatarū cōmercio in una cōmunionis catholice societate, totū orbē Christianū concordasse* scribit: & quod cōcilio Laodicensi constitutum fuit; *Ne quis etiam laicus ad peregrinādū sine formatā proficisceretur*, ut habetur in Cano. *Non oportet, de consecratione, distinct. 5.* Huiusmodi uerō epistolę à cōmendatitiis & pacificis separantur in Cano *Ecclesius, 68. distinct.* Porro cur anniuersarius dies celebrandę Do-

minicæ resurrectionis non ad eundem redeat anni diem, sicut dies qua traditur natus, propter Dominici diei & Lunæ observationem fieri B. Augustinus Epist. 119. ad Ianuar. & ab eo doctus Isidorus lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 31. declarant. Præterea cur solo verno tempore festiuitas ea celebretur B. Ambrosius Exæmer. lib. 1. cap. 4. explicat. Sed & de varietate rituum, quibus festiuitas ista in ecclesiis & Oriëntalibus & Occidētalibus celebrabatur, fusc Socrates agit lib. 5. histor. Eccles. 22 Et Sozomenus lib. 7. cap. 19. Extremū illud erit, quod tamē prius esse debuerat, *Pasche* vocabulū nō à passione Domini & verbo Græco πάσχα (quod quibusdam videtur) descendere, sed ab Hebræo idiomate, quo transitus significatur originem ducere: quod Gregorius Nazianzenus ita exponit: Τὸ πάσχα, αἰτ, ἔτο τὸ μέγα ἔσθιάσμοι φάσκα τοῖς Ἑβραίοις προσηγορεύεται, καὶ τὴν ἐκεῖθεν φωνὴν διλοῖ δ' ἡ φωνὴ τὴν ἀφ' ἧς βασι, ἰσοεικῶς μὲν ἀφ' ἧς τὴν ἐξ ἀγίου πνεύματος τὴν Χαριστικὴν φωνὴν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, πνευματικῶς δὲ ἀφ' ἧς τὴν ἐκ τῆς χάριτος τὴν ἀνα ἔσθια τὴν γὰρ τῆς ἐπαγγελίας προέσδοι καὶ ἀνάστασιν. Et mox: Τὸ δὲ σωτηρίας πάσης ὄνομα τὸ τοῦ ἑνιαυτοῦ ἡμετέρας ἡμετέρας τὴν φωνὴν, καὶ τὴν τῆς θ, τὴν τῆς π, ἔσθια τῆς κ, τὴν τῆς χ. μετὰ τοῖς ἡμετέρας τὴν ἡμετέρας προσηγορεύεται. Quod & Isidorus admonuit lib. 6. Etymologiar. cap. 17. & lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 32. Vnde B. Ambrosius lib. 1. de Cain & Abel; *Pascha Domini*, αἰτ, transitus est, à passionibus ad exercitia virtutis. Et idē *pascha Domini* dicitur, quoniam & tunc in 1790 illo agni veritas dominicæ passionis annuntiabatur, & nunc eius celebratur gratia. Et tamen idem ipse in libello de mysterio *Paschæ*, (si modo factus ille Ambrosianus est) *Pasche sacrum nomen à Domini passione descendere scribit.*

Sed reliqua constitutionis nostræ verba persequamur. ET QVINQVAGESIMÆ.] Sic appellant Pentecostes diem, qui Latinè loquentibus *quingagesimam* sonat. Erat vero vel Isidoro lib. 6. Etymologiar. cap. 18. teste, apud Hebræos quoque celebris hic dies, & post quinque decadas *Paschæ* celebrabatur. Vnde & nomen sumpsit: in quo die secundum legem panes propositionis de nouis frugibus offerebant. Maximus episcopus sermone de festo Pentecostes, hunc diem non minore lætitia quam sanctum *Paschæ* dicm

diem celebrari & utrobique ieiunari sabbato vigiliis celebrari, orationibus pernoctâter insisti tradit. Beat^o quoq; Augustinus Epist. 119. ad Ianuar. Pentecosten & aduentû de celo Spiritus sancti anniuersaria solemnitate in toto orbe Christiano à fidelib^o vniuersis celebrari scribit. Sane per totû quinquaginta dierum, qui à Pascha ad Pētecosten intercedunt, spatium, nec genua in orando flecti, nec ieiunia agitari solebant. Cuius obseruationis vt ab Apostolis per manus traditæ auctor lib. Responsio. ad Orthodoxos, cap. 109. meminit, his verbis: *Εἰ τὸ κλίειν τὸ γόνυ ἐν ταῖς προσευχαῖς ἢ τὸ εἶναι τὰς εὐχόμενας παρῆσι, ἢ πλεονεφέλκεται πλὴν θύειαι συμπάθεια, διὰ τι ἐν ταῖς κυριακαῖς ἡμέραις ἢ ἄπο τῆ Πάσχα εἰς τῆς Πεντηκώστης γόνυ ἔκλιτε* (ἢ οἱ εὐχόμενοι; Id est, *Si genu flexo orantes, Deum sibi potius conciliant magis, que proprium reddunt, quam qui stantes precantur; quid cause est quod dominicis diebus, & per eos dies qui inter Pascha & Pentecosten interpositi sunt, genua in orationibus minime flectuntur?* Quam obseruationem in ecclesiam duabus de causis inuectâ scribit, quod videlicet duarum rerum nos perpetuò meminisse oporteat, Nostri nimirum in peccatum lapsus, & gratiæ Christi, per quam iacētes subleuati & erecti sumus. Itaque genu flexionem, quæ in sex hebdomadæ diebus vsitata est lapsus nostri signum & iudiciû esse scribit. Quod vero Dominica stantes oramus Symbolum esse resurrectionis, per quam Dei gratia à peccatis & in ipsis contrita perēptâque morte liberati sumus. Ab Apostolicis autem temporibus morem istum initium duxisse adferit: testemque producit Irenæû Lugdunensis ecclesiæ episcopum, quem in oratione de Pascha (cuius nec ab eusebio, nec à B. Hieronymo in libris Irenæi recensendis mentionē fieri miror, nisi quis id scriptum esse, quod ab euseb. lib. 5. ca. 26. refertur, malit) etiam Pētecosten meminisse scribit, in qua nec genua ab orantibus curuarentur: quod eandem cû Dominica die vim, potestatem, ac rationem haberet. Atque hic vel vnus locus (quâquã sunt & alia multò certiora apertioraque eius rei argumenta) satis abundēque sufficeret ad eorû refellendam conuincendamque opinionem, qui Iustino Martyri, quem Irenæo paulò antiquiorem fuisse constat, illum Responsionum ad Orthodoxos librum tribuunt: qui

ad alium quemvis potius, quam Iustinum auctorem referendus est. Ex diuerso planè Irenejum quinto aduersus hæreses libro Iustini testimonio vsus, Eusebius lib. 4. histor. ecclesiastic. cap. 18. necnon B. Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum notant. eniuero quando in Irenej mentionem incidimus (licet παρρησια nostra τῶν ἱερῶν ἀλείω futura maleuoli criminetur) tacitus tamen præterire non possum, Græcè ne ille an Latinè scripserit, vulgò quæri & dubitari solere. Erasmus enim nurat, &, vt sit dum in dubio est animus, paulo momento hûc illûc impellitur. Nam quæ circumferuntur Irenej scripta, rudia & impolita esse Græcismisque imò verò & Solæcisimis scaturire non negat: & quod maius pondus habet, à B. Hieronymo Ezechielis cap. 36. enarrantem, inter scriptores Græcos, eum recenseri non ignorat. Leuibus verò coniecturis à vera sententia, quam audacius Rhenanus amplexus est, abducitur. Equidem Græca lingua scriptos fuisse eius libros, eos verò qui nunc extant aduersus hæreses, de Græcis elegantibus Latinos factos, rudes adfirmare, omnique adeo adseueratione contendere, & contra sentientes sacramento prouocare non dubitabo. Itaque operæpretium fuerit, quæ eius verba, Græca reperiuntur cum Latinâ interpretatione, quæ pro genuinis auctoris verbis passim recepta est, conferre. Eusebius quidem lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 11. ex libro 1. Irenej aduersus hæreses, verba quæ subieci profert, quæ in Latinis codicibus sub cap. 28. & 29. collocantur: Κέρων δὲ πρὸς ἑσποτῶν εἰς τὸν Σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβὼν, καὶ ἐπιδημησῆς ἐν τῇ Ρώμῃ ἐπὶ Ἰγνίῳ ἐπέτατο κληρὸν τῆς ἐπισκοπῆς; ἀφ' οὗ ἤρξθη (sic enim legendum, non Irenej modò versio conuincit, sed & Eusebio familiaris loquendi mos, qui ἐπιποπῆς vocem semper absolutè usurpat) πρὸ τῆς ἀπεσταλῆν ἔχοντες ἐπίδαξεν τὸν Ἰσὶδὸν τῷ ἑμῶν καὶ Προφητῶν κεκρυμμένον Θεῶν, μὴ εἶναι πατέρα τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τὸν μὲν γὰρ γενέσθαι, τὸν δὲ ἀγενέσθαι εἶναι· καὶ τὸν μὲν διέτριβεν, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπέπαρχεν. ἀφ' οὗ δὲ ἄμφορος δὲ αὐτὸν Μαρκίον ὁ Ποιητὴς ἤνεγκε τὸ διδασκαλῶν ἀπηρηθευσμένους βλασφημῶν. Ea verò Latine dicam, an barbaricè addubito; sic ab interprete donata sunt: *Cerdon autem quidam ab iis qui sunt erga Si-*

inonem occasionem accipiens, cum venisset Romam sub hoc Hergino, qui nonnumlocum Episcopatus per successionem ab Apostolis habuit, docuit eum qui à lege & Prophetis annunciatus sit Deus, non esse patrem Domini nostri Iesu. Hunc enim cognosci; illum autem ignorari & alterum quidem iustum, alterum autem bonum esse. Succedens autem & Marcion Ponticus, adimplevit doctrinam impure blasphematus.

Idem Eusebius libr. 4. cap. penul. ex eodem Irenæi lib. 1. hæc verba promit, Ἀπὸ Σατορνίου καὶ Μαρκίωνος οἱ καλόμενοι ἐγκρατεῖς, ἀγαμίαι σκήρυξαι ἀθεοποιῶντες τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τῷ Θεῷ, καὶ ἥριμα χετηροποιῶντες τῷ ἄρθεῖ καὶ θῦλαι εἰς γίνονται ἀνθρώπων πεποικότες. καὶ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμφύγειν δοτολίω εἰσηγήσατο, ἀχαρισιοῦντες τῷ πᾶσι πεποικίοντι Θεῷ ἀππλέγασί τε τῇ τῷ πρῶτο πλάστῳ σωτηρία, ἐ τοῦτο κῶ ἐξωρεθὶ παρ' αὐτοῖς, Ταπαῖς πινὸς πρῶτως ταυτῶ εἰσηγήκατες τὴν βλασφημίαν, ὡς Ιουδαῖοι ἀκρατικῆς γαργίας ἐφ' ὅσοι μὲν σωτῆρ, σκείνα ἔδεν ἐξέφθη τοῖς τοῖς. μετὰ δὲ τῶ σκείν μαρτυρίας δοτοῖς τῆς Εκκλησίας, διήματι διδασκάλου ἐπαρτεῖς καὶ τυφάδεις ὡς Διδασκάλου τῶ λοπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλίᾳ σιωτήσατο. αἰνίας πινὸς ἀοράτης ὁμοίως τοῖς δὸν Οὐαλεντιῶν μυθολογίας. γάμον τὸ φθορὰ καὶ πορείαν τῶ πλῆσιως Μαρκίονι καὶ Σατορνίου ἀναγορεύσας. τῇ δὲ τῷ Ἀδὰμ σωτηρία παρ' ἑαυτῷ τῶ ἀπολογίας πεισάμενος. Ea apud interpretem reperuntur capite 30. & 29. quæ capita imperitè ille sensus contentientia diuisa disiunxit. Sic autem habent: *A Saturnino & Marcione, qui vocantur Abstinentes, abstinentiam à nuptiis annuncianerunt, frustrantes antiquam plasmaticionem Dei, & oblique accusantes eum, qui & masculinum & feminam ad generationem hominum fecit: & eorum quæ dicuntur apud eos animalia, abstinentiam induxerunt, ingrati existentes ei qui omnia fecit Deo: contradicunt quoque eius saluti qui primus plasmatus erat, & hoc nunc aduentum est apud eos Tatiano quodam primo hanc introducente Eliffhemiam, qui cum esset Iustini auditor, in quantum quidem apud eum erat, nihil enarrant tale; post verum eius martirium abstinens ab ecclesia, & presumptione magistris elitus & inflatus, quasi præ cæteris esse proprium characterem doctrina constituit: non quasdam inuisibiles, similiter atque hii qui à Valentino*

*sums veluti fabulans enarrant: impietatum autem corruptelas, fornicationes similiter ut Marcion & Saturninus dicens, Adx autem salutis esse contradictionem faciens. Præterea alia quædam Irenæi ex eodem libro hausta (tametsi ille numerum libri non designat) verba Eusebius nobis suppeditat libri 4. cap. 11. quæ ita habent: Οἱ μὲν γὰρ αὐτοῖς συμφῶνα κατασκευάζουσι ἢ μυσταγωγίῃ ἢ πτελέσει ματ' ἢ πρῆσαι πρὸς τοῖς πλεμῶνις, καὶ πνευματικὸν γάμον φάσκουσι εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῖς ἠνόμενον, καὶ πλεῖ ὁμοιότητα τῆς αἰῶν συζυγίῃ· οἱ δὲ ἄλλοι τῆς πάντων, εἰς τὸν καταλείβοντα εἰς τὸν Ἰησοῦν, ἄλλοι δὲ εἰς ὕδωρ, καὶ βαπτίζοντες, ἕτος ἢ πτελέσει· Εἰς ὄνομα· ἀγνοοῦ πατρὸς τῆς ὄλων εἰς ἀλήθεια μητέρα Εβραϊκὰ ὀνόματα ἢ πτελέσει πατρὸς τὸ μᾶλλον καταπλεῖσασθαι ἕτος πλεμῶνις. Deprehendi verò eum locum apud interpretem libri primi cap. 18. his verbis conuersum: *Quidam enim ex ipsis sicut in cubiculo quoddam adspirantes, & quasi mysticum conficiunt cum quibusdam prophæis dictionibus his qui sacrantur; & spirituales nuptias dicunt esse id, quod ab eis fit, secundum similitudinem supernarum coniugationum. Alii autem adducunt ad æquum; & baptizantes ita dicunt. In nomine ignoti patris omnium in veritate matris omnium, & in nomine descendens Iesu ad unitatem & redemptionem & communionem virtutum. Alii autem & Hebraica nomina superfantur, ut stupori sit vel perterreant eos qui sacrantur. At ex secundo Irenæi contra hæreses libro, idem Eusebius libr. 5. histor. Eccles. cap. 7. hæc verba refert: Τοσοῦτοι δὲ ἄπο τῆς τῆ νεκρῶν ἐγῆραι καὶ ὁ Κύριος ἐγείρει, καὶ οἱ ἄπο πολλοὶ ἀπὸ σπυρίδης, καὶ εἰς τῆ ἀδελφότητι πολλάκις ἀπὸ τὸ ἀνεγείρει τῆς ἕ· τόποι ὀκνησίας πάσης αἰτήσασθαι μετὰ τῆς αἰσίας πολλῆς καὶ ἀγνίας, ἢ πτελέσει τὸ πνεῦμα, τῆ τε πτελετικότητος, καὶ ἐχαιεθῆ ἀνθρώπος τῆς ἐσχῆς τῶν ἀγίων. Quorum verborum sententia in Latino codice Irenæi lib. 2. capite 9. ita reddita reperitur: *Tantum absunt ab eo ut mortuum excitent, quæ: admodum Dominus excitauit & Apostoli per orationem & in fraternitate sæpissime propter aliquid necessarium ea que est in quoquo loco Ecclesia uniuersa postulante per ieiunium & supplicationem multam reuersus est spiritus mortuo, & donatus est homo orationibus sanctorum. Ex eodem libro secundo alius ab Eusebio itidem locus profertur his verbis: *Et dicitur τὸν Κύριον φασὶ πτελέσει τὰ τοιαῦτα πεπονημένα φῆσθαι****

σι, ὅτι τὰ πνευματικὰ ἀάρογτοι αὐτοῦ, ἐξ αὐτῶν ἐπιπέζουσαν, πάσας ἕτας πρὸς αὐτὸν καὶ πνευματικὰ καὶ γαροίαν βιβλίου. καὶ αὐτοὶ μόνον ἕνα τὸν ἦν τῷ Θεῷ· διὸ καὶ ἐν τῷ ἐκείνῳ ὄραματι οἱ ἀληθῶς αὐτῷ μαθηταὶ παρ' αὐτῶν λαβόντες τὴν χάριν ἐπιπέλθουσι, ἐπ' εὐεργασία τῆ τῆς λοιπῶν ἀνθρώπων, κατὰ εἰς ἕκαστος αὐτῶν τὴν δωρεάν εἰληψε παρ' αὐτῶν. Οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐλαύνουσι βεβαίως καὶ ἀληθῶς, ὅτι πολλάκις καὶ πιστεύου αὐτοῦ ἐκείνους καταπέλτας ἀπὸ τῆς ποικίλης πνευματικῆς, καὶ ἕνα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· οἱ δὲ καὶ πνευματικῶν ἐχέουσι τῆς μελλούσης, καὶ ὀπτασίας, καὶ ἴσους πνευματικῶν. Ἄλλοι δὲ τῶν χαριῶν: ἀπὸ τῆς τῆς χερσὶν ἐπιπέσας ἰδόνται καὶ ἰσῶς ἀποκαθίσει. ἦδη δὲ κατὰ εἰραμὸν καὶ ἰσῶν ἠγάθησαν καὶ παρέμενοι ἡμῶν ἰκανοὶ ἐπι. καὶ πὶ γὰρ; ἦν βεβαίως ἀληθῶς ἑκείνῳ τῶν χαρισμάτων ὡν καὶ παρὸς τῷ κόσμῳ ἡ ἐκκλησία, ὅτι θεία λάβουσα ἐν τῷ ὄραματι Ἰησοῦ Χριστοῦ σαυραβήτος ὅτι ποιητὴς Πλάτων ἐκάθη; ἡμέρας ὑπ' εὐεργασίᾳ τῆ τ' ἰσῶν ἐπιπέλθουσι μὴ ἐξαπαθῶσα πρὸς μὴ ἐξαγγελιστοῦ, ὡς γὰρ δωρεάν εἰληψε ὅτι θεία, δωρεάν καὶ ἀποκαθίσει. Quæ ita sunt ab interprete Latine exposita lib. 2. cap. 58. Si tam en & Dominum per phan. asmata huiusmodi fecisse dicunt, ad reducentes eos, ex ipsis monstrabimus, omnia sic Deo & prædicta esse & facta firmisimè, & ipsum solum esse & filium Deis quapropter & in illis nomine, quis verè illius sunt discipuli, ab ipso accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisque accipit donum ab eo. Alii enim demones excludunt firmisimè, & verè, ut etiam fepisimè credat ipsi qui emundantur sunt nequissimis spiritibus, & sint in ecclesia; alii autem & præcipientiam habent futurorum, & visiones & dictiones propheticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate, & per manus impositiōnem curant & sanos restitunt. Iam etiam, quemadmodum diuini & mortui resurrexerunt & perseverauerunt nobiscum annis multum: Et quid autem? Non est numerum dicere gratiarum quas per uniuersum mundum Ecclesis à Deo accipientes in nomine Christi Iesu crucifixi sub Pontio Pilato per singulos dies in opulationem gentium perficit: neque seducens aliquem; nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accessit à Deo gratis ministrat. Ex tertio verò libri cap. 1. eodem Eusebio lib. 5. cap. 8. locum profecti animaduerti, in quo ita fuisse scribit ὁ μὲν δὲ ματθῶν ἐκ τῶν ἐβραίων τῆ ἰδιᾶ ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Ἰησοῦν ἐξῆλθοντων εὐαγγελίου τῷ Πέτρῳ καὶ τῷ Παύλῳ ἐν Ῥώμῃ ἐξαγγελιστοῦ, καὶ ἡμε-

λιοῦται τῶ ὀκκλησίᾳ. μετὰ δὲ τῶ τούτοις ἔξοδος, Μάρκος ὁ
 μαθητὴς ἢ ἐρμηνεύτης Πέτρου, ἢ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσό-
 μενα ἐγγράφῃ; ἢ μὴ ὠδὴ δίδωκε ἢ Λουκᾶς δὲ ὁ ἀκούωντος Παῦλος,
 τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρύσσον ἐγγύλιον ἐν βιβλίῳ χετίτῃ. ἔπειτα
 Ἰάκωβος ὁ μαθητὴς τῷ Κυρίου, ὁ ἢ ἐπὶ τὸ ἅπλος αὐτῷ ἀναπίπτο, καὶ
 αὐτὸς ἐξέδωκε τὸ ἐγγύλιον ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίης Ἀφροῦβαν.
 Quæ sic interpret reddidit: Ita Mathæus in Hebræis ipso-
 rum lingua scripturam edidit Euangelii, cum Petrus & Pau-
 lus Rome euangelizarent & fundarent ecclesiam. Post verò
 horum excessum, Marcus discipulus & interpres Petri, & ipse
 quæ à Petro annuntiata erant, præscripta nobis tradidit, Postea
 & Iohannes discipulus Domini, qui & supra pectus eius recun-
 bebatur, & ipse edidit Euangelium Ephesi Asia commorans.
 Hoc amplius ex eodem Irenæi libro locus ab Eusebio
 lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 6. citatur; qui, prout Latinus
 interpres in capita eos libros digessit, ad caput tertium
 pertinet. In eo ita fuisse scribit: Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδο-
 μήσαντες οἱ μαθηταὶ ἀπόστολοι τῶ ὀκκλησίᾳ, Λίνα τῶ τῆς ἑπι-
 σκοπῆς λειτουργίᾳ ἐνεχέμεσαν, τὴν τῷ Παῦλος ἐν ταῖς πρῆ-
 Τιμοθεὸν ἑπιστολαῖς μέμνηται. Ἀφροῦβαν δ' αὐτῷ Ἀνάκλητος με-
 τὰ τῶτον δὲ πρῆτοι τῶ Ἀποστόλων ἑπισκοπῆ κληρέται Κλή-
 μησι, ὁ καὶ ἐρωτᾶς τῆς μαθητῆς Ἀποστόλων, ἢ συμβιβηκῆς αὐ-
 τῆς, ἢ ἐπ' ἐαυτοὶ τὸ κήρυγμα τῶ Ἀποστόλων, ἢ τῶ ὠδὴ δίδωσι
 πρῆ; ὀρθαλμῶν, ἔχον, ἢ μόνος ἔκ γὰρ πολλοὶ ὑπὸ τῶ τῶ
 ὑπὸ τῶ Ἀποστόλων διδιδυγμένῳ. ἐπὶ τῶ τῶ Κλήμητος
 γράμματος ὀκλίγῃς τοῖς ἐν τῶ Κορίνθῳ γνομένῃς ἀδελφοῖς, ἐπέ-
 στειλε ἢ ἐν Ῥώμῃ ὀκκλησίᾳ ἰκατατάτῃ γράμμῳ τοῖς Κορίνθῳ,
 εἰς εἰρήνῃ συμβιβάζουσα αὐτῆς, καὶ αἰ εἰσεῖσα τῶ πῆτι αὐτῶ,
 καὶ ἐν τῶ τῶ Ἀποστόλων ὠδὴ δίδωσι εἰρήνῃ. Et aliquot
 prauis interpositis versibus, hæc quæ sequuntur, ibidem
 Irenæum scripsisse subiicit: Τὸν δὲ Κλήμητα τῶτον εὐάρετος, ἢ
 τὸν εὐάρετον Ἀλέξανδρος, εἴθ' ἔπεις ἐπὶ τῶ Ἀποστόλων κληρέται
 Ζήτος, μετὰ δὲ τῶτον Τελεφόρος, ὁ καὶ ἐπὶ ὀδὴς ἐμαρτή-
 ρησι, ἔπειτα Ἰγνίος, εἴτα Πῖος μετ' αὐτῶ Ἀνάκλητος. Ἀφροῦβαν
 τοῦ ἀϊκῆτοι Σατῆρος, καὶ δωδεκάτῃ τῶ τῶ ἑπισκοπῆς τῶ τῶ
 Ἀποστόλων κληρέται κληροὶ Ἐλιούπρος, τῆ αὐτῶ τῶ καὶ τῆ αὐτῶ
 Ἀφροῦβαν ἢ τῶ τῶ Ἀποστόλων ἐν τῶ ὀκκλησίᾳ ὠδὴ δίδωσι καὶ τῶ
 τῶ; ἀληθείας κήρυγμα χετίτῃ καὶ εἰς ἡμᾶς. Quæ Latine in no-

stro vulgari Irenxo sic habeatur. Fundantur igitur & instruuntur beati Apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quæ sunt ad Titum hanc Epistolam meminit. Succedit autem & Anacletus, post eum tertio loco ab Apostolo Episcopatum sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis cum adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet. Non filius enim adhuc multi supererat tunc ab Apostolo docti. Sub hoc igitur Clemente diffensione non modica inter eos qui Corinthii erant fratres, facta, scripsit quæ est Romæ Ecclesiæ potentissimæ litera Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans eorum fidem, & annuncians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionem. Et mox: Huic autem Clementi succedit Euaestus, & Euaesto Alexander, ac deinceps Sixtus, qui etiam gloriosissime martyrium fecit, ac deinceps Helverius, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleutherus; hac ordinatione & successione, ea quæ est Apostolis in Ecclesiâ traditio & veritatis prædicatio ad nos pervenit. Reliqua verò eius capituli verba apud eundem Eusebium lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 14. referri observavi; quæ si superioribus annexamus, penè integrum caput sumus habituri. Scripta fuisse in hunc modum ait: Καὶ Πωλύκαρπος δὲ ἔμωρον ὑπὲρ ῥητόρων μαθητεύει, καὶ συναξαρχαίς πολλοῖς πρὸς πρὸς Χριστὸν ἐκράτισται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ῥητόρων καταράταις τῶν Ἀσίων, ἐν τῇ ἐν Σμύρῃ Ἐκκλησίᾳ ἑπιτοκός, ὃν καὶ ἡμεῖς ἐκράτιστα κληροῦ ἐν τῇ ἐκείνῃ ἡλικίᾳ ἑπιτοκὸν γὰρ παρὲν ἡμῶν, καὶ πάλιν γενέσθαι ἢ ἐνδοξὸν καὶ ἐπιφανέστατον μαρτυροῦσαν, ἐξῆλθε τῷ ἐκείνῳ ταῦτα διδάσκει ἀπὸ καὶ ἑξῆς τῆς ῥητορίας ἡμᾶς, ἀ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἑξῆς διδόνει, ἀ καὶ μόνη ἐπὶ ἀληθῆ μαρτυροῦσι ἀ καὶ τῶν Ἀσίων Ἐκκλησίᾳ πάσαι, καὶ οἱ μετὰ τῷ Δαδ. Νεγλῶν τῷ τῷ Πολυκαρπῷ θρόνον, πολλῶν ἀξιοπιστοτέρων καὶ ἐλαϊότερον ἀληθείας μαρτυροῦν ὄντων Πολυκαρπῶν, Οὐάλεβινῶν καὶ Μαρκιανῶν, καὶ τῆς λοιπῶν χριστιανικῶν. Οἱ καὶ ἐπὶ Ἀνακτοῦ ἐπιδημήσαντες τῇ Ρώμῃ, πολλὰς ῥητορίας ἀπομαρτυροῦντες ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῷ Θεῷ, μίαν καὶ μόνην ταύτην ἀληθείαν κηρύσσας ὑπὸ τῆς ῥητορίας ἀπομαρτυροῦντες τῶν Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡμεῖς οἱ ἀκακοῦτες αὐτῶν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ τῷ κυρίῳ μαθητὴς ἐν τῇ Ἐπι-

σα περιλήψαι λόγον σου, ἔχοντες ἴσως Κλήμητον, ἐξήλατο τὴν Βαλαάμην
 μη Λυστάειρος, ἀλλ' ἐπέπεισε, φύλακην, μὴ καὶ τὸν Βαλαάμην συμ-
 πύτην ἔνδον ὄντος Κλήμητος, τῷ τῆς ἀληθείας ἐχθρῷ. Καὶ αὐτὸς δὲ Πο-
 λυκαρπὸς Μαρκίονι τότε εἰς ὄψιν αὐτῷ ἔλθοντι, καὶ φήσκει, Επι-
 γνήσωκε ἡμᾶς, ἀπεκρίθη, Επιγνήσωκε τὸν φρονησάντων τῷ Σαβαῶν.
 ποσαντιῶν οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔχοντες εὐλάβειαν, πρὸς
 τὸ μηδὲ μέγχι λόγῳ κοινοῦντι πρὶ τῷ ᾧ ἡμετέρας ὄντων πρὸς
 αὐτὸν ὡς καὶ Παῦλος ἔφησεν, Ἀρεσκῶν ἀνθρώπων μετὰ μίαν καὶ δευτέ-
 ρην ἰσχυροῦσιν ᾧ τῷ, εἰδὼς ὅτι ἐξ Ἰσραὴλ ὁ τοῦτος, καὶ ἀμαρ-
 τῶν ὅτι αὐτοκτετάρκτος. ἔτι δὲ καὶ ὀπίσθην Πολυκαρπῶς πρὸς Φι-
 λιπποσίους γρηγοροῦσιν ἰκαλιώσθη, ἔχοντες καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς
 πίστεως αὐτῶν, καὶ τὸ χάρισμα τῆς ἀληθείας, οἱ βουλόμενοι καὶ φρονι-
 πόσις τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, δυνάσται μαθεῖν. *Qua interpretres
 ita conuertit: Et Polycarpus autem non solum ab Apostolo edoctus
 & conuersatus cum multis ex eis qui Dominum nostrum uiderunt, sed
 etiam ab Apostolo in Asia, in ea qua est Smyrna Ecclesia, constitutus
 Episcopus, quem & nos uidimus in prima nostra aetate; multum enim
 perseuerauerat & valde senex gloriosissime & nobilissime martyriū
 faciens exiuit de hac uita. Hic docuit semper, quae ab Apostolo didice-
 rat, quae & Ecclesia tradidit, & sola sunt uera. Et testimonium his
 perhibent, quae sunt in Asia Ecclesiae omnes, & qui usque adhuc suc-
 cesserunt Polycarpo, qui uir multo maioris auctoritatis, & fidelioris
 ueritatis est testis quam Valentinus & Marcion, & reliqui qui sunt per-
 uersae sententiae. Is enim est qui sub Aniceto cum uenisset in urbem,
 multos ex his quos praediximus, haereticos, conuertit in Ecclesiam Dei,
 unam & solam hanc ueritatem annuncians ab Apostolo percepisse
 se, quam ecclesia tradidit. Et sunt qui audierunt eum dicentem, quoni-
 am Ioannes Domini discipulus in Epheso iens lauare cum uidisset in-
 tus Cerinthum, exierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne
 balneum concidat cum intus esset Cerinthus inimicus ueritatis. Et ipse
 autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi & dicenti:
 Cognosce nos; respondit, Cognosco te primogenitum Sathanae:
 Tantum Apostoli & horum discipuli habuerunt timorem, ut neque
 uerbotenus communicarent alicui eorum qui adulterauerant uerita-
 tem, quemadmodum & Paulus ait: Haereticum autem hominem
 post unam correptionem deuita; sciens quoniam peruersus
 est qui est talis, & a seipso damnatus. Est autem Epistola Polycarpi
 ad Philippenses scripta perfectissima, ex qua & characterem fidei eius
 predicatio-*

prædicationem veritatis qui volunt & curam habent suæ salutis, pos-
 sunt discere. At ex sequenti eiusdem libri capite idem Eusebius
 lib. 4. cap. 11. verba hæc in medium producit: Οὐαλευπίης μὲν
 γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνῃ ἡγεμαστὶ ἐπὶ Πίῳ καὶ παρέμεινε
 ὡς Ἀπικτῶν. Κέρδων δὲ ὁ παρὰ Μαρκίανος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνῃ ὡς
 ἦν ἑπάτος ἐπισκοπος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν, χρηζομολογούμενος
 ἕως διετίλεισσι ποτὶ μὲν λαθροδιδασκαλῶν, ποτὶ δὲ παλιν ἑξομολο-
 γούμενος, ποτὶ δὲ ἐξελεγόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδαξε κακῶς, καὶ ἀφ' ἑξεί-
 μερος τῆς ἀδελφῶν συνουσίας. Hæc verò sic Anonymus ille
 interpretes vertit: Valentinus enim venit Romam sub Hygino:
 increuit verò sub Pio, & prorogavit tempus usque ad Anicetum.
 Cerdon autem qui ante Marcionem, & hic sub Hygino, qui fuit obla-
 tus Episcopus, in ecclesiam veniens, exomolegesin faciens sic consum-
 mavit; modo quidem latenter docens, modo vero exomolegesin faciens,
 modo verò ab aliquibus traductus in iis que docebat male, & assistentis
 est à religioforum hominum conuentu. Aliud insuper libri tertij
 fragmentum notavi apud Eusebium lib. 5. cap. 8. in quo ita
 χ' λέξιν ab Irenæo rescriptum refert. Ο' Θεὸς οὐκ ἀσραπος ἐγένε-
 το, καὶ ἀσθὸς κείνος ἔστωσιν ἡμᾶς, δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον, ἀλλ'
 ὅπως ἐνοίη φασι τῆς κτὼ πολυμάχου μεθερμεύειν τὴν Ἰδὴ ἢ τε-
 αῖς ἐν γαστρὶ εἶναι, καὶ τίξεται ἡὸν ὡς Θεοδότην ἡρμιεύσειν ὁ Ἐφέ-
 σιος, καὶ Ἀκύλας ὁ Πομπικός, ἀμρότεροι Ἰσίδωρον παροπλυοί, οἷς κα-
 τακολήθησαν ἕως οἱ Ἐβιωταῖοι, ἐξ' Ἰασῶν αὐτῶν γενέσθαι φάσκουσι.
 Et mox ab eodem scripturam refert: Πρὸ γὰρ τῶ Ῥωμαίῳς κρα-
 τῆσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας τὴν Ἀσίαν καταλό-
 πει, Πτολεμαῖος ὁ Λάγος φιλοτιμύμενος τὴν ὑπὸ αὐτῷ κατασκε-
 νασθεῖσα βιβλιοθήκη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοσμήσας, τοῖς πάντων ἀν-
 θρώπων συγγράμμασιν ὅσα γε ἀπὸ δὴ ἀπὸ τῆς ἡγήσατο ὧσθ' ἐπὶ
 Ἱεροσολυμῶν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν ἀφ' ἧς ἀφ' αὐτῆς μεταβε-
 βλημένως τὰς γραφάς, οἱ δὲ ὑπέκουον γὰρ ἐπὶ τοῖς Μακεδόσι, θύς
 παρ' αὐτοῖς ἐμπνευστάτους τῆς γραφῆς καὶ ἀμρότεροι τῆς ἀφ' ἧς
 κτῶν ἐβδουμάκου τῆς παροπλυίας ἐπιμψα Πτολεμαῖου πεποιήτος τῶ
 Θεῷ ὅπρ' ἐβούλετο. ὁ δὲ Ἰδία πῶσθαι αὐτῶν λαβῶν γελήσας εὐλα-
 βηθεῖς τι μὴτ' ἔσθαι σμυθέμενος ἀπεκρίθησιν τὴν ἐν ταῖς γραφῶν
 ἀφ' ἧς ἐρμιεύσας ἀλήθεια, χωρτάς αὐτοῦ ἀπ' ἀλλήλων,
 ἐκελευσας τοῖς πάντας τὴν αὐτῶν ἐρμιεύσας γράφειν. καὶ πῦ-
 το ἐπὶ πῶσθαι τῶν βιβλίων ἐποίησιν, συνελθόντων δὲ αὐτῶν
 ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὧσθ' ἐπὶ τῶ Πτολεμαίῳ, καὶ σιωπηραῖον ἐσθαι τὴν

ἰαυτῷ ἐμμεύεται, ὁ μὲν Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γεγραφαὶ ὕπαιθε; θεῶν
 ἐγνωσθῶσι, τῶν πάντων ἔα αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέξεσι, καὶ ταῖς
 αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων ἀπαρχῆς μέχρι τέλους, ὅτε καὶ ἔα
 πάντοτε ἔδη γινώσκει ὅτι κατ' ὀπίπτοιαι τῷ Θεῷ εἶσι ἐμμευμένηαι
 αἱ γεγραφαί, καὶ ἕδην γὰρ θαυμαστὸν τοῖ Θεοῖν τῆτο ἐργασίαι, ὅσα
 καὶ ἐν τῇ Ναβυχοδοσοῦ ἀρχμαλωσία τῷ λαῷ Διὰ φθαρσῶσι τῷ
 γεγραφῶν, καὶ μετὰ ἐβδωμῆκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀμελδόντων εἰς τῷ
 χρόνῳ αὐτῶν ἰστέλα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρξάξιδου τῷ Περσῶν βασιλείῳ ἐπέ
 πνευεν Ἐσδρα τῷ ἱερῷ ἐκ τῆς φυλῆς Λευῖ, τοὺς τῶν προγεροῦ
 των προφητῶν πάντα ἀνατάξασθαι λόγους, καὶ σκοπεῖσθαι
 τῷ λαῷ τῶν Διὰ Μωσέως νομοθεσίαι. Quae apud interpretem
 tribus capitibus, vicesimo tertio nimirum, vicesimo
 quarto, & vicesimo quinto distincta diuisaque legere est.
 Deus igitur homo factus est, & ipse Dominus saluabit nos, ipse
 dans virgini signum. Non ergo vera est quorundam interpreta-
 tio, quae ita audent interpretari scripturam: Ecce adulescentula in
 ventre habebit, & pariet filium, quemadmodum & Theodo-
 tion est interpretatus Ephesus, & Aquila Ponticus utriusque Iu-
 daei profelyti, quos sectati Ebionae, ex Ioseph generatum eum
 dicunt tantam dispositionem Dei dissoluentes quantum ad ipsos
 est, frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est
 Deus. Prophetatum est quidem priusquam in Babylonem fieret
 populi transmigratio, id est, antequam Medi & Persae accipe-
 rent principatum. Interpretatum verò in Graeco ab ipsis Iudaeis
 multum ante tempora aduentus Domini nostri, ut nulla relin-
 quatur suspicio, ne fortè morem nobis gerentes Iudaei, hac ita
 sint interpretati. Qui quidem si cognouissent nos futuros &
 usus his testimoniis, quae sunt ex scripturis, nunquam dubitas-
 sent ipsi comburere scripturas, quae & reliqua omnes mani-
 festant participare vita, & eos qui gloriantur Dominum se esse
 Iacob, & populum & Israel exhereduari ostendunt à gratia
 Dei. Prius enim quam Romam possiderent, regnum suum, ad-
 huc Macedonibus Asiam possidentibus, Ptolomaeus Lagi filiuscu-
 piens eam bibliothecam, quae à se fabricata esset in Alexandria,
 omnium hominum dignis conscriptionibus, peritas Hierosolymis
 in Graecum sermonem interpretatas habere eorum scripturas. Illi
 verò obaudiebant tunc adhuc Macedonibus, eos quos habebant
 perfectiores scripturarum intellectores, & viriusque loquela LXX.

seniores miserunt, Ptolemæo facturos quod ille voluisset. Ille autē experimentū eorum sumēs, volens & metuens, ne forte cōsentientes eam veritatem quæ esset in scripturis, abscederent per interpretationē, separans eos ab inuicem, iussit omnes eandem interpretari scripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Cōuenientibus autem ipsis in unū apud Ptolemæum & comparantibus suas interpretationes, Deus glorificatus est, & scripturæ verè diuinæ creditæ sunt, omnibus eandem, & iisdem verbis, ac iisdem nominibus, recitantibus ab initio usque ad finem uti præsentēs gentes cognoscerent; quoniam per aspirationem Dei & interpretata sunt scripturæ, & non esse mirabile Deum hoc in eis operatum, quando in ea captiuitate populi quæ facta est à Nabuchodonosor corruptis scripturis, & post septuaginta annos Iudæis descendentibus in regionem suam, & post deinde temporibus Artaxerxis Persarum Regis inspirauit Esdræ sacerdoti tribus Leui prophetarum omnes rememorare sermones; & restituerē populo eam legem, quæ data esset per Moysen. Ex quinto verò Irenæi libro duos nobis locos subministrat Euseb. lib. 3. histor. Ecclesiast. cap. 17. & lib. 5. cap. 8. quorum prior ita habet: Τῶταν δὲ οὕτως ἐχόντων καὶ ἐν πᾶσι διὰ τοῖς ἀσθενείαις καὶ ἀρχαίοις ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τῶ ἀεθμοῦ τούτου κεκλιμένοι, καὶ μαρτυροῦσιν αὐτῶν ἕκαστος τὸ κατ' ὄμνιν τῶν Ἰουδαίων ἰσχυρότων, καὶ τῶ λόγῳ διδασκόντος ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἀεθμὸς τῶ ὀνόματος τοῦ θεοῦ κατ' ὅμνιν τῶ Ἑλληνικῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῶν ἰσχυρότων ἠμφάρεται. Sic autem interpres transtulit: His autem sic se habentibus & in omnibus antiquissimis & probatissimis & veteribus scripturis numero hoc posita, & testimonium perhibentibus his qui facie ad faciem Iohannem viderunt, & rationem docentibus, quoniam numerus bestia secundum Græcorum computationem per litteras quæ in eo sunt sexcentashabebit & sexaginta sex. Alterius verò loci hæc verba ab Eusebio memorantur: Ἡμεῖς οὐδὲ οὐκ ἀποκινδυνεύομεν οὐδὲ τῶ ὀνόματος τοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀποκαλυφθέντος βιβλασκίου. Εἰ γὰρ εἶδει ἀπὸ φαίδου τῶ πῦρ καὶ κινδύνου τῶ ὀνόματος αὐτοῦ, δι' ἐκείνου ἀπὸ ἐπιπέδου τῶ κατ' ὄμνιν ἰσχυρότος. καὶ γὰρ οὐδὲ πολλὰ ἔχοντες ἐμεῖς ἴδμεν, ἀλλὰ χροὸν ὅτι τῆς ἡμετέρας γενεᾶς οὐδὲ τῶ τέλει τῆς Δομητιανοῦ ἀρχῆς. Quorum verborum loco Latina translatio ita scriptum habet: Nos tamen non periclitabimur in eo, nec assueuerantes pronuntiabimus, hoc eum nomen habiturum, scientes quoniam si oporteret manifeste præsentī tempore præconari nomen eius, per ipsum utique editum fuisset, qui & Apocalypsis

viderat. Neque enim ante multum temporis visum est, sed penè sub nostro seculo ad finem Domitiani imperij. Hactenus ille. Sed quid fragmenta confector, & in laceris tabulis colligendi diutius immoror, cum bonam prioris, aduersus hereses Irenæi libri, partem transcriptam apud Epiphanium in libro eiusdem argumenti primo, tomo 2. habeamus? Ab ipso enim proœmio ad caput vsque sextum, & eò plus liber primus Irenæi, Græcè, id est, natio suo sermone descriptus inde restitui potest. Reliqua verò eius libri pars à capite nono ad decimum nonum, apud eundem Epiphanium transcripta est lib. 1. tomo 3. quo Marciosorum hæresim oppugnat. Verùm quia huc transferri commodè propter versuum multitudinem non possunt, quæcumque Epiphanius nobis suppeditat, digitum ad fontes intendisse contentus, describendi labore supersedebo. Tantum proœmii initium vnius literulæ detractione corruptum referam; quod inde deceptus Epiphanius interpres dici non potest quam longe à scopo aberrauerit. Sic autem orsum fuisse Irenæum Epiphanius recitat: ὅτι πῶς ἀληθείαι σκοπευόμενοι τίτες. Quæ verba Cornarius ita malè interpretatus est, *quidam ad veritatem emissi*. Non dubito autem vocula ὅτι, cui deest, in fraudem inductum, sic in ipso, quod aiunt, limine imegisse. Legendum enim est ἐπί; & hoc significat Irenæus. Quandoquidem veritatem quidam reiicientes vel amandantes & ablegantes. Nam eam esse verbi, σκοπεύομεν, significationem, exemplis idoneisque testimoniis, quæ recenseri nihil attinet, demonstrat Budæus in Commentariis linguæ Græcæ. Ceterum ex Epiphanio non inelegans Homeri Cento restitueretur, quem valde sinistro Apolline Interpres ille vetus conuertit. Citatur & alius ab Irenæo lib. 1. cap. 5. versus: quem Homeri esse Erasmus quidem subolfecit, non tamen sedem eius patefecit, quæ detegente me cuius proderet. Credo enim ex ea quam apud Homer. lib. 2. Iliad. Therſites habet, oratione ab Irenæo depromptum fuisse hoc carmen: Ω πέποιες, χεῖρ' ἔλεγχέ, Ἀχαΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. vbi Eustatius vocabulum πέποιες, quod integrum, vt inuenerat interpres, fortasse vim eius ac potestatem ignorans, retinuit, ἀνέχλυται interpre-

tatur, id est, *dissoluti, molles, effeminati*. Posteriora vero verba tantumdem valere ait, quantum hæc, *Mulieres & non viri*. Iam verò illa adiurationis clausula, qua veluti sanctione quadam suos *ὅτι τὸ ὀρθότατον* libros aduersus librariorum iniurias erratæque Irenæus munierat, Latine quidem à B. Hieronymo, cui in Latino sermone Græcè loqui non placebat, expressa est: ab auctore tamen hisce Græcis verbis scripta fuerat, quæ sunt ab Eusebio lib. v. hist. Eccles. cap. xx. prodita. *Ὁρκίζω σὲ τὸν μεταγρᾶψόμενον τὸ βιβλίον τῆτο κτ' τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χρῆστῷ, ἕ κτ' τῆς ἐκδότης παριστάς αὐτῷ, ἢ ἑλπίσται κέραι ζῶντας δὲ νεκρῶς, ἵνα ἀντιβάλλῃς ὁ μεταγρᾶψῶ, ἕ χατοργήσῃς πρὸς τὸ ἀπὲρξαφῆν τῆτο ὅθεν μεταγρᾶψῶ ἐπιμελῶς, ἕ τὸ ὄρον τῶντοι ὁμοίως μεταγρᾶψῆς, ἕ θήσῃς ἐν τῷ ἀπὲρξαφῶ.* Sopheronius tamen vestigiis verborum B. Hieronymi, quem vertendum susceperat, insistens, paulo aliter hanc obtestationem extulit: qui vtiq; diligentior ac curiosior in ipsismet Irenæi inuestigandis verbis esse debuerat. Ex quibus nemini iam dubium relictum iri credo, quod probare institueramus Irenæi libros Græco sermone cōscriptos fuisse. Nec mouere nos oportet quod proœnio libri primi orationis ornatum à se minus requirendum protestatur. Huius enim rei causam in Græci sui sermonis disuetudinem, cuius vsum propter alienam ac peregrinam eorum, quibus cum in Galliis versabatur, linguam, intermittere cogebatur, reiicit: ipsaque adeò præfatio Græcè ab Epiphano relata, hoc quod adstruimus, citra omnem dubitationem cōprobat. Inscriptiōnem porrò eorum quinq; librorum, qui nunc aduersus hæreses prænotantur, fuisse huiusmodi: *Ἐλέγησ ἕ ἀναπροπίης τῆ; ψευδονύμῃς γνώσεως, βιβλία πέτε*, Euseb. lib. v. hist. Eccles. cap. vii. perspicuè indicat. Vnde conicere possumus sermonis cōpendio & breuitatis causa eis titulum, quem nunc præferunt, inditum fuisse. Verùm longior hæc & à proposito alienior digressio, reprehensionem inuolutum vix effugiet. Ego tamen dum in cōnunc consulam, eique litterarix prosum, delicatorum nistorum morsus nauc. non facio. Ut autem unde diuertit, eò reuocetur oratio, illam qua de agebamus ecclesiasticam obseruationem iam inde à Tertulliani temporibus inualuisse declarant eius verba, quæ ex li-

bro De corona militis subiungam Die, ait, *Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare: Eadem immunitate à die Pachæ in Pentecosten usque gaudemus.* Niceni quoque Concilii capite vicesimo firmatam hanc fuisse obseruationem, constat. Sic enim à patribus cccxviii. qui in eo Concilio conuenerunt, statutum fuisse accepimus: Ἐπειδὴ πρὶς εἰς ἐν τῇ κυριακῇ ἡμερῶν κλιτοίτες, καὶ ἐν πεντηκοστῆς ἡμέραις, ὑπὲρ τῶ πάντων ἐν πάσῃ παρισία Φυλάτιστα, ἐστῶτας ἔδεξε τῇ ἀγίᾳ σωώδω τὰς εὐχὰς ὑποδιδόναι τῶ θεῷ. id est: *Quoniam sunt in Dominica die quidam ad orationem genus flectente, & in diebus Pentecostes, propterea utriusque statutum est à sancta synodo, quoniam consona & conueniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est, ut stantes ad orationem vota domino reddamus.* Quod tamen caput à Rufino libro. i. Appendicis ad Euseb. capite vi. in Nicenæ Synodi canonibus recensendis prætermissum est. Facere planè non possum, quin tota hac de re egregium Basili Magni locum subiiciam, ad quem nos Photius Nomocanonis Tit. vii. capite v. ad intelligendam huius ritus rationem reuocat: Habetur autem in capite vicesimo septimo libri De Spiritu sancto ad Amphilochem, quo τῷ τῷ ἀρχιεπίσκοπῳ Ecclesiæ νομιμῶν agēs ita scribit: Καὶ ὁρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μίᾳ τῶ σαββάτων, τὸν δὲ λόγον ἔ πάντες διδάσκοντες ἔχοντες ὡς σωσασάτης Χριστῷ, καὶ τὰ ἀναζητοῦν θεόλογοις ἐν τῇ ἀναστασιμῇ ἡμέρᾳ τῆς δευτέρας ἡμῶν χεῖματος, ἀλλὰ τῆς χεῖ τῆς προσευχῆς ἑαυτοῦς ὑπομνηστικῶν. ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πῶς τῶ προσδοκῶντος ἀδελφῶ ἐῖναι εἰκῶν. διὸ καὶ ἀρχὴ ἕστα ἡμερῶν, οὐχὲ πρῶτη τῶ Μαύστας, ἀλλὰ μία ἀνόμασται. Ἐγένετο γὰρ φήσιν ἑσπέρια, καὶ ἐγένετο πρῶτὴ ἡμέρα μία, ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακλιχουμένης πολλακίς, καὶ μία τοῖν τε αὐτῆ, καὶ ἐγδοῦ τῆ μίᾳ ἐκείνῳ, καὶ ἀληθεῖ ὀρθῶν ἡς ὀφθαλμοῦς ἐν ποῖν ἔπιγεγραψαῖς τῶν ψαλμῶν ἐπεμνήσθη, δι' αὐτῆς ἐμφανίσασα, τίς μετὰ τὸν χρόνον τῆτοι χεῖραςται, τίς ἀπαιτοῖ ἡμέραι, τίς ἀπείπεροι, τίς ἀδιάδοχοι, τὸν ἀλλοκοτὸν ἐκάνον, καὶ ἀγῆκα ἀδύνα. ἀναγεῖσθαι οὐ τῆς ἐν αὐτῇ προσευχῆς ἐστῶτας ὑποπληροῦν τῶς αὐτῆς προφίμου; ἢ ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ σωεχῆ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς μετὰ τῆ ἐκείνῳ ἐφοδῶν μὴ ἀμελοῦμεν. Καὶ πάντα δὲ ἢ πεντηκοστῆ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκῶντος ἀναστασιμῆς ἐστὶν ὑπομνημα. ἢ γὰρ μία ἐκείνῳ καὶ πρῶτῃ ἡμέρᾳ ἐπίστακας ἐπιταπλοσασάσθαι τὰς ἐπὶ τῆς ἑσπέριας πεντηκοστῆς ἐβδομάδας ὑποπλεῖ ἐκ

αὐτῆς γὰρ ἀρχιδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν καταλήγει, δι' ἡμῶν τ' ἔσται
 ἐν τῷ μέσῳ ἐξελίτομένη πενηκοτακίς. διὸ καὶ αἰδία μιμεῖται τῇ
 ὁμοίτητι ὡς ἐν κυκλικῇ κινήσει ὅπου τ' αὐτῶν ἀρχιδὴ σημαίται,
 ἔστι εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα. ἐν ἣ τὸ ὄρθιον χῆμα τ' αὐτοῦτος
 αὐτοῦται οἱ θεομοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐξεπαύευσαν ἐκ τῆς
 εἰαργρῆς ὑπομνήσεως, οἷον μετὰ κλίοντες ἠδὲ τὸν ἰαυὸν ὅπου
 τ' ἔστι παρόντων ὅπου τὰ μέλλοντα. καὶ καθ' ἑκάστην δὲ ἡμετέραν καὶ
 ἀφ' ἡμέρας, ἔργα δέκατον ὅπου ἀφ' ἡμέρας τῆς ἀμαρτίας εἰς γένεον κατα-
 ρύουσι, καὶ ἀφ' ἡμέρας τῆς φιλαργρῆς τῶν κτήσων ἡμῶν, εἰς οὐρανὸν
 ἀνελθόντων. id est, secundum interpretis versionem: Et crederetis
 perficimus preces in una sabbati: Rationem autem non omnes novimus.
 Non enim solum ut qui resurreximus cum Christo, & qui supra
 quæere debeamus in resurrectionis die data nobis gratia per
 hoc quod stamus in precando nos ipsos commonescimus: sed quod etiam
 venturi seculi is dies quodam modo imago esse videatur.

Quapropter etiam cum principium sit dierum, non prima à Mo-
 se, sed una appellata est. Factum est enim inquit, vespere & mane
 dies una, velut eadem sepe revoluat: una itaque eadem & octava
 unam illam reuera ac veram octavam, cuius Psalmographus in
 quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit, per seipsum demon-
 strans, statum videlicet post hoc tempus, diem non desituram,
 vespere non habentem, & successionem non admittentem,
 ænum illud numquam finiendum ac senii expertum. Necessario igitur
 ecclesia erudit alumnos suos, ut stantes preces absoluant,
 quò per assiduum commonescunt vite non desitæ viaticorum
 ad illam transmigrationem parandorum non negligentes sumus.
 Sed & totius quinquaginta dierum numerus Pentecoste ap-
 pellata, resurrectionis, quam in illo seculo expectamus, monu-
 mentum. Una enim illa & prima dies septies septemplex se-
 ptem sacræ Pentecoste hebdomada efficit. Ex prima enim ini-
 tium sumens in principium desinit, per similes intermedios quin-
 quages evoluta, unde & ænum similitudine refert, velut in cir-
 culari motu ab iisdem signis initium sumens & in eadem desinens.
 In qua cretam figuram in adoratione præferre Ecclesiæ leges nos
 erudierunt, ex manifesta commonescuntione velut transferentes mē-
 tem nostram à presentibus ad futura. Quin & quoties genus stecti-
 mus & rursus erigimur, re ipsa ostendimus quod propter peccatum in
 terram delapsi sumus & per benignitatem eius, qui condidit nos, ad cælum

genuum pœnitentia & Inſtus indicium eſt. Vnde etiam per omnia eandem in illis ſolemnitatem, quam die Dominico cuſtodimus, in qua maiores noſtri nec ieiunium agendum nec genua eſſe ſelectenda ob reuerentiam Dominicæ reſurrectionis tradiderunt. Exceptis verò Dominicis & Pentecoſtes dieb. Chriſtianos non niſi genibus pronis ſupplices Deo preces fudiſſe, nemini obſcurum eſt: Eùmque fuiſſe noſtri proprium ac peculiarem precandi morem Eufebius libro. 5. hiſtoſ. Eccle. cap. 5. de Chriſtianiſ, qui in legionibus Romanis ſuis M. Aurelio ſtipendia merebant agens, ita ſcribit: *Ἐν τῇ αἰῶνι τῆς πολεμικῆς ἀποτάξεως ἰσχυρῶς ἔδει τὸν γένυ, καὶ τὸ οἰκτιρῆσαι ἡμῶν τῶν ὠχῶν ἵστος ἔδει τὰς αἰῶνας τῶν Θεῶν ἰκαιοῦς τε ἀπὸ πάντων.* id eſt, *In procinctu in ipſaque acie genu flexo in terram uſque (qui noſtrarum precationum proprius mos eſt) ad ſupplicandum Deo eſſe conuerſos.*

QVANDIV CÆLESTIS LYMEN LAVACRI
IMITANTIA NOVAM SANCTI BAPTISMATIS
LYCEM VESTIMENTA TESTANTVR.] Ex hoc loco duo notanda ſunt ad ſacramentum baptiſmi pertinentia. Vnum, eſt adminiſtrandi olim baptiſmi duo ſtata, ac ſolemnia tempora fuiſſe, Paſcha ſcilicet & Pentecoſten: extra quæ non niſi ægrotantes, vel infirmi, & qui mortis, ægritudinis, obſidionis, naufragii neceſſitate periculoque vrgebantur, tingi conſueverant: Quinimmo reliquis omnibus feſtiuitatibus baptiſmi celebrationem interdictam fuiſſe, ex Gerundenſis Concilii capite. 4. Compendienſis cap. 3. Vvormaciienſis capite. 10. Burchardus libro. 4. decret. cap. 6. & 7. Yuo Carnutenſis primæ partiſ Decretorum, quibus Pannoniæ titulum præſcripſit, cap. 60. Et Gratianus in cano. de catechumenis, de conſecratio. Diſtinct. 4. docent. Idem etiam Sirici Papæ ad Himerum Taraconenſem Epiſcopum, Leonis ad Epiſcopos Siculos, Gregorii ad Clerum & plebem Tarenſem reſcriptis fuiſſe prohibitum, reſerunt Burchardus eiſdem libri capite. 5. Yuo cap. 58. 59. & 63. Gratianus in cano. Non ſine ratione, cano. Duo tempora, cano. Venerabilis, cano. baptizandi, de conſecratio. diſtinctio. 4. Tertullianus in libro de baptiſmo: *Diem, ait, ſolemnioſem baptiſmi Paſcha*

præstat cum & passio Domini, qua tingimur, adimpleta est. Exinde
 Pentecoste ordinandis lauacris latissimum spatium est. quod
 & Dominica resurrectio inter discipulos frequentata est, &
 gratia Spiritus sancti dedicata, & spes aduentus Domini
 subobscensa. B. Ambros. in libello de mysteriis Paschæ:
*Hæc, inquam, est illa celestium mysteriorum gratia. Hoc
 Paschæ donum: hæc operabilis anni festiuitas: hæc exordia gignen-
 tium: hinc vitalis lauacri sacra Ecclesiæ editi puerperio infantes
 paruulorum simplicitate renati, barathro innocentis perstreperunt in-
 nocentiæ.* Huius etiam obseruationis Ecclesiasticæ Niceph.
 hist. Ecclesiasticæ libro. 13. capite. 19. testis adduci po-
 test. Sed & Matisconensis secundæ Synodi capite. 3. ita
 constitutum fuit: *Relatione quorundam fratrum nostrorum
 comperimus Christianos non obseruantes legitimum diem baptismi
 penè per singulos dies ac natales martyrum filios suos baptizare,
 ita ut vix duo vel tres reperiantur in sancto Pascha, qui per aquam
 & spiritum regenerentur. Idcirco censemus ut ex hoc tempore
 nullus eorum permittatur, alia perpetrare præter illos, quos in-
 firmitas nimia, aut dies extremus compellit filios suos bap-
 tismum percipere.* In Thessalia planè Paschæ dumtaxat die-
 bus baptismata fieri consueuisse, eoque euenisse ut pluri-
 mi absque baptismo morerentur, Socrates libro. 5. histor.
 Ecclesiast. capite. 19. auctor est. In reliquis verbò penè om-
 nib. orbis Christiani partibus baptismatis prærogatiuam
 Paschæ & Pentecostes celebritates, specialiter ac proprio
 iure sibi vindicasse, in Ecclesiaque longa seculorum suc-
 cessione morem hunc constanter retentum inuenio. Nam
 & Gregorius Turonensis in vsu id suis temporibus fuis-
 se non vno loco indicat: Libro siquidem quinto histo. ca.
 11. Sacerdos, ait, orans, ut conuersi ad D. m. n. m. velamen ab eis
 literæ rumperetur, quidam ex his ad sanctum Paschæ ut baptizaren-
 tur exierit. Rursum eadem capite. Gausis autem nuntio Pon-
 tificis nocte sancta Pentecostes vigilis celebratis ad baptisterium
 extramuranum egressus est: ibique omnis multitudo populi coram
 eo prostrata baptismum flagitauerunt. Idem libro. 6. capite. 27.
 Dieque Paschæ cum multa iocunditate tenuit filiumque suum ba-
 ptismo tradidit. Quod & Annonius Monachus, ait, ut qui-
 busdam placet, *Aymoinus*, lib. 3. de gestis Francor. cap. 49. re-

ferens, Chilperio, ait, filius nascitur, quem sequente anno Parisiis in Paschali festo baptizari fecit. Nec non Otho Phrisingensis libro. 6. hist. c. 1. Northmanni, inquit, per mare Ligeris intrantes, ciuitatem Nannetas irrumpunt, ac in sancto sabbato Paschæ Episcopum ex more generali baptismum celebrantem cum clericis interficiunt. Rupertus quoque Tuicensis more hoc paulatim propter auctam fidelium multitudinem abrogato, vestigia tamen eius sua ætate vel in paucis, qui ad baptismum in Paschali festiuitate offerrentur, vsurpata lib. 4. de diuinis officiis, cap. 18. ita scribit: *Moris quippe erat olim in sancta Ecclesia non alio tempore regenerationis huius celebrari sacramentum, nisi in his quibus foris superueniente infirmitate vel ægritudine mortis immineret periculum. Cuncta penè Ecclesia proles quam per annum verbo prædicationis nouam gignere poterat, instante Paschali hac die sua nomina dabat & per sequentes dies usque ad Paschæ solemnitatem, audiens quisque regulam fidei (vnde & catechumenus dicitur, catechumenus namque auditor interpretatur) lactatus & grandescens tandem, in plenitudine temporis postquam luna plena est, plena fide in sollemnitate sancti baptisterii symbolum reddens Christo commoriebatur, & conresurgebat. At postquam Christianitas creuit & sagena illa verbi Dei piscibus impleta est, quia periculosum erat tantam multitudinem deferre propter occasiones mortis, quæ in multitudine hominum multa sunt, propter turbam infancium ex Christianis parentibus succrescentium, quorum vita per sepe leui occasione succiditur: Visum est sanctæ Ecclesiæ passim indulgentia baptizandi concessa, imò oblata, curæ antecuenire pericula. Baptismi tamen solemnitatem vel in paucis cum Dominica resurrectionis cui similis est, celebrare. Hætenus ille. Ex quibus nemini iam obscurum erit, quod B. Ambrosius in epistola ad Ephesios, cap. 4. scribit, non quocunque die credentes tinctos nisi ægros. Quanquam in ipsis nascentis Ecclesiæ initiis definita distinctaque non fuisse baptizandi tempora ibidem notat, sed petentibus quibuslibet baptismum datum, quibuscumque diebus vel temporibus occasio se offerret. Causam vero cur hos potissimum dies baptismis olim Ecclesia dicauerit, præter eam quæ ex Tertulliani supra allegato loco colligitur, hanc Leo Pontifex in Epistola ad Siculos missa adsignat, quod B. Paulus, quicumque baptizati*

sunt in Christo, in morte eius baptizatos esse tradat: consepulcrósq; nos esse cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quandoquidem si complantati facti sumus similitudini mortis eius, sumus & resurrectionis. Ex cuius doctrinæ spiritu regenerandis filiis hominum & in filios Dei adoptandis, illud tempus electum, in quo per similitudinem mysterii ea quæ geruntur in membris his, quæ in ipso capite gesta sunt congruerent, dum in baptismatis regula & mors interuenit, interfectione peccati, & sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio: resurgentis ad instar est de sepulchro: ipsaque operis qualitas docet celebrandæ generaliter eum esse legitimum diem in quo orta est virtus muneris & species actionis. Subiicit addi huic obseruantix etiam Pentecostes ex aduentu Spiritus sancti sacram solemnitatem, quod ea de Paschali festi pendeat articulo, & cum ad alios dies alia festa pertineant, hæc semper ad eundem qui resurrectione Domini insignis est, occurrit, porrigens quodammodo auxilianti gratiæ manum; ut hi quos à die Paschæ aut molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut nauigationis difficultas interclusit inuitos, aut quibuslibet necessitatibus impeditos, desiderii sui effectum dono Spiritus sancti cõsequatur. Eũq; receptum morem Apostolicæ auctoritatis exemplo niti docet, quando B. Petrus eo die quo omnem credentium numerum promissus Spiritus sancti repleuit aduentus, trium millium populum sua prædicatione conuersum lauacro baptismatis cõsecrauit. Vnde generaliter definiens baptizandis in Ecclesia electis sola illa duo tempora esse legitima, Episcopus per Siciliam constitutos monet, ut nullos alios dies huic obseruantix misceant: non interdita tamen licentia periclitantibus & his quorum vita in has duas sibi met cognatas & coniunctas festiuitates differri non possit quocumque tempore subueniendi. Totus autem hic Leonis locus integrior atque emendatior in Gratiani Decretis, quàm in vulgatis Epistolarum Leonis exemplaribus reperietur. Accedat & Basili Mag. auctoritas, qui in Homilia exhortatoria ad sanctum baptismum, ita

scribit: Τὸ δ' αὖ γίνετο ἡμέρας τῷ πάχῃ σωτηριέστερον πρὸς τὸ βάπτισμα; ἢ μετὰ γὰρ ἡμέρας μετμοσυνόει ἐν ἀλαστάσει. τὸ δὲ βάπτισμα δυνάμει ἐστὶ πρὸς τὴν ἀλάστασιν. ἐν τοιοῦτω ἀλαστάσει ἡμεῖς ἡμεῖς ἀλαστάσει τῇ χεῖρι ὑποδέχομεθα. Ὡς τὸ πορραθὲν ἢ σκηνία εἰαυτῶν προφίμων ὑψηλῶ κηρύγματι συγχαλῶ, ἢ ὡς πάλαι ἄδινε, ἀποκώσῃ τότε, ἢ ἀποκαλιπτασα αὐτοῦς τὸ λόγον τῆς κατατήχσεως, γύσει τῆς σφίρας τῆς δογμάτων προφῆς. id est, ut interpretes vertit: Quid verò magis cognatum baptismati esse possit quàm dies Paschatis? Dies enim ipsa memoriale est resurrectionis, Baptisma verò potentia est ad resurrectionem. Itaque in resurrectionis die resurrectionis gratiam suscipiamus. Quapropter Ecclesia alumnos suos alto præconio eminens conuocat, ut quos olim parturit, tunc pariat: Et catechismi institutione prima velut lacte remotis solidum dogmatum alimentum gustandum præbeat. Atque hæc prima est, quæ ex his ad quæ pedetentim peruenimus, constitutionis nostræ verbis duci elicique posse visa est obseruatio. Alterum quod ex hoc loco colligitur, est albatos & candidatos fuisse eos qui baptismi initiabantur. Hoc enim significant ea verba: CÆLESTIS LVMEN LAVACRÆ IMITANTIA NOVAM SANCTI BAPTISMATIS LVCEM VESTIMENTA.

Quod ex Pontio Paulino, & Fortunato Beatum Rhenum antiquitatis ecclesiasticæ studiosum indagatorem iam adnotasse scio in lib. Tertulliani de Corona militis. Confirmari verò sequentibus testimoniis potest B. Ambrosii lib. singulari de his qui mysteriis iniciantur, Accepisti post hæc vestimenta candida, ut esset indicium quod exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentie castæ velamina. Greg. Turonensis lib. 5. cap. 11. Renatusque Deo per baptismi sacramentum cum albatibus reliquis in albis & ipse procedit. Et postea: Flagrabant cere: lampades: albicabat tota ciuitas de grege candido. Paulus Diaconus lib. 6. hist. Longobard. cap. 15. de Codrate Rege Anglosaxonum, Is, ait, cum Romam peruenisset, à Sergio Papa baptizatus, Petrusque appellatus & adhuc in albis constitutus, ad regna celestia migravit. Idem & Nicephorus perspicue docet lib. 7. histor. Ecclesiast. cap. 33. Socrates etiam lib. 7. hist. Ecclesiast. cap. 22. de Paulo Nouatianorum Episcopo, à quo Iudæus baptismum petiit: ἐν περὶ τῆς, ait, ἡμεῖς βάπτισμα, ἵδῃτα τε αὐτῷ λαμπαρὰ ἀποσπόμενος, ἢ τὴν καλυβὴν ἔχει τὸ βάπτισμα πλῆρη ἡγιασμένης ἡγνῆς αὐτοῦ τοῦ

Ἰσδαῖον αἰς Βαπτίσαν αὐτῶν. id est, *Quæ ad baptismum pertinent, parat, vestemque illi splendidam coëmit, ac fontem baptisterii impleri iubet & Iudæum tanquam illum iam baptizaturus adducit.* Verùm enim verò, quoniam non quaesito, sed oblato ab ea, in cuius interpretatione versamur, constitutione, argumento, in baptismi quaestionem ingressi sumus, non erit à proposito alienum, rituum in baptismo receptorum antiquitatem veterum scriptorum auctoritate, testimoniisque comprobare. *Qua in re ut aliquis ordo teneatur, paruulos eosque qui à primis cunilibus tangebantur ab iis qui adulta iam & prouecta ætate ad religionem nostram accedebant, separandos duco. Paruulos quidem parentum manibus ut plurimum gestari, & ab iis baptismo offerri consueuisse, B. August. lib. Hypognosticon. 6. indicat, cum ait: Nouimus etiam paruulos quibus usus liberi arbitri non est, ut de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos, & cum in uno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, alterum in parentum manibus factum ex animen: Hoc æquè apertè expressit idem auctor Epist. 23. ad Bonifac. Sic enim, inquit, scribens dicis, ut sicut parentes fuerunt auctores ad eorum poenam, per fidem parentum idem idem iustificentur, cum videas multos non offerri à parentibus, sed etiam à quibuslibet extraneis, sicut à dominis seruuli aliquando offeruntur. Et nonnunquam mortuis parentibus suis, paruuli baptizantur ab eis oblaci, qui illis huiusmodi misericordiam præ ere potuerunt. Aliquando etiam quos crudeliter parentes exposuerunt; nutriendos à quibuslibet, nonnunquam à sacris virginibus colliguntur & ab eis offeruntur ad baptismum, quæ certè propriis filios non habuerunt ullos, nec habere disponunt. Baptismum planè eorum qui iam adulta ætate tangebantur, præcedebat κατήχησις, qua per aliquod tempus mysterio subsecuturo initiabantur, ut eius fidei ac religionis, ad quam aditus eis per baptismum dabatur, præceptis instituti atque informati, in Ecclesiam rectius introducerentur. Socrates lib. 7. histo. Ecclesiast. cap. 17. de Paulo Episcopo, ad quem Iudæus baptismum experiens accessit: Ὅδ᾽, ait, ὁπότε θέλω μεν αὐτῷ τὴν προβάριον οὐ ποιεῖται δι᾽ ἰσχυρῶς τὸ βάπτισμα, εἰ μὴ κατήχησεν τὸν αὐτὸν πρῶτος λόγος, μετὰ τῷ πνεύματι χαλάρων ἡμέρας πύλλας. ὁ οὖν Ἰουδαῖος*

ὁ δὲ νόμος πρὸς τὴν ἀναρχαζωδωτος ἀποδοξαστερον ἐπέμπετο βαπτί-
 σμῶν ὁ δὲ χαλδῶν. id est: *Laudavit quidem ille Iudæi propositum:*
verum baptisima illi se da:urum negavit, nisi prius in doctrina fidei
instructus esset ac complures dies ieiunijs vacasset. Iudæus itaque præ-
ter animi sententiam, ieiunare coactus, diligentius urgebat obsecrans
ut baptizaretur. Sic Nicephorus de alio Iudæo paralytico,
quem baptisimi cupiditate captum & incensum fuisse narrat:
Hoc ubi ait, Attico Episcopo renunciatum est, de rebus sacris more
nostro eum instruit & spem bonam in Christum habere per Euange-
lium vite docuit. Ac tribus quidem appellationibus distinctos
fuisse eos qui ad fidem accedebant, Isido. libro 2. de origine
Ecclesiasticor. officior. cap. 10. tradit. Quorum gradus primi
erat, Catechumenorum. Secundus, Competentium. Tertius, Baptizatorum.
Catechumenos verò eos dictos ibidem docet qui primum de gentilitate veniebant, ducti
voluntate credendi in Christum, quos audientes appellatos
à Latinis scribit. Vnde Raban. Maur. lib. 1. De institutio.
cleric. cap. 26. Catechumenus autem dicitur pro eo quòd
adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptismum
accepit. Nam χατηζωδωτος Græcè Latine auditor interpretatur.
Et ita sanè à Tertulliano in libro de poenitentia &
Cypriano libro tertio Epist. 17. & 21. Catechumeni Au-
*dientes vocantur, & à Beda *nova vite Auditores* in libro se-*
cundo Commentariorum. Esdræ. Solebant autem Cate-
chumenis per totam quadragesimam præcipua fidei nostræ
capita tractari atque exponi, ut ita lauacro futuro, cuius præ-
statio in Patcales ferias differebatur, præparètur. Hoc in-
dicat B. Hieronymus ad Pammachium aduersus errores Io-
*hannis Hierotolymitani, cum ait: *Consuetudo apud nos huiusmo-**
di est, ut itis qui baptizandi sunt per 40. dies publicè tradamus san-
ctam & adorandam trinitatem. Brancarensis vtiq; Concilii
secundi capite primo constitutum fuit, ut ante viginti
dies baptisimi ad purgationem exorcismi, Catechumeni
concurrerent, in quibus diebus omnino Symbolum fi-
dei specialiter docerentur. Quod ab Burchardo libro. 4.
cap. 8. & Yuone Carnut. lib. 1. Pannomix, cap. 75. &
Gratiano in Cano. Placuit. 10. quæstion. refertur: rur-
susque ab eodem Gratiano repetitum est in Cano. An-

te, de consecratione, distinctione 4. vbi pro *specialiter, spiritaliter*; perperam, vt quidem, existimo, scriptum est. Beda etiam in Commentariis *Esdrae*, lib. 2. *Non*, ait, *vita auditoribus symbolum fidei tradimus quod per duodecim Apostolos ordinatum est & totidem sententiis comprehensum.* Nec verò sola Catechumenis fides insinuabatur, sed & de moribus ad Christianam vitam pertinentibus monebantur. Itaque B. Augustinus lib. vnico de fide & operibus, eos qui baptizandis fidei dumtaxat, non etiam morum præcepta tradenda ac docenda credebant, reprehendit. Et B. Ambrosius lib. 1. de his qui mysteriis initiantur, his qui ad sacri lauacri petitionem venerant, se de moralibus cottidianum sermonem habuisse profitetur: cum vel Patriarcharum gesta, vel prouerbiorum legerentur præcepta: vt his informati assuescerent maiorum ingredi vias, eorumque iter carpere, ac diuinis obedire institutis: quò renouati per baptismum, eius vitæ vsum tenerent, quæ ablutos deceret. Sed & Beda in commentariis *Esdrae* lib. 2. *Pulchre*, ait, *in Ecclesia hic salubris mos doctrina patrum inoleuit, vt iis qui catechizantur quatuor Euangeliorum sacramentum explanetur, ac recitetur exordia.* Post Catechumenos secundus Competentium gradus erat. Competentes autem, vt Isidorus exponit lib. 2. de origine Ecclesiasticor. officior. cap. 21. dicebantur, qui iam post doctrinam fidei, post doctrinam vitæ ad gratiam Christi percipiendam festinabant. Ideoque appellabantur *Competentes*, id est gratiam Christi petentes. Nam Catechumeni tantum audiebant, nec dum petebant. Erant enim quasi hospites & vicini fidelium, de foris, audientes mysteria, audientes gratiam, sed adhuc non appellabantur fideles. Competentes autem iam petebant, iam accipiebant, iam Catechizabantur, id est, imbuebantur instructione sacramentorum. *Iesus* enim salutare symbolum tradebatur, quasi communicatorium fidei & sanctæ confessionis indicium, quo instructi agnoscerent, quales iam ad gratiam Christi exhibere se deberent. Quòd autem ait foris stetitisse Catechumenos, ex eo confirmatur, quod auctor libri de Cælesti Hierarch. c. 3. tradit Catechumenis, Energumenis & pœnitentibus psalmodum quidem cantus & sacrarum scripturarum lectionem audire licuisse: Ad ea autem quæ deinde peragebantur mysteria, nõ fuisse

fuisse admissos, sed exclusos. Isidori verò illa verba, vt ferme omnia transcripsit Rabanus Maurus in lib. 1. de institutione clericorum, cap. 26. Traditam verò ab vtroque Catechumenorum & Competentium differentiam Augustini ex libro vnico de fide & operibus, subiecta verba comprobant. *An vsque adeò, ait, dissimulamus à sensibus nostris, vt vel nos ipsos non recordemur quàm fuerimus attentis atque sollicitis, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur: vel non intuemur alios qui per annos singulos ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur, quanta vigilantia conueniant, quo studio ferueant, qua cura pendeant. Et mox: Quòd autem sit per omne tempus quod in Ecclesia salubriter constitutum est, vt ad nomen Christi accedentes Catechumenorum gradus accipiant: hoc sit multo diligentius & instantius his diebus quibus Competentes vocantur, cum ad percipiendum baptismum sua nomina iam dederunt. Idem libro vnico de cura pro mortuis gerenda: Post ista conualuit, perrexit Hipponem. Pascha iam appropinquabat, dedit nomen inter alios Competentes. Ex quibus apparet baptizandos nomina dedisse: quemadmodum ex Carthaginensis quarti Concilii cap. 85. relato in Cano. Baptizandi, de Consecratio. distinctio. 4. & ex eiusdem Augustini Epist. 155. ad Martianum liquet, in qua ita est: *Tua mereri scripta desidero, & te nomen dedisse inter Competentes, vel daturum esse iam iamque cognoscere.* Competentibus verò tenendam memoriter fidei & symboli contexionem datam fuisse idem auctor indicat lib. 1. Retractionum, cap. 17. Quod & Cyprianus, siue quis alius eius libri auctor est, ostendit in Opusculo in symbolum Apostolorum in Ecclesia. Inquiens, tamen vrbs Romæ hoc non inuenitur factum, pro eo arbitror, quod neque hæresis vlla hinc sumpsit exordium, & mos ibi seruatus antiquus apud eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt publicè, id est, fidelium populo audiente, symbolum reddere, & vtique adiectiones vnus saltem sermonis eorum qui præcesserunt in fide non admittit auditus. Quinetiam Synodi Laodicenæ caput 46. Burchardus citat, quo eos qui ad baptismum veniebant fidem discere, &*

quinta feria septimanæ maioris Episcopo aut presbyteris red-
dere videbantur. Quod caput Græcè sic habet: ὅτι δὲ τὸς πο-
πιζωδῆνους τὴν τὴν Ἐκμαθάνειν, καὶ τῆ περὶ τῆς Ἐβδουμάδος, ἀ-
παγγάλει τῶ ἑπιποιώσῳ ἢ τοῖς ἐπιβυτίοις. Refertur autem &
à Gratiano in Cano. Baptizandos, de consecratio. distinctio.
4. qui verbum Ἐβδουμάδος, non vt Burchardus maioris, sed vl-
timum septimæ vertit Similiter & Agathensis Concilii cap. 12.
Symbolum octo dies ante Dominicam resurrectionem pu-
blice in Ecclesia Competentibus tradi decretum fuisse, Bur-
chardus libro quarto cap. 29. & Gratia. in Cano. Symbolum
de consecratio distinctio. quarta. memorant. Idemque sextæ
Synodi quæ in Trulio habita est, capite 79. postea renoua-
tum est: in cuius interpretatione Balsamon fidei suæ ratio-
nem baptizandos inuitatoribus suis qui κατηχεῖται dice-
bantur, reddidisse significat. Ceterum Catechumeni, vt Isi-
dorus libro primo de orig. Ecclesiast. officior. capite 21. scri-
bit, Exorcizabantur primum. Nam vt Beatus Augustinus
libro vnico de Ecclesiast. dogmatibus auctor est, in vni-
uersis Ecclesiis vniformiter id obseruabatur, vt siue paruuli,
siue iuuenes ad baptismum venirent, non prius fontem vi-
tæ adirent quàm exorcismis & exufflationibus clericorum
spiritus, ab eis immundus abigeretur. Exorcismum autem
Isidorus definit sermonem increpationis contra immun-
dum spiritum in energumenis sine Catechumenis factum:
per quem ab illis nequissima diaboli virtus & inueterata
malitia vel violenta incurtio expulsa fugabatur. Quem ri-
tum in baptismum inductum lunatici exemplo docet, quem
increpauit Dominus & exiuit ab illo dæmonium, vt
habetur Matthæi 17. capite. Potestatem autem diaboli ex-
orcizari & insulari in Catechumenis idem scribit: vt ei
renuntient atque erui à potestate tenebrarum in regnum
Domini sui per sacramentum baptismatis transferantur.
Quod in paruulis, quia per se renuntiare non possunt,
per corda & ora geitantium adimpletur. Optatus Mi-
leuitanus Episco. libro quarto. *Neminem fugit quod omni ho-*
mo qui nascitur, quamuis de parentibus Christianis nascitur, sine spi-
ritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare luan-
ctum ab homine excludi, & superari. Hoc exorcismus opera,

tur, per quem spiritus immundus depellitur & fugatur. Et postea: Vos baptizando exorcizatus hominē fidelem & dicitis, Maledicte ei foras. Exufflatos plane & exorcizatos fuisse infantes, in eumque ritum omnes per totum orbem diffusas Ecclesias unanimitè consensisse B. Augustinus aliis insuper locis testatur. Libro quidem secundo De nuptiis & concupiscentia ad Valer. comit. Ac sic, inquit, accussat Ecclesiam toto orbe diffusam: in qua utique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi ut ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo necesse est vasa iræ possideantur, cum ex Adam nascuntur si in Christo non renascuntur. Idem libro secundo ad Cælestium de peccato originali: ipsa sanctæ ecclesiæ sacramenta satis indicant paruulos à partu etiā recensissimos per gratiam Christi de diaboli seruitio liberari. Excepto enim quod in peccatorum remissionem non fallaci; sed fideliter mysterio baptizantur, etiā prius exorcizatur in eis & exufflatur potestas contraria, cui etiā verbis eorum à quibus portantur sese renuntiare respondent. Idem libro tertio contra Iulian. Pelagian. Lauantur, sed non abluuntur, exorcizantur & exufflantur, sed à potestate diaboli non eruantur. Et rursus lib. 6. contra eundem Iulian. Sed verum est tamen quod antiquitus veraci fide catholica predicatur, & creditur per ecclesiam totam: qua filios fidelium nec exorcizaret, nec exufflaret; si non eis de potestate tenebrarum & à principe mortis erueret. Idem August. lib. 3. contra epist. Parmeniani ad fin. Orbis terrarum baptizatis exufflatur. Idem lib. 2. contra Cresconium, c. 3. Quid exufflatis? quare rebaptizatis? & c. 4. Cum apud nos iam baptizatum nec coxisse dicunt esse Christianum, eum tanquam paganus exufflant, cum catechumenum faciunt. Et lib. 5. hypognotic. contra Pelagianos: Falsum de paruulis concisce, qui propterea catechizantur & exufflantur ac baptizantur. ut princeps mundi huius diabolus ex eis foras mittatur, aut si non in illis diabolus exufflatur, cuius opere, id est, vitio peccati per Adam tenentur obnoxii, dicite, cur imagini Dei fit iniuria? verum opinor quod eis baptizatis vestro baptizandis minime exuffletis, ne non imagini Dei, sed diabolo, faciatis iniuriam. Idem Epistola centesima quinta ad Sixtum: Circumspiciantur enim & diuinarum antequam ritate lectionum & antiquitus tradito & retento firmo Ecclesiæ ritu in baptismo paruulorum, ubi apertissimè demonstrantur infantes & cum exorcizantur, & cum per eos à quibus gestantur renuntia-

respondent, à diaboli dominatione liberari. Ex mox: Quid ad hoc respondeant quod exorcizantur & exussantur infantes? hoc enim proculdubio fallaciter fit, si diabolus in eis non dominetur. Huic exorcismorum muneri præterant olim in Ecclesia quos Exorcistas appellabant: quos Isidor. lib. 7. Etymologiarum cap. 12. Latine adiurantes verti posse ait, indèque nomen accepisse, quod super catechumenos vel super eos qui spiritu immundo torquerentur, nomen Domini nostri Iesu Christi inuocarent, adiurantes per eum, ut egrederetur ab eis: Cuius verbi vim etiam B. Augustinus in lib. de beata vita, sic explicat. Velille, ait (de spiritu autem immundo loquitur) qui extrinsecus inuadit accumen, sensusque conturbat: & in eadè in hominibus infert furorem: cui excludendo qui præsumunt manum imponere, vel exorcizare dicuntur, hoc est, per diuina eum adiurando expellere. Cyprianus epist. 7. lib. 4. Quod hodiè etiam geritur ut per exorcistas voce humana potestate diuina si aelleretur & vratur ut torqueatur diabolus. Quod eorù officium Pontius Paulinus in carmine de Natàli Felicis i. his versibus declarat.

Inde gradum cepit cui munus voce fideli

Admirare malos & sacri: pellere (sic enim emendo) verbis

Vnde idem auctor Epist. 5. ad Amandum ad fi. Exorcistam demoniis terribilem dicit. Cui rei Iulius quoque Firmicus religionis licèt nostræ expertus, testimonium dat lib. 2. Mathes. cap. 5. Erum, inquit, omnibus demonibus terribiles, quorum aduentum prauis demones fuerit: & qui sic laborantes homines non vi verborum, sed sola sui ostensione liberent, & quamuis sit violentus damò qui corpus hominum, animumque quatit, siue ille æreus sit, terrenus aut infernus, istius hominis iussione fuerit, quia præceptis cum quadam veneratione recubitur. Hi sunt qui à vulgo Exorcistæ dicuntur. Idè eiusdem lib. cap. 9. Faciet Exorcistæ, & qui laborantes demonum incurusione homines aptis remediis liberent. Exorcismis ergo Catechumeni ab immundi spiritus potestate liberabantur. Vnde Beda in Commentariis Regum, lib. 4. R. ti, ait, ordinis est, ut doctores veritatis prius ab auditorum præcordiis omnem spiritum immundum exussando, & catechizando abigant: & sic eos qui fuerat castra de nonum, sed facti iam po, Iesio spiritibus Israels, societas fortis

sanctorum, mysteriis salubribus imbuenda aggregent. Sed & ieiunius Catechumenos purgari & ad baptismum preparari consueuisse, non Socratis modo à me supra ex libro. 7. histor.

Eccles. prolatus locus, verum etiam Burchardus cum Gratiano indicat, qui ex Concilii Carthaginensis quarti, capite. 77: dogma proferunt, quo baptizandi nomen suum dare & diu sub abstinentia vini & carnum & manus impositionis crebra examinatione baptismum percipere iubebantur, vt refertur in Cano. baptizandi, de consecratione, distinct. 4.

Hinc Tertullian. in libro de baptismo: *Ingressuros, ait, baptismum orationibus crebris, ieiuniis & geniculationibus, & per uigiliis orare oportet & cum confessione omnium retro delictorum.* Idem etiam Balsamon in Commentariis ad capite. 45. Synodi Laodicensis comprobat: Sal præterea in mysterio Catechumenis dari à patribus institutum, Isidorus lib. 2. de Ecclesiast. offit. capite. 20. testis est, vt eius gustu cõdimentum sapientiæ perciperent, neque dissiparentur à sapore Christi, nec essent fatui & retro respicerent, sicut vxor Loth. Et ideo sale initiari solitos Catechumenos Beda in libros Regum scripsit, vt est à Gratiano relatum in Cano. Sal cælestis, de consecratio. distinct. 4.

Aquam autem baptismatis adituri, sed & aliquãto prius, in ecclesia sub antistitis manu contestabantur se renuntiare diabolo, & pompæ & angelis eius, quemadmodum Tertullianus in libro De corona militis scribit: Ex quo idem in libro. De habitu muliebri: *Hi sunt, ait, nimirum angeli quos indicaturni sumus. Hi sunt angeli quibus in lauacro renunciamus.* Idem in libro de spectaculis: *Cum aquam ingressi Christianam fidem in legis sue uerba profitemur, renuntiamus se nos diabolo & pompæ & angelis eius ore nostro contestamur. Angelos enim quos iam à Deo ob liberum arbitrium profanos factos, quorum princeps est qui dicitur diabolus.* B. Augustin. in lib. de Corruptio. & grat. scribit, quibus utique in baptismo abrenuntiare consueuisse, Basiliius Magnus in libro. de Spiritu sancto. c. 27. tradit his uerbis: *Ἄλλα δὲ ὅσα πρὸς τὸ βάπτισμα, ὡς τὰ σκῆδη τῶν σατανᾶ καὶ πρὸς ἀγγέλους αὐτῶν, οὐκ ποιεῖς ἐν χειρὶ· οὐκ οὐκ τῆ ἀδημοσιότητι ταύτης καὶ ὡς ῥῆτιν διδασκαλίας ἢ ἐν ὡς ἡνερχνημῶν καὶ ἀπερμευαῖς ἑσπληγῆ οἱ πατρὸς ἡμῶν ἐρύλαξαι, χαλῶς ἐκείνους διδασκαλῆοι τῶν μνηστῆρι τὰ πρὸς σιωπῆ διασῆζαῖς; ἀγαρ ὅδῃ ἄσπο πῆουαν ἔχρησι*

τοῖς ἀμύητοις, τοῦτοι πᾶς ἀρ ἰὸ εὐὸς τὴν διδασκαλίαν ἤρῳ
 βέουα ἐν ἡράμμασι; Quorum verborum huiusmodi apud
 Gratian. in Cano. Ecclesiasticarum distinctio. II. translatio
 reperitur. *Huc accedit quod ter immergimus* (sic enim legendum
 est) *quod baptizatos oleo unguimus, verbis abrenunciare Satanae &*
angelis eius informamur. Vnde & haec, & alia in hunc modum
non pauca, nisi quia tacita ac mystica traditione à patribus Ecclesia-
stico more, reuerentiori diligentia, sunt in mysteriis obseruata silen-
tis, quam publicata scripto? Huius quoque eierationis Ori-
 genes Homilia 8. in Exod. meminit. B. Ambros. Exaë-
 meri libro. I. capite. 4. *Deserit, inquit, qui abluitur, intellegi-*
bilem illum Pharaonem principem istius mundi, dicens, Abrenuncio
tibi diabole, & angelis eius, & operibus tuis & imperiis tuis. Idem
 Ambrosius in libro singulari de his qui mysteriis initian-
 tur. capite. I. *Ingressus es iam regenerationis sacrarium, repete*
quid interrogatus sis: recognosce quid responderis: renuntias diabolo,
& operibus eius. mundo, & luxuria eius ac voluptatibus. Et mox:
Ingressus igitur, ut aduersariū tuum cerneret cui renuntiandum mox
putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renuntiat dialolo, ad
Christum conuertitur, illum directo cernit obrutu. Ex quo col-
 ligitur post abrenuntiationem ab Occidente ad Orientem
 conuerti solitos baptizandos. Quod paulò copiosius Dio-
 nyf. lib. de Ecclesiastica hierarchia, c. I. exponit, cuius verba
 Latine potius, vt sunt ab interprete reddita, quam Græcè,
 planioris intelligentiæ causa, referam: nec verebor ipsum
 penè integrum caput referre, quòd ad baptismalium cere-
 moniarum, de quibus agimus, tractatum apprimè pettineat.
 Sic autem habet: *Porrò qui tam sublimium ac tam caelestium mu-*
nerum sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex
fideliū numerā, oratque ut se ad Pontificem ducat, secuturum om-
nia quæ sibi ardentur penitus atque ex toto animo spondens: precatur-
que, tum ut se adducat, tum ut reliquæ deinceps gerende vitæ suæ su-
scepit curam. Illum, & si salutis eius sacro an. ore succenditur, celsi-
 tudinem tamen rei humanamque infirmitatem mensentem, eo stinuo
 horror & angustia difficul. atis inuadit. Postremo tamen facturum
 quod ille postulat, benignissime pollicetur: assumensque hominem ad
 Pontificem ducit: Ille magna cum læticia (non secus quam ouem
 perditam) in humeris virum suscipiens, primum quidem secretus

ex corde gratias agit, tum in orantis quoque habitum sternitur, adoraturque supplex, atque veneratur summum illud beneficiumque principium, à quo & vocanda vocantur, & saluenda saluantur: denique sacros omnes gradus ut sibi cooperentur, ac pro salute viri simul congruenter aguntque diuina clementia gratias, in sanctam Ecclesiam cogit: atque in iusto quidem hymnum aliquem sacris libris insertum simul cum omnibus Ecclesia ordinibus canit. Post hæc deosculatus sanctis altaribus ad virum astantem proficiscitur, percontaturque ab eo quidnam volens conueniret. Illo autem iuxta quod à susceptore suo fuerat doctum impietatem & veri boni ignorantiam accusante, ac diuinae vite opere tam in se fuisse destitutum ingemiscente, atque orante ut eius sacratissimo munere ac prece, Deo diuinisque mysteriis frui mereatur, cõtestatur ei, oportere ex integro totòque corde accedere ad Deum per cuncta perfectum & immaculatum. Tum diuina quoque conuersationis ac vite illi explicans rationem, an ita velit deinceps viuere suscitatur. Quod ubi illè pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, consignansque illum, sacerdotibus mandat, ut virum susceptorem describant. Postea verò quàm illè describere sacram effudit precem, quam cum secum omnis Ecclesia terminauerit, disingit quidem ipsum, ac ministrorum manibus exiit. Deinde occidentem versus illum statuens, intendentem, manu que impingentem ad eandem regionem conuersus, insufflare illum teratam iubet, ac præterea abrenuntiare onem profiteri. Et cum post trinam abrenuntiationis contestationem, tertio se illa abrenuntiare professus fuerit, ad orientem illum traducte, aspicientemque in celum, atque intendentem manus Christo sacrisque omnibus diuinitus traditis consentire iubet.

Ad Orientem sane conuerti eos qui Deo preces fundunt, Ecclesiæ non scripta, sed ab Apostolis profecta traditione auctor libri Responsionum ad Orthodox. questio. 118. & Basil. Magnus, c. 27. de Spiritu sancto ad Amphilochem memorant. Ut autem ad illam à qua diuertimus, abrenuntiationem redeamus, Chrysostomus Homilia 21. ad populum Antiochenum qua baptizandos instruit, Vocat, ait, recorderis quam cum sacris institueris, emisisti. Abrenuntio tibi Satanae & pompæ & cultui tuo. B. Augustinus libro primo, de nuptiis & concupiscent. ad Valer. Comit. Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus.

princeps, id est à potestate diaboli, & Angelorum eius quisquis erui cum baptizantur, negauerit paruulos ipsorum, Ecclesie sacramentorum veritate conuincitur. Et mox: In veritate itaque, non in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis: eisque renouant, quia per sua non possunt, per ora gestantium, ut erui à potestate tenebrarum in regnum sui Domini transferantur. Tractat & de hac in baptismo vsurpata abrenuntiatione B. Bernardus in sermone de duplici baptismo. Non tantum autem diabolo abrenuntiare, sed & fidei suae professionem edere baptizandum iussum certissimum est. Tertullian. in libro de spectacul. Cum aquam ingressi, Christianam fidem in legis suae verba profitemur. Cyprianus Epist. 12. libro. 1. Sed & ipsa interrogatio quae fit in baptismo, resis est veritatis Nam cum dicimus, Credis in vitam aeternam, & remissionem peccatorum per sanctam Ecclesiam? intelligimus remissionem peccatorum non nisi in Ecclesia dari. Apud hereticos autem vbi Ecclesia non sit, non posse peccata dimitti. Ambrosius libro. vnico, de his qui mysteriis initiantur, cap. 4. Tu autem baptizatus es in nomine trinitatis: confessus es patrem, recordare quid feceris, confessus es filium, confessus es spiritum sanctum: Et capite 5. Descendisti igitur, recordare quid responderis, quod credas in patrem, credas in filium, credas in spiritum sanctum. Proinde duabus in baptismo pactionibus fideles adstringi, Isidor. libro. 2. de offic. Ecclesiast, capite 24. notat. Vna quidem pactione diabolo & pompis eius renuntiari: Altera vero fidei in patrem & filium & spiritum sanctum contestationem confessionemque fieri. Pro paruulis autem, parentes aut alios à quibus baptismo offerebantur, ad eiusmodi interrogata respondisse, ostendit B. Augustin. Epist. 23. ad Bonifacium. Quando, inquit, ad baptismum offeruntur (de infantibus loquitur) pro eis parentes tanquam fidei doctores respondent: & dicunt illos facere quod illa aetas cogitare non potest, aut si potest, occultum est. Interrogamus enim eos à quibus offeruntur, & dicimus, Credis in Deum: de illa aetate quae utrum Deus sit, ignores. Respondent, credis, & ad cetera sic respondeant, singula quae geruntur. Vnde miror parentes in istis rebus tam fidenter pro paruulis respondere, ut dicant cum tanta bona facere, quae ad horam qua baptizatur, baptizator interrogat. Ideoque eos qui paruulos offerrent & sponsores pro eis fierent, periculo ingeri Tertullianus dicit

dicat in libro de baptismo, quòd prouentu mala indolis falli possent. Iamque certius exploraretur an post Satanæ renuntiationem sacra verba datæ fidei radicatus corde Catechumeni defixissent, Scrutinia fieri olim solita Rhenanus ex Burchardo admonuit. Qua de re Ruperti Tuiciensis, ex libro. 4. de diuinis offic. capite. 17. subiungam, ex quibus verbi non ita triti ac peruulgati vis ac potestas innotescet. *Scrutinia, ait, dicuntur à scrutando, videlicet quia perscrutandum erat in his qui accedebant, ne aliqua radix amaritudinis subesset, veluti fuit in Simone Mago, in hæreticis & hæresiarcho quam plurimis, ut sancta non illis darentur nisi prius Christiana fides in mentibus eorum radices altas fixisset. Et capite 21. Iuxta ordinem, ait, usque in sabbatum in vigilia Paschæ septem agebantur Scrutinia, ve dum septenario numero implerentur Catechumeni, daretur illis gratia septiformis Spiritus sancti. Quorum primum erat. tertia quadagesima hebdomada feria secunda, qua magnum quarta feria scrutinium sic erat ad Catechumenos pronuntiandum. Scrutinij diem dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinitus instruuntur inuenerunt cognoscite: ibidemque sollicita deuotione sequenti quarta feria circa horam tertiam conuenire dignemini, ut celeste mysterium, quo diabolus cum sua pompa destruitur, & ianua regni caelestis aperitur inculpabili mysterio peragere valeamus. Item feria quarta finitissimis missarum solemnibus annuntiabat presbyter, ut in ipsa hebdomada reuerterentur ad scrutinium, ita dicendo Die sabbati veniente, colligite vos temporius ad ecclesiam illam, donec septem (ut dictum est) scrutinia compleverint, Atque eo sensu scrutari Catechumenos B. August. dixit, Enimvero in Paschali festiuitate Catechumenos contenta voce citati atque ad baptismum couocari moris fuisse Basilius Magnus homilia de baptismo significare videtur. Quinetiam eos ceruice inclinata, in humilitate pedum cum cilicio in Ecclesie conspectum sigillatim productos, B. Augustin. libro. 2. de symbolo, capite 1. significat, cum ait: *Hæc nota circa nos actum est, quod ceteris notibus actum non est, quod ex locis secretis singuli produceremini in conspectu totius Ecclesie: ibique ceruice humiliata, qua male fuerat ante exalta in humilitate pedum cilicio substrato, in vobis celebraretur ex amen, atque ex vobis extirparetur diabolus superbus, dum super vos inuoca-**

rus est humiliter altissimus Christus. Idem libro quarto de symbolo: Omnia, ait, sacramenta quæ acta sunt & aguntur in vobis per mysterium seruatorum Dei exorcismis, orationibus & canticis, spiritibus insufflationibus, cilicio, inclinatione cervicium, humilitate pedum, paucorum istè securitate appetentibus. Hæc omnia, ut dixi, esse sunt quæ vos reficiunt in utero, ut venatis in baptismo hilares vos marex exhibeat Christo. Ita catechumenos priusquam ad baptismi gratiam admitterentur, deprimendos humiliandosque veteres censuerunt: quos & à fidelibus separatos nec ecclesiæ precationum participes factos Chrysostomus Homilia septuagesima nona tomi quinti, & homilia vicesima quarta in caput Iohannis tertium docet, Laodicenæ vti que Synodi capite. 19. μετὰ τὰς ἑπισκοπῶν ὁμιλίαις ἰδίᾳ τῶν κληρικῶν ἐὼς τὴν ἑπιτελείᾳ constitutum fuit: id est, Post Episcoporum homilia catechumenorum precationes separatim fieri: deinde Ecclesia eos abigi. Merito autem μετὰ τὰς ὁμιλίαις: quoniam Episcopos verbum veritatis tractantes Catechumeni audiebant, ut ex Beati Augustini libro. 6. confession. capite tertio liquet. Arausicanus insuper Concilii capite 18. & 19. & 20. catechumenis Euangelia non legi: abaposteriori quoque aditu eos repelli & segregatos præceptis fidei informari; signandosque ac benedicendos seorsim à fidelibus offerri, præceptum est. Quinetiam ab altari penitus exclusos, & dū sacris operarentur Ecclesiæ ministri, procul ire eos Leuitarū voce iussos, indè que Missæ vocabulum fluxisse, Isidorus libro. 6. Etymologiarum, capite 16. tradit. Missa, inquit, tempore sacrificii est quando catechumeni foras mittuntur: clamante Leuita, Si quis catechumenus remansit, exeat foras: & inde missa quia sacramentis altaris interesse non possunt qui nondum regenerati noscuntur. Quod & Dionys. libro de Ecclesiast. Hierarch. testatur, qui post psalmorum cantus, & sacræ scripturæ lectionem ἐξω γένεσθαι τῆς ἱερᾶς κοινῆς τῶν κληρικῶν scribit, ut & Arreptitios ac Pœnitentes: remansisseque dumtaxat τοὺς τῆς τῶν ἁγίων ἐπιτομῆς καὶ κοινῆς ἀξίους. Cruce planè signatos fuisse catechumenos Beatus Ambrosius testatur libro vnico de his qui mysteriis iniciantur, capite 4. Beatus Augustinus libro.

5. de catechizandis rudibus: *His dictis interrogandus est an hæc credat atque obseruare desiderat.* Quod cum responderit, solemniter utique signandus est, & Ecclesie more tractandus Idem libro secundo de Symbolo Catechumenos alloquens *Nondum quidem adhuc per sacrum baptismum renati es: sed per crucis signum in utero sanctæ matris Ecclesie iam concepti es.* Et iterum libro tertio de Symbolo: *Dum per sacratissimum crucis signum vos suscepit sancta mater Ecclesia: quæ sicut & fratres vestros cum summa læticia spiritualiter pariet: noua proles futura tanta matris, quousque per lauacrum sanctum regeneratos mox luci restituat.* Theodoritus quoque idem signaculum (quod *διαιποικίλη σφεγγίδα* vocat, & Dionysius *σφαυροειδὴ σφεγγίδα* libro Ecclesiæ hierarch. capite 5.) his qui gratiam Christi accepturi erant, imponi solitum ostendit libro quarto histor. Ecclesiæ. capite 18. Dextra verò id signaculum imprimi in Ecclesia receptum admonet auctor libri Respon- sion. ad Orthodox. in responsio. ad quæstio. 108. Quando autem de catechismi solemnibus hæctenus sparsim ac promiscue egimus, vt eius tota ratio lectoribus constet, Rabani Mauri verba, quibus catechismi formam sua ætate (vixit autem ad annum vsque D. cccv.) obseruatam describit, subiicere, & quatenus antiquorum patrum traditionibus consentiant, quæ ab eo traduntur, excutere non pigebit. Hunc verò ille libro primo de institutione clericorum. capite 27. catechizandi ordinem fuisse scribit, vt primum interrogaretur paganus an abrenuntiaret diabolo, & omnib. damnosis eius operibus atque fallacibus pompis. Deinde Apostolicæ fidei Symbolum ei ostensum: quæsitumque ab eo, an crederet in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum & in Spiritum sanctum, vnum Deum trinitate & vnitatem, an confiteretur vnâ esse ecclesiam catholicam, & an crederet remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Posteaquam verò ita se per confessionem veræ fidei in alterius commendasset dominium, & per abrenuntiationem prioris possessoris se alienasset seruitio, exufflatam tum ab eo fuisse scûâ potestatem, vt per piû sacerdotis mysterium Spiritui

Augustinus lib. 8. Confessionum, cap. 2. & lib. 9. cap. 6. planè
 facit. His fidei Christianæ summam certis ac conceptis sym-
 boli verbis comprehensam, traditam fuisse quam memoria
 mandarent, mandatamque postea redderent, idem B. Augu-
 stinus innumerabilibus prope locis, maximeque quatuor
 suis de Symbolo libris testatum reliquit. Et quidem Domi-
 nica in ramis Palmarum (ut vocant) Symbolum competen-
 tibus traditum, propter confinem Paschæ solennitatem, ut
 qui iam ad Dei gratiam festinabant, quam confiterentur, fi-
 dem cognoscerent, Ilidorus lib. 6. Etymologiarum, cap. 18. &
 lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 27. tradit. Itaque inter Beati Au-
 gustini opera Sermo refertur eo Palmarum die habitus, cu-
 ius huiusmodi est exordium: *Symbolum quod vobis tradituri su-
 mus (fratres charissimi) comprehensio est fidei nostre, atque perfectio
 simplex, breue, plenum, ut simplicitas consulat audientium rusticitati,
 breuitas memoriæ, plenitudo doctrinæ. Quod enim Græcè Symbolum
 dicitur, Latine collatio nominatur. Collatio ideo, quia collata in unum
 totius catholice legis fides symboli colligitur breuitate, cuius textum
 vobis D^o annuente dicemus.* Alius etiam ad Competentes in-
 scriptus sermo eodem die prolatus legitur, cum tali proæ-
 mio: *Hodie fratres charissimi, speculiter ad Competentes humilitatis
 nostre sermo dirigitur. Et quamuis omnibus etiam fidelibus baptizatis
 admonitio nostra conueniat, & unusquisque qui de anima sue salute
 sollicitudinem gerit, unde proficere possit, credimus quod in ista humil*is*
 suggestionem nostram reperiat, peculiariter tamen eos qui nunc baptisimi sa-
 cramenta desiderant, volumus adornare. Primum ergo Competentes
 isti quare hoc nomine vocentur, agnoscant. Competentes dicuntur, si-
 mul petentes: quomodo confidentes nihil est nisi simul sedentes, &
 colloquentes nihil aliud nisi simul loquentes, concurrentes sine dubio nõ
 intelliguntur nisi simul currentes, ita & Competentes non possunt aliud
 intelligi nisi simul petentes. Sic autem traditum Competentibus Do-
 minica palmarum Symbolum, eis per vltimam quadragesimæ hebdo-
 midam ediscendum alia que mente reponendum relinquebatur. Exige-
 barur verò ab eis sabbato Paschali, quo die Competentes
 symbolum reddidisse, ex sermonib. à B. August. eo die habi-
 tis, patet. Nec non ex Homilia 42. de commendatio. orationis
 Dominicæ, in qua ita eos alloquitur: *Quicumque autem ve-
 strum non bene symbolum reddiderunt, habent spatium, teneant, qui-**

die sabbati audientibus omnibus qui aderunt, reddi: uri estis, die sabbati nouissimo, quo die baptizandi estis. Romæ autem competentes fidem suam ex loco æditori in conspectu populi fidelis profiteri consueuissent auctor est B. August. lib. 8. Confessio. cap. 2. quo de Victorino rhetore in hunc modum scribit: Denique ut ventum est ad horam profitende fidei, quæ uerbis certis, conceptis, retentisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet, ab eis qui accessuri sunt ad gratiam, cum oblatum esse dicebant Victorino à presbyteris ut secretius redderet sicut nonnullis qui uerecundia trepidatui uidebantur, offerri mos erat: Illum autem inuuisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri. Quam etiã Romanæ Ecclesiæ consuetudinẽ Cypriani ex lib. de symbolo, à me supra prolatus locus testatur: Post redditã uero à Cõpetentibus fidei regulam eodem sabbato Paschali protinus orationem Dominicam, quam ad octo dies redderent, eis traditam fuisse, indicat sermo quartus, sabbato Paschæ ab eodem August. de expositione orationis Dominicæ post redditum symbolum habitus. Indicat, & eiusdẽ homilia 42. de commendatione orationis Dominicæ. Iam signaculi Dominici impositionem, quam Rabanus ex sufflationi subnecti, ipsis Ambrosij & Augustini temporibus obseruatam, uisitataq; fuisse supra probauimus: De salis uerò in os ingestione haud scio (nec enim temerè quicquam adfirmare ausim, ac ne si ausim, uelim quidem) an certa aliqua possit ex uetustiorum monumentis auctoritas proferri: Sale quidem certè initiatos Catechumenos Isidorus, qui circiter annum D. cxxx. floruit, & Beda qui usque ad annum D. ccc. xxx. i. uixit, docent, ut testimonia à me ex eorum scriptis supra prolata comprobant. Eoque forte (non enim satis liquet) pertinet concilii Carthaginensis tertii Casario & Attico uiris clarissimis Coss. id est, iuxta Mariani Scoti supputationem, anuo Christi cccxv. i. i. Syricij Pontificis temporibus gesti, caput quintum, in quo ita est: *Item placuit ut per sollemnissimos Paschales dies sacramentum Catechumenis non datur, nisi solum sal: quia si fideles per illos dies sacramenta non mutant, nec catechumenis oportet mutari.* Eòdem etiam uidentur referenda B. Augustini ex libro 1. Confessionum, capite 11. uerba: *Auderam ei. in ego adhuc puer de uita æterna nobis pro-*

missa per humilitatem Domini Dei nostri descendenti ad superbiam
 nostram & signariam signo crucis eius, & condecbar eius sale.
 Quod verò ad narium atque aurium contrectationem atti-
 net, eius ritus sine vlla tamen sputi adhibitu mentione,
 Ambrosius non vno loco meminit: veluti libro prima de
 Sacramentis, capite prima. Ergo, ait, quid egimus sabbaro? Nempe
 apertionem. Que mysteria celebrata s̄ n̄? Apertionis, quando aures
 tibi tetigit sacerdos & nares: Quid & significat Dominus noster Ie-
 sus Christus in Euangelio: cui cum oblatus esset surdus & mutus, te-
 tigit aures eius & nares eius. Aures, quia surdus erat: Os quia mutus, &
 ait, Ephata, quod Hebraicum verbum est, quod Latine dicitur, Ad-
 aperire. Ideo ergo sacerdos aures tibi tetigit, ut aperiantur aures tue ad
 sermone[m], & eloquium sacerdotis: Fit & huius apertionis rursus
 mentio apud eundem lib. vnico, de his qui mysteriis inician-
 tur, cap. i. in quo ita est: Aperite igitur aures & bonum odorem vi-
 tæ æternæ in huiusmodi vobis munere sacramentorum capite: Quod vobis
 significauimus cum aperimus celebrantes mysterium, diceremus, Ephata,
 quod est, Ad aperire, ut venturus unusquisque ad gratiam, quid in-
 terrogaretur cognosceret, quid responderet meminisse deberet: hoc myste-
 rium celebrans Christus in Euangelio, sicut legimus cum mutum cu-
 raret. & surdum. Sed illos tetigit, quia & mutum curabat & virum. In
 altero, ut os eius infusa sonum vocis aperiret: in altero, quia tactus iste
 virum decebat. feminam non decebat: At Beda, ut ex eius lib. i. Hom.
 19. Yuo Carnut. refert morem in Ecclesia inoleuisse scriptum
 reliquit, ut sacerdos illius, his quos percipiendis baptismi sa-
 cramentis prepararent, prius inter cetera consecrationis
 exordia, de salua oris sui nares tangerent, & aures, dicentes
 Ephata. Per saluam quidem oris sui gustum quo inti-
 andi sunt supernæ sapientiæ designantes. Per tactum verò
 narium, ut abiectis delectationibus noxiis, solum Chri-
 sti semper amplectantur odorem. Sequitur de Catechu-
 menorum vntione oleique illinitu dicere: de cuius ritus
 probatione non laboraremus, si de Epistola quæ Beati
 Clementis nomine circumfertur, inter omnes conueni-
 ret. Sic enim illic, proüt Clementem Latine loquentem
 nobis Rufinus reliquit, scriptum est: Baptizetur unusquisque
 in aquis perennibus nomine trinitatis beatitudinis inuocato super se: per un-

Etus primo oleo per orationem sanctificato, ut ita demum post hæc consecratus possit percipere locum cum sanctis. Similiter Dionysius, cui vel stylus ipse orationisque grauitas magnum veritatis specimen præbet, libro de Ecclesiastica hierarchia, Antistites oleo baptizandos inunxissè, vnctio neque inchoata eum qui baptizabatur toto corpore inungendum sacerdotibus tradidisse scribit. Basilus Magnus de Spiritu sancto ad Amphiloeh. cap. 27. εὐλογεῖμεν, αἰτ, τὸ ἔλαιον τῆς χρείσας, καὶ τῶσσι οἱ αὐτοὶ τὸν βαπτισμὸν, διὰ τοῦ ποιῶν ἑγγεῖραν; οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπῆς καὶ μουσικῆς τῆς δόξας; τί δὲ αὐτῶν τὸ εἶδος τῶν χρείσων, τῆς λέξης γαρβαμίδος ἐδιδάξε: id est, Benedicimus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, insuperque eum quis baptizatur, ex quibus scripturæ nonne à tacita & arcana traditione? Ipsam verò olei il'usionem quæ doctrina scripta docuit? Nicephorus de Constantini Imperatoris baptismo tractans, lib. 7. cap. 33. Etiam, ait, oleo vnctus, lauacrum ille ingreditur, atque more recepto sanctissima trinitatis fit inuocatio. Sed & B. Augustini ex Homilia ad Neophytos verba, Yuo Carnutensis primæ decretorum patris, cap. 193. & Gratianus in Cano. Prima igitur, de consecratio. distinctio. 4. longam verborum seriem citant, ex qua baptizatorum, priusquam ad fontem sanctum venirent, aures & nares oleo benedictionis oblitas, vnctasque fuisse secundum Ecclesiasticam traditionem, quæ tunc temporis ab hominibus catholicis sacerdotibus obseruaretur, apparet. Quod ea nimirum ratione factum exponitur; quia introitus totius sanctæ doctrinæ ad animum per aures admittitur & de auditu intellectus exoritur. Adhibita ergo auribus vnctio, hoc significabat, vt omnes extra disciplinam sermones quasi doctrinæ Christi obloquentes auerfarentur ac fugerent, & ad solius Dei verba audienda aures suas eloquiis Christi consecratas accommodarent. Nares vero eodem modo vnctas, vt qui ad baptismum veniebant, admonerentur tanti mysterii sacramentum vsque ad mortem inuiolatum & integrum custodire: vt quamdiu spiritum naribus traherent, à Christi cultu non recederent. Ad hæc illius olei quod in Christi nomine & virtute benedictum esset, odorem baptizandos ad odoratum prouocasse spiritalem, vt ad corporei sensus similitudinem mentis sensibus Christi suauitatem odorarentur, ac perciperent.

ciperent. His igitur præviis ceremoniis baptizandus ad fontem accedebat: quem auctor lib. Responſion. ad Orthodox. quaestio. 137. & Socrâtes lib. 7. histor. Ecclesiast. capite 17. & Zonaras in Leone Isauro, & alii *κολυμβήθρα* vocant. Dionysius aliteroricè *μντήρα* & *ἕρσις* in lib. De caelesti hierarchia. Fons porro in basilicis proprio & baptismi officio specialiter dicato loco concludebatur: cuius appellationem Latini verborum inopes, à Græcis mendicantes, locum eum *baptisteriū* nuncupant: Græci suum illud Latinis commodatum verbum intempestiuè repetere nolentes, *φωτιστήριον* dicunt. Ambrosius *regenerationis sacrarium* appellat lib. vn. de his qui myster. initiant. cap. 11. Extat Paulini ad Seuerum Epistola, qua duas ab eo factas basilicas, baptisterio, quod vtriusque pariter vsibus deseruiret, interposiro, narrat. Quam in dispositionem ac structuram ludit his versibus:

Iste duas inter duersi culmini aulas,

Turrito fontem tegmine consiuit.

Lata novos gemini partus Ecclesia mater

Excipiet sinibus, quos aqua proculerit.

Aula duplex rellis, Ecclesia testamentis,

Vna sed ambobus gratia fontis adest.

Alios præterea de ipso baptisterio à se conditos versus, idem Paulinus memorat, quos itidem adscribam:

Hic reparandarum generat or fons animarum,

Vinum diuino lumine flumen agit,

Sanctus in hunc celo descendit spiritus: unanmem:

Celestique sacra fonte marit at aqua.

Concipit unda Deum sanctamque liquoribus almis

Edit ab aeterno semine progeniem,

Mira Dei pietas, peccator merito undis,

Mox eadem em:rgit iustificatus aqua.

Id vero baptisterium Seuerus aliquot picturis virorum sanctitate præstantium exonarar, vt emergētibus è sacro fonte sequenda, imitandaque eorum facta ob oculos proponerentur. Fons autem hic, vbi tingendorum Competentium dies cesserat, aqua replebatur, vt Socrates lib. hist. Ecclesiast. 7. cap. 17. Et Paschalius Episcopus apud Marian. Scot. lib. 2. Chronicor. ostendunt. Planè priusquam in fontem descen-

derent orationibus ac benedictionibus sacerdotum consecrari sanctificatiq̄ue aqua consueuerat. Testis est Dionysius lib. Ecclesiast. hierarch. cap. i. ὁ ὄντων, inquit, ἁγίων ἑπιπέλασι καὶ ἁγίας. Et Basilius Magnus, c. 27. de Spiritu sancto ad Amphiloeh. εὐλογεῖται δὲ τὸ ὕδωρ τῷ ἁγιασμοῦ. *Augustinus* libro 1. de Sacramentis, capite quinto. *Quare prior Christus descendit, postea Spiritus, cum forma baptismus & usus hoc habeat, ut ante fons consecratur & tunc descendat qui baptizandus est? Nam ubi primum ingreditur sacerdos, exorcismum facit: secundo super creaturam aque invocationem: Postea precem defert ut sanctificetur fons & adsit presentis trinitatis æternæ.* Idem lib. vii. de his qui mysteriis inicit. c. 3. Aquam baptismatis salutari crucis mysterio consecrati dicit. *Quinetiam infusum in aquam fuisse vnguentum* Dionysius lib. de Ecclesiast. hierarchia cap. 2. indicat: Similiterque oleum aquæ miscuisse in baptismo quosdam Valentiniiani sectatores Irenæus libr. i. aduersus hæreses, capite 18. narrat. In fonte autem, baptizandi interrogabantur: An in Patrem, filium & Spiritum sanctum crederent. Ad quæ interrogata singulatim respondebant: tum mergebantur: ut ex Augustini verbis patet, quæ ex eius homiliis ad Neophyt. ab Yuone Carnutenſi & Gratiano referuntur, in hunc modum: *In hoc ergo fonte antequam vos toto corpore tingeremus, interrogauimus, Credo in Deum: patrem omnipotentem? Respondistis: Credo. Rursum interrogauimus, Credo & in Iesum Christum filium eius, qui natus est de spiritu sancto ex Maria uirgine? Respondistis: singuli, Credo. Iterum interrogauimus, Et in Spiritum sanctum? Respondistis similiter, credo. Subijcit etiam interrogatos, An in Ecclesiam & remissionem peccatorum crederent. Cuius interrogationis meminjt Cyprianus epist. 12. lib. 1. Et hoc est quod Tertullianus in lib. De spectaculis, aquam ingressos Christianam fidem in lux legis verba professos ait. Hinc & B. Hieronymus epist. 1. Recordare, ait, Tyrocinij tui diem, quo Christo in baptismo, consepultus es, in sacramenti eius verba iurasti. Eodémque pertinet à B. Augustino lib. 1. De adultis coniug. ad Pollent. cap. 26. proposita quæstio, *An Catechumeni in huius vitæ ultimo constituti, si morbo, seu casu aliquo sic oppressi sint, ut quantum adhuc viuunt, perere sibi eamē baptismum uel ad interrogata respondere nō possint: proficit eis quorum in fide Chri-**

*stiana iam nota voluntas est, ut eo modo baptizentur, quomodo baptizantur infantes, quorum voluntas adhuc nulla patuit. Ex illis autem August. ab Yuone Carnut. relatis verbis patet in fontem penitus demitti ac mergi, totoque corpore tingi consueuisse eos qui baptizantur: Quod & Tertul. in lib. De baptismo subindicat, cum ait: Quoniam tanta simplicitate sine pompa, sine apparatu nouo aliquo, denique sine sumptu homo in aquam demissus, & inter pauca uerba tunc eius, non multo vel nihilo mundior resurgit. Indicio est etiam quod Laurentius homilia de penitentia scribit. Aut forte quærete debeo dexteram sacerdotis, quæ me mergat in fontem, & inde iterum purificer: Et hac de causa baptizandum vestibus exutum apud Dionysium libro de Ecclesiast. hierarchi. cap. 1. & Nicephorum lib. 3. histor. Ecclesiast. cap. 38. legimus. Quamquam idem Dionysius capite sequenti baptizandum *γυμνὸν καὶ ἀνυπόδητον* idcirco coram Episcopo sisti, omnia ad mysticam rationem referens, ait, quò vitam se priorem exuere testetur. Eaque vna fuit olim disputandi causa, an qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequerentur, habendi essent legitimi Christiani: Qua de re dubitatum, dubitationemque mouisse, quòd aqua saluari non essent loti, sed perfusi, Cyprianus Episto. 7. lib. 4. ostendit: In eoque infirmitatis articulo baptizatos Clinic. appellatos esse idem indicat: ut pote ἐν τῇ κλινῇ ἢ ἀφ' ἰσθμίου βουτοῦ ἔκχευοντες: quemadmodum apud Eusebium lib. 6. histor. ecclesiast. cap. 43. Cornelius Papa loquitur, id est, aqua regenerationis in lecto, in quo ægri decumbebant & iacebant, perfusos: Quo ex genere Clinicorum fuisse Nouatum ex eodem Eusebij loco patet. Eunomiani utique (quemadmodum à Theodoro lib. 4. compendij hæreseôn proditum est, baptizantes ad pectus vsque duntaxat aqua madefaciebant, reliquis autem partibus corporis tanquam abominandis, aquam adhibere prohibebant. Qua de causa quando in folio quidem baptizabant, quum hominem extra id statuissent, eius caput vsque ad pectus semel in aquam deprimebant: Cum verò capite ad folium impacto sauciari quempiam contigisset, excogitarunt aliud genus baptismatis. In aliquo enim subsellio prouum hominem, extra id autem caput sublime erigentes, effundebant aquam, quæ nullam aliam partem attingebat. Alij ex*

his alium quoque modum baptismatis inuenerunt. Maximam enim vitam componebant, eamque consecrabant, & ea hominem ad vagues vsque inuoluebant, à pectore incipientes, deinde sic aquam infundebant. Cæterum non semel, sed iterum, ac tertio, ad singula Trinitatis nomina & in singulas personas olim mergebantur: sicut Tertullianus lib. aduersus Praxeam docet. Idem in lib. De corona militis: *De hinc*, ait, *ter mergitur*, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in Evangelio determinauit. Dionysius in lib. De Ecclesiast. hierarchia: *τῆς ὑπὲρ τῶν ὁρίων ἐπιβαπτίζουσαι τρεῖς τῶν πλὴν ἁγιάδων, ἢ ἀναδύσει τὴν τρεῖσιν τῆς θείας μακαριότητος ὑπερβύσας ὑπερβασι.* id est: *Ter illū Episcopus mergit*, hac inuasiuā immersione & emersione, tres beatitudinis diuine personas inclmans. Basiliius Magnus de Spiritu sancto ad Amphilocho. cap. 27. *τὸ δὲ τρεῖς βαπτίζουσιν*, id est. *At ter immergi hominem unde? Trinam etiam immersionem in baptismo factam Canon Apostolorum 49. comprobatur*, in quo ita est: *Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ τρεῖς βαπτίσματα μᾶς μνήσῃς ἐπιπέσει, ἀλλὰ ἐν βάπτισμα τὸ εἰς τὸν θάνατον τῷ κυρίῳ διδίδωμι χαρισίῃσιν. ἢ γὰρ ἔπιπῃ ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατον μὴ βαπτίζετο. ἀλλὰ περὶ ἑνὸς μαθητῆσιν ὡς τὰ ἄλλα, βαπτίζοιτο αὐτὸς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, ἢ τοῦ υἱοῦ ἢ τοῦ ἁγίου πνεύματος.* id est: *Si quis Episcopus aut presbyter non tres unius initiationis aspersiones fecerit, sed unam qua fia: in mortem Domini, deponatur. Non enim dixit Dominus, In mortem meam baptizare, sed, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti.* Beatus Hieronymus aduersus Luciferian. Nam & multa alia qua per traditionem in Ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpauerunt: Velut in lauacro ter caput mergitare. Ambr. libro. secundo de sacrament. cap. 62. *Interrogatus es, Credis in Deum patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mergisti, hoc est sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo, & mergisti, ideo & Christo es sepultus. Qui enim Christo confelitur, cum Christo resurgit. Tertio interrogatus es, Credis & in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo, & tertio mergisti, ut multiplicem lapsum superioris ætatis absolueret trina confessio.* Leo quoque Pontifex Epistola ad Episcopos per Siciliam constitutos;

Dum, inquit, in baptismatis regula & mors interuenit, interfectione peccati & sepulcrum triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio resurgens instar est de sepulchro. B. Bernardus in sermone de Cena Domini: Denique ipse baptismus initium sacramentorum omnium, in quo conplantamur similitudini mortis eius, unde & trinamersio tridui, quod nunc celebrandum est, figuram gerit. Rabanus Maurus lib. i. de institutione cleric. capite 28. Post hac igitur consecratur fons, & ad ipsum baptismum Catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo qui ad imaginem sanctæ trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ trinitatis ad eandem renouatur imaginem, ut qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte per gratiam resurgat ad vitam. Potest & hac trinamersio triduanam Domini sepulcrum significare, maximè cum dicat Apostolus, Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu in morte eius baptizati sumus: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim cõplacati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergo cõiuocatione sanctæ trinitatis sub trina mersione baptismum confici, ut secundum personarum differentiam mysterium baptismi celebratur, & secundum unitatem substantiæ unum baptisma fiat. Atque ob triduanæ Christi sepulturæ imaginem, trinam illam in baptismo mersionem instituta, Dionysius capite 2. de Ecclesiastica hierarchia credit, $\tau\rho\iota\varsigma \epsilon\upsilon\tau\omega\upsilon\delta\alpha\pi\chi\epsilon\lambda\alpha\delta\upsilon\sigma\iota\varsigma$, $\tau\omega\upsilon\theta\epsilon\alpha\rho\chi\eta\rho\upsilon\epsilon\iota\tau\iota\tau\epsilon\pi\iota\mu\epsilon\rho\upsilon\tau\epsilon\tau\epsilon\tau\alpha\phi\eta\varsigma\text{ } \text{I}\eta\sigma\upsilon\varsigma\text{ } \mu\alpha\lambda\iota\sigma\tau\omega\varsigma\text{ } \text{I}\delta\alpha\iota\alpha\tau\omega\varsigma$ dicens. Quam huius ritus rationem Gregorius Pontifex Epist. 41. libro 1. sequitur. Beatus verò Hierony, in Commentariis Epistol. ad Ephes. capite 4. Ter mergi eos qui baptizantur, propter trinitatis mysterium opinatur. Quod ex eo notat Gratian. in Cano. Eodem modo, de consecrat. distinctio. 4. Vtramque verò probat & copulat B. Augusti. homilia 4. in qua duplici mysterii significatione tertio in fonte capita eorum qui baptizantur demergi ait: Rectè enim tertio mergi, ut qui baptizentur in nomine trinitatis, & qui baptismum accipiant in nomine Iesu Christi, qui tertia die resurrexit à mortuis: Illam enim tertio repetitam demersionem typum gerere dominicæ sepulturæ, per quam Christo consepulti in

baptismo, & cum eo surgimus in fide. At hunc ritum unanimi totius ecclesiæ consentione tum receptum, cuius etiã testimonium exemplumque ex Nicephoro lib. 3. historiar. Ecclesiast. cap. 37. peti potest. subuertere primus Eunomius enisus esse dicitur, ter immergi debere negans eum qui baptizetur, nec trinitatem inuocari, sed semel duntaxat in mortem Christi tingendum esse adserens, vt à Theodorito refertur lib. 4. compendii hæreseôn. Quod & Sozomenus lib. 6. hist. Eccl. c. 26. narrat his verbis: φασι δὲ πινὲς πρῶτον τῦτον Εὐνομίον πολῦνται εἰσηγήσατο ἐν μιᾷ χεραδύσει ῥελῶν ἐπιτελεῖν τὴν θείαν βάπτισιν, ἔπειτα χαράζον τὴν δόξιν τῶν ἀποστόλων εἰσέπειν ἐν πᾶσι φυλαττομένην παράδοσιν. Et postea, de Eunomianis agens: ἔπειτα τὴν θείαν βάπτισιν ἐνεωτέρισαν, οὐκ εἰς τριάδα, ἀλλ' εἰς τὸν τῆς Χριστοῦ θάνατον βαπτίζοντες εἰσηγήσαμενοι. id est, Primum hunc Eunomium introducere ausum fuisse, vna & simpla mersione sacrum baptismum celebrare & adulterare ab Apostolis ad hæc nostra vsque tempora, vbique seruata consuetudinem. Et post: Ἰννοῦσαν, ait, Eunomiani aliqui circa baptismum, non in trinitatis nomen sed in Christi mortem tingere introducetes. Tandem tamen concilii Toletani quarti, capite 5. simplam teneri baptismatis mersionem placuit, vt à Gratiano refertur in Canon. Propter vitandum, de consecratio. dist. 4. Id quod Concilii quoque Vyormaciensis, capite quinto ad probatum inuenio. Non est planè Paschali lauacri mysteria peracta fuisse ostendit epistola Paschafini apud Marianum Scot. lib. 2. Chronicor. Quod & B. Augustin coniciendum relinquit libro: de Symbolo, cum ait, Nocte Catechumenos in aspectum Ecclesiæ prolatos ac productos. Nec obscure hoc idem designat in concione ad Catechumenos contra Iudeos, Paganos & Arrianos, cuius ipsamet verba promam: Exigit enim (ait) à nobis ratio huius tante congregationis, & nocte transacta, vobis reddere rationem, & istius diei de tanto sacramento percepto veram sempiternamque demonstrare salutem. Si enim, dilectissimi, opera tenebrarum transacta noctis consideremus, & quid exierimus Domino donante explicare valuerimus, inueniemus nos in nocte, non opera noctis, sed dici peregrisse. Neque enim delectatione somni sopiros sensus nostros agnouimus, nec vanis phantasmatibus animas nostras illusas, nec ipsa corpora nostra stramentorum calore depressa in alto sopore requies inclinauit. sed vigi-

lando, orando, psallendo, contra aduersarium diabolum dimicando, & lucem in fusam cordibus nostris sensimus, & in nocte opera Dei peregrimus. Quid enim egimus in hac nocte. Captiuatorem captiuauimus. Quid egimus in hac nocte? Tenebras diabolicas à cordibus vestris excussimus, lumen verum hauriendum esse demonstrauimus. Quid enim actum est in hac nocte. Veniens vera fortitudo alligauit fortem, & vasa domus eius diripuit. Quid actum est in hac nocte. Extirpata est superbia, introducta est humilitas. Qui actum est in hac nocte: Princeps omnium vitiorum expulsus est, fons omnium bonorum susceptus est. Videtis, dilectissimi, quæ bona habeatis preparata, & ex quo onere, vel ex quibus sarcinis peccatorum releuamini ab isto qui vos vocat, vt suscipiatis iugum eius suauis, & sarcinam eius leuem. Deponentes itaque opera tenebrarum induite vos arma lucis. Quid sit hoc ex verbis symboli quod modo accepistis, vobis expositum esse cognoscitur. Quid est deponere opera tenebrarum nisi renunciare diaboli pompis & angelis eius? Et quid est, induite vos arma lucis nisi credere in Deum patrem omnipotentem? Ac ne solis coniecturis niti videamur, aperte hoc ipsum nos docet Rabanus Maurus. lib. II. De institutione clericorum. capite 38. quo de sabbato sancto Pasche ita scribit: *Hac autem die inclinante ad vesperam statuta celebratio noctis dominicæ in ecclesia incipitur, & primum secundum institutionem Zosimi Papæ, Archidiacono Creumbenedicente, aptè quidem fit vt in consecratione luminis paschalis celebratio incipiat, quæ æternæ lucis nobis contulit claritatem. Deinde lectionum veteris testamenti & orationem ordo peragitur, vt innoscat quanta expectatione à primordio mundi per Patriarchas & Prophetas salus nostra prasagiebatur, quæ in saluatoris nostri passione & resurrectione completæ est. Deinde litania aguntur, vt communicatio & memoria & oratio sanctorum nos ad ventura gaudia consequenda adiuuet, quas sequitur baptismi sacramentum: & ascendit grex dealbatorum de lauacro. ET MOX: Notandum verò quod apud Hieronymum legimus quod in Orientalibus mos sit in hac nocte, ante mediam noctem fideles ab Ecclesia non recedere, horâ illâ expectantes in sacris vigilis, de qua scriptum est: Media nocte clamor factus est, & reliqua Rupertus Tuiciensis libro 6. de diuinis officiis capite 24. de eadem nocte tractans:*

Quis enim dies nocte hac insignior? Quis alius nostra est neomenia, nisi illa qua hac nocte in Christo per baptismum renascitur.

noua Ecclesia? Et capite 25. dicitur autem sabbatum hoc (de Paschali ait) sanctum, tum propter alia plura, tum maximè propter hoc quod ad suscipiendam tantam luminis claritatem noua Ecclesia sacri baptismi fonte sanctificatur. Hac enim die solemne est iuxta veram & Euangelicam patrum traditionem fontes beneduci, & preparata per fidem tam corporum, quàm animorum credentium vasa regeneratione noua sanctificari. Hanc verò noctem peruigilio transactâ cereisque & funalibus accensis ita illustratam, vt splendore ipso cum die certaret, supra docuimus. Quod & hi quos auctarii loco subiiciam, Prudentii atque Drepanii vatum Christianorum versus indicant. Prudentius namque in carmine De sabbati Paschalis luminibus, huius noctis talem facit mentionem:

*Nos festis trahimus per pia gaudia
Noctem conciliis, vocaque prospera.
Certatim vigili congerimus proce,
Exstructoque agimus liba sacrario.
Pendent mobilibus lumina funibus,
Qua suffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natalibus
Lucem perspicuo flamma iacis vitro.*

Drepanii verò hi sunt de eodem argumento versus:

*Aspice constructam tanta in mysteria plebem,
Vnum quæ trino celebrat sub nomine numen,
Non sic Iudæis simulantur Didyma Gallis,
Attica nec Graiis nuribus vigilatur Eleusis,
Orgia Thebanis vel agit nocturna Cithæron
Nil habet insanum strepitum, nil thure vaporum
Sanguine nil madidum, nil cursibus immoderatum.*

Et post:

*Hunc (de Christo autem sentit) ut per totam
possimus dicere noctem*

*Inferimus claros sanctis altaribus ignes,
Vestibus innumeris cæcæ circumstusæ gyro
Æquoream cohibet formatrix cera papyrum,
Cera domus mellis iam cæcæ turba colentum
Nigrantes tenuat vario splendore tenebras,
Vberat stuppas, ferues discordia concors,*

Vt dum

*Vt dum sacra pio peraguntur mysticaru,
 Æmula federeis vigilans funalia flammis.
 Hac tibi Christe (sic enim emendo) tui patris
 indiscreta propago
 Multa luce micans, terra nox splendet in omni
 Nox claro magis clara die:*

Vnde & eam festiuitatem *Τῶν ἁγίων τῶν φώτων ἡμέραν*, id est, *sancti luminarium diem* à Gregorio Nazian. in oratione de sancto baptisinate vocari existimo, vt & à Nicephoro *Ἐπιλόχιον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως*, libro 8. hist. ecclesiast. capite 37. Nam quod illic Nicephorus narrat ex Sozomeni libro 12. histor. Ecclesiast. capite 11. hausit: apud quem editum Saporis propositum dicitur *Ἐ τῶν ἡμερῶν ἢ τῶ μὲν πάντως τῆ Χριστοῦ ἢ ἀνάμνησις*, (ita quippe legendum esse, non tantū sensus exposcit, sed & Calliodori versio lib. 3. histor. tripart. cap. 2. docet) *ἐπιπλήυτο, τῆς δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἢ πατήγεως τοσοδοκάτο*. Quo verborum ambitu septimam diem maioris siue vltimæ quadragesimalis hebdomadæ ab eo significari credo. Meminit & huius festiuitatis Alcimus Auitus, Homilia de prima festi Rogationum institutione ad populum Viennensem, his verbis: *Tracta sunt hæc inter timores publicos & rumores priuatos; usque ad imminentem vigiliarum solemnium noctem, qua celebrari festum Dominicæ resurrectionis, annua consuetudo poscebat. Si quidem hanc omnes laborum opem, malorum finem, metuentium securitatem, communibus animis experiebantur. Ad fuit igitur nox illa venerabili, qua ad spem publice absolutionis votiuum solempne patefaceret. Illa verò nocte Israelitica genus per mare Rubrum transitus historiam legi solitam, indicat idem Auitus lib. 5, sui poematis, cum ait:*

*Incluzus egyptium solempni carmine ductor
 Describit factum, toto quod psallitur æuo,
 Cum purgata sacris deletur culpa fluentis:
 Emittit que nouam parientiū lymphā lauacri
 Prolem, post veteres quos edidit Eva reatus.*

Pes illum siquidem maris Rubri transitum typum baptismatis præfiguratum Ambrosius lib. 1. De sacramentis, cap. vlt. & lib. vnico de his qui initiantur, cap. 3. Et Augustinus tractatu in Ioannis 11. cap. interpretantur. Egressi porro de la-

uacro, ipsamet etenim Tertulliani verba ponam : Perunge-
bantur benedicta vnctione, de prisca disciplina, qua vngi o-
leo de cornu in sacerdotio solebant, Itaque Synodi Laodi-
cenzæ cap. 48. constitutum legimus: ἵπ δὴ τῶς φαρζαυδῶς
μετὰ τῆ βάρπ. sua χρίσθαι χρίσµατι ἰπνεραῖα τοῦ μετῶχῶς αἰου ἡ
βασιλείας τῆ Χριστοῦ. Quæ verba hoc significant, oportere il-
luminandos & baptizandos post lauacrum vngi vnguento su-
percaelesti, & participes esse regni Christi. Cyprianus epist.
12. lib. 1. Vngi quoque necesse cum qui baptizatus sit, vt ac-
cepto chrismate, id est, vnctione, vnctus esse Dei, & habere
in se Christi gratiam possit. Porro autem Eucharistia & vn-
de baptizati vnguntur oleum, in altari sanctificatur. Quæ nō
vnius Cypriani, sed 84. Episcoporum qui Carthagini Decio
imperante conuenerūt, verba sunt : quemadmodum Græca
epistola, quæ huic cōcilio, (cui non interfuit modo, sed præ-
fuit Cyprianus) præponitur in lib. conciliorum à Balsamo-
ne compilatorum, ostendit, quæ de Latina Cypriani Græca
facta videtur. Ac proinde commodius non potuisse quàm
Cypriani illius modò prolata epistola transcriptione verti.

Ad Iouianum autem scripta dicitur, nisi in nomine error sit,
& in Iubaiani locum Iouianus irrepserit. Nam de hæretico-
rum baptismo Iubaianum per literas cōepiscopos cōsuluisse,
ex multis Cypriani locis liquet. Quærit autem auctor libri
Responsionum ad Orthodoxos, cum ante sepulturam Chri-
stus à Maria vnguentō delibutus sit, nos autē in baptismo pas-
sionis Christi & resurrectionis signa celebremus: cur tandem
primū quidē oleo vngimur, deinde his quæ in fonte peragū-
tur impletis chrismate postea consignamur. B. Augustin⁹ lib.
15. De trinitate donū gratiæ visibili significari vnguento di-
cit, quo baptizatos vngit Ecclesia. Et Laurentius presbyter
homilia de poenitētia: *Et illa die, illaque hora qua egressus es de la-
uacro, ipse tibi es dōngis & diurnæ remissio. Non opus habes docto-
re, nō dextra sacerdotis. Mox ascendisti de sacro fonte, vestitus es
veste alba, & vnctus vnguento mystico, facta est super te invocatio,
& venit super te trina virtus que nouum vas hac perfudit noua do-
ctrina.* Et alias: *Atque in his tribus speciebus immunda mulier in la-
chrymis & capillis, & vnguento quasi fontē baptisni de pedibus Chri-
sti extraxit. Nam in fonte baptisni, quid aliud est, quàm aqua, &*

chrisma, & vestis alba? huic mulieri pro aqua fletus fuit, pro chrismate oleū, pro veste capilli. Baptismati quoque chrismatis vnctio adiici præcipitur Concilii Arausicani primi, cap. 1. Vnctum planè fuisse baptizatorum caput, docet Ambrosius lib. vnico, de his qui myster, inicianur, cap. 6 Et lib. 3. De sacramētis cap. 1. *Hesterno die, ait, de fonte disputauimus, cuius spe res uelut quadam sepulchri forma est in quem credentes in Patrem & Filium & Spiritum sanctum recipimur, demergimus, & resurgimus, hoc est, resuscitamur. Accipe autem mysteriū, hoc est unguentiū supra caput, quare supra caput? quia sēsus sapiētia in capite e-ī, ait Salomō.* Et ideo, credo Isidori tēporibus in Hispania infantium capita lauacri inualuerat, ne quadragesimæ obseruatione torriditati ad vnctiōnem accederent, quem diem inde *Capitium* vulgare nomē accepisse, scribit lib. 6. etymologiæ, cap. 18. & lib. 1 De origine officior. ecclesiast. cap. 27. De hac etiā lauacro copulata Chrismatis vnctiōne aliquot ex veteri quodam carmine de Bebiano versus quorum incertus est auctor, subiiciam:

*Credidit oranti & sumentem flumina uita
Præcinctus puro perfudit Episcopus amni.
Quo peragente pius solito mox ordine ritus
Et diuine sacrum libans & chrismate fragrant
Attonitum mira se maiestate facetur.
Sed quis odor quærit, quæ n sentiat in sua labi
Pectora, prædulci medicantem neclare fibras.
Sedula tunc coniunx omen de nomine Christi
Vnguentum spirare docet.*

Gregorius Turonensis lib. 5. historiar. cap. 11. *Ibique omnis multitudo populicorā eo prostrata baptismū flagrantis. At ille præ gaudio lacrymans chrismate linens, in sinum matris Ecclesia cōgregauit tractat, & de chrismate in baptismo vnctiōne.* Rabanus lib. 1. de inst. clericor. cap. 28. ubi & illud ex gestis Pōtificū memorat, Syluestriū papam in ecclesia Romana constituisse, ut sicut episcopo soli chrismatis conficiēdi & baptizati per manus impositionē cū ipso baptismo cōsignādi potestas data est, ita presbyteris liceret. eodē chrismate linire baptizatum leuatū ex aqua propter occasionem transitus mortis Quod & Rupertus Liucienis lib. 5. ex diuinis officiis, cap. 16. narrat in hæc verba: *Legi uero autem in gestis pontificalibus quod Syluester papa constituit, ut baptizatum linat presbyter chrismate leua-*

eum de aqua, propter occasiones transirus mortis, ne propter absentiam Episcopi, & difficultatem eum consequendi, sine manus impositione baptizari migerent. Presbiteris itaque baptizatos chrismate un- gere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem, (quod solis debetur Episcopis) sed verticem. Ex his admonendi sumus, duplicem in baptismo unctionem interuenisse. Quarum vna lauacrum antecede- bat, altera sequebatur. Illam Græci auctores ἐλάφις ἑπιχρίσει, hanc ἀγία μύρῃ σφραγισματι factam dicunt. Hac enim nominum differentia utramque unctionem auctor libri Responsio. ad ortho- doxos, quæstio. 137. distinguit. Verba eius quæ nos hoc doce- rent, hæc sunt: Πρῶτον μὲν ἐλάφις χρίσμεθα, ἔπειτα δὲ τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἐν τῇ καλυβῆθι, πλείστατες σύμβολα, τῷ μύρῃ σφραγι- ζόμεθα. Idem in responsione eidem quæstioni subiecta: χρίσ- μεθα δὲ τῷ παλαιῷ μύρῃ ἵνα γινώμεθα Χριστοί, τῷ δὲ μύρῃ τῷ ἁγίῳ ἀνάμνησιν τῆς τιμῆς τῶν χρίστων τῷ μύρῃ ἐν τῷ φιασμῶν ἰαυτῶν λογίζομεθα. Vbi χρίστων ἐλάφις καὶ μύρῃ separari videm⁹. Quod autē Latini aucto- res unguentum, & Græco verbo, quo tamen iam consuetudo pro Latino vititur, *chrisma* dicunt, id ἀγίον μύρον ab illo auctore dici patet ex Quæstio. 14. quo loci baptisma ab hæreticis datum, τῇ ἑπιχρίσει τῷ ἀγίῳ μύρῃ διορθῶς scribit, id est (vt Isi- dorus lib. 2. de Ecclesiast. offic. capite 44. scribit) *chrismate* *pinguari*. Similiter Dionysius libro De cælesti hierarch. τῷ ἐ- λάφις καὶ μύρῃ χρίσει, in baptisimi ritibus recensendis diuerso ordine collocat. Nec verò dubium est, quin *chrisma* balsa- mi atque aromatum mixturam iam olim habuerit, vt ex Ru- perto Tuiciensi lib. de diuinis offic. 5. capite 16. & Concilii Cabilonensis 2. cap. 16. & Tribunensis capite 12. intelli- gimus. Vnde *chrisma* arte myropolica compositum fuisse un- guentum dicitur libro 2. Recognitionum Clementis. Et in lib. de Ecclesiast. hierar. c. 4. ἡ τῷ μύρῃ σωθεῖς dicitur esse συ- αγωγὴ, πῆς ἐπιποσῶν ὕλων ἐν ἑαυτῇ πλυσθῆς ἔχουσα ποιότητῃς εὐδο- μίας, ἧς οἱ μετασχόντες ἐκδιὰ λῶσται; id est, *chrismatis* compositio di- citur esse collectio quædam odorum & suauem *fragantium materia- rum*, abundanter cõmens qualitates odoriferas, cuius qui participes fiunt, odoris suauitate replentur. Vnde in illis de Bebiano paulo- ante à me prolatis versibus *chrismatis* odor prædicatur. A mystica autē Iudæoru unctione ad nos *Chrismatis* vsus mag-

nasse B. Augustinus lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap.
 13. & Isidorus lib. 7. Etymologiar. cap. 2. docent Cœnæque
 dominicæ die etiamnum sua ætate confici solitum Chrisma,
 idem Isidor. auctor est lib. 6. Etymologiar. cap. 18. Eductos
 verò de lauacro veste candida statim amictos fuisse Diony-
 sius lib. de Ecclesiast. hierarch. cap. 1. significat. Hoc enim est
 quod ait, *ἁλοῦς ἰοῦντα τῷ πηλοσθῆνι κατὰλληλοι.*
 Quod planius expressit cap. 2. eiusdem libri, cum ait, *ἕξ ἧς δὲ
 φαιτοῦδῆς ἰοῦντες ἁλοῦσιν τῷ πηλοσθῆνι:* id est, *Baptizati
 autem confestim candidas vestes induunt.* Albatos enim re-
 cens baptizatos fuisse iam supra monuimus. Inde est quod
 Laurentius presbyter Homilia de pœnitentia, vestem albam
 inter baptismi externos ritus ponit. Qua de re qui plura scire
 desiderat, legat Rabanum Maurum eius ritus causas pertra-
 ctantem lib. 1. De institutio. clericorum, cap. 29. & Rupertū
 Tuiciensem lib. 7. de diuinis offic. cap. 9. Addit Rabanus te-
 stū post sacram vnctionem bāptizati caput mystico velami-
 ne fuisse, vt intelligeret se diadematis regalis & sacerdotalis
 dignitatis (sicut loquitur) portitorem. Cuius ceremoniæ suo
 tempore obseruata Nicephorus lib. 3. histor. Ecclesiast. cap.
 vlt. meminit, qui cereum quoque baptizatorum dextræ sua
 ætate inferi solitum docet. Cerei planè Paschalis benedictio-
 nem à Sozimio Ecclef. Rom. 39. vt ille ait, vt vero Marian.
 Scotus 41. Pontifice institutam, Rupertus Tuiciensis lib. 6. de
 diuinis offic. cap. 28. auctor est. Quod & antè eum Rabanus
 lib. 2. de institutio. clericorum, cap. 32. prodiderat. Enimvero
 post egressum de lauacro lactis & mellis concordiam prægu-
 rasse baptizatos, ad infantie significationem Tertullian. in
 libro De corona militis, & B. Hieronymus aduersus Lucife-
 rian. tradunt. Alia insuper baptismi solemnia Gregorius Na-
 zianzen. perstringit Oratione de sancto baptismate, ad finem:
*Ἡ γὰρ τῆς, ἠν αἰνῆα ἑήση μὲν τὸ ἐάσωπιμα πρὸ τῷ μεγά-
 λῳ ἑήματος, τῆς ἐκείθεν δὲ ἦς ἐστὶ τὸ ἑχάραγμα. ἢ φαλαμαδία μετ' ἧς
 δεχθήση, τ' ἐπειθεὶς ὑμνωδίας προοίμιον αἰ λαμπαδῆς: ἀ: τὸ ἀνάφει,
 τῆς ἐκεί φαιτοῦδῆς μετ' ἧς ἀπατήσομεν τῷ πυρὶ φαιτοῦδῆ.
 ἢ ἀφῆνοι ψυχῆς φαιτοῦδῆς τῆς λαμπαδῆς τ' πίστεως.* id est, *Statim,
 in quam post baptismum anse mœnium alcare consueuerit, ventura gloria
 est precludunt: P salmōdis cum qua suscipiunt, laudis ventura est anse-*

ambulatrix. Lampades quas accendimus, venturæ sunt illuminationis mysterium, cum qua obuiabimus sponso, splendida & virginales animæ splendidi lampidibus fidei. Ad extremum ait Rabanus lib. prima de instit. cler. capite 29. corpore & sanguine dominico baptismi sacramentum confirmatū, vt baptizatus Deum haberet in se habitatorem. Nam qui uncti fuerant & regenerationis lauacro renouati, proutinus ad Cœnam quoque Dominicam vocabantur, vt ostendit Dionysius lib. de Eccl. hier. his verbis: *Εν τέλει διακόνων ὁ ἱερεὺς ἐπι τῶν ἱεροσώτων ὠραρεῖται καὶ τὴν τριπλοῦν, ἢ τὴν τριπλοῦν μυστηρίων αὐτῶν μεταδίδωσι κοινωνίας: i.* Tandem autem Episcopus in initium baptismi ad sacramentis. Eucharistiam vocat, variis que facit sacramentorum. Quod & B. Ambrosius clarè expressit l. vnic. de his qui myct. in. c. 8. *His, ait, abluta peccatis insignibus ad Christi contendit altaria, dicens: Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lustrat inuentem meam. Depositis inueterati erroris exuvijs renouata in aqua. Inuentem, caeleste illud festinat adire conuiuium. Venit igitur & uidet sacrosanctum altare compositum, exclamans, ait, Parsisti in conspectu meo mensam.* Hanc sacramentorum coniunctionem etiam aperte Pontius Paulinus his versibus describit:

Inde parens sacro duci de fonte sacerdos,

Infantes inueos corpore, corde, habitu.

Circundansque rudes festis altaribus genos,

Pura salutariferis imbuit ora cibo.

Inde Ambrosius lib. 4. De sacramentis, cap. 2. post antecedentia baptismi solennia expolita; Sequitur, ait, *ut venis ad altare.* Et cap. 3. *Venisti ad altare, vidisti sacramenta posita super altare.* Itaque cap. vltim. De his qui misterijs inician. ita concludit: *His igitur sacramentis parcat Ecclesiam suam Christus, quibus animi firmatur substantia.* Hinc & B. Hieronymus aduersus Luciferianos. *Hilaris, ait, cum diaconus de Ecclesia recesserit, solusque ut putat, incola mundi sit, neque Eucharistiam consecrere potest Episcopus, & presbyteros non habens: neque baptismus sine Eucharistia tradere.* Sed & B. Augustinus lib. 3. hypognosticon: *Quomodo igitur vitam æternam promissam non renatus ex aqua, & Spiritu sancto, non cibatis carne, atque potatis sanguine Christi, qui suffus est in remissionem peccatorum.* Nec verò dubium est quin vel infantibus ipsis ad salutem necessarium Eucharistia cum baptismo sumpti-

onem veteribus nonnullis perusatum fuerit. Vnde in Legum Francicarum capitulis ab Ansegiso Abbate collectis libro 1. cap. 155. ita constitutum legitur: *Ut presbyter semper Eucharistiam habeat paratam ut quando quis infirmus fuerit, aut paruulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.* Quinetiam Mediolani post baptismum, vnguentique mystici tactum, Euangelium lectum, quo Apostolis pedes lauisse Christus narratur, exindeque succinctum sacerdotem pedes baptizatis lauisse B. Ambrosius lib. 3. de sacramentis, cap. 1. & lib. vnic. de his qui mysteriis iniciant, cap. 6. indicat: Quamta men consuetudinem Romam Ecclesiam non habuisse dicit: Idque adeo Libertini Concilii cap. 48. prohibitum fuisse videtur. *Novissime autem, inquit Rabanus libro primo, de institutione clericorum, cap. 30. à summo sacerdote per impositionem manus baptizato tradebatur Spiritus sanctus, ut roboraretur per Spiritum sanctum, ad predicandum alii idem donum, quod ipse in baptismo consecutus erat, per gratiam vite & donatus eternæ. Signabatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate, per pontificem verò in fronte, ut priori unctione significaretur Spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam; in secunda quoque, ut eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis venire in hominem declararetur. Et postea: Nee mirum, ait, si homo huic eodem chrismate ad accipiendum Spiritum sanctum ungitur, cum idem spiritus huic ipsi Apostolus datus fuerit, id est, in terra semel, quando post resurrectionem suam Dominus insufflauerit in eos & dixerit, Accipite Spiritum sanctum: quorum remisisset peccata, remittuntur eis, & quorum retinuerit, retenta sunt: Et de caelis semel, quando post ascensionem Domini in die Pentecostes in lingua ignis super Apostolos venit, & omnium gentium linguæ eloqui concessisset. Hoc verò antiquiorum auctorum testimonium nunc comprobandum atque confirmandum est. Tertullianus in libro de baptismo: *Dehinc manus imponitur per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum sanctum* Gyprianus in libro de hæreticis baptizandis: *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui Ecclesia baptizantur, per prepositos Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo domini consummentur.* Idem in lib. ad Pompeium contra episc. Stephanus*

Aut si effectū baptisimi maiestati nominis tribuunt, ut qui in nomine Christi Iesu ubicunq; & quomocunq; baptizantur, inuocati & sanctificati iudicentur, cur in eiusdem Christi nomine illic & manus baptizato imponitur ad accipiendum spiritum sanctum? Eusebius Emisen^o hom. de Pētecoste: Quod nūc in Neophytis man^o impositio tribuit singula, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populo, donauit vniuersis. Quò loci de manus impositione & confirmatione gratiæ quàm regeneratis per baptismum inde conferri dicit, copiose tractat beatus Hieronymus, Epistola aduersus Luciferianos: An nescis etiam hunc Ecclesiarum esse morem ut baptizati post manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus sanctus. B. Ambrosius libro tertio de sacra. ca. vlt. Sequitur spiritale signaculum quod aduistū hodie legi, quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur spiritus sapientiæ & intellectus. Spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque iustitiae, spiritus sancti timoris, septem quasi virtute spiritus. Id idem etiam lib. 2. de Ecclesiast. offic. capite vlt. post baptismum per Episcopos dari Spiritum sanctum cum manuum impositione scribit. Chrismate viique in fronte signatos fuisse baptizatos perspicue tradit Syntagma Caroli Magni auspicijs, aduersus Synodum in Græcia pro adorantis imaginibus gestam compositum in quo lib. 1. cap. 23. ita est: Et non in materialibus imaginibus est accipiendum, quæ viique sicut & ceteris dignitatibus lumine carent: sed in vexillo crucis, quod accepto baptismatis sacramento per sacrosanctum vnguinis liquorem nostris frontibus imprimitur, & per id sancto Spiritui, qui est lumen inenarrabile, qui etiam super discipulos in igne apparuit, ad nos veniendi aditus aperitur. In crucis enim impressione lumen est vultus Dei, id est spiritus qui à patre filioque procedit, quia semper in eis creditur radiare, qui suam innocentiam, vel sanctitatem prauis operibus non patiuntur violare. Ut ergo eius in nobis habitaculum non violemus, admonet nos Apostolus dicens: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Et iterum lib. 2. cap. 17. Signati itaque sumus in eo, quando secundum Apostolum in morte eius baptizati sacrosancti vnguinis liquore delibuti sumus, & accepimus Christi in nominis prerogatiuam. Vnde Laurentius presbyter Homilia de pœnitentia: Violauit, inquit, Symbolum meum: corrupti pactum in ipso vexillulo fronti conscriptum. Pari de causa

Prudentius in Hymno ad omnes horas :

Dic, ait, triumphalem crucem

Pange vexillum notatu quod refulget frontibus.

Quò pertinent & sequentes versus ex eius Hymno ante somnum prompti :

Cultor Dei memento

Rorem subisse sanctum

Te chrismate innotatum.

Idem in Psychomachia:

Post inscripta olei fronti signacula: per que

Vnguentum regale datum est & chrisina perenne.

Ex quo perspicuum est, Prudenti temporibus, qui sub Gratiano Imperatore floruit, baptizatorum frontes chrismate consignare moris fuisse. Sed & hunc consignationis more iam ante ea tempora in Ecclesia receptum testatur Epist. Cornelij Papæ apud Euseb. lib. 6. histor. Eccles. cap. 43. Quo loci de Nouato, quæ in lecto tinctum narrat, ita scribit: Οὐ μὲν ἔδεν τὸ λοιπὸν εἶπε, μετὰ φύγει τιλὸν ὄσση, ὡν χερὶ μετὰ λαμβάνω χεῖρ τὴν ἐκκλησίας χεῖρα τὴν πνευματικὴν ὑπο τῆ ἑπισκόπου, τὴν δὲ μετὰ τὴν πῶς ἀντὶ ἀγίου πνεύματος εἶπε. Quæ verba ita Rufinus conuertit: *Ad id autem etiam hoc, quod ipse Nouatus in iuuentute spiritum immundo vexatus sit, & cum tempus aliquantum consumpsisset apud Exorcistas, egritudinem incurreret grauem, ita ut desperaretur, & quod iacens in lecto, pro necessitate persusus sit, nec reliqua in eo quæ baptismum subsequi solent solemniter adimpleta sunt, nec signaculo chrismatis consummatus sit, unde nec Spiritum sanctum unquam potuerit promereri.* Huiusmodi porrò consignationis ius potestatemque sibi soli Episcopi vindicarunt atque adrogarunt: presbyteris verò idem ius denegatum est. Isidor. lib. 7. Etymolog. cap. 20. Presbyteri, ait, licet sint sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent, quia nec chrismate frontem signant: nec Spiritum sanctum dant: Quod solis Episcopis deberi lectio Actuum Apostolorum indicat: Nec non Beda in caput octauum Actuum Apostolorum, Presbyteris concedi ait: siue extra siue præsentem Episcopo chrismate, quod tamen ab Episcopo fuerit consecratum, vngere: non tamen frontes ex eodem oleo signare: quod solis Episcopis competere scribit, cum tradunt Spiritum sanctum baptizatis. Idem ex Dècretis

Innocentii Papæ refertur in Cano. Presbyteros, de consecra-
 tio. distinct. 4. Cui & Gregorii Pontificis suffragium ex libro
 3. registri Epistol. ad Ianuar. accedat. Ceterum solos ab initio
 Episcopos baptismi dandi ius habuisse, Præsbyteris verò &
 Diaconis postea id concessum, ea tamē lege vt his qui ab illis
 baptizati essent ab Episcopis postea manus imponerentur,
 Tertul. cum B. Hieronymo ostendit. Ille quidem lib. de bap-
 tulino sic ait: *Supersit ad concludendam materiam de obseruatione*
quoque ut illi & accipiendi baptismum comm. nefacere, Dandi quidem
hæc est sim. n. sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc presbyteri & dia-
coni, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesie honorem:
quo saluo salua pax est. Et ita baptismi munere fungi apud Dio-
nyhium de Cælesti hierarch. non alius narratur, præter τὸν ἱε-
ρῶν: qua appellatione secundum Tertulliani interpreta-
tionem, Episcopus exaudiendus est. Quod & Theodoritus
 libr. 2. hist. Ecclesiast. cap. 27. comprobat: quo loci pretiosæ
 cuiusdam stolæ mentionem facit, quam Constantinus, Hie-
 rosolymitanam Ecclesiam honorans, eius Episcopo dono
 dederat, vt ea indutus baptismatis munia obiret. B. verò Hie-
 ronymi aduersus Luciferianos verba hæc sunt: *Non quidem*
abnuo hæc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in mi-
noribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus
ad inuocationem Spiritus sancti manum impositurus excurrat. Isi-
dor. lib. 2. de ecclesiast. offic. c. vlt. Spiritum autem Sanctum ac-
cipere possumus, dare autem non possumus, sed vt detur, Deum inuoca-
mus. Hoc autem quod post baptismum fiat, quemadmodum
 Papa sanctus Innocentius scribit, subiiciam. Dicit enim non
 ab alio, quam ab Episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet
 sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc
 autem solis pontificibus deberi, vt vel consignent, vel vt
 paracletum Spiritum sanctum tradant, non solum eccle-
 siastica consuetudo demonstrat, verum & illa lectio Apo-
 stolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos,
 qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Itaque
 Vormaciensis concili capite octaua ita constitutum me-
 moratur: *Similiter presbyterus non liceat per impositionem manus*
paracletum Spiritum tradere, nec chrismum conficere, nec chrisma-
te baptizatorum frontes signare. Hæc enim omnia illicita esse

presbyteris cognoscuntur, quia pontificalem apicem non habent. Enimuero in baptismo dando certis ac conceptis verbis Episcopus usus fuisse, ex eo intelligimus, quod Ambrosius in commentario Epistola ad Corinth. capite prima ait: *Non omnem qui baptizat idoneum esse & euangelizare: propterea quod verba sollemnia sunt, quae dicuntur in baptismo.* Idemque in vntione facienda haec effatur sacerdotem libro secundo De sacramentis, capite vltim. dicit. *Deus pater omnipotens quae te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat ad vitam aeternam.* Atque haec sunt baptismi solennia, quae quidem veterum scripta non incuriose legendo obseruare potui, ferè omnia: quorum bonam partem Cyprianus in libro de baptismo Christi, huiusmodi verborum compendio complexus est. Verborum solemnitas, & sacri inuocatio nominis & signa institutionibus Apostolicis sacerdotum ministeriis attributa, visibile celebrant Sacramentum: Rem verò ipsam Spiritus sanctus format & efficit & consecrationibus inuisibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis auctor apponit, & plenitudinem gratiae vntionis diuinæ pinguedo sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti consummat & perficit. Eaque sunt *τὰ ἱερουργμα*, quae Eusebius in Constantini baptismo ab Episcopis peracta, libro ipsius vitæ quarto scribit. Recens autem baptizati, à Græcis *νεόφυτοι* & *νοφάτις* vocantur. B. Augustinus Neophytum recentem dixit libro secundo Confession. capite tertio cum de vtroque parente agens, ita scribit: *Nam ille adhuc Catechumenus, & haec recenserat. Ex ea verò die, qua baptizati erant, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinabant,* vt Tertullian. in lib. de Corona milit. auctor est. Et ideo B. Augustin. Sermone in die dominica Palmarum 3. baptizatis non modico post baptismum tempore voluptatibus abstinendum monet.

AIUNT deinde Imperatores, OMNI THEATRORVM
ATQVE CIRCENSIVM VOLVPTATE PER VNIVER-
SAS VRBES EARVNDem POPVLIS DENEGATA, TO-
TAE CHRISTIANORVM AC FIDELIVM MENTES
DEI CVLTIBVS OCCVPENTVR.] Vetant ergo Imperatores

Innocentii Papæ refertur in Cano. Presbyteros, de consecratione, dist. 4. Cui & Gregorii Pontificis suffragium ex libro 3. registri Epistol. ad Ianuar. accedat. Ceterum solos ab initio Episcopos baptisni dandi ius habuisse, Presbyteris verò & Diaconis postea id concessum, ea tamē lege vt his qui ab illis baptizati essent ab Episcopis postea manus imponerentur, Tertul. cum B Hieronymo ostendit. Ille quidem lib. de baptisno sic ait: *Supersit ad concludendam materiam de obseruatione quaque a tali & accipiendi baptisnum comm. nefacere, Dandi quidem habet ius sicut unus sacerdos, qui est Episcopus, Dehinc presbyteri & diaconi non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesie honorem: quod saluo salua pax est.* Et ita baptisni munere fungi apud Dionysium de Cælesti hierarch. non alius narratur, præter τὸν ἑπισκοπον: qua appellatione secundum Tertulliani interpretationem, Episcopus exaudiendus est. Quod & Theodoretus lib. 2. hist. Ecclesiast. cap. 27. comprobat: quo loci pretiosæ cuiusdam stolæ mentionem facit, quam Constantinus, Hierosolymitanam Ecclesiam honorans, eius Episcopo dono dederat, vt ea indutus baptisnatis munia obiret. B. verò Hieronymi aduersus Luciferianos verba hæc sunt: *Non quidem abno hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem Spiritus sancti manum imposturus excurrat.* Iudor. lib. 2. de ecclesiast. offic. c. vlc. *Spiritum autem Sanctum accipere possumus, dare autem non possumus, sed vt detur, Deum inuocamus.* Hoc autem quod post baptisna fiat, quemadmodum Papa sanctus Innocentius scribit, subiiciam. Dicit enim non ab alio, quam ab Episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus deberi, vt vel consignent, vel vt paraclctum Spiritum sanctum tradant, non solum ecclesiastica consuetudo demonstrat, verum & illa lectio Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Itaque Vormaciensis concilii capite octaua ita constitutum memoratur: *Simuliter presbyteris non liceat per impositionem manus paraclctum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare.* Hæc enim omnia illicita esse

presbyteris cognoscuntur, quia pontificalem apicem non habent. Enimvero in baptismo dando certis ac conceptis verbis Episcopos usus fuisse, ex eo intelligimus, quod Ambrosius in commentario Epistola ad Corinth. capite prima ait: *Non omnem qui baptizat idoneum esse & euangelizare: propterea quod verba sollemnia sunt, quae dicuntur in baptismo.* Idemque in vntione facienda hæc effatum sacerdotem libro secundo De sacramentis, capite vltim. dicit. *Deus pater omnipotens quæ te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto concessitque tibi peccata tua, ipse te vnyat ad vitam æternam.* Atque hæc sunt baptismi solennia, quæ quidem veterum scripta non incuriosè legendo obseruare potui, ferè omnia: quorum bonam partem Cyprianus in libro de baptismo Christi, huiusmodi verborum compendio complexus est. Verborum sollemnitas, & sacri inuocatio nominis & signa institutionibus Apostolicis sacerdotum ministeriis attributa, visibile celebrant Sacramentum: Rem verò ipsam Spiritus sanctus format & efficit & consecrationibus inuisibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis auctor apponit, & plenitudinem gratiæ vntionis diuinæ pinguedo sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti consummat & perficit. Eaque sunt *ἡ ἰουμνα*, quæ Eusebius in Constantini baptismo ab Episcopis peracta, libro ipsius vitæ quarto scribit. Recens autem baptizati, à Græcis νεόφυτοι & νεοφώτοι vocantur. B. Augustinus Neophytum recentem dixit libro secundo Confession. capite tertio cum de vtroque parente agens, ita scribit: *Nam ille adhuc Catechumenus, & hæc recenserat. Ex ea verò die, quæ baptizati erant, lauacro quotidiano persotam hebdomadam abstinebant, vt Tertullian. in lib. de Corona milit. auctor est.* Et ideo B. Augustin. Sermone in die dominica Palmarum 3. baptizatis non modico post baptismum tempore voluptatibus abstinendum monet.

AIUNT deinde Imperatores, OMNI THEATRORVM
ATQVE CIRCENSIVM VOLVPTATE PER VNIVER-
SAS VRBES BARVNDem POPVLIS DENEGATA, TO-
TAE CHRISTIANORVM AC FIDELIVM MENTES
DEI CVLTIBVS OCCVPENTVR.] Vtant ergo Imperatores

festus, de quibus suprà egimus, diebus, theatrales ac Circenses ludos edi. Eiusmodi namque ludorum celebrationem ab eorum dierum religione alienam meritò existimarunt. Scenica certe spectacula, vt irritamenta vitiorum & ad corrumpendos animos potentissimè valentia, cautè ac studiosè fugienda diuinæ legis interpretes semper admonuere: longèque ab his primos Christianos animo & voluntate abhoruisse, Tertullianus capite trigesimo octauo Apologetici indicat. *A Equè, inquit, spectaculum vestrum in eas res renuntiamus, in quantum originibus eorum: quas scimus de superstitione conceptas cum ipsis rebus, de quibus exiguntur, praterimus. Nihil est nobis dictum, visu, auditu, cum insania Circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenae, cum xyli vanitate. Fœditatem quoque eorum, quæ in theatris ac scena de Gentilium diis representabantur, ridet cap. 15. eiusdem libri. Omniaque aded spectacula proprio libro, quem de spectaculis inscripsit, acerrimè exagitat Cyprianus quoque epist. 2. lib. 2. *Conuertere, ait, hic vultus ad diuersi spectaculi non minus prænitenda contagia. In theatris quoque conspicies, quod tibi & dolori sit & pudori. Cothurnus est Tragicus prisca facinora carmine recensere, de parricidis & incestis horror antiquus expressa ad imaginem veritatis actione replicatur, ne seculis transeuntibus exoleat quod aliquando commissum est. Admonetur omnis ætas auditu fieri posse, quod aliquando factum est. Nunquam cui senio delicta moriuntur, nunquam crimen temporibus obruitur, nunquam scelus obliuione sepelitur. Exempla sunt quæ iam esse facinora desisterunt. Tunc delectat in ministri turpitudinum magistratio, vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit audire. Adulteriam discitur cum videtur, & lenocinante ad vitia publica auctoritatis malo, quæ pudica fortasse ad spectaculum matrona processerit, de spectaculo reuertitur impudica. At huc deinde morum quanta labe, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, histrionicis gestibus inquirari videri contra fœdus, iusque nascendi patientiam incestæ turpitudinis elaboratam? Emirantur (sic enim lego) mores, omnis honor, & vigor sexus eneruati corporis dedecore emollitur, plusque illic placet quisquis virum in feminam magis fregerit. In laudem crescit ex crimine, & eo peritior, quo turpior iudicatur. Spectatur hic proh nephus, & libenter. Arnobius etiam libro 4. aduersus gentes, ipsismet**

paganis velut pudendum obiicit, quod theatra non dissoluerent: in quibus infamiae numinum propudiosae cottidie publicarentur in fabulis. Effundit & eloquentiae suae flumen in theatris instans Lactantius, 1, 6, Diuini. inst. c. 20. *In scenis, ait quoque nescio an sit corruptiela vitiosior. Nam & Comica facile de stupris virginum loquuntur & amoribus, meretricum: & quod magis sunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiarum elegantia persuadent, & facilius inhaerent audientium memoriae versus numerosi, & ornati. Item Tragicam historiae subiiciunt oculis parricidia, & incesta regum malorum, & conburnata scelera demonstrant, Histronicum quoque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidines docent, & instigant? quorum uenerata corpora, & in muliebrem excessum habitumque mollita impudicas feminas in honoris gestibus mentiuntur. Quid de minis loquar, corruptelarum praesertim disciplinam? qui uocent adulteria dum fingunt, & simulat uerum ad uera? Quid iuuenes aut uirgines faciant, cum & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique quid facere possint, & inflammantur libidine, qua aspectu maxime concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus praefigurat: probantque illa dum rident, & adherentibus uirtus, corruptiores ad cubacula reuertuntur: nec pueri modo, quos praenaturis uirtus imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare iam non decet, in talem uitiorum semitam dilabuntur. Et mox: Vitanda ergo spectacula omnia non solum ne quid uitiorum pectoribus infidat, quae sedata & pacifica esse debent, sed ne cuius nos uoluptatis consuetudo delinuat, & à Deo, atque à bonis operibus quereat. Nam ludorum celebrationes, deorum festa sunt. Siquidem ob natales eorum, uel templorum nouorum dedicationes sunt constituti. Et primitus quidem uenationes, quae uocantur muneris, Saturno attributae sunt, ludus autem scenicus Libero, Circenses Neptuno. Paulatim uero & ceteris diis idem honoris tribui cepit, singulique ludus numinibus eorum consecratus sunt, sicut Si annius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur spectaculis interest, ad quae religionis gratia conuenitur, discipulis à Dei cultu, & ad Deos se contulit, quorum natales & festa celebrant. Idem Lactantius cap. 6. Epitomes: Quid scena, num sanctior? in qua Comediae de stupris & amoribus: Tragediae de incestis & parricidis fabulantur. Histronicae etiam impudici gestus, quibus infames feminas imitantur, libidines, quae saltando exprimunt, docent: an non minus corruptela disciplinarum est? in quo fiunt per imaginem, quae*

non sunt, ut fiant sine pudore quæ vers sunt. Spectant hæc adolescentæ: quorum lubrica ætas, quæ frenari, aut regi debet, ad vitia & peccata his in seipsum eruditur. Et mox: Fugienda igitur omnia spectacula ut tranquillum mentis statum tenere possimus, veniendum noxiis voluptatibus, ne delinici suauitate, pestifera in mortis laqueos incidamus. Et B. Augustinus lib. 2. de Symbolo, cap. 2. Alius fortassis theatri amator admonendus sit, quid fugiat, & quo delectetur, ac si voluntatem spectandi non perdat, sed mutet, in theatris labes morum discere turpia, audire inhonestæ. Videre perniciosæ. Sed ut adiuuante Domino ea ex cordibus nostris fortiter repellamus singulis singulis comparemus Illic intuentur spectatores propositum nescio quem consuetum Deum Iouem, & adulterantem & conantem. Et paulo post: Chorus illic ac cantio Pantomimi elicit auditum, sed expugnat sanctum aspectum.

Idem tragicorum spectaculorum vanitatem ridet lib. 3. confession. capite 2. Sed non est quisquam qui acrius acerbiusque theatra insectetur, quam B. Chrysostomus, cuius vix vlla homilia huiusmodi spectaculorum reprehensione vacat. Nã & homilia 29. in capite 6. Matthæi. Scenicos ludos ciuitatis pestem vocat, & homilia 69. in capite 21. eiusdem Matthæi, Theatralem chorum malorum omnium fontem, scaturiginem ac fomitem, & homilia octaua de pœnitentia, homiliaque 62. ad populum Antiochenum, Theatra pestilentia cathedram, incontinentie gymnasium, luxuriæ officinam, impudiciæ orchestram, Babilonicam fornacem vocat. Idem à Theatris abstinendum districtè præcipit, spectatoresque Scenicorum ludorum grauius obiurgat & increpat: sed & theatrorum ingressum Christianis interdicit, Homilia in psalmũ quinquagesimum, & homilia in Psal. 118. & homilia 1. in verba Esaiæ. Vidi Dominum, & homilia 2. & 6. in caput. 2. Matthæi & homilia 31. in caput quartũ Iohannis, & homilia quadragesima secunda in c. 19. Actor. Apostol. & hom. 13. ad populum Antiochenum, & in oratione de ecclesia Dei. Epiphanius quoque ad fin. librorum, quos contra hæreses scripsit, Ecclesiam catholicam spectacula, ut equestria certamina vituperare ac damnare scribit Et Beatus Augustinus Theatra, caueas turpitudinum & publicas professiones flagitiorum vocat libro primo de consentu Euangelistarum. capite 33. Nec verò Christianorum dumtaxat ita fuit de spectaculorum corruptela

opinio. Prisci namque Mafsilienses, quorum disciplinam atque grauitatem, non solum Græciæ, sed & cunctis gentibus anteponere, Cicero in oratione pro Flacco non dubitat, antequam fando ad eorum aures nomen Christi peruenisset, Mimis, quorum argumenta maiore ex parte stuporū continebant Actus, nullum in scenam aditum dabant, ne (quemadmodum eleganter Valer. Maxim. libro secundo capite primo scribit) talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumeret. *Vitiis enim nostris vt præclarè Quintilianus declamatio. I. ait. in animum per oculos Vis est, & vt Chrysofom. homilia prima. in Plal. quinquagesimum loquitur, Oculi nostri tanquam fenestrae sunt anime.* Prõptissimè ergo celerrimèque animos irritant & accendunt quæ oculis obiciuntur: Ac vel solo tabularum pictarum aspectu ad talia admittenda perpetrandaque hominum mentes inflammari certum est qualia sunt quæ spectantur. Hinc enim felibidine incensum, audaciotèmq; ad eam explendam factum, apud Terentium Eunuch. Chærea sic narrat:

*Virgo, ait, in conclauis sedet
 Suspectans tabulam quandam pictam, vbi in-
 erat pictura hæc, Iouem
 Quo patio Danae misisse, aiunt, quondam in
 gremium imbrem aureum.
 Ego met quoque id spectare cœpi: Et quia consi-
 milem luserat
 Iam olim ille ludum, impendio magis animus
 gaudebat mihi
 Deum sese in hominem conuertisse, atque per
 alienas regulas
 Venisse clanculum, per impluuium: fucum fa-
 ctiū mulieri.
 At quem Deum? qui templa celi summa con-
 cutit.
 Ego humuncio hoc non ficerem Ego illud ve-
 rò ita feci ac lubeus,*

Quod exemplum etiam à B. Augustino in eandem sententiam adducitur libro. I. Confession. capite II. Meritò ergo

secularibus spectaculis Christiani interdicti sunt Synodi Carthaginensis primo capite 15. & aliis plurimis conciliis, quorum aliquot in Nomocanonum libro capita citantur. Nec verò Circensibus minus, quam Scenicis spectaculis veteres Theologos infectos fuisse comperio. Lactantius namque libro 6. diuinar. institution. capite 20. ita in Circi insaniam inuehitur: *Circensium quoque ludorum ratio, quid aliud habet, nisi vanitatem, nouitatem, insaniam? Tanto utramque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur: ut iam plus spectacula exhibeant, qui spectandi gratia veniunt, cum clamore efferris & exilire cœperint.* Idem rursus Epitomes c. 6. *Circus non innocetior assumatur, sed maior his furor est. Siquidem mentes spectantium feruntur insania, ut non modo in conuicia, sed etiam in rixas, nec uon & in praelia & contentiones sepe consurgant.* B. Augustinus libro 2. de Symbolo, capite 2. *Amator es quispiam Circi? Quid delectat in Circo? Aurigas videre certantes, populos in sana furia anhelantes, quemlibet celerem præcedentem, aduersarii sui equum frangentem. Ista est omnis delectatio, clamare, quia uicit, quem diabolus uicit, & exultare & insultare quod aduersa pars perdidit equum, cum is qui tui spectaculo delectatur, iam perdidit animum.* Et mox. *Sed si re pompa illa, & figura, equorum compositio, curruum ornatus, & aurigæ superstantis equos regentis, vincere cupientis sise hæc, ut dixi pompa delectat, nec hanc tibi denegauit, qui pompis diaboli renuntiare præcipit: habemus & nos spiritalem nostrum aurigam, sanctum prophetam Heliam.* Idem etiam libro 6. Confelsionum, cap. 7. *Circensium subannat insaniam.* Accedat Isidorus libro 18. Etymologiar. capite 27 *Ludi,* ait, *Circenses sacrorum causa deorum, ac gentilitium celebrationibus instituti sunt. Vnde & qui eos spectant, demonum cultibus inferuire videntur. Nam res Equestris antea simplex, & ritique communis. Vsu huius reatus non erit. Sed cum ad ludos coactus est naturalis vsus, ad demoniorum cultum translatus est. & eaque Castori & Polluci deputantur hæc species, quibus equos à Mercurio distributos historie docent. Sed & Neptuni Equestris ludus est, quem Greci ἵππιον vocant. ed & Marti & Ioui in ludis equi sunt consecrati. & ipsi quædams præfunt.* De Circensium autem ludorum pompa totòq; apparatu, alius spero, dabitur aliquando commodior dicendi locus. Iam vero gladiatorios ludos (ut omnia gentilium spectacula comprehendam) summa verborum atrocitate Cyprianus

prianus prosequitur, lib. 2. Epistol. 2. *Paratur*, inquit *gladiato-
rius ludus*, *ut* *ut* *in* *linem* *crudelium* *luminum* *sa-* *quis* *ol* *le* *et* *et*. *Impletur*
in *succum* *cibis* *fortiter* *corpus*, *et* *arvina* *asidui* *nidoris* *membrorum*
moles *robusta* *pinguescit*, *ut* *saginatus* *in* *paenam*, *carius* *pereat*. *Homo*
occiditur *in* *hominis* *voluptatem*: *et* *ut* *quis* *possit* *occidere*, *peritia* *est*,
usus *est*, *ars* *est*. *Scelus* *non* *tantum* *geritur*, *sed* *docetur*. *Quid* *potest*
inhumanus, *quid* *acerbiter* *dici*? *Disciplina* *est*, *ut* *perimere* *quis* *possit*,
et *gloria* *est* *quod* *peremit*. *Lactantius* *lib. 6. diuinar. institution.*
c. 20. Nam *qui* *hominem* *quamvis* *ob* *merita* *dammatum* *in* *conspetu*
suo *ingulari* *pro* *voluptate* *computat*, *conscientiam* *sua* *polluit* *tam* *sci-*
licet, *quam* *si* *homicidii* *quod* *fit* *occulre*, *spectator* *et* *particeps* *fiat*. *Hos*
samen *ludos* *vocant*, *in* *quibus* *humanus* *sanguis* *effunditur*. *Adeo* *longe*
ob *hominib.* *fecerit* *humanitas*, *ut* *cum* *animas* *hominum* *interficiunt*,
ludere *se* *opinenter*, *nocentiores* *iis* *omnibus*. *quorum* *sanguinem* *volu-*
ptati *habet*. *Quaero* *nunc*, *an* *possint* *pii* *et* *iusti* *homines* *esse*, *qui* *con-*
stitutos *subiectum* *mortis* *ac* *miseriordiam* *deprecantes*, *non* *tantum* *pa-*
tiantur *occidi*, *sed* *efflagiant*, *nec* *vulneribus* *fatigati*, *nec* *cruore* *conten-*
ti. *Quinetiam* *percuttos* *iacentisque* *repeti* *iubent*, *et* *caduera* *ictibus*
dissipari, *ne* *qui*: *illos* *simulata* *morte* *deludat*. *Trasuntur* *etiam* *pugna-*
tibus, *nisi* *ce* *eriter* *e* *duobus* *alter* *occisus* *est*, *et* *tanquam* *humanum* *san-*
guinem *sitiant*, *oderunt* *moras*. *Alios* *illis* *comparis* *dari* *poscunt* *reca-*
tiores, *ut* *quamprimum* *oculos* *suos* *fatiant*. *Hac* *consuetudine* *imbuti*
humanitatem *perdiderunt*. *Itaque* *non* *parcunt* *etiam* *innocen-*
tibus, *sed* *exertent* *in* *omnes*, *quod* *in* *malorum* *trucidatione* *didice-*
runt. *Huius* *igitur* *publici* *homicidii* *socios* *et* *participes* *esse* *non* *conuenit*
eos *qui* *iustitiae* *viam* *teneri* *nituntur*. *Idem* *diuinarum* *instit.* *Epi-*
tomes. c. 6. Quid *tam* *horribile*, *tam* *tetrum*, *quam* *hominis* *trucida-*
tio? *Ideo* *seuerissimis* *legibus* *vita* *nostra* *multatur*: *ideo* *bella* *execa-*
bilia *sunt* *inuenta* *tamen* *consuetudo* *quatenus* *homicidium* *sine* *bello* *ac*
sine *legibus* *faciant*, *et* *hoc* *ut* *scelus* *vindicent*. *Quod* *si* *interesse* *homi-*
cidio *sceleris* *conscientia* *est*, *et* *eodem* *facinore* *spectator* *obstrictus* *est*
quo *et* *admissor*, *ergo* *et* *his* *gladiatorum* *sceleribus* *non* *minus* *cruore*
perfunditur *qui* *spectat*, *quam* *ille* *qui* *facit*: *nec* *potest* *esse* *immunis* *a*
sanguine *qui* *voluit* *effundi*: *aut* *videri* *non* *interfecisse* *qui* *interfe-*
ctor *et* *fauet*, *et* *praemium* *postulauit*. *Itaque* *munerum* *edi-*
tionem, *gladiatoriaque* *spectacula* *Constantinus* *post-*
quam *ad* *fidem* *nostram* *conuersus* *est*, *sustulit*: *quem-*

admodum Eusebius lib. 4. de ipsius vita scribit: *εἰθε, αἰτ, εἰδῶ-
 τας ἐπιλήλους τὴ νόμοις, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπι τοῖς πᾶσι διεκελεύτο, μὴ θύειν
 εἰδώλους, μὴ μονομάχων μακροφάντας μολύθειν ὡς πόλεις. i. Unde reci-
 procis legib. & constitutionib. omnib. inhibuit idolis sacrificare, &
 gladiatorum inter se commissiōib. polluere atque inquin. & ciuitates.
 Sozomen. lib. 1. hist. Ecclesiast. c. 8. *ὅτι δὲ Ῥωμαίους τότε παρῶ-
 τον ἢ πᾶσι μονομάχων ἐλύθη θεᾶς, vbi vulgo malè legitur μοναχῶν,
 vt & ἐν κεφαλᾷ αἰσῖ quartæ lib. eusebii de vita Constantini, μονο-
 μαχῶν, pro μονομαχῶν. Hac de re extat in l. vñ. de gladiatoribus s.
 lvi. 11. 10. Constantini ad Maximum Præfectum Prætorio
 constitutio, proposita Kal. octob. Paulino & Iuliano Coss.
 in hæc verba: *Cruentia spectacula in otio civili & domestica quiete
 20. p. cent. Quæ propter omninò gladiatore esse prohibemus. Cuius
 constitutionis reliqua quæ in Iustiniani Codice defunt, ex
 Theodosiano suppleri possunt. Quamquam autem simul
 cum sacrificiis gladiatoria spectacula interdicta fuisse Eu-
 sebius innuere videatur, tamen prius ea, quàm cruenta spe-
 ctacula prohibita fuisse sciendum est. Nam constitutio ad
 Valerium Maximum Præfectum vrbis (sic enim l. 1. de paga-
 nis in Codice Theod. restituenda est) Crispo 2. & Constantino
 2. Coss. data iam ante prohibita fuisse sacrificia domestica
 demonstrat. At quadriennio deinceps (vt ex serie Coss. liquet)
 post eam cōstitutionem data illa est, qua gladiatorum ludi tol-
 luntur. Post Constantini tamen obitum in vsum reuocata
 gladiatoria spectacula fuisse, indicio est Constantii A. & Iu-
 liani Cæsar. ad Orsitum vrbis præfectum, relata in l. 2. de gla-
 diatoribus, c. Theodosii constitutio: qua munerarios prohibent,
 auctoratos militiæ vel palatina prædicos dignitate in ludum
 producere, multa proposita iis qui contra tantauerint. Ex
 quo colligitur ad gladiatorum ludum alias personas impunè
 licitòque iure vocatas fuisse. Quod & aliud Constantii re-
 scriptum ad Catullinum præfectum vrbis, relatum in l. 2. Quæ-
 quam, de pagani in Codice Theodof. indicat. Habemus verò
 certum & indubitatum testimonium ex Beati Augustini lib.
 6. Confessionum, capite 8. quo sua ætate gladiatorios ludos
 exhibitos Romæ docet. Sic enim de Alypio agens, qui
 Romam iuris dicendi causa venerat, scribit: *Et ibi gladiato-
 rii spectaculi inhiatu incredibiliter abreptus est. Cum enim a-****

refaretur & detestaretur talia, quidam eius amici & condiscipuli, cū forte de prandio redeuntibus obuius esset, recusantem vehementer & resistentem, familiari violentia duxerunt in amphitheatrum crudelium & funestiorum ludorum diebus hæc dicentem: Si corpus meum in illum locum trahitis & ibi constituitis, nunquid & animum & oculos meos in illa spectacula potestis intendere. Adero itaque absens & sic & vos, & illa superabo. Quibus auditis, illi nihilo secius eum adhaerere secum id ipsum explorare cupientes, utrum posset efficere. Quò ubi ventum est & sedibus, quibus potuerunt locati sunt, feruebant omnia immarissimis voluptatibus: Ille clausis foribus oculorum interdicit animo ne in tanta mala procederet, atque utinam & aures obturasset. Nam quodam pugna casu, cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulsasset, curiositate victus & quasi paratus quicquid illud esset, etiam visum contemnere & vinceres aperuit oculos. Et percussus est grauiore vulnere in anima, quàm ille in corpore, quem cernere concipuit: ceciditque miserabilius, quàm ille, quo cadente, factus est clamor. Denique Prudentius ad ea abroganda & ex omni memoria euellenda spectacula ita Honorium cohortatur, lib. 2. contra Symmachum, ad fin.

*Arripe dilatam tua lux in tempora famam,
 Quodque patri superest, laudis successor habeto.
 Ille urbem & etuit taurorum sanguine tingi:
 Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari.
 Nullus in urbe cadat, cuius sit poena veluptas.
 Nec sua & iugitas oblectet cædibus ora.
 Iam solus contenta feris infamis harena.
 Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.
 Sit deuota Deo, sit tanto principe digna,
 Et virtute potens, & criminibus inscia Roma.
 Quemque ducem belli sequitur, pietate sequatur.*

Atque adeo alia tandem ratione motus Honorius ludum gladiatorium iustulit, quemadmodum à Theodorito libro 5. histor. ecclesiasticæ. capite 26. proditum est. Cuius verba Cassiodorus lib. 10. Tripart. histor. ca. secundo ita Latine reddidit: Honorius itaque suscipiens Occidētis imperium, ludum gladiatorium, qui dudum Roma celebrabatur huiusmodi causa remouit. Quidam Tilemachius conuersatione monastica, pro hac causa ab oriente venit ad Romam. Dumque nephandum illud spectaculum ageretur,

*Theodori solummodo, qui cum eo Consuluit, nomen adscriptum est. Quam eandem historiam Sozomenus libro octauo histor. Ecclesiast. c. 7. refert: additque legem illam auctore Eutropio latam, abrogatam, & ex tabulis, actisque publicis, deletam, & obliteratam fuisse: vt proinde frustra sit eam quis in Theodosij vel Iustiniani Codice requisiturus: Eadem de Eutropio narratur à Suida in verbo Εὐτρόπιος. Marianus quoque Scotus in Chronic. Anno, ait, Christi tricesimo nonagesimo nono, & imperij Arcadij 4. Manlius Theodorus, (sic enim lego, inducta particula, & qua duo hæc nomina velut diuersa malè deliunguntur) cum hoc consulatum inierat Eutropius Eunuchus qui mox & honore & vita deiectus est. Sed vt ad ludos reuertar, eorum festiuitati interesse & eorum editione fauorem populi demereri, Honorius & Theodosius magistratibus cōcessere, vt l. ult. de expensis ludor. in Cod. Theodos. patet. Ad gymnici quoque agonis spectacula populum cohortari se profitentur Imperatores Valens, Gratianus, & Valentinianus in l. non inuidemus, de scenicis, in eod. Cod. aurigarumque a deo, agitatorumque factionibus multos tumultus esse Constantinopoli concitato, ex historiis notum est. Verum hanc scenicorum & Circensium spectaculorum libertatem, vna exceptione, quæ nostra constitutione continetur. Imperatores temperandam censuerunt, dies festos de quibus egimus, eiusmodi spectaculis impendi vetantes. Data est autem hæc constitutio Theodos. vndecima prima & Valentiniano Cæs. Coss. Id est, anno Christi quadringentesimo vicesimo sexto, secundum Marian. Scoti supputationem. At iam ante Gratianus, Valentinianus, & Theodosius senior, die Dominico spectacula edi prohibuerant. Ad finem namque eorum constitutionis, quæ in libro secundo de spectaculis in Cod. Theodosij refertur, hæc verba subdita sunt: *Illud etiam premanemus, ne quis in legem nostram, quàm dudum tulimus, committat. Nullum Solis die spectaculum præbeat, nec diuinam venerationem consecræ solemnitate confundat.* Quæ constitutio data est Honorio N. P. & Euodio V. C. Coss. quorum consulatus anno Christi 384. secundum Mariani chronologiam gestus est. Notæ autem hæc N. P. nobili puero, significant. Ex quarum vitiosa interpretatione sædum apud Prosperum mendum commis-*

sum animaduerti, quòd vtrum librariis, an ipsi auctori adscribi debeat, addubito. Nam illic duabus vocibus in vnam ineptè conflat, *Nepore*, pro, *Nobili puero*, scriptum est. Idcirco autem, *Nob. l. s. pueri* epitheton Honorio additum est, quod tum vix dum trimus esset, annumque, ad summum tertium agerët. Vtique enim *Rithomere* (non vt perperam apud Prosperum *Nicomede*) & *Cearcho* Coss. editus fuit, quemadmodum cum Marcellino Coniute, Cassiodorus in catalogo Coss. & *Marianus Scot.* in libro secundo *Chronicor.* consentiunt: Qui consularatus iuxta eiusdem *Scoti* supputationem, incidit in annum Christi 384. Eodémque modo hæ notæ interpretandæ sunt in subscriptione l. *Nemo martyre. C. de sacrosanct. Ecc. es l. vn. de his qui ad statuas confug. l. vn. C. si de momentan. possessio. fuer. et pellat. l. Solis die, de exactioni. in C. Th.* quæ omnes hoc quoque Honorii & Euodij Consularu data sunt. Igitur vt constitutiones supradictæ ad veram temporum rationem reuertentur, constitutio illa, quæ & aliam dudum antè de ea re latam memorat, quadraginta, & quod excurrit, annis antè hanc quàm interpretamur, data est. Qua constitutione insuper magistratibus interdictum est, Theatralibus ludis, aut Circensium certaminibus, aut ferarum cursibus vacare, nisi iillis tantum diebus quibus in lucem editi Principes, vel imperij erant scepra sortiti: & hoc amplius antè meridiem duntaxat ad solemnitatem illam conueniri: post epulas verò ad spectaculum redire vetitum fuit. Postea simili modo *Zeno*, die *Dominico* ita laxari otia concessit, vt tamen non pateretur priuatis quæquã voluptatibus detineri. Itaque nec licentiam aliquam sibi eo die vindicare scenam Theatralem, aut Circente certamen, aut ferarum lachrymosa spectacula, pœna statuta in eos qui præceptum hoc transgredierentur, constituit, vt ex l. *vlt. Cod. de ferijs*, plenius cognoscetur. Sed & capite 66. Synodi in *Trullo* habitæ Circente vel aliquod aliud spectaculum publicum Paschali hebdomada edi nominatim prohibitum fuit. Reliqua constitutionis nostræ verba, quia per se clara sunt, nec interpretatione nostrâ planiora fieri possunt, omittam: Aliam verò ei ad finem, propter argumenti coniunctionem constitutionem adiungam.

Adl. omnes C. de ferijs.

IMPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. A. A.
A. ALBINO P. V.

Omnes dies iubemus esse iuridicos, illo: tantum manere feriarum dies fas erit quos geminis mensibus adrequim laborum indulgentior annus exceperit æstiuus quidem dies feruoribus mitior indis, per autumnos fructibus decerpendis. Kalendarum quoque Ianuariarum consuetos dies otio mancipamus. His adycimus natalitios dies urbium maximarum, Romæ atque Constantinopolu. in quibus debent iura differri, quia & ab his ipsis nata sunt. Sacros quoque Paschæ dies qui septeno numero, vel præcedunt, vel sequuntur: dies etiam Natalis, atque Epiphaniarum Christi & quo tempore commemoratio apostolicæ passionis totius Christianitatis magistræ à cunctis iure celebratur; in quibus etiam prædictis sanctissimis diebus neque spectaculorum copiam referamus, in eadem obseruatione numeramus. Et dies Solis, quos dominicos rite dixere maiores, qui repetito in seculo calculo reuoluuntur, in quibus parem necesse est habere reuerentiam: ut nec apud ipsos arbitros, vel à Iudicibus flagitatos vel sponte electos vlla sit cognitio iurgiorum. Nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia vel ortus imperij protulerunt. In quindecim autem Paschalibus diebus compulsio annonariæ functionis & omnium publicorum priuatorumque debitorum differatur exactio. Dat. 2. Id. August. Romæ Timasio & Protomo Coss. Ut semel definiret Tribonianus, quinam essent feriati, & à strepitu forensi, iudiciatiisque cognitionibus vacui dies, tres Impp. constitutiones in vnam contulit. Est enim caput hoc ex tribus, quæ in Cod. Theod. distinctim seorsimque referuntur, compositum, atque coagmentatum, ut ex l. 2. de ferijs, & l. Solis, de exactionibus, & l. ult. de spect. & c. coniunctione liquet. Generaliter autem, omnes esse vtilis & sessionum dies pronuntiant Impp. præter eos quos specialiter excipiunt. Quorû paucitatem, nec abs re mirabitur, qui vel cum nostris, vel paganorum feriis eos contulerit: Nam in Romana Republica, antequam falsorum deorum cultus religio nostra euertisset, innumerabiles prope fuisse ferias priuatas & publicas, veterum auctorum scripta testantur: de quibus alius erit dicendi locus. Nunc quosnam, Christiani principes, qui vnà cum paganorum

ganorum sacrificiis eorum plerasque ferias aboleuerunt, ferias adscribi dies voluerunt, discutiamus. Ac primum aiunt;

ILLOS TANTVM FERIARVM MANERE DIES
 FAS ERIT QVOS GEMINIS MENSIBVS AD RE-
 QVIEM LABORIS INDVLGENTIOR ANNVS EXCE-
 PIT, AESTIVOS QVIDEM DIES FERVORIBVS
 MITIGANDIS, PER AVTVMNOS FRVCTIBVS DE-
 CERPENDIS.)

Quorum verborum inuolucris, feriarum messium vindemia-
 rumque causa indulgeri solita significantur: quarum originem
 Vlpianus ab Oratione diui Marci repetere videtur. Sic enim
 in l. 1. ff. de ferijs, scribit: *N'e qui messium vindemiarumque tempore
 aduersa iura cogat ad iudicium venire, Oratione diui Marci exprimitur:
 quia occupati circa rem vrsi iam, iudicium compellendi non sunt.*
 Sed vel ante diui Marci tempora eas ferias obseruatas & vlti-
 receptas fuisse, Stadius Papinius, quem constat Domitiani
 temporibus floruisse, ostendit lib. 4. Syluar. in carnium ad
 Marcellum, quo cuiusmodi ferias ita scite describit:

*Certe iam Latia non miscent iurgia leges
 Ex pacem piger annus habet, messeque reuerfa
 Dimiscere forum: nec iam tibi turbare orum
 Vestibulo. querulique rogant exire clientes;
 Cessat ceniens moderatrix iudicij hasta.*

Atque ad has messium ferias referendum est quod Plin.
 Epistola ad Arrianum libro octauo Iulio mense lites maxi-
 me interquiescere scribit. Idem quod Gellius libri noni cap.
 decimoquinto per feriarum tempus astituarum Neapolim
 se concessisse narrat profectum: Vindemialium vero feriarum
 meminit B. Aug. libro nono confes. c. 2. De quibus etiam cre-
 ditur mentio fieri apud eundem Gellium, lib. 16. c. 4. cum ait;
*Deinde ita concipiebatur ius iurandum, ut adessent, huic auditu exceptio
 nih. nisi haec que causeris, funus familiare, ferie vindemiales.*
 Sed ille locus corruptus est. Emendandum namque est, *ferie
 et denticales.* Quam ut ita loquar, sexagenariam vocem, ponte
 temere deiecit Ægidius Masserius, expunctaq; ea vulgatio-
 rem aliam constituit: Rectius Mosellanus veterem, & qui de pro-
 biam lectionem retinuit. Denticales namque appellatas *ferias*: qui-
 bus mortui hominis causa, familia purgabatur, Cicero libro

2 De legib. & Sext. Pomp. lib. 4. & Columella lib. 2. de re rust. cap. vlt. ostendunt. Curandum ergo cuiq; est, in antiquam ve possessionem, à qua pulsa est, vòx ista posthac restitua:ur. Vt. un quot dies olim hæ ferix occuparent, non satis liquet. Paulus quidem præfides provinciarum ex consuetudine cuiuslibet loci, solutos messis vindemiarumque causa tempus statuere scribit, in *l. præfides, D. de ferijs*. At Imp. Theodosius certis finibus, temporumq; intervallis eas ferias circumscripsit. Nam à diç octavo Cal. Iulu vsque in Calend. Aug. messis ferias à decimo vero Kalendarum Septembris vsque in Idus Octobris vindemiales ferias concedi constituit, in *l. ut in die Dominico, C. de ferijs*. Quamquam eam legem legitimam & genuinam esse præstare non ausim, vt quæ nec in Cod. Theod. nec in vetuitis aliquot Iustiniani Codicis libris extet. In geminis utiq; menses has ferias sese extēdisse declarant imperatores, non in hoc modo capite sed in *l. publicas, C. eodem tit.* Ab hoc vero feriarum otio certæ causæ excipiuntur, de quibus etiam messis vindemiarumq; tempore ius dici poterat: quæ ab Vlpiano in *l. i. §. 2. l. Solet, D. de ferijs* & *Imp. in d. l. publicas*, enumerantur.

KALENDARVM QVOQVE IANVARIARVM CONSVETOS DIES OTIO MANCIPAMVS.]

Dat ergo Kalendis Ianuariis à forensibus negotiis vacationem. Quam suis etiamnum temporibus eis indultam testatur Ovidius Fastorum libro primo de hoc die agens, his versibus:

Proffera lux oritur, linguisque animisque faucte,

Nunc dicenda loquuntur bona verba die.

Licet vacet aure, insanaque protinus absint

Iurgia differ opus livida turba tuum.

Cernis odoratus ut luceat ignibus æther,

Et sonet accensis stercora Cilijsa forus?

Flamma nitore suos emplorum verberat aurum,

Et tremulum summa spargit in æde iubar.

Vestibus intactis Tarpeias iur in arces,

Et populus festo concolor ipse suo est.

Iamque noni præeunt fæces, nova purpura fulget:

Et nova consicuum pondera sensis eburr.

*Cella rudes operum præbens ferienda iuuenti ;
 Quos aluit campus herba Phalisca suis.
 Iupiter arce sua totum cum spectet in orbem.
 Nil nisi Romanum quod tæueatur habet.
 Salue festa dies meliorque reuertere semper,
 A populo rerum digna potente coli.*

Constat autem hoc die magistratum iniisse Consules, sicuti vel vnus Suetonius, vt alios missos faciam, indicat in Augusto, c. 26. Ex quo Martialis iocus in eam quæ à marito pretore designato Calēdis Ianuariis diuerterat, quò sumptus qui in purpuram noui magistratus impendendi erant, vitaret. Vota quoque eo die nuncupabantur. Itaq; Ælium Verum & prouincia reuersum, cum Kalendis Ianuariis per somnum periisset, votorum causa ab Adriano Iugeri vetitum, Spartianus in Adriano, & Ælio Vero refert. Eum quoque diem lætis precationibus faustum sibi inuicem Romanos ominatos Plin. lib. 8. histor. Natur. c. 2. auctor est. Et strenas eo die vltro citro missitas nemini est ignotum. Et ita Augusto absenti Calendis Ianuariis strenam iactam Tranquillus memorat in Augusto, c. 57. Alexandrum quoq; Seuerum Ælius Lampridius Calendis Ianuariis lautius ac sumptuosius solito, vt & festis aliis præcipuis diebus, cenasse narrat. Sed nec pridie eas Calendas magistratus ius dicere vel sui potestatem facere consueuerant, quemadmodum Vlpianus scribit in *l. pridie D. de ferijs*. Extat verò in sermonibus Ambrosianis aspera, & acerba eorum increpatio, qui cū gentilibus Calendas Ianuarias celebrabant. Ac plane Synodi Turon. secundæ. c. 23. Kalendarum Ianuariarum cultus nominatim prohibitus fuit. Sequitur in constitutione:

HIS ADIICIMVS DIES NATALITIOS VRBIUM
 MAXIMARVM ROMAE ATQV^B CONSTANTINO-
 POLIS)

Natalitios dies vrbiũ accipe, quibus ex conditæ sunt: quo genere loquendi Capitolinus in Pertinace vtitur. Sanè, inquit, nullum ex his quos Commodus rebus agendis imposuerat, mutauit, exspectans vrbis natalem. quòd cum diem rerum principium volebat esse. Græci similiter γενεθλιος ημερας dicunt. Sozomen. lib. quinto histor.

Ecclesiast. c. 17. ἰπὶ γὰρ κερὸς παλιῶ βασιλεία δωρεῶν ἔσπαρται, γύεται δὲ τὸ τοῦ ὄσι ὀπίπαι εἰ ταῖς Ῥωμαίων ἱερομελίαις, ἔ βασιλῶν καὶ βασιλῶν πολλῶν εἰ γενεθλίοις ἡμετέροις. Quæ sic Casiodorus hist. tripartit. libro 6. cap. 30. conuertit. Cum venisset enim tempus quo imperialia milites solent dona accipere. Hic enim agitur plerumque die Kalendarum Ianuariarum, & natali principum & urbium regiarum. Mamertinus in Pancgyrico Maximini: Tibi potissimum imperator inuicte laudes canimus, & gratias agimus, quem similitudo ipsa stripu tue, ac vincta natura ad honorandum natalem Romæ diem tam liberalem facit, ut urbem illam colis conditam, quasi ipse condideris. Sic & natalem annum urbis Romæ dixit Orosius lib. septimo c. 13. Quis autem fuerit utriusque Romæ veteris & nouæ natalis dies, explicemus. Romam quidem certè Palilibus conditam fuisse non est ignotum. Varro lib. 2. De re rustica, cap. 1. de Remo & Romulo agens. Nam ipsos quoque, ait, fuisse pastores obtinebit, quod Palilibus potissimum condidere urbem. Cicero lib. 2. De diuinatione. Lucius quidem Tarutius Romanus familiaris noster, in primis Chaldaicis literis eruditus, urbis etiã nostræ natalem diem repetebat ab iis Palilibus, quibus eam à Romulo cõlitam accepimus: Romamque, cum esset in iugo Luna, natã esse dicebat, nec eius fata canere dubitabat. O vim maximã erroris! Etiamne urbis natalis ad vim stellarum & lunæ pertinebat: Ouidius lib. 4. Fastorum:

Apra dies legitur, quo maxima signat aratro:

Sicra Pilei aderat: inde mouetur pas.

Velleius Paterculus in fragmentis hist. Sexra Olympiade post duas & viginti annos quàm prima constituta fuerat, Romulus Martus filius vltus iniurias aui, Romam urbem Palilibus à Palatio condidit. Propertius lib. 4. Elegiar.

Urbis festus erat, dicere Palilia patres,

Hic prius cepit mœnibus esse dies.

Eusebius quoque in Chronicis Palilibus urbem Romam conditam scribit. Quo autem die Roma sit condita, liquidius ita Plutarchus in Romulo exponit: ὅτι μὲν εἰ ἡ κτίσις ἡμετέροις γένοιτο τῆς αὐτῆς ἡμετέρας χειρῶν Μάρκου, ὁμολογηταί, εἰ τὴν ἡμετέραν αὐτῆς ἑορτὰν πᾶσι Ῥωμαῖοι, καὶ ἕτεροι ἔπαρτο. οὐκ ἀζορτος. Quam locum sic interpretes reddidit. Urbem igitur ad u.

Cal. Maii. condi cœptam esse opinione omnium satis constat, eumque diem festum Romani agunt, natalem patriæ nuncupantes. Ex quo apparet Rom. natalem diem fuisse 11. Kalend. maii. Quod & idem auctor in Num. tradit, his verbis: ἡμέρα δὲ γαριώδης ἔστι δὴ πρὸ θεῶν τυχήν ἐν ἣ τὴν Ῥώμην ἐκτίσθη οἱ ἑβραῖοὶ Ῥώμυλοι. αὐτὴ δὲ ἴσται, πρὸ δεκαμίας κελειδῶν Μαΐου. vbi male interpres vrbem Romam 14. Kalen. Maii has conditam vertit. Natalem siquidem eius diem fuisse 11. Calend. maias Latini auctores testantur. Plinius lib. 18. natur. hist. c. 25. Assyria autem 12. Calendas. Hoc est vulgo *Sydus Palæsticum*: quoniam 11. Calend. maii vrbis Romæ natalis. Solinus Polyistor. cap. 2. *Ibi, ait, Romulus mansit ante, qui aspicat a murorum fundamenta iecit, duodeviginti natus annis, 11. Calend. Maias hora iam secunda ante ter. i. um*, Eutropius lib. 1. *Is cum inter pastores latrocina-retur de. imo octavo anno natus atque sue, urbem exignam in Palatino monte constituit 11. Calendas Maii, Olympiadis sextæ anno tertio. Zonaras tomo secundo Annalium: ἡ δὲ κτίσις τῆς πόλεως ταύτης ἡμέρα τετέλεστο τῆς πρὸ ἐδέχθη κελειδῶν Μαΐου, ἡ δὲ εἰς εἰκοστὴν Ἀπριλίου, ἢ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐρητύθησι Ῥωμῶν γένεσις τῆς πατρὸς ὀνομαζομένης. id est, Urbis edificatio 11. Calendas Maii, hoc est, vicefimo Aprilis est absoluta: qui dies Romanis festus est & prius natalis appellatur. Constantinopolis verò natalem V. Id. maias fuisse, Zonaras nos docet tom. 3. Annalium de Constantino agens: τὴν πόλιν φιλοτίμως οἰκοδομῆν Κωνσταντῖνὸς πόλιν αὐτὴν ὅτι τῶν ὀνομασθῆναι οἰκίαν καλεῖ, ἢ ἀναπέθεσεν αὐτὴν τῆς πατρὸς ὀνομαζομένης. ἡ δὲ δὲ ἀπαρτιθῆσιν ἑπολιεύσθη, ἔτι δὲ ἐδέχθη τὴν Μαΐου μὲν ὀνομαζομένης, τὴν τεταύτης γενέθλια ἢ ἐγγύθια. ἔτι δὲ ἐσταμένον πεντακισχίλιον, ὀκτακοσάσθῃ τετρακοσῶν ὄγδοον. i. Urbem J. idiose condit, a se Constantino. p. l. im vocat, & martiri D. i. consecrat. Vrbe ad 11. Maii absoluta, natalem eius seu dedicationem celebrat anno ab orbe condito quinquagesimo octavo octogentesimo tricesimo octavo. Est autem Constantinopolis Pacationo & Hilariano Coss. condita auctore Calliodoro in Consulium catalogo. Ceterum plura de Constantinopoli constructione scire delideranti, legendi sunt Socrates libro primo hist. Eccl. capite 16. & Sozomen. libro secundo capite 3. Indeque petenda est eius interpretatio, quod Iustinianus eam Deo pro-*

pitio, meliorib. quam veterem Romam auguriis conditam scribit in l. 1. *Cod. de veteri iure enucleando*. Nimirum quia non ut illa vulturum auspiciis, sed diuino oraculo, ut & Zonar. notat, condita est. Nisi eò alluisse Iustinianus existimandus est quod idem Zonaras scribit Calcedone opere inchoato aquilas deuolasse, fabrorumque funiculos raptos freto superato iuxta Byzantium deiecissee. Fit deinde in nostra constitutione earum festiuitatum mentio, de quibus satis superque supra diximus. Itaque ommissa proxime sequentium verborum interpretatione, ad eum locum veniam, quo in feriatis diebus ponunt Imp. eos quibus in lucem editi, vel ad imperii fastigium euecti erant, his verbis:

NOSTRIS ETIAM DIEBUS QVI VEL LVCIS AVSPICIA VEL ORTVS IMPERII PROTULERVNT.) Natales planè suos dies præcipua quadam religione ac lætitia priuatim quisque olim prosequabatur. Cuius moris infinita propè possunt ex veterum libris testimonia proferri, quæ nos in aliam iam mente conceptam descriptionem differimus. Itaque mirum nemini videri debet principum natales in feriatorum dierum ordinem ac numerum referri. Natalis quidem certe Augusti, cum is in Apollinares ludos incidisset, celebrationem in sequentem diem Senatam reiecissee Dio lib. 48. hist. scribit, propterea quòd Sibyllinis versibus alii Deo quàm Apollini eam diem festam esse interdictum esset. Idem Dio lib. 53. refert Natalem Augusti diem Iulium Antonii F. Prætoris equestri certamine & venatione celebrasse, & ex Senatusconsulto epulum Augusto & Senatorib. in Capitolio præbuisse. Natalitiis namque principum epulum cum ludis populo datum in dicio est, quòd apud eundem Dionem lib. 54. ingratiæ Augusti concessum legimus, ut Natalitiis eius cælibes inter alios spectare epulisque interesse possent. Natalem etiam Caii ludis & certaminibus celebratum idem narrat lib. 59. Natalem tamen suum Claudius honorari minimè passus est, ut idem auctor est libro 59. Sed & hi dies quibus principatum adepti erant Imperatores hilaritate summa publicoque adeo gaudio transmitti consueuerant. Inde Plinius ad Traianum libro 12. *Epistolar.* *Diem, ait, in quem tu-*

tela generis humani felicissimâ successione translata est. Ad hanc religionem celebramus, commendantes imperii illi auctoribus & vetera publica, & gaudia. Cui Epistolæ ita Traianus respondet. Diem imperii me, debita letitia & religione à commilitariis meis & provincialibus præeunte celebratum, libenter mihi Secundæ charissimæ conuulicris tuis. Atque ad has quæ in principum gratiam publicè agitabantur festiuitates, referendum videtur quod Tertullianus Apologetici capite 55. in hæc verba scribit: Propterea igitur publici hostes Christiani, quia Imperatoribus neque vanos neque mentientes, neque temerarios honores dicant: quia veræ religionis homines etiam solennia eorum conscientia potius quàm lasciuiam celebrant. Grande scilicet officium focos & choros in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu adolefacere: vino lutum cogere, cateruatim transire ad iniurias, ad impudentias, libidinum illecebras. Siccinè exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus? hæc enim solennis dies principum decent quæ alios dies non decent? Verum apertius vsitatam in principum natalibus lætitiã exprimit Maximus Episcopus Sermone qui inter Ambrosianos est decimus quartus. *Letitia, ait, quanta sit, quantusque concursus cum imperatoris munditius natalis celebrandus est, bene nostis: quemadmodum duces eius & principes omnes etiam militantes accuratè sericis vestibus accincti, operosis cingulis auro fulgente præctosis ambiant solito nitidius in conspectu regis incedere. Credunt enim maius esse Imperatoris gaudium, si uiderit maiorem suæ apparitionis ornatum, tantoque illum lætum futurum, quantum ipsi fuerint in eius festiuitate deuoti: ut quia Imperator tanquam homo corde non conspicit, affectum eorum circa se probet, vel habitum contuendo. Ita sit ut splendi diu se accurret, quisquis regem fidelius diligit. Deinde, quia in die Natalis sui sciunt eum largum futurum, ac donaturum plurima vel ministris suis, vel iis qui in domo eius abiecti putantur & viles, tanta prius thesauros eius replere diuitiarum varietate festinant, ut in quantum prorogare uoluerit, intantum prorogatio cepti si non desinat, & antè uoluntas donandi deficiat, quàm substantia largiendi. Ad horum etiã dierum festiuitatem pertinet, quod in l. 2. de spectacul. C. 1. h. Imp. præcipiunt, nullum omnino iudicium aut Theatrali-*

384 AD L. DOMINIC. DE SPECTAC. IN C. TH.
bus ludis aut Circensium certaminibus vacare, nisi illis tan-
tum diebus, quibus vel in lucem editi, vel imperii essent sce-
ptra sortiti. In honorem quoque principum ferias extra or-
dinem nonnunquam indictas Vlpianus testatur in *l. Sed et*
fi, §. Si feria. D. Ex quibus causis maiores.

FIN IS.

BARNABAE BRIS-
SONII I. C. ΠΑΡΕΡΓΩΝ
ΒΙΒΕΡ· SINGVLARIS.

*Ad Franciscum Alemantium V. C. libellorum sup-
plicum magistrum.*

NIMI est, vir clarissime, bene à naturâ
instituti, velle prodesse quàm plurimis,
nec sibi se dumtaxat, sed & omnibus na-
tum existimare. Quo ego studio ductus,
cùm cuperem laboris nostri fructû ma-
nare quàm latissimè, voces quasdam ac
locutionum figuras ad iuris quidem
certè scientiam parum pertinentes, ce-
terùm linguæ Latinæ ornamentum aliquod, incrementumq,
adlaturas, seorsum adnotaui, vt ad homines quoque à profes-
sione nostra remotos, aliqua ex Pandectis beneficio meo uti-
litas perueniret. Quamquam non deerunt, sat scio, qui mihi
tantum aut à grauioribus studiis aut à forensibus negotiis, in
quibus bona nobis tēporis pars, ponitur, otii esse mirentur,
aliena vt ab arte nostra curare, eaque, quæ nihil *οὐδὲ ἀλφι-
τα* attinent, liceat. Quorum me licet ab instituto laudis cur-
sû sermones numquam deflexerint, cùm tamen ad eos ve-
luti ventos moderandos dux & auctor recepto more opus
esset, quem tecum compararem habui neminem. In quo præ-
ter eximias & prædicatione nostra superiores virtutes, eam
in me ornando promouendoque voluntatem perspexi, qua
nisi planè ferreus non potuissem non ad te colendum obser-
uandumque trahi. Cuius mei officij vt aliqua mihi ratio
apud vulgus constaret, datam mihi qualemcumque meam in
te obseruantie testificandæ occasionem omittere nolui. Itaq;

libellum hunc leuissimi licet & pæne nullius momenti, attamen grati & beneuoli animi testem in tuo nomine ac lubens dimulgati, quem te eo liberalius accepturum confido, quò maiorem te par est voluntatis meæ, quàm facultatis ducere rationem.

Verùm ut ad rem ipsam veniam, imprimis quæ in Pandectis Pisanis aliter atque in tritis & vulgatis codicibus scripta occurrant, & quid eam varietatem, aut potius receptæ passim scripturæ labem creauerit, paucis demonstrabo. Nec enim in alienas possessiones temere irruere & vastissimum de Latina Orthographia dicendi campum ingredi animus est. Tantum quæ propositis rebus necessaria sunt, ita persequar, ut mihi res non me rebus subiiciam, reliqua ad eos quorum de ea re propria notio est, remittam. Inuenit autem quod Sterquilinum vulgo dicitur, Sterculinum in Pandectis Florentinis scribi in l. 17. §. vlti. D. si seruitus vindicet. & in lege 17. §. fundo. D. de actionib. empt. Quam scripturam veteres M. Catonis de re rustica, & Terentii Comædiarum libri adiuuant, in quibus Stercilinum constanter legi iampridem Pet. Victorius, & Georgius Fabricius prodiderunt. Confirmat hoc idem B. Gerinani Latinogæcum lexicon, in quo ita est, Sterculinum *κατὰ γδοχὴν, κατὰ πία*. Idque & verbi ipsius origo suadet, ex qua Stercutij quoque Dei quem à veteribus stercorandorum agrorum causa cultum Isidor. lib. xvij. Etymolog. capite 1. u. adit, efficta & formata appellatio est. Ac facile in hoc verbo in Q. ut in aliis multis dictionibus propter adfinitatem mutatum est, & quod Quippe dicimus, id in Pisanis Pandectis Coeppe in l. 16. §. j. D. de adquir. poss. & alias Qoepe scribitur in l. 8. §. vlti. D. de contra tab.

Præterea quod vulgo Sursum, versum, in Pandectis Florentinis, Susum, versum rectè meo quidem iudicio non semel scriptum est. l. 18. in fi. D. de probationib. l. 9. D. de diuort. l. vlti. §. sunt ex lateribus. & §. nunc singulos. D. de gradib. & adfinibus. Probabilisorem autem mihi eam lectionem facit quod à Sus, ductum Susum mihi persuadeo. Etiam Cis & Vltis eedem Pandectæ habent in l. 2. §. capta deinde. D. de orig. iur. non alii codices, Vls. Sed & quod Tegmen & Subtegmen.

passim, Temeñ & Subtemen Florentiæ dicitur. l. 70. in prin. & §. vlti. D. de legat. lib. iij. l. 22. in fi. D. de aur. arg. Quã scripturam Lexicon B. Germani comprobat, vbi Subtemen *χρονὴ ποδάμ* vertitur. Hoc amplius Florentinij libri Culcitas non, vt & alij, Culcitræ efferunt. l. 3. D. de sùppell. leg. l. 25. §. Culeitæ; D. de aur. arg. Eamque scripturam in Lexico B. Germani repperi in quo Culcita *τὸλμ* redditur. Apud Iliorum etiam lib. xix. Etymolog. cap. xxvij. ita scriptum est, Culcitæ vocatæ quòd culcentur, id est, fargiantur pluma siue tomèto, quò molliores calidioresque sint. Coercitionem quoque Florentinæ Pandectæ; non, vt vulgus loquitur, Coörtionem, semper enuntiant. Iam verò Fauia tōx. & Fauiana actia recte in istidem Pandectis & in Pauli sententiar. libris & in Codice Theodosij Fabia & Fabiana dicitur. Eum autē étrorem, qui diutina possessione cum vitio codices. omnes occupauit, ex ea quæ inter litteras B. & V. olim extitit, cognatione ortum certo certius est. Nam cum & in pronuntiando & in scribendo promiscuè atque indifferenter his litteris vterentur, eò factum est, vt vna in aliam multis in dictionibus degenerauerit. Quæ res non paucos errores in auctorum libros inuexit, quorum ne longè exempla petantur, quàm multi codices Velle queri, pro, Belle quæri antehac scriptum habuerunt in l. 2. §. vlt. D. de suis & legit. Quinetiam ex hac promiscua litterarum mutatione Celsi nomen corruptum fuit. Is enim in legum modò libris, sed & in Plinij Epistulis lubentius appellatur, qui Iuuentius dici debet, quem admodum recte Pandectæ Florentinæ ediderunt in lege 20. §. præter. D. de petit. hered. lege 7. §. 1. de iure pa. o. & antiquum illud vetusti libelli à me libro tertio Select. Antiquit. relati monumentū testatur, cui Iuuentius Celsus subscripsisse traditur. Cuiusmodi nominis præfectus quidam vrbi à Symmacho lib. 1. Epist. xxix. memoratur. Nec absimili errore Iauolenus in Iabolenum transijt, & Hauitus in Habitum. vnde vitiata splendidæ orationis Citeronianæ inscriptio fuit: quam pro Cluentio Auito dictam eorumdem Pandectarum scriptura patefecit, sicuti Iacob. Cuiac. vir de nostra scientia optimè meritis, aliis quoque eiusdem generis mēdis detectis, admonuit: quibus addatur licet emendatio l.

2. C. de censitorib. & peræquator lib. xj. vbi Fæctus vetauerit, pro, Hebetauerit scriptum est: quemadmodum patet ex lib. I. eo. titu in Cod. Theod. ex qua amplius, vt hoc obiter admoneam, patet Tribonianum capitale supplicium à Gratia. & Valentina. irrogatum, in Competentem indignationem transformasse. Atque ex hac litterarum mutatione creatam illam lectionis varietatem existimo, quæ inter Iustinianicum & Theodosianum Codicem intercedit in l. II. C. de susceptorib. lib. x. vbi Vini susceptoribus legitur, cum in lege 26. eod. titul. in C. Theod. binis susceptoribus scriptum sit. In quo Codice etiã innumerabilibus prope in locis voces hæ, Connuere & Connuentia deprauatæ sunt, in earumq; locum conhibere & conbibentia irrepsertunt. vt in l. 71. & l. 77. de decurionib. l. 10. de inuilegul. lege 2. quor. appell. non recip. l. 39. de episcop. & cler. Inde quoque manauit error ille, qui apud Cassiodor. libro v. Variar. Epist. ad vniuersos possessor. cernitur: in qua Signini albei, pro Signini aluci cum vitio legitur, vt & apud Cicero. oratio. vij. in Verrent circa finem, Lege de iudiciis iudicibusq; nobis promulgata, pro, Iudicibusque nouis. Sed de his satis: ad instituta pergamus. Quod vulgo sulphur, in Pandectis Pisanis sulphur scribitur. l. 13. §. inde est quæsitum. D. de vsufu. Quomodo & in vetustis Catonis codicibus verbum hoc scriptum offendisse se Victorius restatur. Inde Sulpurata in l. 55. D. de legat. lib. iij. l. 147. D. de verb. signific. & Sulpuarix pro sulphuris fodinis in l. 52. §. si sulphuarix. D. de furt. Eodẽmque modo & Calphurnius in iisdem Pandectis scribitur in l. 10. D. de offic. procons. qui in aliis libris Calphurnius. Sed & Ballistrarios eadem pandectæ nuncupant, quos alii Ballistarios. lege vlt. D. de iure immunit. Quam scripturam etiã Lexicon Latinogræcum B. Germani sequitur, in quo ita est. Ballistra, σφιδόν, μάστιγας. Quo postremo verbo vt hoc in transcurso admoneam, in hoc significato Leo Imper. in libr. de Bellico apparatu non semel vitur. Enimvero multa quæ reliqui omnes codices per O efferunt, vocabula, Florentini per γ, scribunt. Constanter enim ac perpetuò Epistulam habent, Epistolam numquam: et si Græca, vnde Latina ducta est, appellatio ita pronuntiandum suadeat.

Me tamē in admirationem trahit quod & in vetustorum au-
ctorum manu exaratis libris Epistolā scribi alii ante me mo-
nuerunt. Et ita quoque in inscriptione quadam Romana
scriptum est,

M. AVR. ALEXAND.

AVG. LIB.

AB EPISTVLIS.

Subolem etiam non sobolem iidem libri edunt l. 10. §. si ser-
ui. D. de iure dot. l. 22. §. sin autem tantus. D. soluto matrim.
l. 64. D. de condicio. & demonstrat. Quemadmodum & in
Codice Theodosii qui Io. Tili beneficio Luteri excusus est,
vbique hoc verbum scribitur. l. 1. de mulierib. quæ se seruis
iunxer. l. 74. de decurionib. & aliis infinitis locis. Vt & in
Lexico iam sæpius citato, Suboles *ωὐσολή*. Quod rectum vi-
detur, ut à Subolescendō, id est subcrescendo, vox hæc deri-
uata sit. Eam enim apud veteres verbum olescere significa-
tionem habuisse testis notauit. Adulescentem quoque ibi-
dem semper legas, Adolescentem nusquam. Et Vtrubi, non
Vtrobi. l. & Rubr. D. vtrubi. l. 9. D. de rei vind. Vtrubique,
non Vtrobique. l. 4. D. de pact. dot. lib. l. 85 D. legat. lib. iii.
l. 25. D. quando dies leg. ced. l. 19. in fin. D. de iudic. l. 11. §.
officium. D. de aq. & pl. l. 36. §. penult. de legat. lib. j. Va-
rietatem autem hanc scripturæ, qua inter se codices disident
ex antiqua literarum o. & v. quam in sermone recipiebant,
functione fluxisse credo, ex qua Vulgo & Volgo indifferen-
ter scribi in veterū libris scimus. Inde ad eo qui passim Opi-
lio. Florentiæ Vpilio dicitur in l. 60 in fin. D. de legat. iii.
quamquam ouium custodes, Ouilhoues appellentur in l. 26.
in fi. D. de instr. vel instrumen. Sic etiam Hoc, pro, Huc,
(quod veteribus in vsu fuisse Seruius in viii. *Æncid.* notat)
legimus in l. 6. D. de vsu & habit. Latinum porro v. Græ-
cum *ὐψιλόν* representare, eiusque loco in referendis dictio-
nibus Græcis antiquitus suffici solitam non est ignotū. Hinc
illa, Musia, pro, Mytia in l. 16. §. vlt. D. de pœnis. & Tump-
panum in l. 16. §. illud. D. locati. pro, Tympanum. Assumus
sermo, pro, Aillyrius in l. 1. §. vlti. D. de verbor. obligationib.
Sulla, pro, Sylla in l. 2. §. deinde Cornelius. D. de orig. iur.
Et Purthus, pro Pyrrhus in l. 1. §. secundo D. de postulan. Et
ec ii].

Polupofus, pro, Polypofus in §. 12. D. de ædific. edict. Contra Centurio, pro, Centurio in l. 26. conuenit. D. de patris dotilib. l. 40. D. de administr. tut. l. 15. D. de vulg. & pupill. Vt Lyfania, pro, Lufitania in l. vlt. d. de cenfib. Fuit etiam olim Latino r. magna & ad commutationem procliuus cum vocali v. cognatio. Inde adeò quod hodie Recupere, antiquitus Reciperare dictum non ex Pifanis Pandectis tantum, sed ex aliis vetustis omnibus codicibus intellegimus Ex diuerfo Duploma, pro, Diploma, Adfimulatur, pro, eo quod vulgò Affimulatur in iisdem Pandectis legimus. Et planè Adfimulare dixiffe antiquos Diomedes tradit, Ciceronisque & Virgilii testimoniis confirmat. licet eam scripturam veterum codices in hunc diem non retinuerunt. Arceffitis etiam amicis Florentiæ scribitur in l. 39. §. propositum. D. legat. iii. vbi alii codices Accerffitis habent. Atque ita, quantum memoria repeto, in manufcriptis veterum auctorum codicibus, quos quidem mihi videre antehac contigit, Arceffere, pro, Euocare scriptum, vbi cumque id occurrit, repperi: licet Grammaticorum diftinctioni hanc fcripturam repugnare non ignorem, qui Accerffere in ea fignificatione ditendum contendunt. Vnde in l. 7. C. vbi caufæ fiscal. quò loci typis impreffi libri, Accerffendis, veteres mei Arceffendis fcriptum habent. Itidemque apud Cicero. pro A. Cluentio primi qui ex Venetorum officina prodire codices, Arceffit fine caufa puerum, non vt recentiores, Accerffit, ediderunt. Defrudetur verò, quod eft in l. 45. in fin. D. fol. matrimon. cuius loco hodie Defraudetur, fcribimus, germanam antiquitatem olet. Defrudo enim, non Defraudo veteres dixiffe, vt reliquos omnes taceam, Nonius Marcellus notat, & hoc Plauti Affnaria verfu comprobat:

Ten ego defrudem cui ipfi nihil eft in manu? Subdit & Terentianum ex Plormio. Act. j. fcen. j. verfum.

Meum defrudans genium comparfi miser. Conftitit certè, pro, Conftitit fepenumero in Pandectis Pifanis fcribitur. l. 63. & l. 98. in fi. D. de folutionib. l. 34. & de negot. gef. Et Conftiteremus, pro, Conftiteremus in lege 26. D. de iudicis. Iuuenalem etiam facilitatem, non vt alii libri, Iuuenilem, eandem Pandectæ fcribunt in lege 15. §. lex Iulia. D.

ad leg. Iuliam de adulter. & Sycaminonem arborem, in l. penult. D. de extraord. criminib. vbi alii Sycomorum. Et Perfocatur in lege quarta D. de liber adgn. vbi alii Perfocatur. Scribunt & eadem Pandectæ vt plurimum, Atquin, non Atqui. lege 78. §. penult. D. de legat. iii. l. 19. D. de negot. gest. l. 59. D. ad Trebellia. l. 1. §. cloacæ. D. de cloacis. l. 3. §. vlti. & l. vlt. D. de riuis. At Vrguere, & Tinguere, addito, v, in ceteris tēporibus constanter scribunt. l. vlt. D. de iudiciis. l. 22. D. de negot. gest. l. 73. D. de legat. iii. & aliis innumerabilibus locis. Que verbi Tinguo scriptura Capro Grammatico probatur: Et in hunc quoque modum Vrguet, in Lexico Beati Germani scribitur, & vertitur *εργαζειν, & τινεω*. Placet etiam Probo attis suæ peritissimo, ita scribendum Vrguo. Planè meram antiquitatem sapit, quod Prægnas prægnatis, reliquosque deinceps casus simili forma eadem Pandectæ effecerunt. Cui dictioni vt posteritas litteram, N inseruit, ita de quibusdam aliis vocibus detraxit, quibus euphoniæ gratia olim ea interici & interponi consueuerat. Nactus enim, & Thensaurus, Quotiens, Quotienscumque, Vicensimus, Quadragensimus, Centesimus, & alia id genus hodie sine N pronuntiantur. Quibus haud satis scio an adnumerari debeant quæ in iisdem Pandectis obseruavi, Relinquerit, Relinquistet. l. 79. D. ad legē Falcid. l. 2. §. si ex emancipato. D. de collatio. bonor. l. 4. §. Lucius. D. de fideicom. libert. l. 122. D. de verb. obligation. & aliis infinitis locis. Item Cōtingerunt in l. 4. §. Titius. D. de fideicom. libert. Obtingerunt in l. 15. de munerib. & honorib. Confunderant in l. 31. D. locati. Rescinderat in l. 1. §. quod ait Prætor in fin. D. de cloac. Nam nec ab simili specie Rumperit, Rumptum, & Corruptit, pro, Ruperit, Ruptum, Corruptit ibidem legitimus in lege 22. de fact. lege vlti. D. locati Rubr. de iniusto rumpito, & irritito. lege vlt. D. locati. Et quedam alia præterea verborum tempora contra Grammaticorum regulas formata habent. Veluti Accederat, pro Accesserat, in lege vltimi D. de acquirenda heredit. Decederat, pro, Deceissent in lege vigesima septima §. primo.

Ecclesiast. c. 17. ἰππὶ γὰρ κερὸς παλαιῶ βασιλεία δωρεῖται. Ἐπειδὴ
 ται, γύεται δὲ τὸ τοῦ ὅς ὅτι παλαιῶ ταις Ῥωμαίων ἱερομηνίας, ἡ
 βασιλείων καὶ βασιλίδων πολεῖν ἐν γενεαλογίαις ἡμῶν. Quæ sic Cas-
 siodorus hist. tripartit. libro 6. cap. 30. conuertit. Cum ve-
 nisset enim tempus quo imperialis milites solent dona accipere.
 Hic enim agitur plerumque die Kalendarum Ianuariarum, &
 natali principum & urbium regiarum. Mamertinus inPane-
 gyrico Maximini: Tibi potissimum imperator inuicte lau-
 des canimus, & gratias agimus, quem similitudo ipsa stripis tue,
 ac vincta natura ad honorandum natalem Romæ diem tam li-
 beralem facit, ut urbem illam colas conditam, quasi ipse consideres.
 Sic & natalem annum vrbis Romæ dixit Orosius. lib. septi-
 mo c. 13. Quis autem fuerit vtriusque Romæ veteris & nouæ na-
 talis dies, explicemus. Romam quidem certe Palilibus con-
 ditam fuisse non est ignotum. Varro lib. 2. De re rustica, cap.
 1. de Remo & Romulo agens. Nam ipsos quoque, ait, fuisse
 pastores obtinebit, quod Palilibus potissimum condidere vr-
 bem. Cicero lib. 2. De diuinatione. Lucius quidem Tarutius
 Romanus familiaris noster, in primis Chaldaicis literis erudi-
 tus, vrbis etiã nostræ natalem diem repetebat ab his Palilibus,
 quibus eam à Romulo cõlitam accepimus: Romamque, cum
 esset in iugo Luna, natã esse dicebat, nec eius fata canere dubi-
 tabat. O vim maximã erroris! Etiamne vrbis natalis ad vim
 stellarum & lunæ pertinebat? Ouidius lib. 4. Fastorum:

Acta dies legitur, quo maxima signat aratro:

Sacra Palæ aderat: inde mouetur pus.

Velleius Paterculus in fragmentis hist. Sexta Olympiade post
 duos & viginti annos quàm prima constituta fuerat, Romulus Mar-
 tus filius vltis iniurias aui, Romam urbem Palilibus à Palatio condi-
 dit. Propertius lib. 4. Elegiat.

Vrbs festus erat, dixere Palilia patres,

Hic prius cœpit mœnibus esse dies.

Eusebius quoque in Chronicis Palilibus urbem Romam
 conditam scribit. Quo autem die Roma sit condita, liqui-
 dius ita Plurarchus in Romulo exponit: ὅτι μὲν ἐν ἡ κτήσις ἡμῶ-
 να γύοιτο τῆ παλαιῶ καλεσθῆναι Μυρίων, ὁμολογῶνται, καὶ τὴν ἡμέ-
 ραν αὐτῶν ἱερὰ καλεῖται Ῥωμαίων, καὶ ἑλλήνων τὸ πατριδὸν, ὀνομάζοντες.
 Quem locum sic interpres reddidit. Urbem igitur ad u.

Cal. Maii. condi cæptam esse opinione omnium satis constat, eumque diem festum Romani agunt, natalem patriæ nuncupantes. Ex quo apparet Romæ natalem diem fuisse 11. Kalend. maii. Quod & idem auctor in Numa tradit, his verbis: ἡμέρα δαρχιωῶς ἔσ' δ' ἡ περὶ θεῶν τελευτῆς ἢ τῶν Ῥώμιων εὐπαισῶν οἱ ἔει' Ῥώμιλοι. αὐτὴ δ' ἴσται, πρὸ δαρχωμίας καλωδῶν Μαΐου. vbi male interpres vrbe:m Roman 14 Kalen Muias conditam vertit. Natalem siquidem eius diem fuisse 11. Calend. maias Latini auctores testantur. Plinius lib. 18. natur. hist. c. 25. Assyriæ autem 12. Calendas. Hoc est vulgo Sydnus Palisicium : quoniam 11. Calend. maii vrbis Romæ natalis. Solinus Polyistor. cap. 2. *Ibi, ait, Romanulus mansit ante. qui africanata murorum fundamenta rexit, duodeviginti natus annis, 11. Calend. Maias hora iam secunda ante ter: i: tem,* Eutropius lib. 1. *Is cum inter pastores lurocinaretur de. imo oct: mo anno natiuitatis sue, urbem exignam in Palatino monte constituit 11. Calendas Maii, Olympiadis sextæ anno tertio.* Zonaras tomo secundo Annalium: ἡ δὲ κτίσις τῆς πόλεως ταύτης: ἡμέρα τελευτῆς τῆς πρὸ ἐνδεχέως καλωδῶν Μαΐου, ἡ δὲ εἰς εὐσπῆ Ἀπριλίου. ἢ τῶν μερῶν ταύτων ἑορταζοῦσι Ῥωμαῖοι γὰρ ἴσται περὶ τοῦ ὀνομαζομένου: id est, *Vrbis edificatio 11. Calendas Maii, hoc est, vice simo Aprilis est & soluta: qui dies Romanis festus est & patriæ natalis appellatur.* Constantinopolis verò natalem V. Id maias fuisse, Zonaras nos docet tom. 3. Annalium. de Constantino agens: τῶν πό: λι: φιλοπίμων οἰκοδομῶν Κωνσταντίνου πολι: αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὀνόματι οἰκίω καλῶν, ἢ ἀπατίησιν αὐτῶν τῆς παρθενῆς ἁγίης: μήπει. ἡ δὲ δὲ ἑπαρτι: θ: ἰσις: ἑπο: λωος, ἔ: τῶν ἐνδεχέως τῶν Μαΐου μῶος. πλὴν ταύτης γὰρ ἡ ἑγῶσια. ἔ: τῶν ἑπταμῶος περὶ καρχιλιασῶν, ὀκακοπασῶν περὶ κοσῶν ὀγδῶν. i. *Vrbem j: diose condit, & se Co: η: i: i: m: p: lim vocat, ἑ: μα: τρι: Di: consecrat. Vrbe ad 11. Maii absolut, & natalem eius seu dedicationem celebrat anno ab orbe condito quinquies mil: esimo octogentesimo tricesimo ὀγῶο.* Est autem Constantinopolis Pacationo & Hilariano Coss. condita auctore Cassiodoro in Consulium catalogo. Ceterū plura de Constantinopolis constructione scire desideranti, legendi sunt Socrates libro primo hist. Eccl. capite 16. & Sozomen. libro secundo capite 3. Indeque petenda est eius interpretatio, quod Iustinianus eam Deo pro-

pitio, meliorib. quam veterem Romam auguriis conditam scribit in l. 1. *Cod. de vetere iure euoluendo*. Nimirum quia non ut illa vulturum auspiciis, sed diuino oraculo, ut & Zonar. notat, condita est. Nisi eo alluisse Iustinianus existimandus est quod idem Zonaras scribit Calcedone opere inchoato aquilas deuolasse, fabrorumque funiculos raptos freto superato iuxta Byzantium deiecisse. Fit deinde in nostra constitutione earum festiuitatum mentio, de quibus satis superque supra diximus. Itaque ommissa proxime sequentium verborum interpretatione, ad eum locum veniam, quo in feriatis diebus ponunt Imp. eos quibus in lucem editi, vel ad imperii fastigium euecti erant, his verbis:

NOSTRIS ETIAM DIEBUS QVI VEL LVCI AVSPICIA VEL ORTVS IMPERII PROTULERVNT.) Natales planè suos dies præcipua quadam religione ac lætitia priuatim quisque olim prosequabatur. Cuius moris infinita propè possunt ex veterum libris testimonia proferri, quæ nos in aliam iam mente conceptam descriptionem differimus. Itaque mirum nemini videri debet principum natales in feriatorum dierum ordinem ac numerum referri. Natalis quidem certe Augusti, cum is in Apollinares ludos incidisset, celebrationem in sequentem diem Senatui reiecit Dio lib. 48. hist. scribit, propterea quòd Sibyllinis versibus alii Deo quàm Apollini eam diem festam esse interdictum esset. Idem Dio lib. 53. refert Natalem Augusti diem Iulium Antonii F. Prætorum equestri certamine & venatione celebrasse, & ex Senatusconsulto epulum Augusto & Senatorib. in Capitolio præbuisse. Natalitiis namque principum epulum cum ludis populo datum in dicio est, quòd apud eundem Dionem lib. 54. ingratiàm Augusti concessum legimus, ut Natalitiis eius cælibes inter alios spectare epulisque interesse possent. Natalem etiam Caii ludis & certaminibus celebratum idem narrat lib. 59. Natalem tamen suum Claudius honorari minimè passus est, ut idem auctor est libro 59. Sed & hi dies quibus principum adepti erant Imperatores hilaritate summa publicoque adeo gaudio transmitti consueuerant. Inde Plinius ad Traianum libro 12. Epistolar. *Diem, ait, in quem tu-*

tela generis humani felicissima successione translata est, *Lib. 1. c. 10.* ne celebravimus, commendantes in periculis ad floribus & vera publica, & gaudia. Cuius Epistolæ ita Traianus respondet. *Diem imperium me, debet a laetitia & religione committi. i. ius & provincialibus prævante celebratum, lib. 1. c. 2. mi. Secunde. c. 1. a. f. m. e. c. o. m. m. i. l. i. c. i. t. u. s.* Atque ad has quæ in principum gratiam publicè agitabantur festiuitates, referendum videtur quod Tertullianus Apologetici capite 35. in hæc verba scribit: Propterea igitur publici hostes Christiani, quia Imperatoribus neque vanos neque mentientes, neque temerarios honores dicant: quia veræ religionis homines etiam solemnia eorum conscientia potius quàm lasciuia celebrant. Grande scilicet officium focos & choros in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu adolefacere: vino lutum cogere, cateruatim transire ad iniurias, ad impudentias, libidinum illecebras. Sic enim exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus? hæc tunc solenne dies principum decent quæ alios dies non decet? Verum aperius visitatam in principum natalibus lætitiã exprimit Maximus Episcopus Sermone qui inter Ambrosianos est decimus quartus. *Lat. 1. 1. 2. ait, quanta sit, quantusque concursus cum imperatoris mundi istius natalis celebrandus est, bene nostis: quemadmodum daces eius & principes omnes etiam militantes accuratè sericis vestibus accincti, operosis cingulis auro fulgentis præciosis ambient solido nitidius in conspectu regis incedere. Credunt enim maius esse Imperatoris gaudium, si videris maiorem suæ apparitionis ornatum, tantoque illum latum futurum, quando ipsi fuerint in eius festiuitate deuoti: ut quia Imperator tanquam homo corde non conspicit, affectum eorum circa se probeat, vel habitum consuendo. Ita fit ut splendi dius se accurret, quisquis regem fidelius diligit. Deinde, quia in die Natalis sui sciunt eum largum futurum, ac donaturum plurima vel ministris suis, vel iis qui in domo eius abiecti putantur & viles, tanta prius thesauros eius replere diuiciarum varietate festinant, ut in quantum prorogare voluerit, in tantum prorogatio capi se non desinat, & antè voluntas donandi deficiat, quàm substantia largiendi. Ad horum etiã dierum festiuitatem pertinet, quod in l. 2. de spectacul. i. c. 1. h. Imp. præcipiunt, nullum omnino iudicium aut Theatrali-*

384 AD L. DOMINIC. DE SPECTAC. IN C. TH.
bus ludis aut Circensium certaminibus vacare, nisi illis tan-
tum diebus, quibus vel in lucem editi, vel imperii essent sce-
ptra sortiti. In honorem quoque principum ferias extra or-
dinem nonnunquam indictas Ulpianus testatur in *l. Sed et*
fi, §. Si feria. v. Ex quibus causis maiores.

FINIS.

BARNABAE BRISONII I. C. ΠΑΡΕΡΓΩΝ
BIBER SINGVLARIS.

Ad Franciscum Alemantium V. C. libellorum supplicum magistrum.

NIMI est, vir clarissime, bene à naturâ
 instituti, velle prodesse quàm plurimis,
 nec sibi se dumtaxat, sed & omnibus na-
 tum existimare. Quo ego studio ductus,
 cùm cuperem laboris nostri fructû ma-
 nare quàm latissimè, voces quasdam ac
 locutionum figuras ad iuris quidem
 certè scientiam parum pertinentes, ce-
 terùm linguæ Latinæ ornamentum aliquod, incrementumq,
 adlaturas, seorsum adnotavi, vt ad homines quoque à profes-
 sione nostra remotos, aliqua ex Pandectis beneficio meo uti-
 litas perueniret. Quamquam non deerunt, sat scio, qui mihi
 tantum aut à grauioribus studiis aut à forensibus negotiis, in
 quibus bona nobis tēporis pars, ponitur, otii esse mirentur,
 aliena vt ab arte nostra curare, eaque, quæ nihil *αὐτῶν ἀλφί-
 τῶν* attinent, liceat. Quorum me licet ab instituto laudis cur-
 sū sermones numquam deflexerint, cùm tamen ad eos ve-
 luti ventos moderandos dux & auctor recepto more opus
 esset, quem tecum compararem habui neminem: In quo præ-
 ter eximias & prædicatione nostra superiores virtutes, cam
 in me ornando promouendoque voluntatem perspexi, qua
 nisi planè ferreus non potuissem non ad te colendum obser-
 uandumque trahi. Cuius mei officij vt aliqua mihi ratio
 apud vulgus constaret, datam mihi qualemcumque meæ in-
 te obseruantię testificandæ occasionem omittere nolui. Itaq;

libellum hunc leuissimi licet & p̄ne nullius momenti, attamen grati & beneuoli animi testem in tuo nomine ac lubens diuulgauī, quem te eo liberalius accepturum confido, quò maiorem te par est voluntatis meæ, quàm facultatis ducere rationem.

Verum vt ad rem ipsam veniam, imprimis quæ in Pandectis Pisanis aliter atque in tritis & vulgatis codicibus scripta occurrant, & quid eam varietatem, aut potius receptæ passim scripturæ labem creauerit, paucis demonstrabo. Nec enim in alienas possessiones temerè irruere & vastissimum de Latina Orthographia dicendi campum ingredi animus est. * Tantum quæ propositis rebus necessaria sunt, ita persequar, vt mihi res non me rebus subiciam, reliqua ad eos quorum de ea re propria notio est, remittam. Inueniò autem quod Sterquilinum vulgo dicitur, Sterculinum in Pandectis Florentinis scribi in l. 17. §. vlti. D. si seruitus vindicet. & in l. 17. §. fundo. D. de actionib. empt. Quam scripturam veteres M. Catonis de re rustica, & Terentii Comædiarum libri adiuant, in quibus Stercilinum constanter legi iampridem Pet. Victorius, & Georgius Fabricius prodiderunt. Confirmat hoc idem B. Germani Latinogræcum lexicon, in quo ita est, Sterculinum *κοπρῶδες χυμῶν, κοπρία*. Idque & verbi ipsius origo suadet, ex qua Stercutij quoque Dei quem à veteribus Stercorandorum agrorum causa cultum Isidor. lib. xvij. Erymolog. capite 1. tradit, efficta & formata appellatio est. Ac facile in hoc verbo. in Q. vt in aliis multis dictionibus propter adfinitatem mutatum est. & quod Quippe dicimus, id in Pisanis Pandectis Coeppe in l. 16. §. j. D. de adquir. poss. & alias Qoeppe scribitur in l. 8. §. vlti. D. de contra tab.

Præterea quod vulgo Surfum, versum, in Pandectis Florentinis, Susum, versum rectè meo quidem iudicio non semel scriptum est. l. 28. in fi. D. de probationib. l. 9. D. de diuort. l. vlti. §. sunt ex lateribus. & S-nūc singulos. D. de gradib. & adfinitibus. Probabiljorem autem mihi eam lectiōnem facit quod à Sus, ductum Susum mihi persuadeo. Etiam Cis & Vltis eodem Pandectæ habent in l. 2. §. capta deinde. D. de orig. iur. non alij codices, Vls. Sed & quod Tegmen & Subtegmen.

passim, Temen & Subtemen Florentiæ dicitur. l. 70. in prin. & §. vlti. D. de legat. lib. iij. l. 22. in fi. D. de aur. arg. Quæ scripturam Lexicon B. Germani comprobat, vbi Subtemen $\kappa\rho\alpha\kappa\iota$ $\rho\acute{o}\delta\acute{\alpha}\mu$ vertitur. Hoc amplius Florentinij libri Culcitas non, vt & alij, Culcitræ efferunt. l. 3. D. de suppell. leg. l. 25. §. Culcitræ; D. de aur. arg. Eamque scripturam in Lexico B. Germani repperi in quo Culcitræ $\tau\acute{o}\lambda\eta$ redditur. Apud Ilidorum etiam lib. xix. Eymolog. cap. xxvij. ita scriptum est, Culcitræ vocatæ quòd culcentur, id est, fargiantur pluma siue tomèto, quò molliores calidioresque sint. Coercitionem quoque Florentinæ Pandectæ; non, vt vulgus loquitur, Coörtionem, semper enuntiant. Iam verò Fauia $\tau\acute{o}\chi$. & Fauiana actia rectè in istidem Pandectis & in Pauli sententiæ. libris & in Codice Theodosij Fabia & Fabiana dicitur. Eum autè étrorem, qui diutina possessione cum virio codices. omnes occupauit, ex ea quæ inter litteras B. & V. olim exitit, cognatione ortum certo certius est. Nam cum & in pronuntiando & in scribendo promiscuè atque indifferenter his litteris vterentur, eò factum est, vt vna in aliam multis in dictionibus degenerauerit. Quæ res non paucos errores in auctorum libros inuexit, quorum ne longè exempla petantur, quàm multi codices Velle queri, pro, Belle quæri antehac scriptum habuerunt in l. 2. §. vlt. D. de suis & legit. Quinetiam ex hac promiscua litterarum mutatione Celsi nomen corruptum fuit. Is enim in legum modò libris, sed & in Plinij Epistulis Iubentius appellatur, qui Iuuentius dici debet, quem admodum rectè Pandectæ Florentinæ ediderunt in lege 20. §. præter. D. de petit. hered. lege 7. §. 1. de iure paro. & antiquum illud vetusti libelli à me libro tertio Select. Antiquæ. relati monumentū testatur, cui Iuuentius Celsus subscripsisse traditur. Cuiusmodi nominis præfectus quidam vrbi à Symmacho lib. 1. Epist. xxix. memoratur. Nec absimili errore Iauolenus in Iabolenum transijt, & Hauitus in Habitum: vnde vitiosa splendida orationis Ciceronianæ inscriptio fuit: quam pro Cluentio Auito dictam eorumdem Pandectarum scriptura patefecit, sicuti Iacob. Cuiac. vir de nostra scientia optimè meritis, aliis quoque eiusdem generis mēdis detectis, admonuit: quibus addatur licet emendatio l.

2. C. de censorib. & per quator lib. xj. vbi Fœtus vetauerit, pro, Hebetauerit scriptum est: quemadmodum patet ex lib. 1. eo. titu in Cod. Theod. ex qua amplius, vt hoc obiter ad-moneam, patet Tribonianum capitale supplicium à Gratia. & Valentina. irrogatum, in Competentem indignationem transformasse. Atque ex hac litterarum mutatione crea-tam illam lectionis varietatem existimo, quæ inter Iusti-nianicum & Theodosianum Codicem intercedit in l. 11. C. de susceptorib. lib. 8. vbi Vini susceptoribus legitur, cum in lege 26. eod. titul. in C. Theod. binis susceptoribus scriptum sit. In quo Codice etiã innumerabilibus prope in locis vo-ces hæ, Connuere & Connuentia deprauatæ sunt, in ea-rumq; locum conhibere & conhibentia irrepsertunt. vt in l. 71. & l. 77. de decurionib. l. 10. de murilegul. lege 2. quor. ap-pell. non recip. l. 39. de episcop. & cler. Inde quoque mana-uit error ille, qui apud Cassiodor. libro v. Variar. Epist. ad vniuersos possessor. cernitur: in qua Signini albei, pro, Si-gnini aluei cum vitio legitur, vt & apud Cicero. oratio. vij. in Verrent circa finem, Lege de iudiciis iudicibusq; nobis pro-mulgata, pro, Iudicibusque nouis. Sed de his satis: ad instituta pergamus. Quod vulgo sulphur, in Pandectis Pisanis sul-phur scribitur. l. 13. §. inde est quæsitum. D. de vsufu. Quo-modo & in vetustis Caronis codicibus verbum hoc scriptum offendisse se Victorius testatur. Inde Sulpurata in l. 55. D. de legat. lib. iij. l. 147. D. de verb. signific. & Sulpuariæ pro sul-puris sodinis in l. 52. §. si sulpuariæ. D. de furt. Eodémque modo & Calphurnius in iisdem Pandectis scribitur in l. 10. D. de offic. procons. qui in aliis libris Calphurnius. Sed & Ballistrarios eadem pandectæ nuncupant, quos alii Balli-starios. lege vlt. D. de iure immunit. Quam scripturam etiam Lexicon Latinogræcum B. Germani sequitur, in quo ita est, Ballistra, σφενδάμ, μάχης ἄστρον. Quo postremo verbo vt hoc in transcurso admoneam, in hoc significato Leo Imper. in libr. de Bellico apparatu non semel vtitur. Enimvero mul-ta quæ reliqui omnes codices per O efferunt, vocabula, Florentini per V, scribunt. Constanter enim ac perpetuò Epistulam habent, Epistolam numquam: etsi Græca, vn-de Latina ducta est, appellatio ita pronuntiandum suadeat.

Me tamē in admirationem trahit quod & in vetustorum auctororum manu exaratis libris Epistolā scribi alii ante me monuerunt. Et ita quoque in inscriptione quadam Romana scriptum est,

M. AVR. ALEXAND.

AVG. LIB.

AB EPISTVLIS.

Subolem etiam non sobolem iidem libri edunt l. 10. §. si ferui. D. de iure dot. l. 22. §. fin autem tantus. D. soluto matrim. l. 64. D. de condicio. & demonstrat. Quemadmodum & in Codice Theodosii qui Io. Tili beneficio Lutetie excusus est, vbiq; hoc verbum scribitur. l. 1. de mulierib. quæ se feruis iunxer. l. 74. de decurionib. & aliis infinitis locis. Vt & in Lexico iam sæpius citato, Suboles *υἱὸν*. Quod rectum videtur, vt à Subolescendō, id est subcrescendo, vox hæc derivata sit. Eam enim apud veteres verbum olescere significationem habuisse Nestus notauit. Adulescentem quoque ibidem semper legas, Adolescentem nusquam. Et Vtrubi, non Vtrobi. l. & Rubr. D. vtrubi. l. 9. D. de rei vind. Vtrubique, non Vtrobique. l. 4. D. de pact. dotalib. l. 85 D. legat. lib. iii. l. 25. D. quando dies leg. ced. l. 19. in fin. D. de iudic. l. 11. §. officium. D. de aq. & pl. l. 36. §. penult. de legat. lib. j. Varietatem autem hanc scripturæ, qua inter se codices dissident ex antiqua literarum o. & v. quam in sermone recipiebant, functione fluxisse credo, ex qua Vulgo & Volgo indifferenter scribi in veterū libris scimus. Inde ad cō qui pascim Opi-lio. Florentiæ Vpilio dicitur in l. 60 in fin. D. de legat. iii. quamquam ouium custodes, Ouliones appellentur in l. 26. in fi. D. de instr. vel instrumen. Sic etiam Hoc, pro, Huc, (quod veteribus in vsu fuisse Seruius in viii. Æncid. notat) legimus in l. 6. D. de vsu & habit. Latinum porro v. Græcum *υψιλόν* representare, eiusque loco in referendis dictionibus Græcis antiquitus suffici solitam non est ignotū. Hinc illa, Musia, pro, Mytia in l. 16. §. vlt. D. de pœnis. & Tympanum in l. 16. §. illud. D. locati. pro, Tympanum. Assuius sermo, pro, Aisyrius in l. 1. §. vlti. D. de verbor. obligationib. Sulla, pro, Sylla in l. 2. §. deinde Cornelius. D. de orig. iur. Et Purthus, pro Pyrrhus in l. 1. §. secundo D. de postulan. Et

ad leg. Iuliam de adulter. & Sycaminonem arborem, in l. penult. D. de extraord. criminib. vbi alii Sycamorum. Et Perfocat in lege quarta D. de liber ad gn. vbi alii Perfocat. Scribunt & eadem Pandectæ vt plurimum, Atquin, non Atqui. lege 78. §. penult. D. de legat. iii. l. 19. D. de negot. gest. l. 59. D. ad Trebellia. l. vlt. D. de fideicom. libert. 15. D. ad legē Iul. de adulter. Refectionē itidē, pro, Refectionem aliquoties scribūt. l. 1. §. cloacæ. D. de cloacis. l. 3. §. vlti. & l. vlt. D. de riuis. At Vrguere, & Tinguere, addito, v, in ceteris tēporibus constanter scribunt. l. vlt. D. de iudiciis. l. 22. D. de negot. gest. l. 73. D. de legat. iii. & aliis innumerabilibus locis. Quæ verbi Tinguo scriptura Capro Grammatico probatur: Et in hunc quoque modum Vrguet, in Lexico Beati Germani scribitur, & vertitur *εργαζειν, & τινεω*. Placet etiam Probo artis suæ peritissimo, ita scribendum Vrguo. Planè meram antiquitatem sapit, quod Prægnas pragnatis, reliquosque deinceps casus simili forma eadem Pandectæ effecerunt. Cui dictioni vt posteritas litteram, N inseruit, ita de quibusdam aliis vocibus detraxit, quibus euphoniæ gratia olim ea interiici & interponi consueuerat. Nactus enim, & Thensaurus, Quotiens, Quotienscumque, Vicensimus, Quadragensimus, Centesimus, & alia id genus hodie sine N pronuntiantur. Quibus haud satis scio an adnumerari debeant quæ in iisdem Pandectis obseruauit, Relinquerit, Relinquisset. l. 79. D. ad legē Falcid. l. 2. §. si ex emancipato. D. de collatio. bonor. l. 41. §. Lucius. D. de fideicom. libert. l. 122. D. de verb. obligation. & aliis infinitis locis. Item Cōtingerunt in l. 41. §. Titius. D. de fideicom. libert. Obtingerunt in l. 15. de munerib. & honorib. Confunderant in l. 31. D. locati. Reclinderat in l. 1. §. quod ait Prætor in fin. D. de cloac. Nam nec ab simili specie Rumperit, Rumptum, & Corruptit, pro, Ruperit, Ruptum, Corruptit ibidem legitur in lege 22. D. de fact. lege vlti. D. locati Rubr. de iniusto rupto. & irrito. lege vlt. D. locati. Et quedam alia præterea verborum tempora contra Grammaticorum regulas formata habent. Veluti Accederat, pro Accesserat in lege vltima D. de adquirenda heredit. Decederat, pro, Decissent in lege vigesima septima §. primo.

D. de legat. ii j Adiuuauerit, pro, Adiuuerit in l. 15. §. 1. D. de manumiff. testam. Adpullerit in l. 1. §. 1. D. de manumiff. testam. Adpullerit in l. 1. §. Trebatius. D. de aqua cottid. Et Tullisse in l. 13. §. si is qui hominem. D. de acceptilationib. Et Oblinuerit in l. 1 §. 1. D. de extraord. criminib. Sed vt nuda antiquitatis reliqua in Pandectis impressa vestigia persequar, non omittendum est, quod Vxorei, pro, Vxori legimus in l. 31. D. de usufruct. leg. Ipseis, pro, Iplis in l. 1. D. de feriis. & Beniuentia pro Beneuolētia l. 62 D. de hered. inst. Cuius generis in vetustis saxis monumētisque exēpla sūt frequentia. Plostrum item & Clodiū illic scribi obseruabis, quæ nunc per aut efferuntur. Item Neglegere, Intellegere, Deudicare, Delenimentum, Deuerticulum, Destricte, Desperire, Deminutum, quæ nunc per 1. enuntiantur. Cui mutationi facile ipsa litterarum adfinitas locum dedit, quæ antiquis temporibus sine yllo discrimine inter se commutabantur, quemadmodum Fabius lib. j. capite xii. & Gellius lib. x. cap. xxiiij. & Donatus in Phormio. Terentii admonēt. Maximè verò ea in dictionum sine licētia utebantur. Vnde Noxale, pro, Noxali, in l. 27. in princ. D. cuiētionib. Defensione, pro, Defensionis in l. 39. §. 1. D. de noxalib. Exceptione, pro Exceptioni in d. l. 39. §. penult. Rursus Petitioni, pro, Petitione in l. 8. D. de rei vindicat. Et Ferruminationi, pro, Ferruminatione in l. 23. §. itē quæcumque. D. eod. tit. Adfinitati, pro, Adfinitate, in l. 39. D. de iniur. Cuiusmodi infinita exempla in eorum librorum lectione versantibus occurrent quæ hinc admonitus sibi quisque suo studio obseruabit. Est & ex antiquo loquendi more repetenda quorundam verborum à vulgari forma dissidens scriptura. Apisci enim, pro, Adipisci, Et Cludo, pro, Claudio non rarè in illis Pandectis leges. Nubsit etiam, & Scribsit, quæ passim per P. scribuntur, aliquòtiens inuenies in tit. De condicion. & demonstratio. At ex contrario Optunere, & Optulit, Suptile, Suptilitas in isdem libris, vt plurimum per P. non vt in aliis per B. scribuntur. Sed & multa per c. illic scripta animaduerti, quæ per T. vbique aliàs concipiuntur, veluti Condicio, Aedilicius Aedilicia, aduenticium, Muciana, Venaliciarii, Conuicium, Solacium, Traiecticia, Pigneraticius, Pignerticia,

ticia, quæ duo postrema etiã in Codice Iustinianico corrupta sunt. Reuoent. & illi libri ferè semper in compositis verbis integras utrinque voces. Itaque Exstat, Exspectat, Exsoluere, Exsequi, Extruere, Exspirat tam crebriò legimus ut nimis sit & putidæ diligentia loca proferre. Eadem forma Transducere habent, non Traducere in leg. 13. §. primo D. de Publicia. leg. 61. D. de legat. lib. 3. lege 31. D. de pœnis. Et Transcribere in leg. 91. D. de diuers. regulis iur. In lacrymani in lege 19. D. de officio præsid. Inrogare. l. in fi. D. de seru. exp. Et Circumire in lege. 7. §. primo. D. de offic. procons. Nonnulla quoque contra receptam scribendi consuetudinem in illis libris vocabula aspirantur. Nimirum Harena, Harenarii, quibus in verbis aspirationem Phocas Grammaticus desiderat. Item Holus lege 12. §. primo D. de usu & habit. Verhedi in l. vltima D. de munerib. & honorib. At harundo, & harundinetum, non abscissè, sed variè, & modò addita, modò dempta aspiratione. Sicut & Trahianus quãdoque, lege. 4. in fin. D. peculatus l. 3. in fin. D. de abigeis. l. 5. §. vlt. D. de his quæ ut indign. & Trahianopolis. lege prima D. de censibus. Per contrarium quædam in illis libris citra spiritum, aliter atque vulgò scribuntur. Qualia sunt hæc, Carus, Caritas, pro beneuolentia, Postumus. Quæ quia in Pandectis obuia sua sunt, idcirco locorum testimonio supersedeo. Tantum confirmandæ huius scripturæ causa Lexicon Beati Germani citabo, in quo Postum' sine aspiratione scribitur, definiturque ὁ *ἄσπυτος ἰδιὸν τὸ παρὰ τὸ σπυτὸν ἄσπυτος. Σπυτὸν γὰρ ἄσπυτος ἢ ἄσπυτος.* Similiter citra aspirationem verbum Tus scribitur, non modò in lege 3. §. penul. D. de penu leg. Verùm etiam in eodem ædis B. Germani Lexico. Quam scripturam rectam esse Isidorus libro xvi. Etymolog. capite octauo à tundendo huius verbi originem deducens, docet. Item Partos Pãdectè efferunt non Parthos. l. 10. D. de conditionib. & demonstrat. & Ederam in leg. tertia D. arb. furt. cæf. & Vmorem leg. 57. D. locati. leg. 18. D. de seruitutib. vrb. Et Vmerale in l. 14. §. vlt. D. de re milit. Et Redam. leg. 60 §. pen. D. locati. Trocleas. l. 19. §. illud D. eo. tit. Renuit in l. 11. D. de cuitionib. Aenum in lege. 12. D. de instr. vel instru. Ceterum loco PH. aspirati in multis præsertimque pe-
dd

regnis dictionibus. F. ponitur, sic Fœnicēs, Elefantos, Filippos, O. fitianum, Chirografa, Sifones, Efesum in Florentinis libris legimus l. 1. & l. ult. D. de censibus. l. 2. in fin. D. ad l. Aquil. l. 6. D. de adquir. hered. l. 11. §. j. D. de seruo corrup. l. 12. D. de instr. vel instru. l. 137. §. cum ita. D. de verb. oblig. Insuper quædam vniciis litteris concepta vocabula in illis libris, occurrunt quæ nos geminatis ac repetitis scribimus, vt Conubiū: quam eandem scripturam Lexicon B. Germani sequitur, vt supra lib. ij. de verb. signific. docui. Item Conexa. l. 17. D. de negot. gest. l. 59. D. de rei vindic. l. 1. §. penul. D. de iuis & legit. Litus & litora l. 2. l. 3. D. de rer. diuisio. & alibi sepe. Copertoria in l. 38. §. i. D. de aur. arg. quæ vulgo Coopertoria. Illico, Vilicus, Vitica. l. 146. l. 205. D. de verb. signifi. & aliis infinitis locis. Pedisequa l. 65. D. de legat. libr. ij. Britanica l. 46. D. ad Trebellia. Postremò Aulū Aediles Curules, Opportune, sine litterarū geminatione in illis libris vel indiligēs lector offēdet. Vice versa geminantur in aliquot dictionibus litteræ, quarum repetitionem cōmūis ac trita scribendi ratio repudiat. Nam & Qurellā, Sequellam, & Sollemnem, Litterā. Immo, Quinimmo Cōminus, Repperit, Metēnarius perpetuò inueniēs. Et certè in Lexico B. Germani eodem modo Querella scribitur & redditur *μῆνις*. Bracchium etiam iidem libri scribunt, l. 23. §. item quæcumque. C. de rei vindic. l. 12. D. de ædific. ed. Et Sollertiam l. 24. D. ex quibus caus. maio. & Massurium l. 2. §. his etiam. D. de orig. iur. l. 105. D. de verb. oblig. l. 144. D. de verb. sign. Et Catillinam. l. 8. D. ad leg. Iul. maiest. Receidere l. 10. l. 40. D. de adoptionib. l. 7. in fi. D. quod cuiusque vniuerſit. l. 6. D. de captiu. l. 13. D. de optio. leg. Summisit etiam & Promissit, inuenias in l. 15. §. conuiciam. D. de iniur. & l. 49. D. famel. ercisc. & Reppulerit in l. 86. §. 1. D. de legat. ij. At Supremum, Cupæ, Culei. variè & interdum vniciis ac simplicibus interdum repetitis litteris scribuntur.

Enimuerò paris vocalibus scribi olim solita quædam vocabula quibus aunc diphthongos addimus ex constanti eorum librorum scriptura obseruaui. Cuiusmodi sunt hæc, Hereditas, Ceterum, Edere, Femina, Fetus, Veneo. Rursus

cum diphthongis quædam scripta obseruauit, quæ ab his vulgo vacant. Vcluti Pæne, sicut & in Epigrammate veteri Roma. Docta Erodita pæne Musarum manu Item pænula l. 7. de de supell. leg. Pænuria l. 25. in fin. D. de pigner. act. Obcedere in l. 8. in fin. D. de pollicitationib. Amœnitas in l. 3. D. de aqua cottid. Scæna in l. 1. & l. 4. §. vlt. D. de his qui notant. inf. l. 24. D. ad leg. Iul. de adul. quemadmodum in Epigrammate quoque marmoris Romani scriptum ferunt, in hoc versu,

Et Græca in scæna prima populo apparui. Vnde Scænica in l. 15. §. et si vestimentorum. D. de viufr. l. 127. D. de verb. signific. Et Proscænium in l. 8. D. de pollicitationib. Deprehendere plantæ & comprehendere non sine varietate aliqua diphthongis augentur. Potrò alias olerumque à receptis, diphthongis verbis quibusdam Pandectæ tribuunt. Etenim Cærum & Fænum, Cæcus, Pænitentia, Cælum quæ vulgò per Oe, illic per Ae eduntur l. 26. D. de acquir. rer. domi l. 93. §. penult. D. de legat. lib. iii. l. 1. D. de postulan. l. 28. D. de serui. vrb. Et quod mihi magis mirum accidit, fænus ybique illic scribitur, vt & in Lexico B. Germani fenerator: quamquam è fetu pecuniæ ea nomina tracta Grammaticis placet.

Nec verò ipsæ sibi vsquequaque Pandectæ constant. Nam Sugrunda. & Sugruenda dicunt l. 5. in fin. D. de his qui deiecer. Rubr. de dam. inf. & sugr. In lexico autem B. Germani Sugrunda scribitur & exponitur *vellemus* Fulcrum item lecti & Fulcrum dici inuenio l. 52. §. vlti D. legat. lib. iii. l. 36. D. de acquir. rer. domi. Sed enim ambigui generis dubiaque constructio nis ac declinationis nomina, ac verba in his non pauca reperire est veluti Concordia, & Concordium neutro genere in l. 27. D. de pact. dotalib. Alimonia alimonia in l. 1. §. penult. D. de extr. cognit. & Alimonia alimniorum in l. 73. D. de iure dot. l. 4. D. de liber. adgnosce. vt & apud Varro. lib. i. de re Rust. ca. viii. In partu & alimonio. Et libro iii. ca. xvi. mellis alimonio. Lectus item & lectum in l. 19. §. item Celsus. D. de auro, argët. Papyr⁹ & papyrũ il. 52. §. chartis. D. de legat. lib. iij. Denarii & Denaria. lege 13. §. leg. 20. §. 1. D. de verbo. oblig. Tegular & Tegula tegulodd ij

rum in l. 30. §. Labeo. D. de vsucapionib. leg. octaua D. quod vi aut clam. Castella & Castell in l. 41. §. item hoc prohibetur. D. de legat. lib. j. Consortium, & Consortio cōfortionis in lege 96. §. cum eodem. D. de solutionib. Quod verbum Velleius quoque Patercul. lib. posteriori vsurpat, Vt & Tribunicæ potestatis consortionem Neroni constitueret. Alia etiam ex Lucilio libro xix. & ex M. Tullio lib. iij. Officior. & ex Liuiio deprompta testimonia Nonius Marcell. suppeditat. Præterea lupanar & lupanarium legimus l. 43. D. de ritu nupt. lege 21. §. sed si in aliquem. D. de recept. qui arbitr. lege 27. D. de petitio. hered. Exemplar. & exemplarium l. 47. D. de legat. lib. 2. l. 10. D. si quis om. cau. test. lege 18. D. testament. quemad. aper. lege 1. §. si quis in duobus. D. de bon. poss. sec. tab. Miliare & Miliarium l. 42. D. de excus. tut. l. 1. §. initio. D. de officio præf. vrbi. l. 4. §. 1. D. de hered. insti. Ac quemadmodum Gellius Vulgarem & Vulgarium ac Vulgariam dicit, ita nostri peculiares res & peculiarias, peculiarem causam & peculiariam effertur, l. 4. §. vlti. D. de doli except. lege 4. §. penult. D. de pecul. Temporalem denique & Temporariam actionem, Versicolorem vestem & Versicoloriam, Angulararem locum & Angularium apud eos legimus. lege 9. §. si is qui temporaria. D. de iureiur. l. 55. §. vlti. D. ad Trebellia. l. 1. vlti. D. de aqua cottid. l. 70. D. de legat. lib. iij. l. 69. D. de contrah. empt. Item Ductum aquæ & Ductionem l. 10. in fi. D. de aq. & aqu. plu. Incestus etiam & incestum apud eos inuenitur. l. 56. D. de ritu nupt. l. 39. §. vlt. & l. vlt. D. ad leg. Iul. de adulter. l. 4. & l. 5. D. de quaestionibus. Coniunctio & coniunctus .91. §. vlti. D. de legat. lib. iij. Mandatum & mandatus in l. 41. §. pater. D. de legat. iij. l. vlt. in §. d. pro empt. l. 2. D. de litigios. l. 42. D. de neg. gest. l. vlt. D. de solutionib. l. 22. & l. 26. D. de minor. l. 14. §. pen. D. de religios. l. 25. §. vlt. D. de except. rei iud. Iustus & iustum in l. 25. §. iustum. l. 36. D. de adq. her. Eamdem in quibusdam verbis conjugationum varietatem atque inconstantiam notare licet. Nam Aedificare & Aedificare auctores nostri dicunt. leg. 60. §. mandauit. D. locati. leg. 10 §. vltimo D. soluto matrim. Significare & significare in l. 65. §. 1. D. ad Trebellia. eadem figura, qua lu-

crifacere. Magnificiebat etiam leges in l. 1. §. penult. D. quod vi aut clam. Sed & Demoliri ac demolire vſurpant l. 30. D. locati. l. 12. D. de vſufr. leg. l. 37. & l. 43. §. j. D. de damno infec. l. 50. D. ad l. Aquil. Cuius varietates nouitatem mihi Diomedes lenij, qui Demolire antiquos dixiſſe, prolatis in eam rem Varronis ex libris Poëtices & Epistoliarum quaſtionum & Naxij in Corollaria locis, comprobat. Illud etiam quando in huius verbi mentionem incidimus, notandum eſt, Demolior non tantum actiua, ſed & paſſiua ſignificatione à Iureconſultis vſurpari. Ita demolita domus eſt, dixit Iauolenus in l. 23. D. de vſucapionib. Et Demolitis ædibus, Vlpianus in l. 10. §. 1. D. quib. mod. vſufr. amitt. Sic & alia multa, qua actiuam dumtaxat habere ſignificationem vulgò creduntur, paſſiue accepta in libris noſtris, obſeruauimus. Veluti Tueri & Stripulari, de quibus libr. xvij. & libr. xvij. de verb. ad ius pertinent, ſignificat, diximus. Item polliceri in l. j. §. eſt autem. D. de exercitor. vbi Vlpianus, Actio pollicetur, ait, id eſt, promittitur. Necnon Obluiſci. Paulus in l. 60. §. penult. D. de ritu nupt. Per adoptionem in totum adoptiuæ familiae obliuiſcuntur. Morari Papinianus in l. 5. §. 7. D. vt legator. nomi. cau. Si petitionis dies moraretur, pro retardaretur, & differretur. Paul. in l. 85. §. vlti. D. de diuerſ. regul. iur. Quotiens equitate deſiderij naturalis ratio aut dubitatio iuris moratur. Exſequi Paul. in l. 18. D. de iuriſd. o. omni. iud. Quaeritum eſt, an ſententia exſequi poſſit. Vlpianus in l. 2. D. de re iud. Sed pertrahè intra ſtatutum tempus ſententiæ exſequentur. Populitari. Papirius Iuſtus in l. 24. in fi. D. de appellatio. Cum fructus Populitarentur ab aduerſario. Et apud Liliū crebrò populari *καθημερον* ponitur. Interpretari. Iulianus in l. 13. in fi. D. de reb. dub. Sed procliuior eſt ſententia teſtatoris ſic eſſe interpretanda Paulus in l. 12. D. de diuerſ. regul. iur. in teſtamenti plenius voluntates teſtantium interpretantur. Sic & apud Sueton. in Neron. cap. xiiij. Dein precanti tiara deducta diadema impoſuit; verba ſupplicis interpretata prætorio viro multitudini pronuntiante. Mentiri. Modestiſtus in l. 28. D. ad l. Cornel. de falſ. Si à debitore prælato die pignoris obligatio mentiatur. Admetiatur etiam paſſiua ſignificatione ponitur in l. 35. pen. D. de conſtrahen. emptio. & l. 36. D. locati.

Sed & Actio moderatur, pro, modus actioni præscriptur, in l. 15. in fi. D. de negot. gest. inuenies. Et nomē quod cōfiteretur, pro, quod in confesso est in l. 15. §. sic quoque. D. de re iudic. Quinetiam Arbitretur, pro, Arbitrium feratur & sententia dicatur, *παθητικῶς* bis vsurpatur in l. 27. §. si quis litigatorum. D. de recept. qui arbitr. Et aliàs, Sumptus, ait Vlpianus, arbitrantur pro facultatibus & dignitate defuncti. l. 12. §. iumptus, D. de religiof. id est, arbitrio boni viri definiuntur & estimantur. Idemque Vlpianus, verbo Patitur sic vsus est in l. 11. §. vlt. D. de actio. empt. Bonæ fidei, inquit, contractus hac conuentione non patitur, id est non patitur neque admittit hanc conuentionem. Funerari etiam passiuè accipitur, & sepeliri significat in l. 17. D. de reb. auct. iud. possid. & in l. 8. D. de sepul. viol. & apud Paul. lib. v. Sentent. titul. xxvj. iuncta l. 5. D. ad leg. Iul. de vi pub. Contestetur lis, passiuè in l. 1. in fin. D. de feriis. l. 3. §. penult. D. de sepul. viol. l. 7. versic. ita demum. D. de petitio heredit. Complectitur quoque, pro, comprehenditur. Scauola in l. 133. D. de verb. oblig. Nam sicut & ipsius heredis caput, ita ipsius vis vel sæpius facta complectitur. Vlpianus in l. 3. sed illud. D. de appellatio. Et quorundam, ait, nomina libellis sint complexa. Sic in l. 30. §. in furiosi. D. de fideic. libert. Decretum interponetur, quo id ipsum complectatur, id est, contineatur & comprehendatur. Postremò & Fœnerari pecuniam ab aliquo, pro, mutuam accipere Paul. dixit in l. 35. D. de solutionibus.

Iam, vt ad nomina veniam, oorum in numero multitudinis genitiuos complures à communi sermone pronuntiationeque abhorentes in nostris libris vel minùs attentus lector deprehendet. Nam Mensum semper, non item Mensium scriptum inueniet l. 40. D. si certum petatur. l. 7. §. ex contrario. D. solut. matrimo. l. 2. D. quando actio de pecul. l. 60. D. de legat. lib. iij. l. 5. §. satisfactionis. D. vt in poss. legat. l. 7. §. vsuræ. D. de adm. tut. l. 107. D. de diuers. reg. iur. Quo etiam modo in Codice Theodosii idem genitiuus scribitur vbicumque occurrit, vt l. 10. de appellatio. & l. 4. C. de reparationib. appellatio. probant. Deinde nominum horum, Ciuitates, Hereditates, Quantitates, Facultates, Ætates, Seruitutes, Parentes, bis semper genitiui eduntur, Ciuitatum l. vlti. §. episcopi.

D. de munerib. & honorib. l. 23. §. vlti. D. de oper. libert. Hereditarium. l. 3. D. de legit. tutorib. & in inscriptione l. 68. D. ad l. Falcid. aliarumq; similiarum. Quantitatum in l. vlti. in fin. D. quod met. caus. Facultatum in l. 78. §. 1. D. de lega. lib. iij. Aetatum l. 1. §. aetatem. D. de aqua cottid. Seruitutum in l. 6. §. etiam. D. si feruit. vindic. & l. 72. D. de verb. oblig. Parentium in l. 34. §. penult. D. de ritu nupt. l. penult. D. de sponsalib. Bubum etiam dicunt Iureconsulti pro bouum, & Duum pro duorum & Edulium pro eduliorum. l. 55. D. de legat. iij. l. 7. §. vlti. D. de adm. tut. l. 6. in fi. D. de offic. proconsul.

Sunt etiam in iisdem Pandectis quaedam contra tritum morem litterarum incremento producta vocabula. Nomenclator enim illic dicitur qui alius in libris Nomenclator, vt supra lib. xij. probaui. Vberitas item pro Vbertas in l. 15. §. Papiinianus. D. locati. Facilitas, pro, Facultas. l. 3. in fi. D. de appellatio. Figulina pro figlinis. in l. 6. D. de seruitutibus rusticis. Sectio, pro, Sectio in l. 85. D. de verbor. obligatio. Ducitum, pro, Ductum in l. 1. D. de test. mili. Validè, pro, Valde in l. 27. D. qui testam. fac. poss. vbi. validè stultam Celsus dixit, sicut validè sapientem Vlpianus in l. 4. §. Idem Pomponius. D. de aedilic. ed. Contra Lamna, pro, Lamina. in l. 127. in fi. D. de auro, argent. Domna, pro, Domina in l. 38. §. Lucius. D. de legat. libr. ii. Calda, pro, Calida in l. 19. §. illud nobis. D. locati.

Porro casus plerumque à receptis Grammaticorum regulis alienos verbis & aduerbiis Iureconsulti adnectunt. Sic verbum contingo datiuo iungunt, qui ablatiuo secundum Grammaticorum traditiones sociari deberet. Ita promissioni continentur, legimus in l. 57. D. de iure dot. Et aliàs. Conditioni continentur. l. 41. §. Stichus. D. de fideic. libert. vt & aliàs. Omnes casus qui huic stipulationi cōtinētur. l. 3. D. vsuf. quē admo. cau. Similiter in l. 2. D. ex quib. caus. maio. Hoc edictū, quod ad eos, qui ei continentur. Et in l. 3. §. ligna. D. de penu leg. Penori legato cōtinēatur. Verbum etiā Cōtētus datiuo copulant. Vnde, vni contentus esse debet, aiunt in l. 8. §. 1. D. de legat. lib. ii. Et Contentam esse doti in leg. 61. D. de hered. instit. At in leg. trigesima septima. §. nuptura. D. de legat. iii. Popularius dicunt Contentus partis dimidiet;

dotis. Fungor etiam datiuo ab iis iungitur. Itaque magistratui funguntur, auuenies in lvt. in fi. D. ad municipal. Et muneri defungi in l. i. l. prauaricatorem. D. ad Turpill. nisi Muneri, pro, Munere, illic ex litterarum familiari mutatione, de qua ante egimus, scriptum dicamus. Sic & pecuniam conditioni comprehensam dicunt in l. 94. D. de condicio. & demon. vt, Oibi terrarum comprehensos Cicero libro iij. de Republ. Nonio referente. Verbo quoque Antecedente datiuum nostri auctores tribuunt in l. 42. D. de verbor. signifi. vt & verbo insequi. Hinc insequentes sibi adgnatos dixit Vlpia. in l. 3. §. vtique. D. de suis & legit. Necnon verbo Penitere eundem casum adplicant. Nam prioris voluntatis sibi prænituiffe dicunt in l. 21. D. de legat. 3. Quinetiã Vti exceptionem dixit Paul. in l. 7. §. procurator. D. pro empto. Quod minus nouum mihi Diomedes fecit, qui antiquos datiuo iunxisse verbum Vtor libr. j. tradit. Similique modo Abuti dotem in l. 22. §. sin autem. D. soluto matrimo. vt Abuti operam in prologo Andriæ. Item Agere Hypotecariam, pro, Hypothecaria legimus in l. 57. D. de lega. j. Et Subsequi actione in l. 39. D. de noxalib. & habitatione conducari in l. 12. §. qui legatorum. D. vt in possess. legat. Atque vt ad particulas & voces reliquas descendam, multos eis grammaticorum præceptis repugnantes casus tribui videas. Nam Satis tempus habeat, dicunt in l. 19. D. de oper. libert. Amplius sui debiti in l. 61. in fine. D. de conditio. indeb. & Amplius legi concessæ portionis in l. 62. §. 1. D. de condicio. & dem. Sub conditionem datus sextans in l. 76. D. de acquir. hered. Sub conditionē datum legatum in l. 7. in fi. D. de legat. lib. iij. Sub condicionem manumissum in l. 79. D. de condicio. & demonstrat. Sub conditionem reddendarum rationum liber esse iussus in l. 111. cod. tit. Articulum quoque, In, sine vlla motus significatione sæpenumero accusatiuo iungunt. In Prætoris edicto ita scriptum erat, ventrem cum liberis In possessionem esse iubebo. l. 121. D. de legat. lib. j. l. 13. in fin. D. de manumiss. test. Quo loquendi genere ipsi quoque Iureconsulti Prætorum verba subsequentes vtuntur in l. 1. §. 1. D. de Carbo. ed. l. 3. §. pen. D. de iureiur. l. 7. cum Rubrica, D. vt In poss. legat. l. 14. D. de probationib. l. 2. §. j. D. de actionib. empt. Eadem figura, & In possessio-

possessionem re manere dicunt in l. 32. §. si maritus. D. de donationib. inter. vir. & vxor & in l. 12. §. facti D. de captiu. Item in seruitutem remanere. l. 41. D. de fideic. libert. In fugam esse in l. 14. §. pro eo autem. D. quod met. cau. In moram esse in l. 8. D. de nouationibus. In relegationem esse in l. 13. D. de bonor. possess. In fructum esse l. 40. §. cum fundum. D. de contrah. empt. In potestatem esse l. 1. D. quis ordo in bonor. possess. & apud Vlpia. in Institutio. tit. xxviii. Cuius locutionis exempla ex antiquis auctoribus prompta Gellius suppeditabit. Sic & in seruitutem factum delictum in l. 11. D. de minorib. In hereditatem deprehendi in l. 18. §. seruus. D. de stipul. seruor. Et vt breuiter absoluam, eiusmodi alia exempla occurrunt in i. 35 in fin. D. de ædific. edi. l. 40. D. de adoptionib. l. 55. D. ad l. Aquil. l. 6. D. de seruo corrupt. l. penult. D. de fugitiu. l. 29. D. ad Trebellia. l. 41. D. pro socio. l. 2. D. de lege Rod. l. 32. §. si maritus. D. de donat. inter vir. l. 11. §. penult. l. 27. l. 31. D. locati. l. 78. §. cum vir. D. de legatis libro iii. l. 34. D. de negot. gestis. Nonnumquam etiam cum motu sexto casui vox In, ab iisdem iungitur, veluti In possessione mitti, In hostium potestate peruenire, In carcere recipi, Committere In actione, & his similia l. 13. D. vt in poss. leg. l. 12. D. qui testam. fac. l. 6. §. eius qui D. de iniusto, rupto. l. 65. §. Labeo. D. pro soc. l. 34. §. Caius. D. de legat. lib. ii. l. 85. D. de lega. lib. iii. l. 32. D. de liber. cau. l. 8. D. de pollicitationibus. His adiungam & alias in eandem classem reuocandas phrasas. Quales sunt hæc, Pridie æquinoctium. l. 1. §. æstatem. D. de aqua cottid. Pridie vindemias. l. 7. D. soluto matti. Plus quartæ. l. 11. §. quod vulgo. in fin. D. ad l. Falcid. Et plus debiti in 2. C. ex quibus caul. infra. irrog. secundum librorum scriptorum lectionem. Plus pretium soluat in l. 25. §. j. D. de vsufu. Multo minus fructum percipiat in l. 14. §. de vsufu. nisi fructum illic concisè pro fructuum positum magis placeat, vt & in l. 58. §. penulti. D. ad Trebellia. Item Abundè patrimonium reliquit, in l. vlt. §. 1. D. de legat. libr. 2. Pauciores centum dierum non sunt dandi. l. 2. D. de iure deliber. Paruum vini in l. 21. D. de furt. Et paruum inter hanc speciem interest in l. 117. D. de legat. libr. j. Et non Rarum admodum, pro, Raro, in l. 3. D.

si pars hered. pet.

Verùm quoniam de articulis dicere cœpi, satius fuerit quæ de iis notatu digna collegi, absoluerè, vt ad alià gradum deinceps faciamus. Inuenio autem, Ad, pro, Apud positum in l. 62. §. 1. D. de condicio. & demonstr. & l. 1. in fin. D. apud eum à quo appellat. l. 41. §. forori. D. de legat. iij. Quam significationem Seruius in artem grammaticam Donati notat & hæc auctoritate comprobat, Decem fiscos ad Senatorem illum pactos. Sic & Cicero Epistol. ad Brutum. Messalam laudem præsertim ad Brutum, cui non minùs virtus illius quàm mihi nota est. Idem ad Attic. lib. x. Commodum ad te dederam litteras de pluribus rebus cum ad me bene mane Dionysius fuit. Liuius lib. x. Minus cladis, ceterum non plus armorum ad hostes erat. Atque aliàs idẽ auctor hoc in sensu vocẽ illam vsurpauit. Vt & Plinius libro vii. Epistol. cum ait, Ego quoque ad me habeo decretum prouinciæ.

Contrà Apud, pro, Ad accipitur in l. 11. D. de offic. Proconf. & in l. 27. D. de statuliber. Non est etiam prætereunda vocis Ad, ex mente loquentis expressa significatio in l. 18. §. 1. D. de manum. test. in qua, Ad annum idem accipitur quod Post annum.

Aliubi, pro, Alibi, ponitur in l. 64. D. de condicio. & demonstr. l. 2. D. de cadaverib. punitor. Quo in significato eadem voce vtuntur Varro libr. j. de re Rust. cap. xliiii. & Terullia. in lib. de spectacul.

Autem, pro, Enim in l. 10. §. vlti. D. de diuers. tempor. præf. pro Igitur in l. 63. §. pecoribus D. de legat. iij. Elegantiam verò & ornatum habet hæc particula subdita voci Et, vt in l. 16. §. 1. D. ad Trebellia. Et generaliter autem. in l. 5. §. tutela. D. de obligationibus & actionibus. Et hoc autem casu. Cui non absimile est illud Senecæ Epistol. lix. libro viij. et hæc autem quæ non sunt rerum natura complectitur.

Proinde valet, Perinde in l. 134. in fin. & l. 137. §. cum quis. D. de verbor. obligation. l. 49. D. de cusionibus. l. 205. D. de diuers. reg. iur. Fuit enim vox hæc veteribus similitudinis nota. Atque eo sensu à Terentio Heautontimor. scen. j. & in Phormio. & à Varrone apud Non. Marcellum in ver-

bo Vndulatum particulam hanc vsurpatum repperies. vt & apud Quintilianum Declamatione xij. cùm ait, An viminis modo texti pretium formula taxassem, & proinde agerem quasi inanes perdidissem.

Cùm, pro, Quia in l. 41. §. testamento. versicul. quæsitum. D. de legat. iij. l. 62. D. soluro matrim. l. 27. D. de condicio. & dem. l. 5. §. quæri. D. vt in possessio. lega. l. 29. §. vlt. D. de adulte. Dum, pro Verum in l. 1. §. item quæsitum. in fi. D. de aqua cottid.

Sic, pro, Deinde l. 15. D. de præscript. verb. l. 1. §. in bestiis D. si quadrup. pauper. l. 9. §. 1. D. de donat. inter vir. l. 34. §. qui iusiurandum. D. de iureiur. l. 25. §. vlt. D. de ædific. ed. vbi ex abundantia: Sic deinde, legimus.

Si, pro, Quamuis. l. 71. §. prædium. D. de legat. ii. l. 124. in fi. D. de verbor. obligation. Super, id est, præter, & vltra. in l. penult. D. de peric. & commod.

In pubertatem, pro, Intra pubertatem in l. 2. ad fi. D. de vulg. & pupil. In annos, pro, Post annos in l. 41. §. herede. D. de fideicomm. libert.

In tempus, pro, Post tempus in l. 58. §. 1. iuncto §. seq. D. ad Trebell. Quasi, pro, Veluti in l. 21. D. quando dies legat. ced. secundum Florentinam utiq; scripturam. Quam, nouo sensu positum inuenies in l. 13. D. de liber. & post. & l. penult. D. de legat. iij. Tam, pro, Valde in l. 25. §. non semper, D. de minorib. Cuius significationis aliud quoq; mihi testimoniũ Pet. Faber. meus protulit ex l. 1. in fi. D. de cur. furio. Vbi Florentiæ est, Si tam probus sit, id est, si sobriè viuat, vt in l. 12. D. de tutorib. dat. Addidit & Plinium eodem sensu hoc verbũ vsurpasse lib. vii. cap. xlix Oratores quidem ambo, sed tã dispari euentu. Et Vellicium Paterculum libro posteriore. Nã Dictaturam, quam ei pertinaciter deferebat populus tam cõstãter repulit. Et aliàs, Nec minora consequi potuit: sed non tam concupiuit. Verũ, pro, Tamen in l. 9. §. licet. D. quod met. cau. l. 2. D. de his quæ in test. delent. Vel, pro, Ve in l. 177. D. de diuers. regulis iur. in qua ita est, Qui in ius dominium vel alterius. Tamenersi, pro, Quamuis ponitur in l. 56. D. de iudiciis. l. 7. §. interdũ, D. de s. c. macedonia. qui duo loci ad eũ, quæ lãc. Cuiaciº lib. j. Obseruationũ notauit, commodissi-

mè addentur. Ac mihi vox hæc in Tamen si mutata videretur in l. 18. §. ult. D. de iniuriis, vbi longè aptius quàm vulgò legitur, legeretur, Quòd si scisset filium fa. esse, tamen et si nescisset cuius filius esset. dicerem, inquit, patrem suo nomine iniuriarū agere posse. Quāquā et si in l. 1. §. ult. D. vt legat. nom. cau. Quia enim in l. 23. D. de exceptio. rei iudic. Enimvero repetuntur plerumque per pleonasmum sine aliqua sensus necessitate voces multæ, vt in l. 16. in fi. D. qui testam. fac. poss. Nam etiam Compositibus mentis personales actiones etiā ignorātibus acquiruntur. Et in l. 3. D. si pars hered. pet. Ideò, ait Paulus, quia scire nō potuerūt quot nasci possēt ideò nam multa de huiusmodi re tam varia & incredibilia tradiderunt, &c. Eodemque modo, vox, An *παρίλη* in l. 32. D. de pecul. Et in l. 40. D. de acquir. heredit. Vlpianus, Quæsitum est, ait Vlpia. an licet quis paternæ hereditatis nihil attingat, aliquid tamen propter patris volūtatem habeat vel faciat, an creditoribus paternis cogatur respondere. Pōponius in l. 77. D. co. tit. Illud dubitari potest, an si cūm testamento heres institutus essem ab eo, qui etiam si intestatus decessisset, legitima hereditas eius ad me pertineret, an simul vtramque hereditatem repudiare possim. Scæuola in l. 78. §. Maxima. ii. D. ad Senatusc. Trebellian. Quæsitum est An Septicio filio defuncto intra vicensimum annum sine liberis, hoc fidei commissum vtrum pro portionibus hereditariis ad fratrem & sororem eius pertineat. Idem Pompo. in l. iij. D. de verbor. obligatio. An etiam si me non prohibeas, vxorem autem meam prohiberes, vel contra vxore mea stipulata. me prohibeas, an committatur stipulatio? His accedent ex Petri Fabri beneficio & alia particularū *παρελκόντων* *εξεμπλα*, quæ subiici. Triphoninus in l. penult. D. de vi & vi arma. Quamquam ego moram fecero, quo minus interdicto te conuenirem, subtrahis tamen mortalitate seruis, aut pecoribus aliis vteribus intercedentibus, tuum tamen onus nihilominus in his restituendis esse. paul. in l. 38. §. in Fauiana D. de vsur. In Fauiana quoque actione & pauliana. per quam quæ in fraudem creditorum alienata sunt reuocantur, fructus quoque restituuntur. Vlpian. in leg. primo D. de extraord. cogit. Si imprecatus est, si, vt vulgari verbo impostorum

vtat, si exorcizauit. paul. in leg. 45. §. eius bona. D. de iure fisc. Eius bona. qui sibi mortem consciuit non ante ad fiscum coguntur, quàm prius constiterit, &c. Adde & hæc Vlpiani verba quæ sunt in l. primo §. Labeo. D. de aqua cottid. ne quid in illo fundo faciat, quare ex re ea aqua inquiratur.

Sed iam satis superque in singulis oculis hæsitamus, ad dicendi genera inuentu rara vel à communibus Grammaticorum regulis abhorrentia quæ in Digestis reperiuntur, transeamus. Initio autem Antiptotes quasdam à me obseruatas adscribam. Cuiusmodi est, quod in l. 27. §. si quis seruum D. ad l. Aquil. scribitur. Si quis mulionem conductum ad regendum mulum, commendauerit ei mulum. Pomponius in l. 8. D. de liberatio. leg. Non solum nostrum debitorem, sed & heredis nostri, vt liberetur, legare possumus. Simile huic est Terentianum illud Adelphis, illum vt viuat optant. Insolens quoque est hæc locutio, Nec transferri personæputationem ex persona filiorum ad eos potest, quam paul. usurpat in l. 18. §. si iniuria. D. de iniuriis. Nec minus dura plebisque videbuntur hæc, Iubere eum debet Proconsul. vt idoneè caueat. l. 41. D. de petit. hered. Aestimationem eius quod interfit ad id tempus referendum. l. 12. D. si quis omiffa causa test. Et denegandum est aduersus eum exceptionem l. 19. D. de nouationibus. Item, Sed Iuliani sententiam sequendum est l. 12. §. facti. D. de captiu. & postlimi. A capite rationem reddendum, in l. 19. §. 1. D. de negot. gest. petebã res æstimatas, quarum pretium in dotem erant. l. 78. §. pen. D. de legat. iii. Cuique periculosum esse fidem suam. l. 1. D. ad Trebellia. Pro non scripto ea condicio est. l. 22. §. j. D. quando dies legi id est, vt aliàs, pro non scripta. l. 20. D. de cond. Instit. Grammaticorum etiam traditionibus spreis Papinianus, Cùm Asiam venisset dixit in l. 73. in fin. D. de condic. & demonstrat. Et Magis faciliores voluntates in l. 67. §. si rem. D. de legat. ii. quemadmodum Palladius, Longior magis quàm latior libro j. capite xvij. dixit. Maior natu quàm xxv. annorum l. 14. D. de bonis libertor. Minor quàm viginti quinque annis natu l. 1. D. de minoribus leg. 102. D. de legat. libro. j. l. octaua D. si quid in fraud. patro. Minor.

quàm viripotens. l. penult. D. quando dies legat. ced. Huc pertinet & illud, Mori magis quàm damnari maluerint, l. 6. §. eius qui. versic. Nam eorum. D. de iniusto rupto. Et Melius est sensum magis amplecti quàm verba. l. 3. §. condicio. D. de adim. leg. Et, Melius est possidere potius quàm in personam experiri. l. 1. §. 1. D. de superficieb. Longè magis Grammaticos turbabit quod in l. 156. §. cùm quis. D. de diuersi regul. iur. scriptum offendent, in alii locum successerunt Et in l. 1. in fin. D. de secund. tabul. pars vni, pro, vnus, Et in l. 3. §. sed si mutua. D. de in rem verso, Domus sui. Et in l. 80. D. pro soc. Ex duo millesimis partibus. At quod in l. vlti. D. de reb. dub. legitur. Cùm quisque eorum ad trigessimum ætatis annum peruenissent, similibus aliorum auctorum locis confirmatum, minus nouitatis habebit. Nā & apud Plautum legere me memini, vbi quisque vident, eunt obuiam. Et apud Ouidium, Vestras quisque redite domos. Et aliàs, Fugiantque penatēs quisque suos. Apuleius libro viii. de Asino aureo. Sarcinulis quisque sumptis suis viam capessunt. Hic ego quæ è Græco dicendi genere efficta expressaque in Digestis inueniuntur subiicerem, nisi hic locus vberimè ab Antonio Augustino libro ii. Emendationum tractatus esset, ad cuius copiam etsi vix aliquid addi posse videatur, cum tamen loco pauca quædam adiiciam. Ad eas igitur phrasas in quibus verbū Causa, vel Nominè, vel Gratia Græco more reticetur, has in super addemus, Rei seruandæ possidere in l. 5. §. postquam. D. vt in possess. legat. fideicommissi non teneri. l. 77. §. qui dotale. D. de legat. ii. Si quis euitandi criminis id legit, vt Reipub. causa abesset l. 15. §. 1. D. ad legem Iuliam de adulter. Damni non amplius parte sua confecturum l. 11. §. officium, in fin. D. de aqua & aq. pluuiæ. Damni infecti missus in possessionem. l. 15. §. si quis damni. D. de damno. infecto. Et, damni infecti cauere, satisfacereque l. 11. & aliàs sæpe. D. eodem titul. Et satisfacere legatorum l. 4. & l. 10. D. vt legatorum nomine cau. legati satis petere. l. 7. D. eodem titulo.

Reliquis Græcis sunt & hi iungendi, Inhabiles tueri. in l. 11. D. de decurionibus. Ius non habet intercedere l. 2. §. si filius. D. de muneribus & honoribus. Cùm quidam

repeteretur mercedem, quam acceperat. l. 16. §. itē cūm quidam. D. locati. Non dissimulato se libertum esse leg. decima quinta D. de in ius vocan. id est, Cūm non dissimulasset Comperto matrem suam intestato decessisse, id est, cum cōperisset. l. 86. §. vlt. D. de acquirenda heredit. nihil min^o, pro, Nihilominus Græcorum exemplo, qui *ὅτι ἐν ἡρώδῃ* dicūt, inuenies in l. 37. §. patet. in fin. D. de legat. ii. Ex eodē sōte crediderim & hæc quæ sequuntur, hausta. Ex eo tempore quid quid æstimatur quod nouissimè solui potuit. l. 9. §. 11. D. de re iudic. vbi Quod, pro, Quo dictum est. imitatione Græcorū qui plerumque *καὶ* subaudiunt. Simili modo in l. nona D. de liber & post. hered. instit. At id tempus referuntur, quod testamentum destruitur, non quod moritur. Et in l. 12. §. vlt. D. vt in possession. legator. vel fid. In eum scilicet casum, quod fideicommissi condicio extitit. Et in leg. 15. §. non autem statim, D. de dam. infec. Ergo interuallum aliquod debet intercedere, quod aut pro derelictō ædes longo silentio videatur habuisse.

Certum temporis Vlpianus dixit in l. 8. §. vnde si quis. D. de inofficio. testamen. vt Multum temporis in leg. 22. §. si heres. D. ad Trebellian. leg. 5. §. à barbaris. D. de re milit. Certo loci in l. 19. §. 1. D. de iudiciis. Aliquo loci in l. 1. D. de seruis exportand. Eō loci in l. 52. in fin. D. de iudiciis.

Ceterum pura puta Latina sunt isthæc, Nihil acti erit. l. 137. §. 1. D. de verbor. obligationibus Quid acti sit. leg. 21. l. 26. D. de rebus dub. l. 41. D. de verbor. obligationibus. Quod acti sit. l. 57. D. de obligationib. & actionib. Aliquid ius. leg. decima nona D. de damno infecto. leg. 30. D. de noxalibus. Aliquid mancipium. leg. 36. D. de bonis libertorum. Impendium aliquid l. 63. §. si sub condicione. D. ad Trebellian. aliquid emolumentum. l. 12. §. furius autem. D. de religiol. & sumptibus. Si quid sacerdotium nantii. leg. penult. D. de vacatione munerum. Quo, pro, Quod in quibusdam locis positum obseruauit, vt in leg. trigesima quinta D. de negot. gestis. Non esse imputandum Quo non soluerit, Et in leg. vigesima quarta. §. Seruius. D. de damno infecto. Rationem adiicit quo si hoc non admittatur, in

quum erit. Quò enim tam firmum ædificium est, vt fluminis, &c. Et in l. 40. D. de contrah. emptio. Quo post diem trigessimum renuntiaffet nihil ei profuturum.

Notandæ sunt & hæ phrasæ, Abundat mandati quantitate. l. 35. D. mandati. Pignoris obligatio etiã inter abtentes rectè ex contractu obligatur. l. 23. D. de pignoribus. Qui nauis nauigandæ causa in nauis sunt. l. 1. §. 1. D. nauit. caup. l. 1. §. 1. de exercitor. Sicuti & agi actio dicitur in l. 23. D. de præscript. verb. Et quoniam nullum hùc ordinem tenere propter varietatem locutionum institui, superioribus accedant & quæ sequuntur. Annum in fuga fecerat, pro consumpserat. l. 14. §. vlti. D. de statuliber. Non inuitum huius solutionis fore in l. 11. D. depositi. Sponte stipulatoris. l. 29. D. de cuius actionibus. Sponte tutorum. l. 3. §. item quæri. D. de rebus eorum. Largiter esse, pro, interesse in l. 81. D. pro socio. Verbũ autem ipsum Interesse, nouo genere cõstructionis vsurpatum à Paulo obseruari in l. 21. in fin. D. quando dies legat. ced. Nec multum, ait, interesse tale legatum ab hoc, Si heres erit, dato. Idem verbum scitè disiunxit & disparauit Modestinus in l. 6. D. de publican. Inter criminis, ait, reos & fraudis particeps multũ statuerunt, id est, multum interesse. Cuius generis alias distiutiones, quando in hunc sermonem ipsa nos deduxit oratio, referte placet. Vlpian. in l. 12. §. 1. D. de iure dot. Si mulier circum in hoc vendita est, id est, in hoc circumuenta est. Idem in l. 29. D. de religiof. Lucri dotem faciat. Satisfacere autem satisfacere & satispetere sæpe numero eodem modo disiungi adnotauimus. Nec absimili modo Satis egerit, pro, Sategerit idem Vlpianus dixit in l. 10. D. de condicio. & demonstr. secutus veterum morem, qui Satis agere, pro, Satagere dicebant auctore Chatasio Solipatro libro j. institut. Grammatico. à quo Catonis ex libro Dierum dictarum de consularu suo verba hæc citantur, Iam nostri apud vallum satis agebant. Citantur & ex Pacuuij Aralanta & plauti Bacchidibus idem comprobantes versus. Quibus ego Apuleium adiungam libro viij. de Asino aur. ita loquentem. Coloni multitudinem nostram latrones rati, satis agentes rerum suarum, eximieque trepidi. Sed reliquas dicendi species notu non indigna sequamur. Maius delinquit, pro, Magis, legimus in l. 5. §. 1. D. de seruo

seruo corrupt. Crimen quod delinquitur in l. 38. §. j. versicul. fratres denique, D. ad legem Iuliam. de adulter. Cùm erit annis xxv. in l. 78. §. heredum. & §. rogatus. D. ad Trebellia. Periculosè esse ex persona rei hoc metiri. l. 61. D. de iudiciis. Distat aliquid doli exceptione. l. 4. §. penult. D. de doli except. Pœnam dignam suæ personæ pati. l. 18. §. Item eos. in fin. D. de iure fil. Cuius locutionis si quem insolentia offender, sciat is & ira Balbum in Epistol. ad Ciceronem locutum esse. Obsecro te, ait, Cicero suscipe curam & cogitationem dignissimã tuæ virtutis. Damnatus in crimine capituli. l. 13. §. vlti. D. qui testament. fac. possunt. A marito puellæ iuratus. pro, Iureiurando adactus in l. 14. D. de dote præleg. Cõstare ratio & Constare rationibus in l. penult. D. de seruo corrupt. Nuptum collocare & nuptui. l. 59. & l. 62. D. de ritu nupt. l. 41. §. testamento. D. de legat. iij. l. 5. C. de interdikt. matrim. Concessisse venditioni, pro, Consensisse & adqueuuisse in l. 14. in fin. D. de diuers. temporalib. præscript. Ex defuncto interpositus contractus l. 73. D. ad Trebellia. Peto de te. leg. 57. §. vltimo. D. eod. titulo. leg. 5. §. si de me petisses. D. commodati. Non tantùm ad sola furta pertinet, pro. Non ad sola tantùm furta. l. 1. §. præterea. D. si quis testament. libe. ess. Illò deprehensam vbi, &c. l. 23. §. 1. D. ad l. Iuliam de adulter. Eò morari vbi l. 7. circa fi. D. de annu. legat. Erga parietem adfixæ statua l. 245. D. de verbor significat. Ambedit agrum flumen. l. 38. D. de acquirend. rerum do. & Deletus ager vi fluminis. l. 11. §. vlt. D. de aq. & aquæ pluui. arcend. Ad infortias ire. l. 44. §. qui famil. ercisc. A quibus instructus sit fundus, pro, Quibus instructus in l. 28. D. quando dies legat. ced. Eualuit Seruii sententia in l. 6. §. etiã. D. si seruit. vindic. Dando se in adrogandum. l. penult. D. de secund. tabul. Data ad hoc opera, pro, De industria. in l. 53. §. penult. D. ad leg. Aquil. Latitans patronum. l. 8. D. de condicionibus & demonstrationib. Factus in possessionem, pro, Actus & missus. l. 11. D. vt in possessio. legator. vel fideicommiss. Multam aduersus aliquem dicere in l. 32. §. si is faciat. D. de recept. qui arbitr. In nomen suum prædia emere l. 2. D. quando ex facto tutor. Occupabit condicio institutionem, pro eo quod est, Committet, & ei faciet locum. l. 17.

D. de condicio. instit. pertinet ad animum meum Sempromia. l. 60. §. 1. D. mandati. Perreperat rumor. l. 2. D. quis ordo in bon. possess. seru. Parere æri alieno, pro, res alienum exsoluere. l. 5. §. non passim. in fin. D. de reb. cor. Sicut parere pensionibus satisfacere est, in l. 54. §. 1. D. locati. Aditus posticas ve vertere. l. 13. §. sed si ædium D. de vsufu. Propagationes facere in l. 24. §. si domus. D. locati. Pulsatus esset, pro, Expulsus in l. 54. §. 1. D. eod. titul. Pensi in societatem sumptus, id est, Expensi. l. 52. §. si quis ex sociis. D. pro socio. Proicere pecuniam, id est, profundere, perdere, & dissipare l. 25. D. de probationibus. Proicere rem vili pretio in l. 50. D. de euctio. id est, addicere & adiudicare, & vt vulgo loquimur, *abandonner*. Retineo me dixisse, pro, Memini, in l. 92. D. de condicio. & demonstr. Facere procuratorem, pro, Dare in l. 8. §. si quis mandauerit. D. mandati. l. 4. §. vlti. D. de appellationibus. Stare sententia & sententiæ promiscuè dicunt Iureconsulti in titul. de recept. qui arbitr. recep. Respondere messes dicit Paul. in l. 8. in fin. D. soluto matrimo. Sicut & Virgil. libr. j. Georg. Illa seges demum votis respondet avari agricolæ. Ratam fecerit solutionem. l. 7. D. de dote præleg. Subserere vites. l. 13. §. de præteritis. D. de vsufu. Supplicium sumere à seruo. l. 12. D. de iurisdic. omn. iud. Subdici pœna, pro, Subiici pœnæ. l. 1. §. incidit. D. ad Turpil. l. 2. §. stipulam quæ in messe iacet. l. 13. D. quib. mod. vsufr. amitt. Quod superauerit, id est, quod supererit. l. 6. D. de reb. aucto. iudic. possid. vnde superamenta materiarum in l. 55. §. lignis. D. de legat. iij. Superare vita in l. 78. §. heredum. D. ad Trebellia. Transire ceteros in l. 13. D. locati. Vestem quam vestitus est. l. 14. §. non solum. D. de furt. Nec prætereunda est familiaris Iureconsultis locutio, Cum in eo esset vt, qua vtitur in l. 24. in fi. D. quæ in fraud. credit. & l. 44. D. de pactis. & l. 7. §. sūt & alię D. de liber. cau. Ne hæc quidē omittēda, In re agēda, quā illi vsurpāt in l. 27. D. de rei vindicat. leg. secūda. D. de solutionibus. Disciplinæ tradit° & in disciplinam, id est, magistro erudiendus atque instituendus datus. leg. 16. D. de ædificio edict. leg 78. D. de legat. libro iii. Caren. Iura habeat. leg. 38. D. de rei vindication. Adposita auctoritate, pro, interposita & adco. n. n. o. data. leg. 189.

D. de diuersi. regul. iuris. Imminente iudice, pro, interueniente & partes suas interponente in l. 85. §. vlti. D. de legat. libro j. Adplicitus morbo in l. 7. D. ad Trebellian. Adplicari ad munera. l. 2. D. de iu. immunit. Si nauis qui exarmauerit. leg. 3. §. si conseruatis. D. de lege. Rod. Cessum dant mulx. l. 43. D. de ædificio edict. Exitum intestati facere, ad causam intestati redigi valet in l. 3. D. de his quæ in testamēt. delent. Sine exitu res futura est, id est, sine fine. l. 17. §. principaliter. D. de receptis qui arbitrium recep. Cogere radices, pro, concipere in l. 3. D. arbor. furt. cæsar. Calumniari ius ciuile. leg. penult. D. ad exhiben. Insula iniuncta domui l. 91. §. vlt. D. de legat. libr. iiii. Atea iniuncta domui. l. 57. D. locati. Iungere inter se litem l. 1. D. de litigijs.

Fabricam docere, id est, fabrilem artem in l. 26. §. vlti. D. mandati. Intricare peculium. leg. 1. §. vlti. D. de seruo corrupt. l. 21. D. de pecul. Inconditum est, pro, durum & inciuile in l. 95. §. aditio. D. de solutionibus. Dutare animum in tormenta. leg. 18. §. i. D. de quæstionibus Annum agere ætatis vicensimum. leg. prima. D. de manumissionibus. l. 15. §. minorem. D. ad leg. Iuliam de adulter. Reliquorum nomine de solutum est, pro, exsolutum in l. 41. §. item quæro. D. de fideicommiss. libertatibus. V furas resoluat id est, exsoluat in l. 10. D. de pollicitationib. Nimiū est licere in l. 13. §. nimiū D. de administ. tutor. Nimia circa maritū. l. 23. §. eo autem. D. soluto matrimo. Palmarii nomine, id est, victorix. l. 1. §. si cui cautum. D. de extraord. cognit. Rursum retradatur. l. 58. D. soluto matrimo. Sic Retro reddat in l. 67. D. de solutionib. Retro restituere. l. 6. D. de fideicommiss. libert. leg. vlt. §. vlt. D. de publican. Retro recurrere leg. decima sexta §. 1. D. de pignoribus. Operas à mane dare. leg. secunda. D. de annu. legat.

Nunc siluam quamdam minùs vsitatorum verborum subiiciam, additisque Iureconsultorum testimoniis comprobabo, vt quibus commodum fuerit his vti, habeant quorum se auctoritate tueantur. Huiusmodi enim duceb⁹ freti nō pauca à delicatis quibusdā & fastidiosis iudicibus ex albo pura Latinitatis temerè eradi vocabula docebimus, quæ puritatis studiosissimus auctoribus in vsu sunt. Latium autem faciam à

verbo Certiorare quod à Iureconsultis crebris sermonibus
 vsurpatur. l. 3. §. etsi heres. D. de minoribus. l. 1. §. quid ergo
 D. si quis omiſſa causa testamen. l. 22. §. petitam. D. de peti-
 tione hereditat. l. 21. §. in testamentis. D. qui testamen. facere
 possunt. l. 3. §. is qui nescit. D. de liber. homin. exhibend. l. 5.
 §. si seruum. D. de conditione causa data. l. 1. in fin. D. de
 actionibus empti. l. 4. D. de interrogationib. in iur. faciend.
 l. 34. D. de iureiurando. Obuiare etiam repperies in l. 20. D.
 de donatio. Sponsare pro sponsalia contrahere in l. 38. D. de
 ritu nupt. Meliorare in l. 13 §. inde est quæsitum. D. de vsu-
 fru&. Cui contrarium Peiorare, apud Paulum libro ii. Sen-
 tentia. titul. xxviii. Simile est Minorare & Minorari in l. vlti.
 D. de seruis exportand. vt & Depretiari, de quo verbo libro
 iij. de verborum significat. dixi. falsare in l. penult. D. de
 falsis. molestari in l. 20. D. de liber leg. Duplari & Quadru-
 plari. l. 27. D. de furt. & aliâs sæpe. Insinuare pro notum fa-
 cere in l. 11. §. si quis ita. D. de legat. iij. Quod aliâs Notifi-
 care in l. 5. §. demonstratur. D. de iur. immunitat. Inaugeri in l.
 27. in fin. D. de liber. causa. Inarre in l. 8. §. vlt. D. quod vi
 aut clam. Infestari in l. 3. §. Labeo. D. de incend. rui. nauſ.
 Expensare, pro expendere. l. 41 §. libertatem. D. de fideicõ-
 miss. libertat. exinanire in l. 87. §. Imperator. D. de legat. ij.
 vbi exinanisse patrimonium, id est, exhaustisse. Integrare in
 l. 8. D. de tutel. & rationib. distrahend. l. 21 §. penult. D. de
 senatusconf. Syllaniano. & apud Paulum lib. ii. Sentent. ti-
 tul. xv. Redadoptare in l. 41. D. de adoptionib. Aduixerit in
 l. 30. D. de adimend. legat. æquiperant in l. 104. D. de di-
 uers. regulis iur. Coæstimabitur in l. 67. §. 1. D. de furt. Conſa-
 nauerit, neutraliter, vt Grammatici loquuntur, in l. 10. D. de
 ædific. edi&. Lucri fit in l. 3. §. aqua. D. de aqua cottidia. Re-
 uinci in l. 3. §. tutor. D. de suspect. tutoribus. Quod verbum
 & apud Apuleium lib. viij. de Asino aureo inueni. Quoad ait,
 simulanter reuicta charide suscipit. Reficere testamentum
 pro iterum condere in l. 9. D. de militar. testam. Complana-
 re in l. 3. §. si vicinus. D. de aq. & aq. plu. Coangustare in l.
 19. §. si inquilinus. D. locati. l. 120. D. de verbor. significat. ion.
 Cassitare in l. 20. §. si antea. D. de seruitutib. vrbau.
 Comparere in l. 7. D. de secund. tabul.

Præoccupare in l. 29. D. de pœnis. Ponamus, pro, fingamus, & vt vulgus barbarorum loquitur, ponamus casum. l. 7. D. de inoffic. testamen. l. 17. D. de legat. ii. l. 1. §. inter ipsum. & l. 3. D. de coniungend. cum emancipat. lib. l. 1. §. sunt qui putent. D. ne quid in flumin. public. Præmittendi, & Præmissorum verbo in eundem cum interpretibus sensum vtütur auctores in l. 1. D. de iur. & fact. ignorantia. l. 9. D. de castren. peculio. Prægrauo in l. 5. §. 1. D. de solution. Participare furtum, lucrum, consilium fraudis l. 1. in prip. D. si fam. furt. fecisse dica. l. 96. D. de solutionibus. Manifestare in l. 16. §. 1. D. de aliment. leg. l. vlti. §. & si quidem. D. ad Turpillian. l. 5. §. ex his verbis. D. de his qui deiecer. vel effud. l. 1. §. 1. D. de tabul. exhib. l. vlti §. Titius. versic. secundum. D. de vulg. & pupill. l. 10. in fin. D. de reb. dub. Sternere triclinium in l. 5. §. si deme. D. commodati. Transfiguratum ornamentum in l. 10. §. si massæ. D. quibus mod. vsusfruct. amittat.

Veniri. pro, venire, & venum dari in l. 3. D. de obseq. à liber. & libert. Concidere testamentum l. 1. §. 1. D. de his quæ in testam. delen. Incidere tabulas. l. penult. in fin. D. de bon. poss. secun. tabul. & Incidere linum. l. 1. §. vlt. cod. tit.

Amicalis affectio in l. 10. §. si quis ea. D. mandati. & in Epistola Pandectis præposita. Adiectamentum in leg. 242. D. de verborum significat. Additamentum in l. 70. §. 1. D. de legat. ii. l. 58. §. penult. D. ad Trebellian. l. 91. §. vlti. D. de legat. iii. l. 26. §. cum inter. D. de pactis dotalibus. l. 70. §. 1. D. de legat. ii. Aediculæ *ἱερὸν οἶκος* in l. 9. D. ad leg. Iul. pecula. vt Casulæ in l. 92. D. de legat. iii. Domuncula in l. 3. §. vlti. D. de sepulc. viol. Dominulus in l. 41. §. testamento D. de legat. iii. Minutula summa in leg. 192. D. de verbor. signification.

Concamaratio ædium in l. 31. D. de legat. iii. In Concubatu, pro, Concubinato in l. 3. D. de concubin. Curtax in l. 18. D. de ædificio edict. vt vigilax eodem loco. Coniectio, pro, Coniectura in l. 21. D. qui testament. fac. possüt Cæsisiū, pro, Centesimo in l. 42. D. de excus. tut. Comesor in l. 18. de ædific. edict. In cetera parte. l. 19. D. de liberis & postu. l. 2. D. de his quæ in testament. delen. Cetera cognitionis in l. 40.

D. de minoribus. Cetera venditionis in leg. 5. §. si pupillus. in D. fin. de reb. eor. Calcitrosus equus in l. 1. §. 1. D. si quadrup. paup. Capistrum equi in l. 1. §. quæ depositis. D. depositi. Capsellæ in quibus fructus componuntur in l. 12. §. conferuandi. D. de instruct. vel instrument. Crudæ vineæ pro immaturiss. l. 27. §. si oliuam. D. ad leg. Aquil. Cauillatio pro capriosa ratiocinatione in l. 65. D. de diuers. regul. iur. leg. 85. D. de condicionib. & demonstrationib. Cannabum in l. 1. §. sed & si vt certis. D. de institor. actio. Commilitium in l. 18. D. de castren. pecul. Quo verbo etiam Velleius Paterculus & Ouidius & Tacitus vtuntur. Curofitas in l. 9. D. de iur. & fac. ign. Ceteroquin in l. 35. §. rerum. D. de heredib. instit. l. 29. D. de iure fil.

Cerrè tamen in l. 28. in fin. D. de noxalibus. actio.

Defectus condicionis in l. 27. in fin. D. de condicionibus institut. l. 5. D. de iniusto rupt. Determinatio in l. 15. in fi. D. de testamen. militar. Diuiduitas in l. 80. in fin. D. ad leg. Falcid. Dulcitus in l. 10. §. si quid in fraudem. D. quæ in fraud. creditor. vt pinguitudo in l. 1. §. vlt. D. de aq. & aquæ pluui. Licet Seruius in iii. Georgic. Virgil. id nomen Latinum esse neget. Duplatio in l. 31. D. de noxalibus. Dubio procul in l. 12. vlt. D. ad Trebellia. vt Adhuc nondum in l. 9. D. de liber. cau. Delegatu. pro. delegatione in l. 4. §. quæ in tutor. c. D. de doli except. sicut Responso. pro. Responione in l. 1. §. verbis. D. de obligat. & actio. Domu verò in sexto casu & Domi in secundo. persæpe dicunt. l. 28. D. locati. l. 42. D. de negot. gestis. l. 36. D. de euitioib. l. 12. D. quib. mod. v. usufru. amitt. l. 41. §. sed si quis ad opus. l. 65. §. vlt. l. 91. §. vlt. D. de legat. i. l. 63. D. de procuratorib. l. penul. §. Lucius de legat. ii.

Exter. & Extrarius pro extraneo l. 69. §. prædium. D. de legat. ii. l. 15. Seruius. D. de castren. pecul. l. 55. D. ad Trebellia. l. 17. D. de quæstionibus. Extremò aduerbialiter in l. 83. D. de legat. lib. iii. vt Hibernò in l. vlt. §. penult. D. quæ in fraud. creditor Suspectò in leg. vigesima prima. D. de his quæ vt indign.

Fædus. pro. Fæditate in leg. 47. D. de ritu nuptiar. frugivita in leg. 8. §. sed & personarum. D. de transactionibus.

Ferè plerumque. in leg. vltima. D. de sponsalibus, vt Bene beatè in leg. vltima. D. de nundinis: & Bene manè apud Ciceronem.

Gibberosus in leg. 3. D. de ædific. edict. Gutturosis in l. 12. §. 1.

D. eod. titul. Generatim in leg. 55. D. ad Trebellian. vt Minutatim in l. 3. D. de aliment. legat. l. 55. §. idem libro secundo. D. de legat. iiii. Gallicana lingua in leg. 11. D. de legat. iiii. Gallicana res in l. 4. in fin. D. de legat. i.

Herones in l. 31. D. locati. Hircosus in l. 12. §. 1. D. de ædific. ed. Impetiginosus in l. 6. §. 1. D. de ædific. ed.

Idonius in l. 18. D. de testamen. tutel. l. 2. D. de popularibus

actionib. Indubitanter in l. 2. §. si consulto. D. de secund. tabul.

Immutabiliter in l. 99. D. de verbor. obligation. In præ-

sentia & in præsentiarum. leg. prima §. penulti. D. quod vi

aut clam, leg. 137. §. illud. D. de verbor. obligationibus,

leg. 11. §. ex causa. D. de interrogationibus in iure facien.

leg. prima §. exigere. D. de magistrat. conuenientibus. leg.

1. §. 1. D. de tab. exhiben. In totum, pro, omnino. in l. 1 §. 1.

D. de suis & legitim. l. 77. D. de diuers. regul. iur. l. 60. §. pen-

ult. D. de ritu nuptiar. Incautè, pro, inconsultò. l. 3. D. de

his quæ in testamen. delen. Incoloratè in l. 18. D. de mino-

rib. In recenti, pro, recens. l. 25. D. de pœnis. Instar quoddam

operis. in leg. vigesima prima §. opus autem. D. de operis-

no. nuntiatio. Indiligentia. in leg. nona. §. carum re-

rum. D. de publican. Indeuotio in l. 1. in fin. D. de penu-

legat. quod tamen verbum Triboniani esse facillè crediderim

Intertritura in l. vlt. §. vlt. D. de pignerat. action. Intercap-

edo in l. 55. in fin. D. de administrat. tutor. Imminurum, pro,

non minuto. in l. 44. D. de bon. libertor. Sicut Inscriptum

pecus, pro, non scripto, & quod quis apud publicanos non

est professus, Varro dixit libro secundo de re Rustica, capite

prima Inuinctus pro valde victo in leg. penulti. D. de lege

Fabia. Impræstationes in leg. 22. §. vlti. D. familiar. excis-

cundæ.

Lanipendia in l. 31. D. de donationib. inter vir. Litigium

in l. 49. D. de recep. qui arbit. recep. Loricationes in leg. 79.

in fin. D. de verbor. significat. Longe equum in l. 4. §. Labco.

D. de doli except. Longe utile. l. 1. D. de superficieb. Leguli in l. 13. §. si tamen. D. de usufruct. Lunaticus in l. 43. §. aliquando. D. de ædific. edict. Lucrota bona in l. 8. D. qui testamen. fac. poss. Leuamentum in leg. 3. §. vlt D. si quis testam. lib.

Malitas in l. 5. D. quod met. cau. Medietas in l. 3. D. si pars hereditat. petat. quo in sensu aliàs Mediocritas dicitur. l. 7. D. vt legat. nomin. cau. Missa, pro, missione in l. 39. §. nupta. D. de adulter. Met ipsæ in l. 62. §. 1. D. de usufr. vbi Florentiæ legitur Vel sibi metipsæ inciderint, pro, si sibi met ipsæ incidere, Mortio in l. 4. §. idem Pomponius. D. de ædific. edict. Mortalitas in l. penult. D. de vi & vi arm. l. 6. §. sicut medico. D. de offic. præsid. l. 2. D. de pactis dotalib. l. 22. versic. decreuisse. D. ad Trebellia. l. 24. D. quæ in fraud. credit. l. 15. D. de inoffic. testamen. l. 26. D. de fideicommiss. libertat. l. 209. D. de diuers. reg. iuris. Mortiferè vulneratus l. 15. §. 1. l. 21. D. ad legē Aquiliam. l. 3. D. de condictio. triticiar. momētaria cura in l. 8. D. de aliment. legat. mercaturis faciendis. l. 5. D. de institor. Nundinas, id est, epulas in l. 69. D. pro soc.

Nutricia, pro, nutricum mercedibus in l. 1. §. penult. D. de extraordin. cognit. Non dubiè in l. 90. D. de legat. l. 71. §. à Titio l. 91. D. de condicion. & demon. l. 34. §. 1. D. mandati. Necessariè, pro, necessario in l. 51. D. de petio. hered.

Opitulatio in l. 1. D. de minorib. Oisuaria in l. 2. D. de sepul. viol. in qua scilicet mortui ossa iacent.

Proteruitas in l. 1. D. si is qui testamen. lib.

Pigmentarii in l. 13. §. adiectio. D. de licariis.

Phasianarii in l. 66. D. de leg. iii. Parum est vt, l. 202. D. de diuers. reg. iur. Parmularum l. 22. D. ad leg. Aquil. Poculorum paria duobus. leg. 30. D. de legat. iii. Porticationes in l. 37. in fin. D. de religios. Pruriginosi in l. 3. D. de ædific. ed. Plaustrarius in l. 27. §. penult. D. ad leg. Aquil. vt pistrinarius in l. 1. §. si quis seruum D. de pos. Plurifariam in l. 1. D. de minorib. l. penult. §. penult. D. de iure immunit. quo verbo & Apuleius lib. viii. vsus, &, vt Erasmus quoque adnotauit, Tranquillus non semel. Peregre esse in l. 23. §. vlti. D. de hered. instit. Pergula in l. 18. §. proinde D. de iudic. l. 5. §. vlti. D. de his qui deiecer.

Pugillares in l. 6. D. de suppell. leg. l. 17. §. sicut D. commo-
dati. l. 148. D. de verbor. significat. Porca in l. 1. §. 1. D. de
abigeis. Polia in l. 38. in fi. D. de ædific. ed. Peruicaciter
in l. 3. §. qui pecuniam. D. de suspect. tutor. Punica lingua
in l. 11. D. de legat. iij. Pœnus sermo in l. 1. §. vlt. D. de ver-
bor. obligat. Prærogatiua in l. 9. in fi. D. de iureiur. l. 1. D.
de veteran. l. 5. §. si quis. D. de itin. actûque. Præualentia in
l. 23. §. sed & id quod. D. de rei vindicatio. Perfundi oculus
in l. 5. in fin. D. ad leg. Aquil. & Effundi dicitur in l. 13. §.
item Iulianus. D. locati pro erui. Putatio personæ in l. 18. §.
si iniuria. D. de iniur. Præstaturus, existaturus, obstaturus
semper in Pandectis scribitur, licet Grammatici obstiturus
& exiturus & præstiturus dicendum tradant. Quæ quia
singulis pene in paginis Pandectarum deprehendi possunt,
idecirco à me exemplis non confirmantur.

Quingenas, pro quingentas singulis dixit Vlpian. in l. 15. in
fi. D. de oper. libert. Sicut quinis empti serui in l. 47. D. de
euidionib. qui singuli quinque empti sunt. Et quina sol-
uissent, id est, singuli quinque in l. 25. D. de condiçt. indeb.
& Dena, id est, decem singuli in l. 20. D. de condiçt. Et indeb.
in l. 29. D. de legat. j. l. vlt. D. detributor. At. in l.
3. D. de annu. legat. & in l. 126. D. de verbor. obligat. dena
decem significant. Quadrigenta, pro, quadringenta in l. 33.
D. ad Trebellian. Quin minus interrogatiuè in l. 78. §. coc-
cû. D. de legat. iij. Quadrifariter in l. vl. §. tertio gradu. D. de
gradib. & ad finib. Quadruplatur in l. 14. §. 1. D. quod met. cau.

Refupinus, pro negligenti & dissoluto in l. 25. D. de pro-
batio. Refupina existimatio, in l. 4. D. quod vi aut clam.
quæ aliàs crassa & supina, & dissoluta vocatur in l. 6. D. de
iur. & fac. ign. Rusticanus homo in l. vlti. D. de doli excep-
tio. Rurestre opus l. 99. D. de legat. iij. Raucis segetes cor-
ruptæ. l. 15. §. 1. D. locati. Rudus in l. 3. D. de seruit. rustic.

Rationabile in l. 122. in fi. D. de verborum significat.

Seruaculum, vel Serraculum nauis in l. 29. §. si nauis. D. ad
le. Aquil. Scutellæ in l. 19. §. argento. D. de auro. arg. Sil-
liginarius in l. 52. §. apud. D. de furt. Segnior in
l. 17. §. quod autem. D. de iniur. Sales in l. 11. §. salinæ. & l.
13. D. de publican. Strobili de pinu in l. 55. in fin. D. de le-
gat. iij. l. 167. D. verbor. significat. Suafus nomen in l. 9. §. 1.

D. de seruo corrupt. Salictum, & Salictetum in l. 7. §. nota-
uimus. D. quod vi aut clam. l. 3. D. arbor. furt. cæf. l. 9. §. vlti.
D. de vsuf. Salignæ virgæ in d. l. 3. Syriaticæ res in l. 15.
D. de testamen. tutor. Stirpirus in l. 3. §. 1. D. arb. furt. cæf.
Sucida lana. l. 70. D. de leg. iij. Scopæ quibus columnæ &
pauimenta exterguntur in l. 12. §. Acerum. de instru. vel in-
str. Vnde Scoparij, in l. 8. in fi. eod. tit. Scepteræ metalla.
l. 3. in fin. D. de reb. cor.

Tantisper quàm in l. penul. D. de vacat. muner. Temera-
tor in l. 29. D. ad leg. Cornel. de fals. Transuersarium in l.
27. D. locati. Tomentum tomentationis causa paratum in l.
170. D. de legat. iij. Truellæ in l. 36. D. de auro, arg. quæ Tryl-
læ in l. 19. §. argento. eodem tit. vocantur.

Vinarijs, pro, vinoso in l. 4. §. 1. & l. 25. §. Pedius. D. de æ-
dilic. ed. Vitreamina in l. 18. D. de instr. vel instrum. Vnis
tabulis in l. 1. §. si quis in duobus. D. de secun. tab. Vredo
fructus corrupens in l. 15. §. 1. D. locati. Vulnuscolum in l.
1. §. sed sciendum. D. de ædilic. ed. Varus, & Varius in l. 10.
§. vlt. eod. tit. visceratio in l. 54. D. de legat. lib. iij. Ut quid
interrogatiuè in l. vlti. §. pen. D. quis ordo in bon. poss. At-
que hæc ferè omnia nobis Pandectarum Florentinarum
lectio suppeditauit, quam in hoc opere, quoad eius fieri
potuit, sum secutus. Nec tamen ex omni parte integros
Florentinos libros præstare velim. Quippe compertum ha-
beo multa eis vitia vel in transcriptione commissa, vel ex
prima origine transmissa insidere, quorum aliqua sensus
nostros specie recti facilius fallunt, aliqua labem suam
manifeste produnt. Nemo certè dubitabit quin in l. 50. D.
de petitio. hered. vbi illic, Ratione doli exceptione legitur,
legi debeat, Ratione doli exceptionis. Sic enim eius respon-
si auctor Papianus, & aliàs loqui consuevit. l. 67. §. sed si v-
no. & l. 69. §. vlt. D. de legat. ij. Sed & Nominatum, pro, No-
minatum in l. 6. in fi. D. de interdict. & releg. illic legitur.
Et hominibus, pro, nominibus in l. 2. in fin. D. de custod. re-
or. Et soluendum, pro, solidum in l. vlti. D. de distract.
pign. Et Præceptorem, pro, Prætozem in l. 14. D. ad Tre-
bellian. Planè nonnulla antiquæ scripturæ rationem mini-
mè teneatibus, mendosa videri possint quæ mendo vacant

Veluti idonei, pro, idoneè ei legitur in l. 11. §. si heres. D. de leg. iij. Verùm hoc ad priscum scribendi morem redigendũ ac reuocandum est, quo coalescentibus in vnum extremis dictionum antecedentium & primis sequentium syllabis vnum plerumque verbum duorum vice fungebatur. Què admodum Eius, pro, Ei ius scriptum est in l. 6. in fi. D. arb. frat. caf. & Cuius, pro, Cui ius. in l. 163. D. de diuers. reg. iur. Alterius, pro, Alterius ius in l. 9. D. de liber. cau. nisi si in generãdi casu. Alteri veteres vsurparunt, sicut & Alij. & Vni eodem in casu eos dixisse ex ijs ipsis Pandectis intellegimus. Sed hæc hæctenus quæ licet leuioris operæ, atque aded professione nostra indigna morosis quibusdam videbuntur, cùm tamen doctrina præstantes olim viros in id genus quæstionibus versatos cogitem, non est cur ego, qui præclare mecum agi existimo, si per eorum vestigia repere liceat, hanc tractationem mihi parum decoram putem.

F I N I S.

Gg ij

D. de seruo corrupt. Salictum, & Salictetum in l. 7. §. nota-
uimus. D. quod vi aut clam. l. 3. D. arbor. furt. cæf. l. 9. §. vlti.
D. de vsuf. Salignæ virgæ in d. l. 3. Syriaticæ res in l. 15.
D. de testamen. tutor. Scirpirus in l. 3. §. 1. D. arb. furt. cæf.
Sucida lana. l. 70. D. de leg. iij. Scopæ quibus columnæ &
pauimenta exterguntur in l. 12. §. Acerum. de instru. vel in-
str. Vnde Scoparij. in l. 8. in fi. eod. tit. Stypteriæ metalla.
l. 3. in fin. D. de reb. eor.

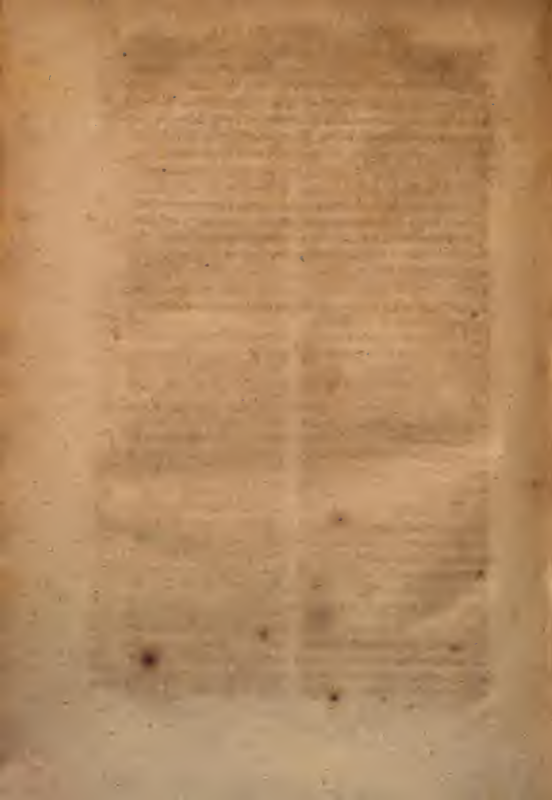
Tantisper quàm in l. penul. D. de vacat. muner. Temera-
tor in l. 29. D. ad leg. Cornel. de falsi. Transuersarium in l.
27. D. locati. Tomentum tomentationis causa paratum in
l. 70. D. de legat. iij. Truellæ in l. 36. D. de auro, arg. quæ Tryl-
læ in l. 19. §. argento. eodem tit. vocantur.

Vinariis, pro, vino in l. 4. §. 1. & l. 25. §. Pedius. D. de æ-
dific. ed. Vitreamina in l. 18. D. de instr. vel instrum. Vnis
tabulis in l. 1. §. si quis in duobus. D. de secun. tab. Vredo
fructus corruptens in l. 15. §. 1. D. locati. Vulnusculum in l.
1. §. sed sciendum. D. de ædific. ed. Varus, & Varius in l. 10.
§. vlt. eod. tit. visceratio in l. 54. D. de legat. lib. iij. Ut quid
interrogatiuè in l. vlti. §. pen. D. quis ordo in bon. poss. At-
que hæc ferè omnia nobis Pandectarum Florentinarum
lectio suppeditaui, quam in hoc opere, quoad eius fieri
potuit, sum secutus. Nec tamen ex omni parte integros
Florentinos libros præstare velim. Quippe compertum ha-
beo multa eis vitia vel in transcriptione commissa, vel ex
prima origine transmissa insidere, quorum aliqua sensus
nostros specie recti faciliuè fallunt, aliqua labem suam
manifeste produnt. Nemo certè dubitabit quin in l. 50. D.
de petitio. hered. vbi illic, Ratione doli exceptione legitur,
legi debeat, Ratione doli exceptionis. Sic enim eius respon-
si auctor Papianus, & aliàs loqui consuevit. l. 67. §. sed si v-
no. & l. 69. §. vlt. D. de legat. ij. Sed & Nominatim, pro, No-
minatim in l. 6. in fi. D. de interd. & releg. illic legitur.
Et hominibus, pro, nominibus in l. 2. in fin. D. de custod. re-
or. Et solueadum, pro, solidum in l. vlti. D. de distract.
pign. Et Præceptorem, pro, Prætores in l. 14. D. ad Tre-
bellian. Planè nonnulla antiquæ scripturæ rationem mini-
mè teneatibus, mendosa videri possint quæ mendo vacant

Veluti idonei, pro, idoneè ei legitur in l. 11. §. si heres. D. de leg. iij. Verùm hoc ad priscum scribendi morem redigendū ac reuocandum est, quo coalescentibus in vnum extremis dictionum antecedentium & primis sequentium syllabis vnum plerumque verbum duorum vice fungebatur. Quē admodum Eius, pro, Ei ius scriptum est in l. 6. in fi. D. arb. fru. cæf. & Cuius, pro, Cui ius. in l. 163. D. de diuers. reg. iur. Alterius, pro, Alterius ius in l. 9. D. de liber. cau. nisi si in generādi casu. Alteri veteres vsurparunt, sicut & Alij. & Vni eodem in casu eos dixisse ex ijs ipsis Pandectis intellegimus. Sed hæc hætenus quæ licet leuioris operæ, atque aded professione nostra indigna morosis quibusdam videbuntur, cū tamen doctrina præstantes olim viros in id genus quæstionibus versatos cogitem, non est cur ego, qui præclare mecum agi existimo, si per eorum vestigia reperi liceat, hanc tractationem mihi parum decoram putem.

F I N I S.

Gg ij

INDEX RERVM

INSIGNIVM, VERBORVM, AVTHORVM

CITATORVM AC EMENDATORVM QVÆ IN

B. Briffonij libris de iure Connubiorum: Ad legem

Iuliam de Adulteriis: De solutionibus:

Παρίπυος: & Commentario in L. Domi-
nico, de spectaculis, in Cod.

Theod. & L. omnes dies,

Cod. de feriis, con-
tinentur.

A

	Abolitio publica cas tantum accusa- tiones abolet, quæ iam perlatæ sunt, nec ad eas pertinet, quæ nondum institutz sunt. 123	refis. 307.308
	Abolitio causam criminis extinguit, nomenque rei eximit. 139	Abuti dotem, pro Abuti dote posi- tum. 400
	quare Abolitionum quæstionem tractent Iurisperiti in libris de Adulteriis. 123	Abuti operam, pro Abuti opera po- situm. 400
	Abrenuntiatio in baptismo for- mula. 330.315	Accederat, pro, Accesserat in Pande- ctis legi. 391
	Absens quædo defendi nõ potest. 127	Acceptilatio ipso iure liberat. 161
	Absens capitali pœna damnari iure civilis non potest. 127	Acceptilatio in legitimis actibus nu- meratur. 205
	Absentis & dissentientis meliorem conditionem facere possumus. 165	Acceptilatio & solutio differunt. 207
	Absentes Reipub. causa accusare non licet. 125	Acceptilatio pupillo sine tutore sa- cta eum efficaciter liberat. 207
	Absentes Reipub. causa, qui dicantur, 125	Acceptilatio locum non habet in obligatione non verbis contracta. 204.207.208.213
	Absentium Reipub. causa conditio deterior fieri non potest. 125	an Acceptilatio pro parte obligatio- nis fieri possit. 209.211
	Absentia quomodo excusatur. 127	Acceptilatio & pactum differunt. 211.212
	Absinentium seu Encratitarum hæ-	Acceptilatio iuris gentium est. 212
		Acceptilatio quocumque sermone fieri potest. 212
		Acceptilatio inutilis vtile pactum habet. 214.215
		Acceptilatio an in diem vel sub condi- Gg iiij

tione fieri possit.	217. 216. 217	est.	178
Acceptilatio cum obligatione consentire debet.	217	Actus legitimi per alium peragi non possunt.	205
Acceptilationis definitio.	204	Αδελφιδῆ	69
Acceptilationis forma quæ.	212	an Adiecti successoribus rectè solvatur.	179
Acceptilatione ea tantùm perimuntur quæ verbis contracta sunt.	213	Adiectiones superflue vtiliter gesta negotia non vitiant.	217
Acceptum ferre qui possunt.	204. 205. 206	an Adiecto in stipulatione rectè solui possit.	176. 177. 178
Acceptum ferre per alium nemo potest.	205	Adiectus nec debiti petendi nec novandæ, nec accepto ferendæ obligationis ius habet.	179
Accepto ferri id ipsum oportet, quod debetur.	208	Adiunitati, pro, Adiunitate positum.	392
plures res simul Accepto ferri possunt.	212	Adoptare per aliû nemo potest.	205
Accusatio quare publica dicatur.	124	Adoptati Parentum adoptiuorum nomina more Romano assumebant.	88
Accusatio illata, non debet accusantis voluntate, sed cognoscentis auctoritate, aboleri.	131	an Adoptiuus pater ius occidendi adulterum habeat ex lege Julia.	107
Accusans non potest erimen propria voluntate abolere.	131	Adiuuauerit, pro, Adiuuerit legi.	392
si plures Accusare velint potest Iudex eligere eum, qui accuset causa cognita.	130	Adpulsauerit, pro, Adpulerit legi.	392
Accusator olim constituebatur proprio & peculiari iudicio, quod dinatio appellabatur.	131	Aduerbia quædam, repugnantes casus Grammaticorum præceptis habere.	400. 401
in Accusatorum delectu, quæ sint dispicienda.	131	Aduerbia quædam pro aliis posita.	402. 403
Accusationis forma.	122	Adulescentem, pro, Adolescentem apud Florentinos legi.	389
Actio in filium vtiliter competit.	261	Adulter in crimine deprehensus, à quibusdam personis impunè cædi poterat olim.	105
Actio in personam quæ.	214	Adulter in crimine deprehensus cuiuscunque sit conditionis, potest impunè à patre occidi.	107. 108
Actio pignoratitia debitori ex sola oblatione non acquiritur.	238	Adulter impunè à patre occiditur.	107
Actio pignoratitia quo tempore à debitore institui potest.	238	Adulter potest à marito occidi.	110. 111. 112
Actio cum seruo non consistit.	261	Adulter potest nouissimo iure impunè occidi à marito.	115
Actionis exercendæ & solutionis accipiendæ diuersa est potestas.	175	an Adulter ab extraneo possit accusari pendente matrimonio, in quo delictum commissum fuit.	114
in Actione constitutoria decem dies promissori indulgentur.	197		
in Actione quod tempus de peculio obseruari placet.	265		
scilicet Actum pro cauto habendum.			

- Adulter & adultera eodem tempore, & ex eadem causa Rei fieri videntur. 131
- Adulter ad testamentum faciendum testis adhiberi non poterat ex lege Julia. 131
- Adulteri impunè occisi. 87
- Adulteri olim apud Græcos impunè occidebantur. 87
- Adulteri apud Thuriōs in Comædiis notabantur. 87
- Adulteri mors mulierem ab accusatione non liberat. 133
- Adulteri intra quinquennium, accusari etiam defuncta muliere possunt. 144
- Adulterorum pœna virilium amputatio. 113. 114
- Adultera, eadem, & venefica. 86
- Adulterium naturali ratione prohibitum. 85
- Adulterium ab omnibus malum esse intelligitur. 85
- Adulterium omnium vitiorum agmen secum trahit. 86
- Adulterium Romæ frequens. 89
- Adulterium vnde dictum. 95
- Adulterium non vindicatur in mulieribus famosis, quæ artem ludicram, lenociniumve exercet. 97. 98
- Adulterum & adulteram vno ictu & impetu potest pater impunè ex lege Julia occidere. 109
- Adulterium potest vindicari in vxore, quæ vulgaris fuerit. 118
- Adulterium commissum cum eo, cui se postea nuptiis mulier sociavit, velamento matrimonij non extinguitur. 132
- Adulterij turpitudine omnium populorum opinione reprobata. 85
- Adulterij accusatio non habet locum inter conuubernates seruos & seruas. 95. 96
- Adulterij pœna ex lege Julia capitalis non est. 102
- an Adulterij teneatur qui in lupanari cum aliena vxore fuerit deprehensus. 102
- Adulterij damnati inter milites non recipiuntur. 104
- Adulterij crimen morte vindicatur ex Constantini constitutione. 105
- Adulterij accusatio vbi cumque non competit. 118
- Adulterij crimen, publicum est. 124
- ab Adulterij accusatione summonentur, qui publico iudicio accusari non possunt. 128
- Adulterij crimen non potest ab eodem intentari aduersus duos, sed potest à diuersis personis aduersus duos simul intentari. 131
- Adulterij accusatio ventri non præiudicat. 134
- Adulterij pœna capitalis ex Constantini constitutione. 138
- Adulterij pœna coercetur, qui adulterij damnatam sciens vxorem duxerit. 139
- in Adulterij quæstione mariti vita inquirenda. 141. 142
- Adulterij accusatio à morum accusatione differt. 144
- Adulterij damnatus testimonium dicere lege Julia verabatur. 151
- Adulterio nullum crimen fœdus, atque hominum societati perniciosius. 86
- in Adulterio ætas non spectatur. 95
- Adulteria brutis odiosa. 86
- Adulteria materna dissimilitudine formæ produntur editis liberis. 87
- Adulteria maritorum nece cumulata. 87
- Adulteria olim Romæ morte non puniebantur. 105
- ex Adulterij nate cædes. 87
- Adsimulatur olim positum, pro eo quod vulgò Assimulatur legitur. 390

Atellanarum fabularum origo. 17. 18
 Atellanarum actores infamia mini-
 mē notabantur. 17. 18
 Atheniensium mores à Romanis di-
 uersi. 57
 Aequin, pro, Aequi positum. 391
 Auditores qui, in scriptorum eccle-
 siasticorum libris. 327
 Auctor Priapeorum citatus. 27
 Augustinus citatus. 19. 33. 34. 35. 68.
 85. 141. 279. 286. 287. 304. 305. 319.
 326. 329. 330. 331. 333. 335. 336. 337.
 338. 340. 341. 342. 344. 346. 347.
 349. 353. 357. 358. 363. 366. 367. 368.
 370
 Augustinus emendatus. 35
 Augustus adulteriis maximē dedi-
 tus. 89
 Augustus Iulias filiam & nepsem ob
 adulteria relegat. 102
 Aureliani animaduersio aduersus
 militem, qui adulterium commi-
 serat. 104
 Aurum æratum vel ærosum quid,
 187
 Ausonius citatus. 136. 201. 280.
 296
 Agmoimus citatus. 322

B

B, pro, P, positum. 392
 Ballistarios, pro, Ballistarijs
 poni. 388
 Baptistrium. 322. 345
 Baptizandi candidis vestibus indue-
 bantur. 325. 326. 357
 Baptizandi vestibus exuebantur.
 347. in fonte mergebantur. 347.
 nomina dabant 329. 330. oleo un-
 gebantur. 140. 344
 Baptizatis lac & mel datum. 357
 Baptismus, olim duobus tantum an-

ni temporibus administratus. 321.
 322. 323
 Baptismi verba solemnia. 363
 Baptismi dandi ius quibusnam olim
 competeret. 361
 Beda citatus. 280. 281. 185. 291.
 302. 303. 328. 331. 333. 342. 343
 Bedæ sæculum. 342
 Benedictio & consecratio aquæ in
 Baptismo. 346
 regula inuito Beneficium non præ-
 stari quomodo est intelligenda.
 165
 Beneuolentia, pro, Beneuolentia.
 392.
 B. Bernardus citatus. 336. 349
 Bis dat qui cito dat. 196
 Poetius citatus. 6
 Basilius Magnus citatus. 66. 317.
 325. 333. 335. 344. C. 346. 348
 Bonorum societas efficit ut socij
 vnus personæ vice omnimodo
 fungantur. 245
 Bona fides possidenti nihil prodest,
 vbi lex resistit. 156
 Bona fides bis idem exigi non pari-
 tur. 232

C

C, pro, T, positum in multis lo-
 cis. 392
 Caius institutionum citatus. 70
 Calda, pro, Calida positum. 399
 Calendæ Ianuarie. 376
 Caligulæ cum fororibus incestus.
 57
 Caput bis repetitum in Codice:
 76
 Capitis minutio alium hominem
 facit. 178
 an Capitis tam maxima quàm me-
 dia minutione debitor libere-

- tur. 271
 Capitilauium. 355
 Capitolinus citatus. 379
 Carceres ad custodiam reorum publicè habentur. 116
 Caritas, pro, Charitas positum. 393
 Carus, pro, Charus positum. 393
 Cassiodorus citatus. 67. 68. 106. 128. 297. 353. 371. 380. 388
 Cassiodori histor. tripartitæ locus castigatus. 298
 Casus, in quibus maritus dotem lucrari potest. 357
 Casus fortuitus eum qui dolo fecit, non liberat. 242
 Casus plerumque à receptis Grammaticorum regnis alienos verbis & aduerbis Iureconsulti adnectunt. 399
 Catechesis baptizandorum. 326
 Catechistæ in Ecclesiis. 530
 Catechizandi ordo. 327
 Catechumenus quis & vnde dicitur. 323. 327
 Catechumeni verba dumtaxat fidei audiebant; ab orationibus verò fidelium excludebantur forasque mittebantur. 337. 338
 Catechumeni cruce signabantur. 338. 339. 343
 Catechumeni ad baptismum citantur. 337
 Catechumenorum ad baptismum præparatio. 327. 328
 Catechumenorum humilitas. 337. 338
 Causa quid significat. 213
 Causa latius patet contractu. 213
 Cautio danda de damno domino illato propter seruum quæstioni suppositum. 148
 Cenforinus citatus. 283
 Centesimus, pro, Centesimus positum. 391
 Centurio, pro, Centurio legitur. 390
 Cereus Paschalis & eius benedictio à quo instituta. 351. 357. 358
 Chirographi inductio habet momentum aliquod ad solutionis factæ probationem. 203
 ex Chirographi redditione remissi debiti coniectura capitur. 264
 Chirographum soluta pecunia vtiliter condicitur. 199
 Chirographi & pignoris redditiones differunt. 264. 265
 Chrisma quomodo conficeretur. 356. 357
 Chriasmatis consecratio ad Episcopum pertinet. 356. 357
 Chriasmatis in fronte signaculū. 361
 Chriasmatis duplex vinctio. 359
 B. Chryostomus citatus. 293. 295. 335. 338. 366. 367
 Cicero incestus cum filia insinulatus. 54
 Cicero citatus. 33. 54. 85. 95. 118. 125. 131. 146. 239. 302. 367. 378. 396
 Ciceronis actio in Verrem diuinitio cur nuncupata. 131
 Circumire, pro, Circuire positū. 393
 Circenses à Christianis reprehēsi. 368
 Circensium origo. 368. 369
 Claudianum Senatuscōsultum. 5. 34
 Claudius Imp. statris filiam duxit. 59
 Claudius virum splendidum Græcæ prouinciæ principem ob latini sermonis imperitiā non modo albo iudicū etasit, verum etiam isti peregrinitatem tedegit. 212. 213
 Claudius Gorgus lenocinio damnatus, quod deprehensam in adulterio vxorem retinuisset. 140
 Clemens Alexandrinus citatus. 101. 281. 284. 285
 Clementis Alexandrini seculum. 285. 286
 Clinici Christiani olim qui dicebantur. 347
 Clotharij lex de diei dominici cultu. 289. 290

Clodium, pro, Claudium positum.	392	test vindicari.	119
Cludo pro Claudio positum.	392	Condicionalis debitor pendente ad-	
Co Jicis Theodosiani leges ab Aia-		huc conditione soluere potest.	197
no interpolatz.	68.69	Condicio, pro, Condicio positum.	
Conz dominicæ baptizati protinus		Confundent, pro, Confuderant in	
participes fiebant.	358	Pandectis poni.	391
Cæppe in Pisanis Pandectis pro, sæ-		Confusio ipso iure liberat.	161
pe, dicitur.	386	Confusio ipso iure obligationem	
Coertionem, pro, coërtionem po-		tollit.	234
ni.	387	Confusio in quibus casibus locum	
nemo ad Communionem præter		habet.	234
voluntatem suam cõpellitur.	185	Confusio solutionis potestate libe-	
Compensantur solummodo æqua-		rat.	235
lia debita.	248	Confusio accessoribus & admissori-	
ea Compensantur quæ apparent.	248	bus prodest.	235
Compensatio ipso iure liberat.	161	Confusione inter creditores & ac-	
Compensatio tam in strictis quam		cessores facta reus non liberatur.	
bonz fidei iudiciis ipso iure fit.	245	235	
Compensatio cursum vsurarum si-		Coniugia inter fratres & sorores li-	
stit.	244	cita fuisse apud Ægyptios.	57
Compensatio impeditur plerum-		Coniunctiones quædam pro aliis	
que ex earum rerum, quæ debentur,		positæ.	401.403
qualitate.	249	Conubium, pro, Connubium posi-	
Compensatio corporis ad quantita-		tum.	394
tem non fit.	248	Connubium cum seruis non erat. s.	
Compensatio debiti ex pari specie		nec cum peregrinis. 6. nec Pa-	
procedit.	248	tribus cum Plebe ex 12. Tab. 7	
Compensationi quando locus est.		Conniuentia, pro, Conhibentia.	
246.247.248		388	
Competentes qui erant, & vnde di-		Conniuere, pro, Conhibere, posi-	
cti. 328. 329. 341. 342		tum.	388
Competentibus symbolum fidei da-		Consignatio frontis post baptis-	
batur. 329 & quo die. 341. 342. &		imum ad Episcopos solos pertinere.	
quando exigeretur.	342	360 361	
Concubina an minor 12. annis esse		Constantinus Harmenopulus cita-	
possit.	5	tus.	22.23
Concubina an vxori adiungi possit.		Constantinus capitis pœna adulte-	
77.78		rij crimen morte vindicandum	
in Concubina stuprum lege Iulia		primus constituit.	105
non vindicatur.	96	Constantini de dominici diei cultu	
Concubinatus extra pœnam legis		constitutiones.	288 289
est.	96	Constantinopolis quo die cõdita.	381
in Concubinis, adulterium non po-		Constitit, pro, Consistit positum.	
		390	
		Constitutiones de Paschæ obsecu &	

- tionem. 298
 Conuentus datiuo copulatus contra Grammaticorum regulas. 399
 Contineo, datiuo iunctum, contra Grammaticorum traditiones. 399
 Contingentur, pro, Contigerunt in Pandectis legi. 391
 Contractus ex conuentione legem accipiunt. 241
 ex Contractu stricti iudicij citra stipulationem vsuræ non debentur. 201. 202
 Contubernia seruorum lege Iulia non vindicantur. 95
 Contumax relegari, & pecuniaria pœna muldari potest. 127
 Conuentio in alia refacta aut cum alia persona alij non prodest. 259. 262
 Conuentio vnus ex duobus reis alteri prodest. 256. 257. 258
 Conuentiones sunt facti. 253
 iustæ Conuentiones quomodo accipiendæ sunt. 263. 264
 Conuentus Christianorum die dominico. 281. 287. 288
 Conuersio ab occidente in orientem in baptismo. 330
 Copertoria pro Coopertoria positum. 394
 Cornarij lapsus. 315
 Cornelius Tacitus citatus. 22. 30. 101. 103. 105. 133. 283
 Corinthus citatus. 86
 Corporibus debitis compensatio non admittitur propter inæqualem eorum æstimationem. 248
 Corrupt, pro, Corrupt in Pandectis legi. 391
 Creditor inuitus non cogitur pro solutione satisfactionem accipere. 164
 Creditor inuitus nomen vendere non cogitur. 166
 quo casu Creditor debitoris possessiones in solutum accipere compellitur. 184
 Creditor est ferendus, qui oblatum in probata quaque moneta solutionem recusat. 386
 Creditor non videtur accepisse quod apud eum remansurum non est. 198
 Creditor à debitore scriptus heres ita confusione desinit esse creditor, si hereditatem retineat. 234
 Creditor pecuniam extantem à depositario petere potest. 240
 Creditor compenlare non cogitur quod alij, quam ei qui conuenitur, deber. 245
 Creditor qui non idoneum pignus accepit non amittit exactionem debitæ quantitatis in quam pignus non sufficit. 251
 aliquando Creditoris gratia præstationi faciendæ dies dicitur. 196
 Creditori, qui perduellionis crimen contraxit, solui à debitoribus non potest. 168
 an Creditori criminis reo rectè soluitur. 168
 an Creditori creditoris mei absque etiam mandato facta solutio, mihi pariat liberationem. 182. 183
 Creditori minimè consentiendi aliud pro alio solui non potest. 184
 Creditoribus naturalibus non rectè soluitur à procuratore cui totum bonorum administratio concessa est. 167
 Crimina ferè omnia viginti annorum præscriptione excluduntur. 145
 Crimes matronales & meretricij diuersi. 29. 30
 Crucis signaculum. 338
 Cyprianus citatus. 327. 329. 331. 336. 342. 346. 347. 354. 359. 363. 364. 369. 373

- Cypriani locus emendatus, 364
 Culcitra vnde dicitur, 387
 Culcitra; pro; Culcitra; ponit in Pandectis Florentinis, 387
 Cuius, pro, Cuius, 419
 Curator ventri datus, si graue sit debitum, eius soluendi potestatem habet, 167
 Curatores quod minores debent vel minoribus debetur sine ipsis minoribus accepto ferre vel togare possunt, 205
 an Curatores furiosorum ac prodigorum paciscendo ne à debitore petant, his personis nocent, 255
- D.
- D**amnata quænam intelligantur, 22
 Dandi verbo id continetur, vt res accipientis fiat, 186
 Dare facere, sine coniunctione proferri solent, 213. 214
 Datio copulata esse verba quædam, contra Grammaticorum traditiones, 399. 400
 Debere non videtur qui perpetua exceptione submouere petentem potest, 266
 Debetur id proprie quod peti, & ab inuito exigi potest, 202
 an Debitor qui soluit alterutri in solidum reorum credendi, tota obligatione liberetur, 268
 Debitor qui soluit pupillo sine eius tutore, iudice-ue petentem eum doli mali exceptione submouebit si nummi Salui sint, eosque penes se domi pupillus habeat, 269
 Debitor qui iubente pupillo sine tutore, pecuniam creditoris eius bona fide numerauit, ipso iure obligatus manet aduersus petentem, tamen exceptione tutus est, 169
 an Debitor qui qui creditoris sui iussu vxori, eius soluetit, liberetur, 180
 an Debitor alienos nummos soluens, liberetur, 187
 an Debitor ante diem per errorem soluens quasi plus soluens, soluit pecunie habeat conditionem, 196
 ex pluribus causis Debitor soluens, quæ potissimum obligatio tollatur, 199. 200. 201
 Debitor qui ex multis causis suo nomine tenetur, simpliciter atque indistinctè pecuniam soluens, in quam causam eam videtur soluisse, 201. 202. 203
 Debitor absens, ignorans, & inuito nouatione liberatur, 219. 220
 an non Debitor delegari possit, 228
 Debitor non nisi volens delegatur, 228
 vt Debitor liberetur non tantum pecunia offerri debet, sed & consignata deponi, 237
 Debitor fideiussori suo rectè liberationem legat, 266
 Debitoris nomen vendi potest eo inuito, 228
 Debitori liberatio contingit, consumptione alienorum nummorum à creditore facta, 187
 Debitori liberatio procedit absque solutione, si pignus à se datum vendatur, 250
 Debitori liberatio per fidei commissum relinqui potest, 265
 an Debitor criminis rei creditoribus suis rectè soluant, 164. 165
 an Debitor ei qui pro tutore negotia gerit, rectè soluant, 192
 Debitor dominici & peculiaries differunt, 173
 an Debitor peculiaries seruis sol-

uentes liberentur.	173	positum.	392
an debitores procuratori soluentes, antequā dominus ratum habue- rit liberentur.	174	Delictum augetur loco.	135
Debitores pupillares liberantur, si iussu tutoris alij soluerint.	180	Deminutum, pro, Diminutum po- situm.	392
Debitores iubente pupillo creditori eius numerantes per exceptionem doli defenduntur.	180, 181	Demosthenes citatus.	99 202
Debitum peculiare ipsi soli recte sol- ui debet, qui peculijs administra- tionem habet.	182	Denicales feriaz.	377
Debita aut exactionem habent, aut solam retentionem.	167	Deportatio non habet locum in fer- uis.	129
Decederit, pro, Decesserit in Pan- dectis legi.	391	Depositæ pecuniæ in sacculo con- signabantur.	239
Defensione, pro, defensionis posi- tum.	392	Depositi restitutio opposita compen- satione non differtur.	248
Defrudetur, pro, Defraudetur posi- tum.	390	Depositio solemnis pecuniæ eius ob- blationem secuta debitorem libe- rat.	238
Dejudicare pro Dijudicare positum.	392	Denunciare quid, & quomodo acci- piatur.	134
Delegare quid est.	228	Denuntiatio ad domū facta, valet.	134
Delegare ijdem possunt, qui & no- uare.	232	Deportatione contractæ obligatio- nes tolluntur.	224
Delegatur volens debitor.	228	an Desistere videantur, quorum ac- cusario exceptione elisa, & repulsa est.	123
Delegari possunt ex promissore vt & principaliter obligati.	228	Desistere non videtur, qui exemptū reum non deserit.	123
Delegatio ipso iure liberat.	161	qui Desistunt ab accusatione, plectū- tur ex Senatusconsulto.	123
Delegatio presente debitore fit.	228	Desperere, pro, Desperit & positum.	392
Delegatio vel nutu ab eo, qui dari non potest, recte fit.	232	Destitit, pro, Distincte positum.	392
Delegatio per litis contestationem ferri potest.	233	Deuerriculum, pro, Uuerticulum positum.	392
Delegatio propria vel impropria est.	233	Dies vtiles qui dicantur.	120
Delegatio nouationem in se conti- ner.	233	Dies vtiles variè considerantur.	121
Delegatio ipso iure liberat.	233	Dies incertus pro condicione est.	222
in Delegatione circumuentus mi- nor iure potest in integrum resti- tutionem desiderare.	230	Dies aliquando creditoris æque ac promissoris gratia adiicitur.	239
Delegato, cum adhuc omnia integra sunt, exceptione vti permittitur.	230	Dies Saturni.	281
Delinimentum, pro delinimentum		Dies solis.	279 281
		Diei dilatio pro promissore adii- citur.	196
		Dies certi adiectio obligationem non suspendit	222
		in Dierum vtilium computatione quid veniat.	121
		Dierum antiqua nomina.	279

- Diebus nomina olim à septem plan-
netis indicta. 279. 280
- Dilatatio diei pro promissore adijci-
tur. 196
- an Dilatio dari possit in causis crimi-
nalibus. 127
- Diomedes citatus. 18
- Dion citatus. 4. 20. 22. 23. 26. 54. 57
113. 148. 284. 300. 384
- B. Dionysius citatus. 338. 339. 346.
347. 348. 349. 356. 358
- Dionysius Alicarnasseus citatus. 7. 32
- Dionysius Alicarnasseus emenda-
tus. 61. 66. 106. 107
- Diodorus Siculus citatus. 86
- Diphthongos addimus quibusdam
vocalibus quæ olim scribebantur
puris vocalibus. 394. 395
- Dispensator quis dicatur. 173
- Dispensatoris ampla est potestas.
172. 173
- Diuino olim appellabatur, Iudi-
cium, in quo accusator constitue-
batur. 138
- Diuisio alienationem importat. 155
- Diuortia certis verbis fieri solebant
& certa solemnitate. 152
- Diuortia prisca temporibus ignota.
152
- Diuortia Romæ frequentia. 152
- Diuortiorum forma ab Augusto
prescripta. 151. 152
- Dolus penitentia non purgatur. 242
- Dolus non videtur remissus reddend-
arum rationum necessitate rem-
issa. 268
- Dominica Oratio competentibus
tradita. 342
- Dominica die spectacula illicita. 374
- Dominicæ diei cultus legibus impe-
ratus. 288. 289
- Dominicus dies à Paganis dies Solis
dictus. 279
- Dominicus dies vnde nomen inue-
nerit 286
- Dominicus dies cur à Christianis co-
latur. 286. 287
- Dominici diei benedictiones. 291
292
- Dominici diei appellatio à quibus
auctoribus profecta. 283
- Dominico die lætitiæ indulgebant
Christiani. 281
- Dominico die stantes Christiani o-
lim orabant. 287. 317
- Dominico die ieiunare nefas sem-
per habitum. 287. 288. 320.
321.
- Dominium in iure impetrando quæ
nam olim forma seruetur. 119
- Dominus Seruo legans quæ debet,
quæ natura debet legare intelligen-
tur. 167
- inter Dominum & seruum sola na-
turalis obligatio consistit. 167
- Domitianus cum fratris filia rem ha-
bebat. 60
- Domna, pro, Domina positum. 399
- Domus appellatione, quid significet-
tur. 335
- Domus pro domicilio, & habitatio-
ne accipitur. 109
- Donatio uxori facta iure civili nulla
est. 280
- Dos quando caduca fiat. 13
- Dos quando lucro mariti cedat. 157
- Dos profectitia patris & filie com-
munis est. 182
- Dotis pars tantum iure antiquo pe-
ribat mulieri, cuius culpa mari-
monium soluebatur. 143
- an Dotalis fundus cum alio commu-
nis diuidi possit. 155
- si Dotalis fundus à marito venditus
sit, & postea decedente muliere to-
ta dos lucro mariti cesserit, vendi-
tio confirmabitur. 156
- an Dotalis fundus vsucapi possit ex
lege Iulia. 156
- Dotalis fundus alienari potest ex le-

- ge Julia consentiente vxore. 157
 Dotalis fundus quando legari possit à marito. 157
 quo casu Dotalis fundus à marito legari possit. 157
 Dotalis prædij alienatio toties impeditur, quotiens mulieri de dote actio competitura est. 157
 Dotale prædium à marito inuito vxore alienari non potest. 153
 Dotale prædium quomodo accipiendum. 153
 Dotale prædium, quid. 153
 Dotale prædium transire potest per vniuersitatem velut ad hæredem mariti, cum sua tamen causa, vt alienari non possit. 157
 an Dotale prædium transire possit ad hæredem cum sua causa, ita vt alienari non possit. 157
 Dotale prædium hypothecæ dari non potest etiam volente muliere. 158
 Dotali prædij seruitutes imponere non potest maritus. 154
 Dotali rerum alienatio hodie non valet, etiam si mulier consensum præbuerit. 158
 Dropanij locus emendatus. 352
 Duas vxores simul habere non licet. 73
 Ductum, pro, Ductum positum, 399
 Duodecimo anno Romæ puellæ nuptum dabatur. 4
 Duplex portio datur aduersus eum, qui seruum per calumniam in questionem deduxit. 129. 130
 Diploma, pro, Diploma olim dictum. 309
- E.
- E Bionzi dominicum diem obseruabant. 287
 Ecclesiastice citatus. 286. 287
 Edera, pro, Hedera positum. 393
 Eius, pro, Ei jus. 419
 Electio est promissoris, illa aut illa repromissa 192. 194
 Electio ad creditorem conuertitur, si simpliciter debitor soluerit, nec dixerit in quam causam solutum vellet. 200
 Eligendi potestas post petitionem euanescit. 210
 Emancipare per alium nemo potest. 205.
 Emancipationes diebus festis peragilicebat. 283. 289
 ius Emphyteuticum alienari non potest, si hoc in dote datum sit. 254
 Epiphaniæ celebritas. 293
 Epiphanius citatus. 319
 Epiphanius locus restitutus. 315
 Epiphaniorum dies vnde. 292. 293
 294
 Epiphaniorū festiuitatis causa. 293.
 294
 Epistulam, pro, Epistolam poni apud Florentinos. 388
 Episcopus solus chrismate frontem consignandi jus habet. 361. 362
 Episcopus summus sacerdos est. 361
 Eques Romanus à Domitiano multatus, ob reductam in matrimonium vxorem, cui ad alterij crimē intenderat. 139
 Erasmus citatus. 306
 Error facti doli suspicionem excludit. 101
 Error à dolo & scientia abest. 102
 Error circa inscriptionem, vel libelli ordinationem, accusationem viciat. 130
 Exceptio doli, pupillo locupletiori facta, nocet. 169. 170
 quæ Exceptio iusta dicitur. 264
 Exceptione, pro, exceptioni positum. 392
 Exceptiones, prætorij iuris arma sunt.

funt.	352
Exodia Atellanarum.	18
Exorcistæ in Ecclesia.	332
Exorcismi in baptismo.	330
Exorcismi quorsum fierent.	330.331
Expressa nocent.	216
Expromissores confusione liberantur.	235
Expromissores delegari possunt.	228
Exsequi pro Exequi positum.	393
Exsoluere pro Exoluere positum.	393
Exspirat, pro, Expirat positum.	393
Exstaturus, pro, Exiturus.	417
Exstruere pro Extruere positum.	393
Exsufflationes in baptismo.	331
Extat pro Expectat positum.	393
Extraneus lenocinij crimen marito obiiiciens non auditur.	141
Extranei quando adulterij accusare possunt.	124
Extranei non possunt ream mulierem facere, constante matrimonio in quo adulterium commissum fuit.	124
an Extranei adulterum accusare possint pendente matrimonio in quo delictum commissum.	124
Extranei hodie ab accusatione adulterij repelluntur.	125
Εὐγυνος.	22
Eunomianorum ritus in baptismo.	347.350
Eunuchus adulterij & stupricapax.	95
Entipides citatus.	142
Eusebius citatus.	16. 280. 287. 289. 295. 296. 305. 307. 308. 309. 310. 312. 314. 316. 347. 360. 361. 370. 380
Eusebij locusemendatus.	308
Eustatius citatus.	288. 315
Eutropius citatus.	381
Eutropius Eunuchus idemque Consul.	372. 373
Eutropius Eunuchus legis contra Ecclesiarum a syla hæc auctor.	

F

F, in multis peregrinis dictionibus, pro. PH. ponitur.	393. 394
Faciendi appellatione omni faciendi causa continetur.	214
Facilitas, pro. Facultas positum.	399
Factum in stipulatione à seruo facta, contentum, serui stipulantis personam omnimodò continet.	176
an Falso procuratori rectè solnatur.	175
Facto pro facto soluto liberatio non contingit.	195
pro Facto habetur id quod ne fiat impedimento est is cui debetur.	238
Feriz messium causa concessæ.	377
Feriz vindemiales.	377
Feriaz Christiani dies hebdomadæ appellauerunt.	185
Feriat quinam dies ex Imp. Constitutionibus.	376. 377
Ferruminationi, pro, Ferruminatione positum.	392
Festus citatus.	190
Fidei professio in fidelium conspectu Roma à competentibus fiebat.	333. 342
an Fideiussor à reo hæres relictus exceptione se tueatur ex qua auxilium in integrum restitutionis implorare possit.	236
si Fideiussor vsuris obstructus non sit, confecta ex pignorum venditione pecunia in vsuras cedit, & fideiussor in id quod sorti decreit conuenietur.	238
Fideiussori, si acceptum feratur, re quoque liberatio contingit etsi re sit obligatus, non verbis.	207
an Fideiussori pactum in rem, ne petatur, prosit.	237

na.	395	potest.	205
Generandi vires quo anno finiantur.		Hæreditate vendita, suæ venditori manent integræ actiones.	234
32.34		an si Hæres à reo non petere damnatus sit, à fideiussore eius rectè petet.	266.267
Genum flexio in precibus Deo fundendis quid significat.	305	an Hæredi, qui hæreditatem restituere rogatus est, rectè solvatur.	179
Genum flexio in precando Christianis propria.	319	Hæredes promissoris suæ partis præstatione, liberantur.	186
Genitios complures esse à communi sermone pronuntiationeque abhorrentes.	398.399	Hæredibus creditorum rectè solui potest.	179
Gladiatoriij ludi reprehensio.	369	Hæredibus nostris utiliter pacisci possumus.	261
Gladiatorius ludus à Constantino interdictus.	369.370	Harena, pro, Arena positum.	393
Gladiatorius ludus penitus ab Honorio sublatus.	371	Harenarij, pro, Arenarij positum.	393
Græca lingua, posttranslatum Constantinopolim imperium, vernacula fuit.	213	Harūdinētum, pro, Arundinetū.	393
in Græcia à magistratibus latinè responsa sine reprehensione dabantur.	212	Harundo, pro, Arundo positum.	393
Gratiani locus ex Basilio magno notitus.	333.334	Herodianus citatus.	57.107.126.239
Gregorius Nazianzenus citatus.	282.294.295.296.304.353.357	Hesychius citatus.	26
Gregorius Nyssenus citatus.	300	Hesychius emendatus.	61
Gregorius Pontif. citatus.	349 ^o	B. Hieronymus citatus.	297.305.306.316.319.327.348.349.357.358.361
Gregorius Turonensis citatus.	279.291.322.325.355	Hierosolyma sabbatis expugnata.	282
		Hierosolymorum ridicula etymologia.	284
		Histriones legum beneficio indigni.	19.20
		Hoc, pro, Huc poni.	389
		Holus, pro, Oulus positum.	393
		Homerus citatus.	118
		Homeri Cento apud Irenæum.	315
		Homeri versus restitutus apud Irenæum.	315.316
		Honunes in vlciscendis viriis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt.	89
		Hominibus, pro, nominibus.	418
		Honorij infelix cum duabus sororibus coniugium.	65.66
		Honorum diuinorum auidos fuisse Principes Romanos.	130

H

H Abere & ad factum & ad ius refertur.	214
Hæreditas per tutorem pupillo non acquiritur.	205
Hæreditatis emptor, quasi heres est.	234
Hæreditatem restituere rogatus anteam restitutam creditoribus hereditariis rectè soluit.	167
qui Hæreditatem coactus adiit quam alij restituere iussus erat, aditione actiones suas amittit.	235
Hæreditatem adire per alium nemo	

Horatius citatus.	9. 25. 27. 86.	Incesti crimen præscriptione quinque annorum non excluditur.	145
88. 96. 105. 106. 113.		Incestum iure gentium committi quando intelligatur.	35. 56
Hieronymus citatus.	26	Incremento litterarum contra tritum morem producta vocabula.	399
Hypothecæ rerum dotalem lege Iulia inhibentur, etiam si volente muliere fiant.	158	ei cui ut indigno hereditas auferretur confusæ additione actiones non reituntur.	255
I			
I, pro, V, olim ponebatur.	390	an Infamis possit ab accusatione adulterij repelli.	119
Idonei, pro, Idoneè.	419	Ingenus quinam intelligatur.	23
Idonior.	415	Iniquum est, ut ipse exigas, quod ipse præstare non possis.	142
Ieiunium quartæ & sextæ sextæ.	319	Iniuriam suam gratis remittere nemo prohibetur.	136
Ieiunia cathæcumenis imperata.	333	Iniusta vxor quæ dicatur.	117. 118
Ieiunia dominicis diebus & per Pentecostes tempus ab ecclesia remissa.	288. 319. 321	Inlacrymari, pro, illacrymari positum.	393
Ieiunia vsque in vespæram olim obsecrata.	297	Inscriptum, pro, non scripto positum.	415
Ignatius citatus.	285. 286	Intellegere, pro, Intelligere positum.	392
Ignorantia iuris non excusat mulierem adulteram.	86	rei promissæ Interitus post legitimam oblationem secutus, debitori liberationem adfert.	237
Illico, pro, Illico positum.	394	Interitus rei ante mortem, liberat debitorem.	241
Immobilia maritus non potest ex lege Iulia alienare.	154	Interrogationes in baptismo.	346
Impar matrimonium.	34. 35	Inuinctus, pro, valde vinclo positum.	415
Imperitia quid significat.	50	Iter ius tantum fundi est non autem pars fundi.	209
Improbus est, qui ab vxore pudicitiam exigit ipse alienarum corruptor vxorum.	142	Itinera apud Gallos leucis metiuntur.	128. 129
Impuberes à testamentis olim remoti.	152	Itinerum spatia miliaribus & lapidibus dimensa fuisse.	127
Impudicitia in ingenuo crimen est, in seruo necessitas.	96	S. Ioannes Apocalypsi citatus.	285
In, Particula, accusatiuo & ablatiuo iungitur contra Grammaticorum regulas.	401	Iosephus citatus.	282
In tempus, pro, Ad tempus positum.	403	Ipsæ, pro, Ipsis positum.	392
Incaute, pro, inconsultè positum.	415	Ipsium ius à pratorio separatur.	252
an Incestus lege Iulia contineatur.	101	Irenæus citatus.	305. 306. 307. 308. 310. 311. 315
Incestus lege Iulia nõ coercetur.	245	Irenæus Græcè scripsit.	308
Incesti crimen aduersus duos simul intentari potest.	131		

Irenzi Liber de Pascha.	305	bus debitorum possessiones zli-	437
Irenzi librorum de hæresibus vera		matz, traderentur.	184.
inscriptio.	316	Iulius Firmicus citatus.	332
Irenzi loca restituta.	307.308.309	Iureconsultorum munus in cauendo	
Irenzi obestatio.	316	consistit.	205
Ifauri atrocinijs infames.	300.	Ius aureorum Anulotum vnde pro-	
Ifaurorum historia.	300.301	fectum.	111
Ifidorus citatus.	26.27.280.287.	Ius occidendi adulterum soli patri	
291.294.304.331. 333. 336. 338. 360.		concessum.	107
386.387.393		Ius prætorium olim non erat perpetuum.	252
Ifidori seculum.	342	Iurisratio scripturæ ordini præua-	
Iudzus Christianam vxorem ducēs,		let,	202
adulterij teneretur Impp. cōstitutio-		ea quæ Iuris sunt per seruos dominis	
nibus.	100	acquiruntur, quæ verò facti ipsi;	
Iadzorum religio à Claudio Rutilio		seruis cohærent.	176
derisa	284	Iusurandum debitorem liberat.	270
Iudzorum ridicula etymologia.		Iusurandum æris alieni emplaktrum	
284		Laberius vocat.	270
Iudaicæ gentis historia à Romanis		Iussum pro voluntate.	72
historicis ignorata.	283.284	Iusta vxor quæ dicitur.	117.118
Iudicatis ex XII. Tab. triginta dies		Iustinianus primus lenones esse pro-	
ad soluendum iusti erant.	197	hibuit.	135
Iudex eius rei de qua Iudex erat ve-		Iustinianus non aliter deinceps no-	
tabatur arbitrium recipere, vel in		uationem fieri constituit, quàm	
se compromitti iubere, Legibus		si nouare se disertè contrahentes	
Iulij de iudicijs.	123.126	expressissent.	227
Iudex qui vxorem ducit in sua pro-		Iustinus martyr citatus.	281.287
uincia, stupri tenetur.	100	Iustinus citatus.	282.284
Iudicis arbitrio relinquitur quæsti-		Iuuenalis citatus.	26.27.113.182
onis modus.	147	Iuuentius, pro lubentius positum	
Iudicis sententia absolutus, libera-		esse.	387
tur.	271		
Iudicio quasi contrahitur.	225		
Iulianus Apostata consobrinam su-			
am duxit.	67.		
Iulianus Patritius emendatus.	45		
Iulia Tiberij vxor quatuordecim			
annis exilium tolerat.	103.104		
Iuliz intemperantia notata.	103.104		
Iuliz filia & neptis Augusti adulte-			
rij conuidæ relegantur.	102		
Iulius idem & Augustus nominatus,			
88			
Iulius Cæsar, pulso ex Italia Pom-			
peio, constituit, vt creditorij			

L.

L Ac baptisatis olim datum.	357
Lactantius citatus.	2632.85.
101.282	
Lactantius notatur.	282.283.365.
368.	
Læna quænam accipiatur.	24
Lamna, pro, Lamina, positum.	399
Lampridius citatus.	27.30.82
Lapides Cursorij qui dicebantur.	128
Lapidum miliariorum inscriptiones	

quæ viam docebant.	128	Lenones ciuitatum pestes.	24
Lapidibus itinèrum dimensionem fieri apud Romanos.	127	Lenones infamia notati edicto Prætoris.	135
Latine responsa sine reprehensione à magistratibus in ipsa Græcia dabantur.	212	Leo Pont. citatus.	294.348.
Laurentius presbyter citatus.	354.357.360.	349	
Legari potest res quæ ab hostibus capta est propter spem quod ea quandoque redire poterit.	243	Leonis de dominici diei constitutio.	289
Legatum hominis eum stipulatione hominis nihil simile habet.	193.194	Leuigildi crudelitas.	302.303
Legati verba in præsens vel præteritum tempus conferuntur.	269	Lex de adulterijs coercendis.	90.91.92.93.94
Legata latinè tantùm relinqui poterant.	213	L. Aquiliæ actio datur in eum, qui ancillam corruptit.	98
Legata ueliter nouari possunt.	220	Lex contra ayla ecclesiarum lata a brogata.	373.374
quando in Legatis disunctiuis aliud quàm in stipulationibus seruatur.	192	Lege Cornelia permittitur marito uxorem impunè occidere.	115
Lenocinium mariti ipsum onerari, sed mulierem non excusat.	140	Lege Cornelia vsus nummorum stanneorum & plumbeorum interdictus est.	187
Lenocinij crimine ex lege Iulia tenentur, qui ne deprehensos in adulterio prodant pecuniam, acceperint.	135	Lex dura ac seuera interpretatione nou adiuuanda, nec ultra propriam verborum significationem producenda.	107
Lenocinij reus non est qui adulterum remittit.	136	Lex, futuris non præteritis casibus datur.	95
Lenocinij crimine tenetur, qui deprehensam in adulterio uxorem retinet & adulterum dimittit.	140	Lex Iulia de maritandis ordinibus à quo lata VIII. eius capita IX.	32.37
Lenocinij accusatio publica est.	140	Lex Iulia vnde dicta.	88
Lenocinij crimen lege Iulia præscriptum.	141	Lex Iulia à Domitiano reuouata.	89.90
an Lenocinij crimen referri possit marito ab accusato adulterij.	141	Lex Iulia interdum, De adulterijs coercendis, interdum De pudicitia, non imata.	90
Lenocinia omnia lege Iulia non coercentur.	135	Lex Iulia cur tam grauis ac seuera vis sit Romanis.	105
Lenocinij eadem, quæ adulterijs pœna statuta.	140	Lex Iulia, quæ De fundo dotali, vocatur pars fuit legis Iuliz de adulterijs.	153
Lenonis pœna tenetur, qui adulterantes domo excipit.	135	Legis Iuliz pœna, relegatio.	102.103.104
		Legis Iuliz pœna tenentur, qui adulterantes domo excipiunt	135
		Legis Iuliz verba.	9.91
		Lege Iulia iure ciuili tenentur, qui an-	

- cillam corruperit. 98
- Lege Iulia non tenetur, qui adulterum remisit. 136
- Leges Iulix manumitti ij, qui quæstioni postulari possunt. 149
- Lex Petronia. 124
- Lex resistit, bona fides possidenti nihil prædest. 156
- Lex Scautinia stupri vindex. 100
- Leg. transigere. C. de transact. explicatio. 137
- Leg. i. §. accusationem. & leg. quærebatur. D. ad Turpill. conciliatio. 123
- Leges ab augusto latæ. 7
- Libellus de plano dari potest, & procedente etiam Prætoris. 111
- Libelli ab accusatore porrigebantur, & in ijs nomen rei, & crimen deferabatur. 121
- Libellorum accusatorium, in adulterij quæstione, forma. 130
- Liberari & Repetere contraria sunt. 198
- Liberatio per exceptionem multis modis contingit. 161
- an Liberatio & Solutio differant. 162
- Liberatio est obligationis solutio. 161
- Liberatio est finis solutionis. 197
- vt liberatio ex solutione contingat accipientis fieri nummos oportet. 197. 198
- Liberatio legari potest testamento. 265
- quando Liberatio legata effectum habeat. 269. 270
- Liberationis legatæ effectus. 266. 267. 268
- ex Liberationis legato perpetua exceptio quæritur. 266
- Libertates directo lingua tantum latina olim dari poterant. 213
- Liberi qui concubinas patentum ducunt, stupri tenentur. 100
- Liberis cum seruis connubium non erat. 5
- Liberum corpus æstimari non potest. 243
- Libertinas ducere Senatoribus non licuit. 12. 13
- an Libertus possit impunè occidere patronum ex numero eorum, quos maritus potest in adulterio deprehensos interficere. 110
- Libertus potest patronum iure mariti adulterij accusare. 117
- Liberti an ab ingenuis adoptari possint. 15
- Liberti à Senatorijs, lege Iulia de maritandis ordinibus, non repelluntur. 112
- Liberti interposita operarum obligatio per acceptilationem tolli potest. 214
- Litigium. 415
- Litis contestatione nulla obligatio tollitur. 214
- Litis contestatio nouationi simile nihil habet. 225
- Litus, pro, Littus positum 394
- Litterarum geminationem, in multis vocabulis non legi. 394. & è contra. ibid.
- Liua ex Tiberio Nerone grauida Augusto nupsit. 80
- Liua ex Augusto nihil liberorum sustulit. 82
- Liuius citatus. 7. 18. 25. 30. 63. 402
- Liuius emendatus. 63
- Loci vilitas in æstimationem venit. 249
- hæc verba Locupletioem factū pupillis, quo sésu accipièda sūt. 169. 170
- Lucanus citatus. 201
- Lucianus citatus. 95
- Luctus tempus. 79
- Lupanaris vocabulum. 26
- Lusitania pro Lusitania legitur. 390

M.

- M** Acirini animaduersione in milites, qui hospitibus sui ancillam corrupisse arguebantur. 104
- Macrobius citatus. 4.6.18
- qui Magistratus non possint iure Romano accusare. 110
- an Magistratus possit adulterij accusare. iure Romano. 110
- an Magistratus adulterij accusari & deferri possit. 130
- Maiori summa minor continetur. 262
- Majum spectaculum permissum: postea prohibitum. 372
- Majus, pro, Magis positum. 408
- Malefactorum pœna nullis diebus intermittenda. 302
- Malitas. 416
- Mammercius citatus. 380
- Mandatum, omnibus integris renovari potest. 177
- Mandatum in mortem collatum, morte non finitur. 181
- quæ Mandatum exigitur ut procurator accepto liberet debitorem, eum & absentem & ignorantem nec non inuitum liceat cuilibet extraneo sine mandato liberare. 206
- Mandatum egressus de iure domini nihil detrahit. 255
- Mandati fines diligenter custodiendi sunt. 175
- Mandato debitorum soluendorum ea tantum continentur quorum soluendorum necessitate adstringitur, qui soluit. 167.168
- an Mandatorum solutio reis proficiat. 198.199
- Mandatoris solutio ipso iure reum non liberat. 209
- Mandatori, actiones quas aduersus reum habet prestare creditor post solutionem necesse habet. 199
- Manichæorum error. 288
- Manumissio libertatem confert. 149.
- Manumissi in aliorum caput torqueri non possunt. 149
- Manumissio in fraudem legis facta non valet. 150
- Manumittete per alium nemo potest. 205
- Manumittere licuit festis diebus. 289
- Manumitti prohibebantur olim, ij qui quæstioni postulari poterant. 149.
- Mariani Scoli locus emendatus. 374
- Maris tubri transitus babilismi figura. 353
- Maribus maior licentia data, quam fœminis. 114
- Manus impositio post baptismum 359.362
- Marcellinus citatus. 298.301.302
- Marcellinus comes citatus 373
- Mercellinus Hermogenis interpretatus. 45
- Marianus Scolus citatus. 350.374
- Maritus potest seruum in adulterio deprehensum impunè occidere. 112
- non potest Maritus uxorem sine cordis crimine occidere ex lege Julia. 112
- pœna ab Imp. statuta aduersus Maritum qui adulterum deprehensum occidit. 112
- Maritus adulterum occidens legis Cornelie de sicarijs pœna non tenetur. 112
- an Maritus possit verberibus cedere, vel alijs pœnis adulterum multare. 113
- Maritus potest adulterum per aliquod tempus apud se retinere. 116
- an Maritus preferatur Patri, si simul ad accusationem veniant. 119
- an Maritus

- an Maritus possit ob infamiam repelli ab accusatione adulterij. 119
- an Maritus in magistratu constitutus, possit adulterij accusare. 120
- an Maritus in magistratu constitutus, possit adulterij accusare iure Civili. 120
- an Maritus possit impunè ab accusatione adulterij delistere. 122
- Maritus ex sola suspitione ream vxorem facere potest. 122
- Maritus reducendo vxorem post accusationem adulterij, non quasi eodem matrimonio dutante, sed quasi alio interposito, aboleuisse videtur prioris illius matrimonij delictum, nec illius accusandi ius habet. 123. 124
- an Maritus rectè de adulterio vxoris pacisci possit. 136
- Maritus adulterij damnatam, reamve factam vxorem reducere lege Julia prohibetur. 139
- Maritus, qui deprehensam in adultero vxorem retinet, adulterumque dimittit, lege Julia coercetur. 140
- Maritus, qui dissidij causam præstitisset, iure antiquo præsentem dotem, atque integram reddere cogebatur, quæ alioquin in diem tantum reddi debuisset. 143
- Maritus inuita vxore dotale prædium alienare non potest. 153
- Maritus non potest dotali prædio seruitutes imponere. 154
- an Maritus possit diuidere fundum dotalem sibi cum alio communem. 155
- Maritus non potest remittere seruitutes dotali prædio debitas. 155
- Maritus creditori similis est, dotemque exonerosa causa habere intelligitur. 229
- Maritus in tantum tenetur dotem restituere in quantum facere potest.
- Mariti & patris potestas diuersa in adulterij vindicta. 115
- Mariti potestas in adulterio vindicando nouissimo iure extensa. 115
- Mariti, quæ sint præcipua in accusatione adulterij. 121. 122
- Mariti mors ex lege Julia non impedit, quominus mulier adulterij postuletur. 133
- nimia Mariti patientia in suspitionem lenocinij cadit. 138
- Marito non licet quemlibet Adulterum occidere. 108. 110
- cur Marito minùs indulgeatur, quàm patri. 108
- Marito lex Julia permittit viles tantùm personas in adulterio deprehensas occidere. 110
- Marito licet vxorem occidere ex lege Cornelia. 115
- quæ Marito iure mariti accusanti præscriptiones obici possint. 123
- Marciandus.* 62. 63
- Martialis citatus. 26. 28. 90. 113. 132. 133. 152
- Marcianus fœlix citatus. 35
- Matrimonium inter tutorem & pupillam eius contractum, nullum est. 100
- Matrimonium illicitum adulterij accusationem gignere non potest. 117
- Matrimonij duo genera. 118
- Mater familias quæ dicatur. 118
- Mater familias nomine, quid significetur. 135
- Matris & tutorum in pupilla collocanda discordia. 75
- Medietas. 416
- Mellis prægustatio in baptismo. 317
- Mensia Lex. 6
- Mercurij dies. 281
- Meretrices sub fornicibus probantur. 25. 26

Meretrices in subura Romæ constabant.	27	ætatem apud virum impleuerit.	117
Meretrices seruilis vel libertinz, conditionis erant.	30	Minor viginti quinque annis ad accusationem adulterij admittitur.	117
Meretrices nomen edere apud Ædiles cogebantur.	29	Minor 20. annis iudicare non potuit cogi, Legibus Iulii, de iudiciis.	125
Meretrices nudæ prostrabant.	29	Minor xxv. annis adulterij accusare lege Iulia prohibetur.	128
Meretrices ferè omnes ex libertino genere olim ortæ.	96	Minor per nouationem deceptus, ætatis auxilio restituitur in integ.	227
Meretrices reatu adulterij non tenentur.	99	an si Minor maior factus delegetur ab eo, cui minor promiserat, restitui possit.	230. 231
Meretricum quæstus veditigali obnoxius.	30	Minori utiliter soluitur decernente ac statuente iudice.	169
Mersio trina in baptismo.	348	Minores in Adulterio deprehensi, lege Iulia tenentur.	95
Mersionis trinx ratio duplex.	349	Minores xxv. annis, qui dicantur.	128
Metipsæ. 416. quod Metus causa datum est ab adultero, repeti potest.	138	Minores xxv. annis à capitalibus accusationibus, excepta adulterij accusatione, non repelluntur.	128
Meum est, cuius vindicandi ius habeo.	214	an Minores xxv. annis ad communis prædij diuisionem prouocari possint.	155
Miles adulterij damnatus sacramentum ignominix causa soluit.	104	Minoribus in his quæ præsentibus tutoribus vel curatoribus gesserint, subuenitur, si decepti sunt.	172
Miles, qui cum adultero vxoris suæ paciscitur, sacramento soluitur, & deportatur.	137	Missæ, pro, missione.	416
Miles fundum dotalem legare non potest.	154	Missæ vocabulum vnde.	338
Milites adulterij conuicti grauius puniuntur.	104	Mobilia dotalia potest maritus alienare.	154
Milites lege Iulia tenentur.	104	Monachorum insectatio apud Rutilium.	284. 285
Milites ab omni libidine puros esse, castorum disciplina postulat.	104	ultima Mora nocet.	240
inter Milites non recipiuntur, qui adulterij damnati sunt.	104	an Moroso omnes in re debita contingentes casus adscribuntur.	241. 242
Milites Urbani ad custodiam Imperatoris habiti.	126	Morum accusatio ab adulterij accusatione distat.	144
quæ in Militari testamento aduersus leges scribuntur, nullam vim habent.	154	Morum accusatio olim permissa, à Iustiniano sublata.	144
Miliarium vnde dictum.	127	Mulier adulterij conuicta dotis par-	
Minor 12. annis ducta quando legitima vxor fieret.	46		
Minor annis duodecim domum ducta, tunc fit legitima, cum eam			

- te olim mulctabatur. 105
 Mulier adultera potest impune occidi à marito. 115
 Mulier minor annis duodecim domum ducta, non ante legitima vxor fit, quàm eam ætatem apud virum impleuerit. 117
 Mulier adulterij à marito accusata, potest in eum lenocinij, & adulterij crimen retorquere. 116. 117
 Mulier adulterij accusari non potest ab extraneo, constante matrimonio, in quo adulterium commissum. 114
 Mulier, quæ in suspicionem adulterij incidit, autè accusari non potest, quàm adulter conuictus fuerit. 132
 Mulier, quæ ante denuntiationem nupserit ex lege Iulia res postulari non potest, antequam adulter reus postulatus fuerit. 132
 Mulier accusari potest, etiamsi adulter diem suum obierit. 133
 Mulier potest hodie prior accusari, etiamsi ante denuntiationem nupserit. 133
 Mulier, quæ ex adulterio viri quæstum fecerit, legis Iulix pœna tenetur. 138
 Mulier adulterij damnata ex lege Iulia vxor duci non potest. 139
 Mulier, cuius culpa diuortium fiebat, dotis parte olim mulctabatur. 143
 Mulier adulterij damnata lege Iulia testis esse prohibetur. 151
 an si Mulier debitorix à vero creditore delegata, alij promiserit, exceptione Velleiani se tueri possit. 230
 Mulieri ex lege Iulia non permittitur virum adulterij accusare, accusata tamen à viro potest adulterium ei obicere. 141
 Mulieri per nouationem deceptæ subueniatur. 227
 Mulieres ad quod vsque tempus pariant. 32. 33
 Mulieres ob adulterium non excusantur. 86
 Mulieres in adulterio deprehensæ à ceteris matronarum, & sacrorum arcebantur, Atheniensem lege. 87
 Mulieres infames, quæ artem ludicram, lenocinium-ve exercerent adulterij accusari non poterant. 97. 98
 Mulieres adulterij damnatæ ex lege Iulia vxores duci, & in testimonium citari vetantur. 102
 Mulieres adulterij damnatæ nubendi, ac testimonij dicendi ius lege Iulia amittebant. 105
 Mulieres ex Iustiniani constitutione, morte non plectuntur: sed verberibus cæcæ in monasterium detruduntur. 105
 Mulieres adulterij damnatæ, in concubinato haberi possunt ex lege Iulia. 119
 Mulierum impudicarum coercitio propinquis ac necessariis olim mandabatur. 106
 Musculi versio castigata. 289
 Musia, pro, Mysia legitur. 89
 Mutuum alieni nummi crediti, conlumpione excitatur. 187
 Mysterium aquæ in vinum mutatio. nis. 293

N .

- N**actus, pro, Nactus positum. 391
 Natalis Christi encomium. 292
 Natalis Honorij Imperatoris dies. 374. 375
 Natalis Romæ dies. 380. 391
 Natalis vrbiū dies. 379
 Natales principum. 381
 Naturæ contentioneum est eo genere dissolui vnumquodque, quo & ligatum est. 213

- rum cursum non retardat. 237
 Oblatio in iure facta pignoratitiam
 actionem continet. 238
 nuda Oblatio solutionis vim non ha-
 bet. 238
 qui Oblationis & obfignationis ef-
 fectus. 240
 Oblatione obligatio tollitur. 237
 Sola naturalis Obligatio inter do-
 minum & seruum consistit. 167
 Obligatio pristina durat si res soluta
 euincatur. 189
 Obligatio tollitur solutione eius
 quæ debetur. 184
 Obligatio disiunctiua tollitur, ea re,
 quam promissor elegerat, citra
 culpam eius extrinsecta. 192
 Obligatio quæ neque diem neque
 condicionem habet statim solui
 debet. 197
 Obligatio non verbis contracta ac-
 cepto rogari nequit. 204
 Obligatio iurifurandi in solis liber-
 tis recepta est. 214
 Obligatio in diem, rectè nouari po-
 test etiã antequã dies venerit. 221
 Obligatio non suspenditur diei certi
 adiectione. 222
 an præcedens Obligatio pœnali sti-
 pulatione nouetur. 225, 226
 an si Obligatio personæ cohæreat,
 delegari ipso iure debitor possit.
 231, 232
 Obligatio semel confusa amplius
 non redintegratur. 234
 Obligatio pro ea parte confusionis
 iure tollitur, pro qua defuncto
 succeditur. 234
 maior Obligatio minorè tollit. 235
 Obligatio semel sublata amplius
 restitui non potest. 244
 Obligatio pacto ipso iure non tolli-
 tur. 252
 Obligatio iure ciuili constituta tem-
 pore tolli nequit. 270
 in disiunctiua Obligatione promissor
 elegerit. 192
 in Obligatione disiunctiua utraque
 res ad obligationem ponitur, non
 ad solutionem. 193
 quæ in Obligatione consistunt. 243
 Obligationes aut in dando aut in fa-
 ciendo consistunt. 185
 plures obligationes vna stipulatione
 nouari possunt. 220
 quæ Obligationes nouari possunt.
 220, 221
 an futuræ Obligationes nouari pos-
 sint. 221
 an Obligationes condicionales nouari
 possunt. 227
 Obligationes deportatione tollun-
 tur. 224
 Obligationes condicionales ad he-
 redes debitoris transeunt. 224
 quomodo Obligationes nouentur.
 224
 Obligationes creditoribus conser-
 uantur qui sub repertorio debito-
 rum hereditatem adeunt. 234, 235
 Obligationes quæ non in quantita-
 te sed in corpore consistunt rei in-
 teritu extinguuntur si ante moram
 debitoris contigerit. 242
 Obligationes naturales etsi non ex-
 actionem, retentionem tamen ha-
 bent. 250
 Obligationum distrahendarũ mul-
 ti sunt modi. 162
 plurimus obfignandi vsus apud Ro-
 manos. 239
 Obfignatio ipso iure liberat. 261
 Obfignatio oblacioni semper iungi
 debet vt liberatio contingat. 237
 Obfignatio quo modo sollemniter fi-
 eri potest. 239
 Obfignatio sollemniter fieri debet
 vt liberatio contingat. 239
 Obfignatione liberatur debitor. 261

bligatio que tollitur.	237	nemo Pacificendo alteri id est altera-
Obitatus, pro, Obstitutus.	417	nex personæ, cauere potest. 260
Obringerunt, pro, Obrigerunt in		261
Pandectis legi.	391	an Pactio cum herede facta fidei cō-
Octauia Augusti soror inter luctus		missario restituta hereditate pro-
tempus nupsit.	79	sit. 260
Octauia Neronis soror eademque		an Pactio serui hereditarij heredi
conjug.	58, 59	post adituro proficit. 260, 261
Oculi animæ fenestra.	367	Pactum & acceptulatio differunt.
Oculis facile in animos vitia influ-		211, 212
unt.	367	Pactum non tollit ipso iure obliga-
quibus personis pecunia rectè & v-		tionem. 252
tiliter Offeritur.	240	Pactum aut in rem aut in personam.
Omnium quid apud Græcos signifi-		256
cat.	26	Pactum in rem quid est. 256
Olei vinctio in baptismo.	344	Pactum in personam quid est. 256
Opitulatio.	416	258, 259
Opatus Mileuitanus citatus.	330	Pactum ad certum tempus factum,
Oprinere, pro, Obtinere positum.		ultrà nec ipsi, nec fideiussori eius
392		proderit. 257
Optulit, bro, Obtulit positum.	392	an Pactum in personam vnus ex du-
Orantes ad Orientem vertuntur.	335	obus reis alteri prodesse possit. 258
Orosius citatus.	380	an Pactum in personam ad heredem
Origenes citatus.	272, 334	transeat. 259, 260
Ossuaria.	416	Pactum generale & vagum inter
Otho Phrisingenensis citatus.	325	heredes locum habet. 259
Ouidius citatus.	78, 89, 133, 182	Pactum cum possessore hereditatis
380		factum ei qui hereditatem euicerit
Ouidius exilio damnatus, quod tres		rit non prodest. 259, 260
amatoris artis libros scripseret.	89	Pactum inutile est si Seruus pactus
Ouiliones.	382	sit ne à se petatur. 261
		iustum Pactum quomodo accipien-
		dum est. 263, 264
		Pacti exceptio per quas personas no-
		bis adquiritur. 260, 261
		ad Pacti utilitatem causam paciscen-
		di exprimi non est necesse. 264
		Pactio quod ex vna causa debetur, in
		aliam conuerti non potest. 224
		an pacto remitti possint quæ Sub
		condicione relicta sunt. 254
		an pacto ea quæ modum compe-
		tunt rectè abdicari possint. 254
		Pactio etiam spes iuris abdicari po-
		test. 263

P.

Pacifici ne petant, vtiliter ij de-
mam possunt, qui sui iuris
sunt. 253
Pacifici ne petant, qui alienæ pote-
stati subiacent non possunt, etsi
liberam habeant peculij ad nini-
strationem. 253, 254
an Pacifici liceat de crimine adulte-
rii. 136
Pacificendo his qui in nostra potesta-
te sunt prodesse non possumus. 261

- Pacto perpetuo liberatus si soluerit
 Indebiti conditionem habeat. 264
 Pacta ex solo consensu valent. 253
 Pacta in rem omnibus profunt. 256.
 257
 Pacta conuenta his qui in rem suc-
 cesserint, profunt. 258
 Pacta, quæ remissionem debiti con-
 tinent ob meritum plerùmque fi-
 unt. 269
 Pacta tutorum & curatorum, pupil-
 lis, suiuisis, prodigis profunt.
 262
 Pactorum vis ex Prætorum iurisdic-
 tione pendet. 252
 in pactis solum consensum non ver-
 baintuemur. 215
 in Pactis factum versatur. 253
 Pactis acquiritur per eos per quos
 stipulationibus. 260
 Palam questum facere quænam in-
 telligantur. 24.25
 Palilia. 380
 Papæ legis auctor. 8
 Papæ legis caput. 22
 Papiniani locus enodatus. 124.125
 Papytij Prætextati prudens figmen-
 tum. 75
 Parasceues dies. 286
 Particulæ quædam, repugnantes ea-
 sus Grammaticorum præceptis
 habent. 400.402
 Paterculus citatus. 103
 Partos, pro, Parthos positum, 321
 Paruuli ad baptismum parentum
 manibus delati. 326
 Paruuli per ora gestantium respon-
 dent. 330.331.336
 Paruuli exsufflantur & exorcizantur.
 331.332
 Pasche etymon vnde. 304
 Pasche dies olim controuersus.
 305
 Pasche futurus dies olim litteris de-
 nuntiabatur.
 Paschalis noctis peruigilium.
 295
 Paschalis cereus. 351.357
 Paschalis festiuitas vinctula laxabat.
 298
 Paschalis nox cereis & sanalibus il-
 lustrata. 296.352.353
 Paschali hebdomada spectacula in-
 terdicta. 376
 Paschali nocte baptismata perage-
 bantur. 380.351
 Pater ex lege Iulia ius habet occi-
 dendii adulterum cum filia sua
 deprehensum. 107
 Pater filiosfamilias ius occidendi a-
 dulterum non habet ex lege iu-
 lia. 107
 an Pater adoptiuus ius habeat occi-
 dendii adulterum. 107
 Pater famosus ius occidendi adulte-
 rum ex lege Iulia non habet. 108
 Pater non potest vbicunque adul-
 terum occidere ex lege Iulia. 108
 an Pater iure occidere possit filiam
 pregnantem in adulterio deprehē-
 sam. 108
 cur Pater plus Iuris in adulterij vin-
 dicta habeat, quàm maritus. 108
 an Pater possit sine periculo calum-
 niæ accusare. 121.122
 Pater postponitur marito, in accu-
 satione adulterij. 119
 an Pater possit extraneo præferri in
 viduæ accusatione. 120
 Pater filiosfamilias obligato, vtili-
 ter, quod in peculio est, soluit. 167
 Pater ex filij contractu ciuilitate non
 obligatur sed prætorio siue hono-
 rario dumtaxat iure. 266
 Patris appellatio quando ad annum
 porrigatur. 16.17
 Patronus quinam habeatur. 36.37.38
 Patroni causarum testes olim inter-
 rogabant. 147.

- Patronis iure *antiquo* *faciebatur* *ter-*
ros qui quaestioni subdebantur,
interrogare. 147
- Paulus Diaconus citatus. 325
- Pauli libri II. Sententiarum lo-
cus emendatus. 115
- Pauli locus elucidatus in l. pater D.
de adult. 122
- Paulini locus castigatus. 332
- Peculiaris debita rectè his qui in no-
stra potestate sunt soluantur, no-
uare tamen non possunt. 218.
219.
- num Pecunia alterius generis quam
quæ promissa est, solui possit. 186
- Pecunia *erosa* quæ dicatur. 187
- Pecunia apud *Ædem* sacra ut plu-
rimum deponeretur. 238
- Pecuniarum depositæ olim in tabellas
referrebantur, signisque amicorum
obsignabantur. 239
- Pedum lotio post baptismum. 359
- Πέντηκοντή ἡμέρα.* 285.286
- Pentecoste. 304.305
- Pentecoste tota ieiunia remissa
Christianis. 319.321
- Pentecoste tota genua in orationi-
bus minimè flecti consueverant.
305.317.319
- Peragere rem, quid. 133
- Peregrini cum Romanis conu-
bium non habebant. 6
- Perforat, pro, Praefocat positum. 391
- Perfusus citatus. 187
- Petsecutio ad extraordinarias magi-
stratu cognitiones pertinet. 214
- Perfonale pactum ad alium non per-
tinet. 260
- Petere videtur qui aduersus peten-
tem compensatione vititur. 248
- Petendi nomen refertur ad iudiciales
interpellationes. 210
- Petendi verbum fere semper ad iudi-
cia referendum est. 261
- Petitio in rem est. 214
- Petitioni, pro, Petitione positum.
392
- Petri Lucensis in Plutarchi versione
errata. 67
- Petronius Arbitrarius emendatus. 29
- Phasianarij. 416
- Phauorinus Eunuchus adulterij po-
situs. 95
- Philo Indæus citatus. 283
- Phrases, contra Grammaticorum
regulas vsurpatæ. 401.402.406.
407.408
- Phrases notandæ. 403.409.410.
411
- Pigmentarij. 416
- Pignus satisfactione præstita, æque
ac pecunia soluta liberatur. 163
- Pignus à creditore iure retinetur
in eam quoque causam quæ natu-
ra tantum debetur. 250.
- Pignoris emptor si euincatur, ad de-
bitorem solam non etiam ad cre-
ditorem regressum habet. 250
- Pignoris venditione debitor libera-
tur. 250
- ex Pignoris redditione remissi debi-
ti coniectura nunquam capitur.
264
- Pignoris & Chirographi redditiones
differunt. 264.265
- Pignore perempto non propterea
extinguitur debiti petitio. 251
- an ex Pignore percepti fructus cre-
ditoris lucro cedant an in sortem
& vsuras computari oporteat.
251
- Planus citatus. 96.98
- Plebi cum Patribus cur conu-
bium non esset ex XII. Tabul. 7
- per Pleonasmum repetuntur voces
multæ sine aliqua sensus necessita-
te. 404
- Plinius citatus. 381.382.383
- Plastrum, pro, Plaustrum positum.
392

- Plus debiti. [401](#)
 de Plus petentibus. 130
 Plus petit qui ante diem petit. 196
 Plus pretium soluere. 401
 Plus quartæ. 401
 Plutarchus citatus. 4. 6. 11. 34. 57. 88. 100. 111. 239. [283](#). [380](#). [381](#)
 Plutarchus rerum Iudaicarum ignorantia lapsus. 283
 Plutarchi interpretis lapsus. [380](#)
 in Pœnalibus vnus solutio alios non liberat. 199
 Politianus citatus. 279
 Polupofus, pro, Polypofus legitur. 390
 Pontius Paulinus citatus. 294. 297. 325. 331. 345. 358. 370
 omnium Populorum consentiens de aliqua re opinio, pro lege naturæ accipienda est. 85
 Porticationes. 416
 an Possessor alienæ hereditatis creditoribus soluens, ipso iure verum heredem liberet. 199
 an bonæ fidei Possessori rectè & utiliter soluatur. 182
 Possidere ad ius refertur. 214
 Postumus, pro, Posthumus positum. [393](#)
 Præceptorem, pro, Prætoſem. 418. 419
 Prædij appellatione, quid veniat. 154
 Prædiorum genera duo. 154
 Prædiorum mancipi, & nec mancipi sublata differentia. 154
 Prægnans vxor an duci possit. 80
 Prægnas, pro, Prægnans positum. 391
 Præpositiones quædam pro aliis positiæ. [402](#). [403](#)
 Præscriptio nunquam obicitur, suam iniuriam exequenti. 118
 Præscriptio ex lege Iulia descendens, antè tractari debet, quàm inter reos quis recipiatur. 132
 Præscriptiones temporum, quæ a gentibus obiciantur, ex mora non inducuntur aduersus eos, qui agere nec si velint, possint. 110
 Præscriptiones, quæ marito iure mariti accusanti obici possunt. 123
 Præscriptiones ex lege Iulia descendentes. 145
 Præscriptiones legis Iulix ante tractari debent, quàm inter reos quis recipiatur. 145
 Præses prouinciæ vxorem ducere non potest, in prouincia, quam administrat, concubinam vero habere potest. 139
 quæ ad Præsidis cognitionem pertineant. 126
 Præſides possunt extra ordinem cognoscere de ancilla de uirginata. 99
 Præſtaturus, pro, Præſtiturus. [417](#)
 Prætor pacta se seruatum edicto profitetur. 252
 Prætor se interponere non debet ubi quid ipso iure efficax, vel inuile est. 213
 Prætores officio continentur dare vel denegare actiones. 238
 Prætoris sua decreta latino sermone interponere debebant. 213
 an Prætoriani milites ab vrbis separentur. 126
 Præbyteris frontes chrismate consignare non licet. [361](#). [362](#). [363](#)
 Præbyteris baptizatum chrismate inungendi ius datum à Siluestro. 355
 an Præſium speciei promissæ loco, nblenti creditori rectè præſetur. 184
 Prædie æquinoctium. 401
 Prædie vindemias. [401](#)
 Priuato homini noentis custodia non est permittenda. 116
 Proborum duo genera. 85
 Proconsulibus in prouinciam en-

tibus fascies datos fuisse.	102	Prodigi soluentes citra eorum, quorū	
Procurator non tantum expressè sed		rum consilio reguntur auctorita-	
& tacitè reuocatur.	175	tem, accipientis nummos non fa-	
an Procurator accepto ferre possit.		ciunt.	164
205 206		Prodigi absque curatorum consensu	
Procurator ad exigendas pecunias		quod sibi deberet nouate non	
datus nouatione debitorem non		possunt.	218
liberat.	219	Prodigo sine curatoris auctoritate	
Procurator totorum bonorum nou-		inutiliter soluitur.	168
uandi potestatem habet.	219	Producta vocabula in cremento	
Procurator vix obligationem adqui-		litteratum contra tritum morem.	
tit.	262	399	
an Procurator litis pacisci possit, ne		Propertius citatus.	380
petat.	255	Profedæ meretrices vnde.	29
Procuratoris totorum bonorum		Prosper castigatus.	374:375
ampla potestas.	219	Prosperus ex Chronicis locus castiga-	
Procuratori litis rectè solui non po-		tus.	375
test.	175	Prostibula quæ.	29
an Procuratori facta solutio libera-		Prostitutis corporibus vti, prohibi-	
tionem idferat.	174	tum.	86
Procuratori, cui in rem suam man-		ΠΡΟΤΙΛΑΝ.	61
data sunt actiones, rectè soluitur.		ΠΡΟΤΙΛΑΝ.	62
175.176		Proteruitas.	416
an Procuratore petente reus offe-		Prudentius citatus.	80. 81. 353.
rens liberetur.	258	360.371	
an Procuratores, quibus totorum		Prudentij seculum.	361
bonorum administratio concessa		Pubertatis tempora à legibus defini-	
est, rectè creditoribus solunt.	167	ta.	4
ex Promissione in diem collata, præ-		Puellarum nuptiæ non æquè ac maf-	
sens nascitur obligatio in diem di-		culorum differri possunt.	53
lata exactione.	196	Pupillare prædium sine decreto alie-	
an Promissor seruum in facinore de-		natum à pupillo vindicari potest	
prehensum occidens in obligatio-		cum fructibus.	169
nem peccat.	242	Pupillares pecuniæ à debitoribus in	
Promissoris est electio, illa aut illa re		æde sacra deponerantur.	238
promissa.	192.194	Pupillus ex omnibus negotiis tene-	
an Promissori quicquam noceat,		tur eatenus, quatenus eius patri-	
quod Stichum promissum ante		monium auctum est.	169
moram manumiserit, si is prius-		Pupillus sine tutore debitore suum	
quam super eo interpellaretur,		delegare non potest.	232
decesserit.	242.244	Pupillus sine tutore paciscendo ne à	
Promissori decem dies in constitu-		debitore petat nihil agit.	254
toria actione indulgentur.	197	Pupilli soluentes citra tutoris aucto-	
pro Promissore diei dilatio adiicitur.		ritatem, accipientis nummos non	
196		faciunt.	164

Pupilli sine tutorum auctoritate nihil de suo iure vtiliter minuunt.

204. 205

qui Pupillo sine tutoris auctoritate soluit, non liberatur. 168

vt Pupillo noceat exceptio doli mali opposita, tempus quo agitur siue litis contestatz, spectandum. 169

quo casu Pupillo sine tutore vtiliter soluitur. 176

Pupillo per acceptilationem sine tutoris auctoritate liberatio efficaciter prestatur. 207

Pupillo qui aduersus aditionem restitutionis auxilium implorat, adiones consulæ restituntur. 234

Pupillis absque tutorum auctoritate nouandi ius non est. 218

Purrhus, pro, Pyrrhus legitur. 389

Q

Quadragenarius, pro, Quadragesimus positum. 391

Quadrifariam. 417

Quadringenta, pro, Quadringenta. 417

Quadruplatur. 417

Quæstio haberi potest de seruo adulterij accusato. 129

Quæstionis modus Iudicis arbitrio relinquitur. 147

Quæstum ex adulterio vxoris, quis facere intelligatur. 118

Qui adulterantes domo excipiunt, legis Iuliz pœna tenentur. 135

Qui pecuniam acceperit, ne deprehensus in adulterio prodatur, lenocinij crimine tenetur. 135

Quingenas, pro, Quingentas positum. 417

Quinquagesima quid. 301

Quinquennij pœscriptio statuta in accusatione adulterij. 144

Quinta sabbati quid. 286

Quintilianus citatus. 22. 44.

100. 102. 108. 109. 403

ea quæ Quiritum proprii iuris erant Latina lingua explicabantur. 212

Quo, pro, Quod positum. 407

Quotiens, pro, Quoties positum. 391

Quotiescumque, pro, Quotiescumque positum. 391

R

Rabanus penè totum de Ecclesiasticis officiis Isidorilibrum transcripsit. 318

Rabanus Maurus citatus. 292.

327. 329. 339. 349. 351. 355. 357. 359

Rabani seculum. 339

Raptus crimen lege Iulia non coercetur. 145

Raptus accusatio quinquennio non prescribitur. 145

Rarum admodum, pro, Rarè positum. 401

Ratihabitio mandato comparatur. 383

Ratihabitio intra legitima tempora fieri debet. 183

Ratione doli exceptione, pro, Ratione doli exceptionis. 418

Recens pro meophyto. 383

Receptatores pari pœna cum delinquentibus puniuntur. 135

qui Recepti inter Reos dicantur. 132

Reciperare, pro, Recuperare olim dictum. 390

Reda, pro, Rheda positum. 392

Refectionem, pro, Refectionem legi. 391

Relatione criminum reus non purgatur, sed innocentia. 141

Relegatio adulterij pœna ex lege Iulia. 101. 104

an Relegatio habeat locum in seruis. 1. 8. 29

Ll ij

S.

S Abbatum. 281.282
 Sabbatum Paschale. 373
 Sabbati nomen à gētilibus scripto-
 ribus vsurpatum. 281, 282. E-
 ius vocis origo. 282
 Sabbati etymologia. 282
 Sal cathecumenis datum. 333
 Salictum & Salictetum. 418
 Sallustius citatus. 54
 Satisegerit, pro, Satagerit positum. 408
 Satisfactio & solutio differunt. 163
 Satisfacere quis dicatur. 163
 an Satisfactio solutionis verbo com-
 prehendatur. 162, 163, 164
 Satisfactio in quibus causis solutio-
 nis loco cedat. 163, 164
 Scēnica spectacula Christiani auer-
 sabantur. 363, 364
 Scoparij. 418
 Scruoz locus enodatus in l. cum
 mulier. D. solut. mat. 142
 Scribit pro Scripsit positum. 392
 Scrutinia quæ. 337
 Scrutiniotum denuntiatio. 337
 Sectio, pro, Sectio positum. 399
 Segnitior. 417
 Senatusconsulti Turpilliani pœna,
 in eos, qui ab accusatione desi-
 stunt. 122, 123
 Seneca Philosophus citatus. 6.12.
 18.25.26.27.28.86.96.402.
 Seneca poeta citatus. 58.59
 Seruaculum vel Serraculū nauis. 417
 Seruilij Isaurici cognomen vnde
 reportauit. 300. 301
 Seruitutes dotali prædio imponere
 maritus non potest. 154
 Seruitutes prædio dotali debite re-
 mitti non possunt. 155
 Seruitutes ex die vel in diem consti-
 tui non possunt. 216
 Seruius Grammaticus citatus. 30.

489.402
 Seruus adulterij accusatus à domina
 hæres inlitui non potest. 150
 Seruus ex peculio suo, creditoribus
 suis rectè soluit. 167
 an Seruus mutuis dandis exigendis-
 que pecuniis actor præpositus do-
 minicis creditoribus vtiliter sol-
 uit. 167
 Seruus ea quæ iuris sunt, domino
 quærit, quæ facti sibi acquirit.
 176
 Seruus nec sui ipsius, nec aliarum re-
 rum possessionem domino suo in-
 teruertere potest. 181
 Seruus non potest nummos peculia-
 res sine consensu domini aliena-
 re. 199
 Seruus ne iussu quidem domini ac-
 ceptam ferro potest. 205
 Seruus non rectè peculiares obliga-
 tiones citra domini voluntatem
 nouar, nisi libera peculij admini-
 stratio ei sit permissa. 219
 Seruus nullam personam habere in-
 telligitur. 220
 Seruus à *seruus* à Theophilo dici-
 tur. 222
 Seruus æque naturaliter atque pu-
 pillus obligatur. 221
 si Seruus pactus sit ne à se petatur,
 pactum est inutile. 263
 quæ Seruus hereditarius sibi vtili-
 ter stipulari potest. 263
 inter seruum & dominum sola na-
 turalis obligatio consistit. 167
 Serui lege Iulia adulterij accusari
 possunt. 128
 Serui deportari non possunt. 129
 Serui olim in caput domini torqueri
 vetabantur. 145. 146
 Serui in quæstionem postulati ad-
 uersus dominos. 146
 Serui, qui quæstioni supponeban-
 tur, ex lege Iulia publicabantur ne

- in potestatem dominorum reuerterent. 147
- Serui, qui quaestioni subduntur, estimandi. 148
- Serui quare per abusionem debitores dicuntur. 202
- in Seruorum accusationibus eadem solemnia seruanda, quae in liberorum hominum accusationibus. 129
- Seruorum status propter adulterij quaestionem ex lege Iulia suspenditur. 149
- Seruis nihil ciuilitate deberi potest, nec in eos cadit ciuilis obligatio. 167
- cum Seruis nulla actio est nullumque iudicium. 261
- Sexta sabbati. 286
- Sextus Pompeius citatus. 29. 378
- Sidonius Apollinaris. 231
- Signaculum Spiritale. 360
- Signaculum Dominicum. 355
- Signinus albeus, pro, Signignus alueus. 388
- plerumque ex Socij persona consequimur quod ex nostra consequi non possumus. 267
- Sociorum in actio sodalitati prodest. 262
- Socrates citatus. 67. 286. 304. 322. 326. 245. 372. 373. 381
- Socratis locus emendatus. 372
- Solinus polystor citatus. 18. 55. 381
- Solidum non soluitur non minus quantitate quam die. 196
- Solidi rasi & quorum circulus excisus esset, improbatum fuisse. 187
- Soluendum, pro, Solidum. 418
- Soluere possunt debitores qui rerum suarum administrationem habent. 164. 165
- quae Solui possunt. 184. 185
- Soluitur nobis quod nostra voluntate alij soluitur. 180
- Soluta simplicitate pecunia in quam causam potius accepto feretur. 201
- Soluta pecunia viuis prius quam forti proficit. 201
- Solutio ipso iure liberat. 161
- Solutio non idem, sed tantumdem reddit. 162
- an Solutio & liberatio differant. 262
- Solutio & satisfactio differunt. 163
- Solutio facta pro debitore etiam inuito & ignorante, valet. 165
- Solutio rite ac legitime fit, decernente ac statuente iudice. 169
- Solutio alienorum nummorum conualescit, eorum consumptione a creditore facta. 187. 197
- Solutio noctu in tempeste nec opportuno tempore fit. 197
- Solutio testibus vel apocha probatur. 103
- an Solutio sub conditione fieri possit. 216
- Solutionis verbum. 162
- Solutionis accipiendae & actionis exercendae diuersa est potestas 175.
- Solutionis finis & effectus qui sunt. 197. 198
- à Solutione ad ceteras liberationum species non recte arguuntur. 218
- Solutiones imaginariae quae. 162
- Solutum uxori quasi viro data breuis manus fictione solutum videtur. 180
- Solutum non videtur quod ita datum est, vt haberi non possit. 190
- Sospater citatus. 408
- Sozomenus citatus. 186. 304. 350. 370. 372. 374. 379
- Sozomeni locus emendatus. 355. 370
- Spado adulterij conuictus. 95
- Species in stipulatum deducta antequam dies vel condicio stipulationis extet, fato pereat, desinit promissum teneri. 241

- Spectacula Gentilium Christiani acerbe infectati. [365-366](#)
 in Sponsa potest vindicari adulteriū. 119
 an Sponsus in sponsæ accusatione præcipuum ius ex lege, habere possit. 119
 Status Papius citatus. [377](#)
 Statuliber quis dicitur. 189
 Sterculinium. [386](#)
 Sterculinum. *ibid.*
 Stercutius Deus stercoreandum agrorum causa à veteribus colebatur. *ibid.*
 Sterquilinū, pro Sterculinum in Pædædis Florentinis scribitur. *ibid.*
 Stipulatio ex solius stipulatoris voluntate non mutatur. 177
 Stipulatio disunctiva & stipulatio vultus hominis in quibus differunt. 192. 193
 an ei cuius nomen Stipulationi insertum est, iure soluitur. 176. 177. 178
 Stipulationibus præter consensum iuris auctoritas inest. 253
 in Stipulationibus ius versatur. 253
 quo casu Stipulator in Stipulationibus disunctivis electionem habet. 194
 Strabo citatus. 126. 284. [300](#)
 Stupratores capitali supplicio damati ob ingenuos adolescentes stupratos. 100
 Stupratores Vestalium virgum ad necem casi. 107
 Stuprum quid? 95
 Stuprum olim in quibusdam mulieribus impunè admittebatur. 96. 97
 Stuprum olim non committebatur in mulieres, quæ palam quæstum corpore facerent. 97
 Stuprum olim in ignominiosas feminas, quæ arte ludicrâ vel lenociniū fecisset, non committebatur, 97. 98
 Stuprum admissum in ministras cauponæ, quæ vinum potantibus præbent non vindicatur. 99
 Stuprum non in virgine tantum: sed & in puero admittitur. 100
 Stuprum in puero admissum, Ignis pœna vindicatur. 101
 Stupri duæ species. 97. 99
 Stupri tenetur, qui pupillam suam neque sibi desponsatam, neque destinatam, nondum redditis rationibus, duxerit. 100
 Stupri tenetur Iudex, qui uxorem ducit in prouincia, in qua administrat. 100
 Stupri accusatio ad eos, qui saeserunt, pertinet. 101
 Stupri damnata duci non potest ex lege Julia. 139
 Suboles vnde deriuatur. [387](#)
 Subolem, pro, Sobolem apud Florentinos poni. *ibid.*
 Subteme positum, pro, Subregmè. [387](#)
 Suetonius citatus. 10. 34. 98. 102. 107. 151. 379
 Sulla, pro, Sylla ligitur. 389
 Sugruenda, pro Sugrunda, positum. 395
 Sulpur, pro, Sulphur legi in Pandectis Pisanais. 388
 Sulpuariæ, pro, Sulphuris fodinæ ponitur. 388
 Suppositi partus accusatio quinquennij præscriptio non repellitur. 145
 Suptile, pro, Subtile positum. 392
 Suptilitas, pro, Subtile positum. 392
 Suidas citatus, 26. 283
 Surfum versum in Pandectis Florentinis positum, pro, Surfum versum. [386](#)
 Surfum vnde dicitur. 386
 Syluestri Papæ Constitutio. [355](#)

Symbolum vnde. 341
 Symmachus citatus. 387
 Synesius citatus. 17

T.

TAciti locus notatur. 283
 Tam, pro, Valde positum. 403
 Tameneti, pro, Quamuis positum. 403
 Tarquinij superbi facinora. 58
 Temen, pro, Tegmen in Pandectis Florentinis ponitur. 387
 Temerator. 418
 Tempus ad accusationem adulterij instituendam, præscriptum. 144
 Tempus adulterij accusationi præscriptum, quomodo accipiendum. 144.145
 Tempus quo iudicium accipitur, ut plurimum inspici solet. 169
 Tempore liberatur, & quidem exceptionis beneficio, non etiam ipso iure. 270
 Tenere ad factum refertur. 214
 Terentius citatus. 24.33.27. 99.367.390.402.405
 Tertia Sabbati. 286
 Tertulianus citatus. 9.19.24.25.28. 100.181.285.288.295. 316.322.325. 327.333.336.338.354.357.359.362. 363.364.383
 Testamentum, in quo adulterij damnatus testis adhibitus fuisset lege Julia non valebat. 211
 Testamentum militare, aliquid aduersus leges continens, est imperfectum. 154
 Testamento debitor liberari potest. 265
 Testamenta Græcè scribi post translatum Constantinopolim imperium Imperatores permisserunt. 213
 Testator. 285.286

Theatra à Christianis damnata. 316
 Thesaurus pro thesaurus positum. 391
 Theodorus citatus. 289
 Theodorici Lex de diei dominicæ cultu. 290
 Theodorus solus Consul. 372
 Theodosius maior consobrinarum coniugia prohibuit. 67
 Theophilus interpretatur. 271
 Theophili locus notatur. 70
 Thucydides citatus. 32
 Tiberius Imperator Græco sermone cuius peritissim⁹ erat, abstinuit. 212
 Tinguere, pro, Tingere positum. 392
 Titulus meretriciarum cellularum. 28.29
 Tomentum tomentationis causa paratum. 418
 Trahianus, pro, Trajanus positum. 393
 Trahianopolis, pro, Traianopolis. 393
 Tranquillus citatus. 18.20.30. 88
 Transducere, pro, Traducere positum. 393
 Transcribere, pro, Transcribere positum. 393
 Triboniani oscitantia & audacia. 42.43
 Trocleas, pro, Throcleas positum. 393
 Fullix dux consobrinis iunctæ. 66
 Tympanum, pro, Tympanum legi. 389
 Tus, pro, Thus positum. 393
 Tutelæ latine tantum lingua olim dari poterant. 213
 Tutor, qui pupillam suam uxorem duxerit, stupri tenetur. 100
 an Tutor petens quod pupillo debetur, eius quod ipse ei quo cum agit, debet.

debet compensationem patiamur.	non debet.	457
246.		172
Tutor qui prædiū pupillare sine decreto alienat & ex precio creditoribus pueri satisfacit, doli exceptio pupillo, quando cumque prædium cum fructibus vindicanti, obstat.	Tutoribus soluentes ipso iure à pupillis liberantur.	170
169	Tutoribus honorarijs rectè soluitur, quia tutores sunt, & administrationis periculo obligantur.	170
Tutor quæ ex administratione tutelæ debet curatori solvens liberatur.	an vni ex pluribus Tutoribus rectè soluatur.	170.171
172		
quo casu Tutori dari necesse est, vt liberatio procedat.	V.	
170	V Lætinum Græcum ὑπόκληρος, representat.	389
Tutori etiam cum capitis postulato, si in administratione perseueret, vt iliter soluitur.	V pro O Florentini scribunt sepius.	388
171	Valencianus duas simul vxores habuit.	77
Tutori iam remoto, scientes qui soluant non liberantur.	Valerius maximus citatus.	24.30.
171	34.249	
Tutori post pubertatem malè soluitur.	Validè, pro, Valdè positum.	399
172	Varro citatus.	380
Tutores pupillares obligationes non auer licet, si hoc pupillo expediat.	Vartus & Vatius.	418
218	Vberitas, pro, vbertas positum.	399
an ei qui pro tutore negotia gerit, rectè soluitur.	Vel, pro, Ve positum.	403
172	Velle quiri, pro, Belle quæri.	387
Tutores pupillas suas ducere prohibiti.	Virgilius citatus.	118
45	Velle quis intelligatur.	71
Tutores circa rerum pupillarum bona fide versantes dominorum loco habentur.	Velleius Paterculius.	380.396.
171	414.	
Tutores soli quod pupillis debetur vel pupilli debent acceptò ferro rogare ne non possunt.	Venditio dotalis fundi in solam mulieris gratiam irrita est.	157
205	Veneris dies.	181.281
Tutores pupillares creditores vel creditoribus suis rectè delegant.	Verba quædam dubiam coniugationem habere.	396.397.
232	398	
an Tutores pupillis nocent pacificè do ne à debitore petant.	Verba quædam minus vsitata.	412
254.	413.414.415.416	
255	Verbis fit acceptilatio.	212
Tutorum mendatoribus rectè & vt iliter solui potest.	Verbis tolli ipso iure nequit, nisi quod verbis contractum est.	213
171	Verum, pro, Tamen positum.	403
Tutorum præsentia & auctoritas, quæ pupillorum gratia comparata est, in iudicium eorum conuertitur.	Vespræ qui dicti.	190
	Vespræ abiecti & famosi erant.	190

- 191
 Vespillo quis dicatur. 190
 Vestales virgines stupri conuictæ, viuz in Cæmpo scelerato defœdiabantur. 10, 106
 Vestis alba baptizatorum. 325
 357
 Vetererit, pro, Hebetauerit positum. 388
 Via vel iter intra tantum rei sunt non autem partes. 209
 Vicensimus, pro, Vicissimus positum. 391
 Viduz ferijs nubetê poterant. 5
 Vigiles militum munero habebantur. 126
 Vigulum cohortes incendiorum causâ ab Augusto conscriptæ. 125, 126
 Vilicus, pro, Villicus positum. 324
 Vinarius, pro, Vinoso. 418
 Vinemiales feriz. 377
 Vini susceptoribus, pro, Binis susceptoribus positum. 388
 Viro quod uxori debetur, sine eius consensu solutum, vel contrâ, debitorem non liberat. 182
 Vitilia meretricis Labeonis uxor, adulterij accusatâ, relegata. 118
 Vilitas aliquem indignitatem legum obseruatione reddere potest. 99.
 Vlpianus fragment. citatus. 6. 9. 70
 Vlpiani locus elucidatus in L. Teruos. in fi. D. de accusatio. 132
 Vlpianus locus emendatus; in L. hos accusare. Di. de accusar. 147
 Vinor, pro, Humor positum. 323
 Vmerale, pro, Humerale positum. 323
 Vndio diuersis olim corporis partibus adhibita in baptismo. 344
 Vnguentum in baptismo. 356
 Vnguo, pro, Vnguo positum. 391
 Vni Tabulis. 418
 Vrbis Vocabulis scribi olim solita quædam vocabala quibus nunc diphthongos addimus. 324, 325
 Voces multæ per pleonasmum repetuntur sine aliqua sensus necessitate. 404
 Votorum nuncupatio calendis Ianuariis. 379
 Vpilio; pro, Opilio apud Florentinus codices legitur. 389
 Urbana castra quæ dicantur. 126
 Urbani milites ab imperatoribus habebantur ad corporis sui custodiam. 116
 Vrbianorum militum præsentia, & prerogatiua. 126
 Vrguerê, pro, Vrgere poni. 321
 Vscupio abiurationis verbo continetur. 156
 Vsurâ vorax veloxque apto epitheto appellata. 201
 Vsurâ inopes itæ dicitur. 201
 Vsurâ quid est. 201
 Vsurâ incremento suo paulatim nec sibi opinantem debitorem obruunt. 201
 Vsurâ in stricti iuris contractibus citra stipulationem non debetur. 201, 202
 Vsurâ indebitæ quæ dicantur. 202
 Vsurâ maiores aut minores sunt. 237
 Vsurarum cursus litis contestatione non inhibetur. 225
 Vsurarum cursus sola debite quantitatatis oblatione non retardatur. 237
 Vsurus fructus pars dominij non est. 188
 Vsurus fructus non est pars fundi sed tantum ius fundi. 209
 Vsurus fructus diuisionem admittit. 209
 Vsurus fructus in partem recte accepto fertur. 209
 Vsurus fructus mutationem personæ non admittit. 232